

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ASK, DELİZLİK VE ÖLÜM ÖYKÜLERİ

HORACIO
QUIROGA

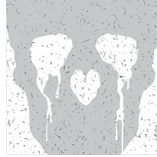
NOTOS
KİTAP

Horacio Quiroga

1878'de Salto, Uruguay'da doğdu. Annesi Uruguaylı, viskonsül olan babasıysa Arjantinliydi. Hayatının büyük bölümünü Salto, Montevideo ve Buenos Aires'te geçirdi. Edebiyatın yanı sıra bisikletçilik, kimya, fotoğrafçılık ve gazetecilikle uğraştı. Edgar Allan Poe ve Guy de Maupassant'nın yapıtlarından etkilendi. Modern öykücülüğün Latin Amerika'daki öncülü sayılan Quiroga'nın yapıtlarında Misiones ormanlarının ve başta babası, üvey babası, ilk eşi olmak üzere yakınlarının trajik ölümlerinin etkisi açıkça görülür. Yazdıklarında doğayla ilişkili korku, hastalık, acı gibi temaları işledi. Kansere yakalandı, yatırıldığı hastanede 19 Şubat 1937'de siyanür içerek intihar etti. Yayımlanmış iki yüze yakın öyküsünün yanı sıra roman ve novellaları, bir gezi kitabı, bir oyunu ve bir şiir derlemesi vardır. İçindeki öykülerden farklı bir başlık taşıyan tek derlemesi olan *Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri* en çok övgü toplayan kitaplarından biridir.

Bülent Kale

1973'te Konya'da doğdu. İstanbul Üniversitesi İspanyol Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Makale, deneme, eleştiri, gezi, güncel siyaset yazıları ve çevirileri 1995'ten bu yana farklı haber siteleri ve dergilerde yayımlandı. İspanyolca aslından Türkçeye kazandırdığı isimler arasında Ernesto Che Guevara, Eduardo Galeano, Javier Marías, Juan Goytisolo, Mario Benedetti, Nicanor Parra sayılabilir. Kitap Çevirmenleri Meslek Birliği'nin (Çev-Bir) kurucu üyelerindendir.

Horacio Quiroga
Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri

Notos Kitap 158

Edebiyat 046

Öykü

©Notos Kitap Yayınevi, 2015

Cuentos de amor de locura y de muerte, 1917-1930

Birinci Basım

Ocak 2018

ISBN 978-605-2389-22-5

Sertifika 16343

Editör

M. Tila Sadık

Kapak Tasarımı

Tarık Kirpi

Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık

ve Sanal Hizmetler Tic. Ltd. Şti.

Ömer Avni Mahallesi, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya Sokak

No: 11/6 Gümüşsuyu, Beyoğlu İstanbul

0212 243 49 07

www.notoskitap.com

facebook.com/NotosKitap

twitter.com/NotosKitap

Baskı ve Cilt

Pasifik Ofset Ltd.Şti.

Cihangir Mahallesi, Güvercin Caddesi No: 3/1

Baha İş Merkezi, A Blok, Avcılar İstanbul

0212 412 17 77

Sertifika 12027

Horacio Quiroga

**Aşk, Delilik ve
Ölüm Öyküleri**

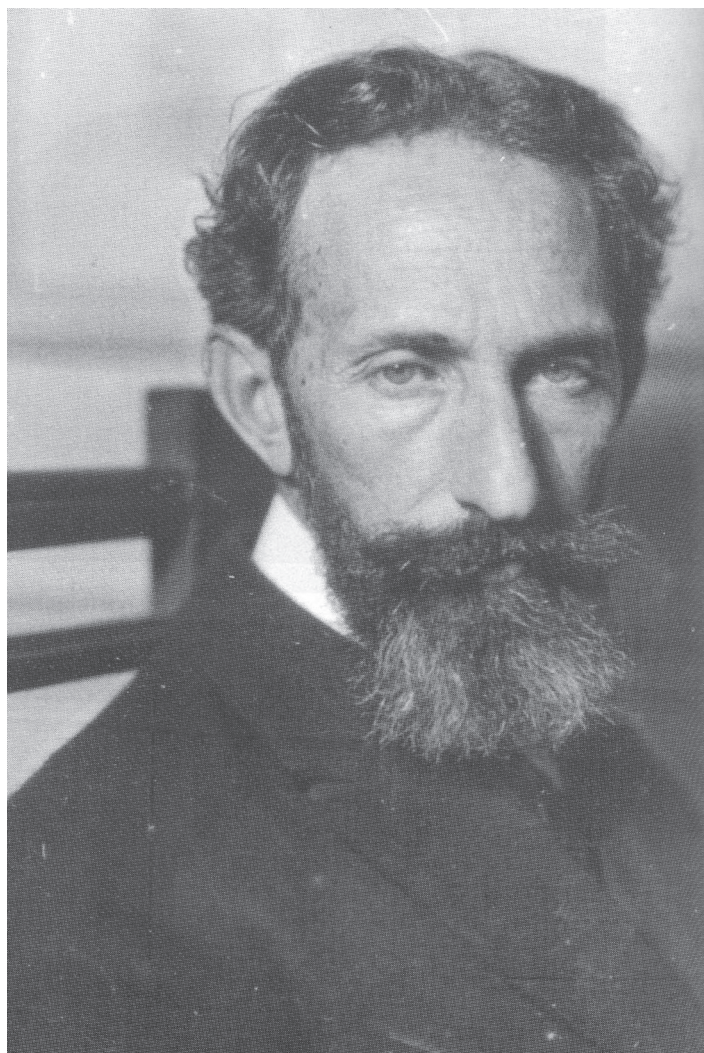
İSPANYOLCADAN ÇEVİREN
Bülent Kale

Öykü

İçindekiler

9	Önsöz, Abelardo Castillo
	Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri
33	Bir Aşk Mevsimi
59	Isolde'nin Ölümü
68	Tek Taş
75	İntihar Eden Gemiler
80	Akıntıyla
84	Güneş Çarpması
93	Dikenli Tel
106	Mensular
119	Başı Vurulan Tavuk
129	Kuştüyü Yastık
134	Yaguaí
147	Tomruk Avcıları
155	Yaban Balı
162	İlk Sigaramız
174	Menenjit ve Gölgesi
	Öykü Sanatı Üstüne Dört Kısa Deneme
207	İyi Öykücü İçin Kılavuz
213	İyi Öykücünün Hileleri
219	İyi Öykücü İçin Dekalog
222	Öyküde Retorik
227	Kronoloji

ÖNSÖZ

Abelardo Castillo

Karşılaşma

Kuşkusuz, bir yazarın hayatındaki her olay, ne kadar belirsiz ya da tesadüfi olursa olsun, eserini belli bir açıdan açıklamaya hizmet eder. Yine de, bir yanda yalnızca kitaplarındaki sözlermiş gibi görünen yazarlar vardır, bir yandaysa hem bu sözler hem de bizim onların yaşadığı hayattan dokuduğumuz efsaneler olan yazarlar vardır. Hemingway İspanyol İçsavaşı'dır örneğin, viskidir, kılıçbalıklarıdır, Marlene Dietrich'in sesi ve bacaklarıdır ama aynı zamanda yazdığı romanlardır; Goethe ya da Thomas Mann'ın ise nasıl yaşadığı pek önemli değildir, *Faust*'un ya da *Büyülü Dağ*'ın olması bize yeter. Malcolm Lowry ayık haliyle düşünülemez: Şaraba tövbe etmiş bir romancı tarafından yazılan bir *Yanardağın Altında* bizim için mucizevi bir skandal, edebi yeteneğin küstah bir kanıtı olurdu. Lowry yazınca tam da olması gereken şey olmuştur: cehennemi bir roman. Horacio Quiroga da bu ikinci gruba dahildir. Quiroga üvey babasının intiharıdır, Misiones ormanlarıdır, en yakın arkadaşının ölümüdür, neredeyse çocuk yaştaki kadınlara olan

ilgisidir ve kendi intiharıdır. Aynı zamanda “Kuştüyü Yastık”tır, “Una bofetada”dır (“Bir Tokat”), “Los desterrados”tur (“Sürgünler”), dilerseniz “İyi Öykücü İçin Dekalog”dur – elbette bunlardan çok daha fazlasıdır da: Azuela’nın ileride kuracağı edebiyat okulunun asıl kurucusudur, iyi öykülerinde, bütün dillerdeki en büyük öykücülerden biridir. Bunlara rağmen kurgu eserlerinin onları yazan adamın hayatından ayrı tutulamayacağı düşüncesi bir şekilde yer eder insanın zihninde.

Horacio Quiroga 1878 yılında doğdu ve aşağı yukarı yirmi yaşına kadar hemen hemen bir dandi olarak yaşadı; Edgar Poe’nun Güney Amerikalı avatarıydı, dekadan şairleri Fransızca okuyan ve Ölüm’e dair şiirsel düşüncelerle dolu bir Uruguaylıydı. Düzyazı bir ölümle kuşatıldığını, dünyaya ölümle işaretlenmiş olarak geldiğini bilemezdi. Babası bir av sırasında kendini vurmuştu. Felçli üvey babası da, o daha on yedi yaşında bir delikanlıyken, bir çiftle kendisini vurdu; bu bildik sahnedeki vahşet neredeyse klişedir ama en iyi klişelerin her şeyi gösteren çarpıcılığına da sahiptir: Adam çiftenin namlusunu ağzına almış ve tetiği ayak parmağıyla çekmişti. Birkaç yıl sonra Quiroga bir düello silahını incelerken en yakın arkadaşı Federico Ferrando’yu öldürdü. Kimsenin hayatı için iyi bir başlangıç değildir bu. İnsan böyle şeyleri yalnızca edebiyatın bir araya getirebileceğini düşünür. Bu olayların öncesinde ve sonrasında elbette başka olaylar da vardır: Quiroga’nın tüm biyografilerinde yer alırlar ve kim ne kadar önem vermek isterse o kadar öneme sahiptirler. İlk aşkı. Paris seyahati. Consistorio del Gay Saber’in kuruluşu. Bir edebiyat ödülü, kısa soluklu bir dergi, ilk kitabı *Los arrecifes de coral* (Mercan Kayalıkları). İlk aşkı María Ester Jurkovski ile ilişkisi için, olayların bekleneceği üzere şiirsel bir şekilde birbirini takip ettiği söylenebilir; tıpkı Poe’nun ilk aşkı gibi, ailenin itirazlarına karşı duramayan, fir-

tınalı ve mutsuz bir ilkgençlik aşkı. Fransa'ya seyahati kimi biyografi yazarlarının atfettiği o öneme belki de hiç sahip olmadı; bu yazarlar Quiroga'nın Parisli bohemliğinden bahseder. Ama öyle bir bohemlik yoktur, neredeyse bir Paris bile olmamıştır: Seyahat hepi topu üç ay sürer ve Quiroga hayal kırıklığıyla geri döner. Montmartre'da bir kafede Rubén Darío, Manuel Machado ve Enrique Gómez Carillo'yla aynı masayı paylaşır. “Bana öyle geliyor ki gerçekten değerli ve müthiş bir tip olan Darío hariç hepsi kendilerini olduklarından daha büyük görüyor” diye yazar kısaca ve çok sonra, Julio Payró'ya yabani bir Misiones'lide şahit olunabilecek en aşağılayıcı tonla şöyle der: “İnan bana Payró, ben Paris'e yalnızca bisiklet için gitmiştim”, yani bir bisiklet yarışında Salto Kulübü'nü temsil etmek için. Quiroga'nın lideri olduğu Consistorio del Gay Saber'e gelince, biliyoruz ki José Martí, Gutiérrez Nájera, Asunción Silva, Julián del Casal'ın artık öldüğü, modernizmin merkezini Río de la Plata'ya taşıdığı o yıllarda Montevideo'nun ilk modernist edebiyat topluluğuydu.¹ Ama bu bilgiler bize çok bir şey anlatmaz. Ben bunların yerine o yıllardan bir fotoğrafa bakıyorum. Kılıçlar ve son moda bıyıklarla donanmış bir grup eskrimcinin arasında görülüyor Quiroga. Kocaman melankolik gözleri ve uzak bir duruşu var; insan bu fotoğraflarda ona âşık olan pek çok kadın için muhtemelen oldukça âşikâr olan şeyi kavrayınca biraz şaşırıyor. Genç Quiroga yakışıklı bir erkek, hatta evlenilecek bir adamdı. Bu yüz, aynı zamanda henüz ortaya çıkmamış bir silahşorun yüzüydü: Derinlerde bize onu tanıdık kılan yerli tarzı bir İsa sureti belli belirsiz seçiliyordu. Yine de *Mercan Kayalıkları*'na ait bir yüzdü bu, *Sürgünler*'e değil.

¹ Bkz. Pedro Henríquez Ureña, *Las corrientes literarias en la América Hispánica* (Hispanik Amerika'da Edebi Akımlar).

Quiroga'nın sanatıyla ve kaderiyle yüzleşmesi için ülkesini terk etmesi, Fransız şairleri unutması ve Arjantin'deki Misiones ormanlarını tanınması gerekti. Bu karşılaşmanın kesin bir tarihi vardır: 1903. Quiroga, Leopoldo Lugones'le Iguazú Şelaleleri'ne seyahat etti. Eğer çöşkulu bir metafora müsaade varsa, Quiroga işte o andan itibaren Juan Darién² olmaya başladı diyebiliriz.

Pek çok yazar kendisiyle biz Arjantinlilerin arasında karşılaşmıştır. Hudson, Groussac ve Gombrowicz Arjantin olmadan açıklanamaz, kitapları her zaman kendimiz hakkında düşünmemize yaramasa da Arjantin'i istedikleri gibi yorumlarlar. Uruguay da bize, biz Arjantinlilerin kendimizi daha iyi anlamamızı sağlayan en azından iki kişi göndermiştir: Florencio Sánchez ve Horacio Quiroga.³ Sánchez'le *pampa gringa*⁴ olmanın Martín Fierro ve Don Segundo'da olmayan bir halini öğrendik; aynı zamanda ne tangoda ne de farslarda olan bir Buenos Aires'i öğrendik. Quiroga ise bize ormanı öğretti, ormanın göz kamaştırıcılığını ve lanetini. Bize betimledi demek istemiyorum –neredeyse hiç betimleme yoktur öykülerinde– bize gösterdi. Bir manzara olarak değil, ruhsal bir coğrafya olarak. Tıpkı Faulkner'ın Birleşik Devletler'in güneyini Kuzey Amerikalılara göstermesi gibi.

² Horacio Quiroga'nın "Juan Darién" adlı öyküsünde yer alan, insanlar arasında büyüye de sonunda kaplan olduğunun bilincine varıp ormana dönen karakter. (ç.n.)

³ Üçüncüsü Juan Carlos Onetti olurdu. Uruguaylı eleştirmenler haklarında ne düşünüyor bilmiyorum ama Arjantin edebiyatının bu üç isimden ayrı düşünülmemeyeceğini biliyorum.

⁴ On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşanan göç dalgasında Arjantin'e gelip pampalara yerleşen Avrupalı göçmenleri (özellikle İtalyanları) ve yerleştikleri bölgeleri tanımlayan bir terim. (ç.n.)

Yazar ve Coğrafyası

Uruguaylı bir anne ile Salto'da yaşayan Arjantinli bir konsolosun oğlu olan Horacio Quiroga, Uruguaylı olmayı bırakmaksızın daha ziyade Arjantinli bir yazardır. Uruguaylı eleştirmenler için bile öyledir. Alberto Zum Felde, *Proceso intelectual del Uruguay y crítica de su literatura* (Uruguaylı Entelektüelin Gelişimi ve Edebiyatının Eleştirisi, 1930) isimli kitabında, Quiroga'nın eserlerinin yalnızca 1901'e kadar doğduğu ülkeye ait olduğunu belirtir, yani ancak ilk kitabı *Mercan Kayalıkları*'nın sembolist dizelerine ve düzyazılarına kadardır Uruguaylılığı, ki bu kitap, Lugones'in kâhince öngörüsüne rağmen, Quiroga'nın sonradan dönüşeceği anlatıcıya dair en ufak bir ipucu vermez. Emir Rodríguez Monegal de *Genio y figura de Horacio Quiroga* (Horacio Quiroga'nın Hayatı ve Kişiliği, 1967) isimli kitabında aynı şekilde Quiroga'yı Río de la Plata'lı bir yazar olarak ele alır: "Onun gibi ne Uruguaylı ne Arjantinli olan, yalnızca Rioplata'lı olmayı hak eden çok az insan vardır" diye yazar. "Geleceğiyle, kaniyla, yaşamıyla Río de la Plata havzasına aittir ki bu havza coğrafi ve kültürel olarak aynı zamanda tüm Güney Brezilya'yı, Paraguay'ın tamamını ve Bolivya'nın bir kısmını da kapsar." Bu düşüncede yine de bana çok doğru gelmeyen bir şey var. Eğer yalnızca Quiroga'nın en meşhur öykülerini yerleştirdiği coğrafyayı –Misiones ormanlarını– dayanak alacak olursak onda yerlici ya da bölgeci bir yazar görme hatasına düşebiliriz; ama bunun yerine, ele aldığı konuları çok daha derin bir düzeyde göz önünde bulundurursak onu Brezilya ve Bolivya'yı kısmen, Paraguay'ı tamamen içine alan bu coğrafi ve kültürel havzaya indirgemekte hayli zorlanırsınız. Quiroga'nın hem hayatında hem de eserlerinde başka tip bir Rioplata'lı yazara özgü karakteristikler vardır. Bunlar daha çok Arjantinli

ve Uruguaylı yazarlara özgüdür. Söz konusu olan elbette edebi milliyetçilik yapmak ya da dünyanın hiç de örnek alınacak yanı olmayan bir bölgesine ayrıcalık tanımak değil, aslında zaten (belki de maalesef) bölünmüş olanı ayırmak. Gerçekten de Paraguay ve Bolıvyayı da içine alan, hatta sınırları kuzeyde çok daha ötelere uzanan –*Ayaklanma*, *Huasipungo*, *La Vorágine*, *Derin İrmaklar*, *Yeşil Papa* ya da *Hijo de hombre* gibi unutulmaz kitaplar veren– Latin Amerikalı yahut yerli Amerikalı bir kök vardır ama temel karakteristikleri Sarmiento, Arlt, Güiraldes, Herrera y Reissig, Marechal, Borges, Sabato, Onetti ya da Cortázar gibi yazarların karakteristikleri değildir. Bu isimler ne kadar birbirine uzak görünürse görünün ve eserlerinde hangi konular ele alınırsa alınsın, yaptıkları edebiyatta hiçbir yönüyle bölgeci ya da kırsal olmayan bir doğayı hissetme biçimi fark edilir, hatta *Martín Fierro* gibi kitaplarda, Benito Lynch’in ya da Héctor Tizón’unki gibi romanlarda bu çok açıktır. Aynı şekilde hepsinde derin bir Avrupa etkisi de göze çarpar ve özellikle dil açısından, diğer büyük Latin Amerikalı yazarların belagatlı bir doğallıkla itaat ettikleri İspanyol anı dil geleneğiyle neredeyse küçümseyici bir kopuş içindedirler. Sosyolojik ve belki daha az belirleyici olan –çünkü önceki yüzyılın ve bu yüzyılın Latin Amerikalı yazarlarının çoğunda ortaktır– ama Echeverría’dan Cortázar’a ya da Bianciotti’ye kadar zamanla neredeyse ulusal nitelik haline gelen bir başka karakteristik daha vardır: Paris seyahati. Quiroga bir tür zorunlu başlangıç aşaması olan bu yoldan istemeden de olsa geçti. Tıpkı dandi olmak, Fransız şairlerine hayranlık duymak gibi aşamalardan geçtiği gibi. Et-kilendiği isimler de bu durumu ifşa eder: Tek bir Amerikalı vardır, o da Poe’dur; Sakson kökenlidir ama pek çok kişi için İngiltere ya da Fransa’da da doğmuş olabilirdi. Diğerleri: Baudelaire, Maupassant, Kipling, Dostoyevski, Ibsen. Tüm bu bil-

giler, kimi eleştirmenlerin iyi ya da kötü anlamda (çoğunlukla kötü anlamda) “Arjantinli yazar”ın karakteristikleri olarak sıraladığı şeylere epey benziyor. İşte tam da bu manevi alandır Uruguaylı Quiroga’nın Rioplate’lı olarak açıklandığı yer. Tıpkı Sánchez gibi, Herrera gibi, Onetti gibi.

Sözcüklerdeki Boşluk

İyi edebiyatımızın –ister Arjantinli olsun, ister Uruguaylı ya da Rioplate’lı– en temel karakteristiklerinden birinin metafizik kaygı olduğu doğruysa, o zaman Quiroga’nın biz Arjantinlilerin “bizim edebiyatımız” dediğimiz şeye ait olduğu da doğrudur. Yer Montevideo, Buenos Aires ya da orman olabilir, araç bir lokomotif ya da kano yahut bir sinematograf, karakter İngiliz, Belçikalı ya da Brezilyalı olabilir: Quiroga’nın, kahramanı ölüm olmayan neredeyse tek bir öyküsü yoktur. Öykülerinin bir diğeri kahramanı korkudur. Bir diğeri de arzudur. İnsanın faniliği ile mutlak bir şey –aşk, dünyada bir yer– arayışı arasındaki dram, ölümün büyüleyiciliği ve dehşeti Quiroga’nın en büyük temalarıdır. Üstelik yalnızca ensestten, kıskançlıklardan, psikolojik bozukluklardan ya da cinayetden bahsettiği, genellikle şehirde geçen “transandantal” niyetli öykülerinde değil, aynı zamanda tümüyle ormanda geçen öykülerinde de böyledir. Onun –Azuela ve Eustasio Rivera’nın öncülü olan– en tipik Amerikan öykülerinde temel öğe asla bir manzara olarak doğa değildir, doğaya sürüklenmiş insan varoluşudur. Borges *Martín Fierro*’dan bahsederken Gibbon’ın *Kuran*’da deve olmadığı tespitini hatırlatır, yani yine aynı şey oluyor, çünkü bir çevreyi gerçekten bilen biri yerel rengi *görmez*. *Martín Fierro*’da ne aletlerin ismi, ne atların donu ne de yerel

kiyafetler vardır. Kimse kızarmış eti derisiyle yemez ya da mate içmez. Hernández'in gerçekçi ya da didaktik olmaya çalıştığı tek an doğal olarak tanımadığı çadır köyleri betimlediği andır. Gibbon ve Borges haklıdır. Sirk *gaucho*'ları *gaucho*⁵ değildir, *gaucho*'ya benzerler; deveye ihtiyacı olan Pierre Loti'nin Araplarıdır, Muhammed'inkiler değil. Kötü yazarlar da tıpkı kötü yalancılar gibidir: Söyledikleri şeyin gerçekliğine dair kanıtlar sıralayıp dururlar. Tolstoy'un ya da Dostoyevski'nin eserlerinde neredeyse hiç troyka yoktur ya da çok az vardır (sanırım Dostoyevski'nin en azından bir kere kullandığını hatırlıyorum: Mitya'yı Gruşenka'yla buluşmaya götürüyordu). Görünenler daha çok insanlardır. Âşık olan, öldüren, ölen, ihanet eden, deliren insanlardır onlar ve kaçınılmaz biçimde Rusturlar. Troykalar, ayı derisinden kalpaklar, semaverler, bunlar okurun bereketli kostüm odasından dağıtılır. Horacio Quiroga *çöl* diye yazar, biz *orman* olarak okuruz ve bu sözcüğü arokarya ağaçları ve bataklıklarla doldururuz. O kısaca *harabeler* der, biz oraya Cizvit misyonerlik yerleşimleri kurarız ve sonunda harabelere dönüşmeleri için onları hayalimizde yeniden yıkarız. Bununla beraber, Quiroga'nın söz ekonomisi yalnızca poetik değildir, aynı zamanda ontolojiktir. Şeyler onları isimlendirmedeği yerde de ortaya çıkar ve kendilerini gösterir. Bu mucizevi tezahürlerin bir örneği şu betimlemedir: "Ama tam dikenli teli indirip bedenini öte yana geçirirken kazıktan ayrıлып düşmüş bir kabağün üstüne basan sol ayağı kaydı ve maçetesi elinden fırladı. Adam düşerken sanki maçetenin tamamını yerde görememiş gibi tümüyle belirsiz, uzak bir hisse kapıldı." ("El hombre mu-

⁵ On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda genellikle Arjantin, Uruguay ve Brezilya'nın Rio Grande do Sul bölgelerinde yaşamış, hayvancılıkla da uğraşan melez, atlı göçmenler için kullanılan bir terim. (e.n.)

erto” [“Ölü Adam”]). Bu paragrafın görünüşteki masumiyeti yanıltıcıdır, aslında bize her şey söylenir: Tel aşağı indirilmiştir, beden tellerin arasından geçiyordur, sol ayak, yani destek alınan ayak –adam solaktır, teli sağ eliyle indirmiş ve sağ bacağını önceden telin öte yanına atmıştır– bir kabuğun üzerinde kaymıştır. Bize kabuğun kazıklardan birinden düştüğü bilgisi bile verilir. Gerçeklikten gizemli bir biçimde silinmiş gibi görünen tek şey maçetedir. Adama durduk yere sanki maçetenin *tamamını yerde görememiş* gibi gelmiştir. Tamamını mı? Neden *tamamını*? O zaman bize maçete ve pozisyonu da açıklanıyor: Maçete tümüyle görünmüyordu, çünkü dik durumdaydı. Bu maçete adamın bedenine saplanacaktı. Çok benzer bir tezahürü daha hatırlayarak bitirelim: “Bir Tokat”ta Quiroga bize küçük yerlinin Korner’in elini o daha ateş etmeden önce nasıl kestiğini anlatır. Ateş edildi ama kim bilir nereye edildi, der, *çünkü maçetenin keskin ucu revolver’i havaya fırlatmıştı bile, tetiğe basılı işaretparmağıyla beraber*. Şimdi görüyoruz önceden olanı; sözcüklerin arasındaki boşlukta nesneler ve eylemler sanki kendiliğindenmiş gibi yeniden örgütleniyor, bir açıklamanın biçimini ve anlamını kazanıyor.

Hemingway olsa belki bunu “buzdağı teorisi” diye adlandırdı. Quiroga ise 1914’e doğru bunu pratiğe dökmüştü.

Ne Meleklerle Ne de Ölüme Teslim Olan İrade

Quiroga’da ölüm asla bir kabullenme ya da edilgenlik olarak belirmez. En titiz eleştirmenlerinin bile bu konu üstünde durmaması tuhaftır. “Akıntıyla”, “Un peón” (“Bir İşçi”), “Ölü Adam”, “El hijo” (“Oğul”) ölümün metaforlarıdır, evet, ama aynı zamanda ölüme karşı birer tılsımdırlar. “El espectro”nun (“Ha-

yal”) çok daha açık biçimde olduğu gibi. “Kuştüyü Yastık”ın kahramanının can çektiği o uzun ürperiş gibi. Eserleri ve hayatı burada da bize aynı şeyi söyler. Quiroga kendini ölüme bırakmaz. Kendini öldürür. 1928’de otomobiliyle bir kaza yapar ve elinin bir kısmı kesilir: “Sol elindeki sargıları çıkardıklarında kaynayan parmaklarını gösterdi” diye anlatır Martínez Estrada. “Gerçekten iş görebilecek durumda olan, bir eklembacaklının kısıkaçları gibi açıp kapadığı başparmağı ve işaretparmağı kalmıştı yalnızca. Sorun değil, diyordu, aletleri bunlarla da tutabilirim.” Yedi yıl sonra, ölümünün arifesinde Quiroga şöyle yazacaktı: “Evet, kalan günlerimde kendimi sakat, hep çalıştığım gibi çalışamaz halde görsem çok üzülürdüm. Ama aynı zamanda, doğru ve adil olduğu üzere, sağlığımız yerindeyken hiç haberdar olmadığımız yeni bir zevke açılan penceresi olmayan talihsizlik de yoktur. Şimdi o pencereyi bulacağım...” Eserlerinde ve eylemlerinde ölüm karşısında duyulan dehşet o kadar nettir ki kadere karşı bir isyan gibidir ve aynı zamanda ölümü uzaklaştırma ritüelidir. Quiroga’nın tekrar tekrar okuduğu eserlerden birinin Ibsen’in *Brand*’ı olduğu bilinir. Onu bir din kitabı gibi okuyordu, eserin içine, müritlerin *Kutsal Kitap*’ın içine girdiği gibi giriyordu. “Üç ya da dört büyük kitap vardır ve bunlardan biri de *Brand*’dır. Dahası, idealleri uğruna kurban edilen İsa’dan sonra böylesi bir adanmışlık anlamında *Brand*’ı aşan kimse olmadı. Şimdi şu sırrımı dinleyin: Ben de, ondan biraz daha şanslı olarak, onun gibi doğmuş olmalıyım. Üzerime düşen –üzerime düştüğünü düşündüğüm– ödev konusunda ne zaman azıcık şüpheye kapılsam ilk iş gidip onu kütüphaneden tekrar alıyorum...” (Martínez Estrada’ya mektubundan.)⁶ Bu

⁶Ezequiel Martínez Estrada, *El hermano Quiroga*, Arca, Montevideo, 1968. Önceki iki alıntı da aynı kitaba aittir.

oyun, Poe'nun "Ligeia" öyküsü gibi, iradenin bir tür yüceltilisidir. Ama Brand'ın iradesi yalnızca meleklerle ve ölüme boyun eğmeyi reddetmez, aynı zamanda onları tahrik eder. Ligeia'nın iradesi Lady Rowena'nın bedeninde amacına ulaşır, Brand'ın iradesi zafere ulaştığındaysa önce karısını ve oğlunu öldürür, sonunda kendisini de yok eder. Quiroga'nın erken anlatılarından biri, kahramanı bir boğa olan "Dikenli Tel" bu konuda iyi bir örnektir. Bunu özellikle seçtim, çünkü Quiroga'nın sayfalarında ne zaman bir hayvan görülse illa ki Kipling düşünülür. Ben "Dikenli Tel"i okuyup Ibsen'ı hatırlamayı tercih ediyorum. Protestan bir din adamı bir zebu değildir elbette, ne de Norveç fiyortları bir Arjantin Mezopotamyası'dır ama yine de Brand'ın, sonu ölüm olan bir kaderi yerine getirmeye onu körü körüne zorlayan şeytanca fanatizmi ("eğer hayatın hariç her şeyini veriyorsan, bilmelisin ki aslında hiçbir şey vermemişsindir")⁷ özünde boğa Barigüi'nin kendi yıkımı pahasına da olsa her türlü teli aşıp geçmesini söyleyen içgüdüsünden farklı değildir. Bu benzerlik, analojinin sınırlarını zorlamak gibi görülmemeli. Bir yazar, kendi eserleri ve elinden düşürmediği kitaplar aşağı yukarı aynı şeylerdir. Quiroga'nın hayatını belirleyecek olan da uçlarından birinde iradenin, öbüründe mahvoluşun olduğu bu fanatizm, bu mistik haldir. Onu bir de şöyle düşünmeli: Şair olma heveslisi bir şehirli ve Paris'e seyahat etmiş, gençliğinde etrafa metaforlar ve paralar saçıp savurmuş bir tür aristokrat-ken sonradan ormanda (mektuplarından birinde yazdığı gibi) "bir termiti üç, bir engereği yirmi beş dakikada öldüren" güneşin altında maçete darbeleriyle mücadeleye giren, Rosario'lu kız arkadaşını ziyaret etmek için külüstür bir motosikletle se-

⁷ Şeytanca ya da değil, Rahip Brand'ın bu uyarısını Ibsen keşfetmedi. Aziz Matta yazdı, hatta İsa dile getirdi. *İncil*'de geçiyor.

kiz yüz kilometre yolculuk eden, dal gibi ince bedeniyle ormanda kendi elleriyle iki ev inşa eden, iki gün boyunca kürek çekerek Posadas ve San Ignacio arasındaki yüz yirmi kilometreyi gidip gelen ya da ilk kızının ebeliğini yapmaya gönüllü olan ve tüm bunları bir şeylerin, kendisini pasifçe teslim etmek istemediği şeylerin karşısına çıkarak yaşadığını hissedebilmek için yapan birisi. Kansere yakalanan Quiroga ne can çekişmeyi ne de acı karşısında aşılanmayı kabullendi, ölüm karşısında tezat teşkil eden son bir isyanla 1937 yılında Buenos Aires'te intihar etti.

Quiroga Eleştirileri

Borges 1970'lere doğru sadece şu yorumu yaptı: "Quiroga, Kipling'in evvelden çok daha iyisini yaptığı şeylerin kötülerini yaptı." Bioy Casares'in yargısı da daha iyi değildi. Ben her ikisinin de onu dikkatle okuma zahmetine hiç girmedikten şüpheleniyorum. Borges'in düşüncesi yeni bir şey değil, daha 1945'te benzer bir şey söylemiş⁸ ve yetmiş yıl önce bir eleştirmenin *Cuentos de la selva* (Orman Öyküleri) ve *Anaconda* (Anakonda) üzerine görece bir haklılık payıyla söylediklerini kısaca tekrar etmişti. Evet, yetmiş yıl önce ve görece bir haklılık payıyla; çünkü bugün bunları tekrar etmek Quiroga'nın yalnızca bu öyküleri yazdığını düşünmeye ve onların çocuklar için yazılmış öyküler olduğunu unutmaya karşılık gelir. Quiroga'nın hayvanlardan bahsettiği pek çok öyküsü şüphesiz *Orman Kitabı*'ni anımsatan Güney Amerikalı metinlerdir (bugün olsa metinlerarasılıktan ve bir tür saygı duruşundan bahsedil-

⁸Bkz. Rodriguez Monegal, *Genio y figura de Horacio Quiroga*, Eudeba, 1967.

lirdi). Quiroga'nın foksteriyerleri ancak Jack London'ın Sevgili Jerry'sinin yaygaracı yavruları olabilir ama okuduğumuz büyük öyküleri Kipling tarafından *bile* yazılamazdı. Quiroga'nın sevimli ve kahraman bir firavunfaresi olan Rikki Tikki ya da neredeyse trajik boyutlarda bir vahşi köpek olan Beyaz Diş gibi insan olmayan karakterler yaratma yeteneği yoktu ama ne Kipling ne London ne de Quiroga dışında bir başkası "Sürgünler" ya da "Bir Tokat" gibi bir öykü yazabilirdi. Onda Edgar Poe etkisine işaret edilirken de benzer bir pervasızlık içine düşülür. Eğer "El vampiro" ("Vampir") ya da "İntihar Eden Gemiler" gibi öykülerinde –"Morgue Sokağı Cinayeti"ndeki katil maymunu, biraz da Lugones'in "Yzur"unun yardımıyla tekrar eden öyküsünden hiç bahsetmiyorum– Poe öykülerindeki dehşeti ya da biçimsel dersleri ararsak yalnızca Birleşik Devletler'den Paris'e, Paris'ten Buenos Aires'e yaptığı art arda iki seyahatle daha da kötüleştirmiş bir tür Rioplata'lı Villiers'yle karşılaşırız. Fakat Quiroga'yı "Bir İşçi"de ararsak –Olivera'nın ters çevrilip bir buhur ağacına asılan içi boş botlarını hatırlayan tüm okurlar neden bahsettiğimi anlayacaktır– "Mensular"da, "Başı Vurulan Tavuk"ta, "Akıntıyla"da ararsak, işte o zaman mutlaka Kuzey Amerika'ya has o biçimsel ustalıkla, onun dehşetiyle –Poe'nunkiyle değil Quiroga'nunkiyle– ve Poe'nun kendisinin bile hayal edemeyeceği başka bir dolu şeyle karşılaşırız. Karakterlerle mesela.

Öykü türünün karakteristiklerinden biri, kurmaca anlatıdaki geleneksel anlamıyla ele alırsak, karakterden vazgeçebilmesidir. Yazılmış iyi öykülerin çoğu etkililiğini anekdot ya da atmosfer dediğimiz şey üzerine kurar. Roderick Usher'in kim olduğunu bilmeyiz, ne de Madeline'in kişiliğini tanırız, M. Valdemar hakkında da hiç bilgimiz yoktur, yalnızca can çektiğini ve hipnotize edildiğini biliriz ki bunları bilmek bile

çok ilgilendirmez bizi: Bir şey oluyordur, bir şey olacaktır ve öykü budur. Lugones'in, Cortázar'ın, Borges'in en iyi öykülerinde –Hawthorne'un ya da Buzzati'nin en iyi öykülerinde– kahramanların isimleri yerine yalnızca baş harfleri ya da matematik sembolleri konabilir. Kafka, bilahare, bunun belli tip bir romanda dahi mümkün olduğunu kanıtlamıştır. Hiç solmayan hikâyeler kurmak ve bellekten hiç silinmeyen karakterler yaratmak için yalnızca büyük öykücü olmak yetmez, aynı zamanda Çehov ya da Maupassant da olmak gerekir, Bret Harte, Melville ya da Gogol de olmak gerekir. Akakiy Akakiyeviç, Poker Flat kumarbazı, Bois de Boulogne'da menuet dansı yapan iki ihtiyar, Kâtip Bartleby ya da “Acı”daki arabacı *Kayıp Zamanın İzinde*'deki herhangi bir karakterle aynı kumaştandır. Çok az öykücüde olan bu yetenek Quiroga'da neredeyse hep var olmuştur. “Bir İşçi”deki Brezilyalı işçi ya da “Los destiladores de naranjas”taki (“Portakal Damıtıcıları”) İskandinav doktor bir romanın titizlikle çalışılmış karakteri kadar akılda kalıcıdır. Üstelik Quiroga beş satırda bir tip ortaya çıkaracak yetenektedir. Sürgünlerinden biri olan sessiz bir yerli şefinden bahsettiği satırlarda, kimsenin onu Hristiyan dilinde bir kelime telaffuz ederken duymadığını anlatır bize: “... ta ki bir gün bir adam yanında *La traviata*'dan bir arayı ısıklıkla çalındıca kadar, şef kısa bir süre dikkatle dinledi ve sonra kusursuz bir İspanyolcayla şöyle dedi: – *La traviata*... Montevideo'da, 1859'da prömiyerini izlemiştim ben...” Ya da daha sonra en iyi öykülerinden birinde anlatacağı alkol kaynaklı bir deliliği neredeyse on kelimeyle özetler: “damıtılmış portakallar yüzünden kızını fareyle karıştıran Doktor Else”. Belki de bu yüzden, “Öykü, fazlalıkları alınmış bir romandır” diye yazabilmişti, esasen yanlış bir cümle olsa da Quiroga söz konusu olunca doğrudur aslında. “Kuştüyü Yastık” ya da “Başı Vurulan Tavuk” birer öykü-

dür ve öyküden başka bir şey değildir; “Tacuara-Mansión”, “Bir İşçi” ya da “Sürgünler” ise sıra dışı bir öykücü tarafından on ya da yirmi sayfada anlatılan birer romandır.

Tıpkı Roberto Arlt için söylendiği gibi Quiroga için de dikkatsiz yazdığı, yazdıklarını düzeltmediği söylenir. Hatta kötü yazdığı da söylenir. Bir yazar ölümünden yarım yüzyıl sonra hâlâ tutkuyla okunan otuz, kırk öykü, bir şiir, pek çok makale ve hatta bir küçük –yaklaşık yetmiş sayfalık diyelim– roman bırakmışsa geriye o kadar kötü yazmamış demektir, diyerek bu tartışmaya nokta konabilir. Tüm bunlara karşın yine de kötü yazmışsa, o zaman bu tür kusurlu yazarlar üzerinden bir karşı poetika, yeni bir estetik kurmak gerekir. Ya da dilbilgisel değil, edebi anlamda iyi yazmanın ne anlama geldiğini bir kez daha düşünmek.⁹ Her halükârda bu polemige girmeye hiç gerek yok. Jorge Lafforgue, *Los desterrados y otros textos* (Sürgünler ve Öteki Metinler, 1990) başlıklı seçkiye yazdığı o kusursuz giriş yazısında meseleyi istatistiklerle çözmüş, eleştirileri ve bunların geçersizliğini ortaya koyan pasajları alıntılamış. Ben Quiroga’nın sözel yetersizliğinden dem vuran bir metni aynen kopyalamakla yetiniyorum. İspanyol Guillermo de Torre, gördüğü her kaplumbağaya *galápagos* demeyi tercih eden bu bilge şöyle diyor: “*El salvaje*’nin (Vahşi) yazarı, belki biraz Baroja tarzı bir yaklaşımla edebiyatı eylemden aşağı değerlendirerek güzel söz söyleme sanatını aşırı derecede küçümsemeye varı-

⁹ Quiroga unutulmaz öyküler yazdı ama kötü öyküler de yazdı, doğru. Yine de bu kötü öykülerin illa ki daha kusurlu yazılmış olması gerekmiyor. Eğer bir yazarın önemi yazılarının doğruluğu ya da kusursuzluğuyla ölçülseydi Quevedo, Cervantes’ten daha büyük olurdu ve Pindaros’un eserleriyle Homeros tarihten silinirdi. İnsan ister istemez, dilin bir miktar yanlış kullanılması da kalıcı sanatın şartlarından biri değil midir, diye kendine soruyor.

yor. Dilin kumaşını hissetmekten de, sözel berraklık adına en ufak bir endişeden de düpedüz yoksun. Yüzyıl sonunun en karmaşık retoriğinin biçimsel niyetleri ve gösterişçilikleriyle yazmaya başlayan biri için bu çok tuhaf!” (*Cuentos escogidos de Horacio Quiroga*, 1950.) Aşağı değerlendirme, güzel söz sanatı, sözel berraklık endişeleri, biçimsel niyetler, yüzyıl sonu retoriği... Elbette İspanyol eleştirmen için bu müstesna satırlar “iyi yazmak” denen şey oluyor, üstelik Quiroga’nın sözel yeteneğini sorguladığı bir paragrafta her sözcüğünün itinayla seçilmiş olması gerektiğini düşünmek de mümkün. Başka söze gerek varmış gibi gelmiyor bana.

Kardeş Poe, Kardeş Quiroga

Horacio Quiroga’yı bir edebi okula yerleştirmek faydasız bir akademiklik olur; Rubén Darío’dan bahsedilirken söylen- diği gibi hepsine ait olduğunu söylemek de, her ne kadar ger- çeğe daha yakın olsa da, eserinin anlaşılmasına pek bir katkı sunmaz. Onu bir miktar tanıyoruz artık: İlk başlarda Fransız tarzında dekadandı biraz, kendince bir modernist, biraz da Poe tarzında bir romantik, belki de daha doğrusu sembolist.¹⁰ 1914’e doğru “Mensular”ı yazdı, ki bir eleştirmen tarafından yerliliğin [*indigenismo*] öncülü ve Kreolizmin örneği sayılmış- tır, her ne kadar bu öykü, özellikle eserinin geri kalanıyla bir- likte düşünülünce bu iki sınıflandırmaya da kesinlikle uygun

¹⁰ Wilson’ın sembolizm kelimesine verdiği önemi görmek için bkz. Ed- mund Wilson, *Axel’s Castle*.

düşmese de.¹¹ İlk eserleri Lugones ve D'Annunzio'ya yakındı daha çok – ikincisini, haklı olarak, zamanla reddedecektir; Lugones'le olan ilişkisiyse ideolojik ve etik nedenlerle giderek tatsız ve uzak bir münasebete evrilecektir. Misiones ormanlarında geçen bazı metinleri üzerinde *El imperio jesuítico*'nın (Cizvit İmparatorluğu) etkisine işaret edilmiştir, aynı bağlamda Rafael Barret'i de okuduğunu varsaymak uçuk olmaz. Bu tarihsel bilgiler ve bağlantılar ne kadar değerli olursa olsun (benim gözümde bir hiçler), Quiroga'nın bizzat kendisinin model olarak seçtiği yazarları hatırlamak daha faydalı görünüyor. Kendisi etkilendiği isimleri gayet açık belirtmişti: Poe, Kipling, Çehov, Maupassant. Bu dördüne son gününe kadar sadık kaldı ve geç kaleme alınmış “Dekalog”unda içlerinden birine “Tanrı'ya inanır gibi” inanmamızı tavsiye etti. Henrik Ibsen da, daha önce gördüğümüz gibi, hayatının en büyük bağlılıklarından biridir, Dostoyevski'den Rusya'nın en özgün ve derinlikli yazarı olarak bahseder. Bunları not düşmekle birlikte, Quiroga'yı bir okula dahil etmek ya da kimlere borçlu olduğunu irdelemekten- se belki de onun edebiyatımıza nasıl bir özgünlük getirdiğine bakmak daha önemlidir. En aşikâr olanı şimdilik bize yeter: Quiroga Latin Amerika için öykünün kâşifiydi. Poe'nun Birleşik Devletler'de yaptığını içimizde herkesten önce yapan oldu: Kısa öyküyü sistematikleştirdi ve onu pratikte edebi tür kategorisine yükseltti. Hikâyeleri başarısız romanlar değildi, ne kuru birer fotoğraf, ne düzyazı şiir, ne de bir tür vinyetti. Onlar öyküydü. Kendi yapısal yasalarını kutsayan özerk bir türün tekil örneğiydiler. Her anlatı biçimsel olarak kapalı bir evrendi

¹¹ Toplumsal gerçekçilik ya da kırsalcılık olarak adlandırılan şeye gelince, “Bir Tokat”ın Ocak 1916'da, Azuela [Meksika] *Ayaklanma*'yı yayımlamadan kısa süre önce ortaya çıktığını not etmek yeter; Eustasio Rivera'nın [Kolombiya] *La Vorágine*'si ise ancak sekiz yıl sonra görülecekti.

ve Quiroga'nın en üst yoğunluğa ulaştığı anlarda her anlatı şiirsel bir nesneydi. Farkındayım, tüm bunlar biraz boş ve dağınık oldu, Akutagava'nın ya da Lord Dunsany'nin eserleri de benzer bir formülle tanımlanabilirdi.

Başka açıdan bakalım: Quiroga'yı kendi ruhsal panteonuna en yakın iki benzeşiyle birlikte düşünelim. Onu kendisi gibi ormanı ele alan Kipling'den ayıran şey nedir? Korkunun ve ölümün büyüünü paylaştığı Poe'dan ayıran nedir? Kipling'den, bize anlattığı dünyada kendini konumlama biçimiyle ayrışır. Rodríguez Monegal de buna işaret eder: Kipling asla bir "sahib" olmayı bırakmadı. Tesadüfen Hindistan'da doğan sömürgeci bir İngilizdi, kayıp bir dünyayı ziyaret eden bir zaman yolcusuymuş gibi doğa ve içinde yaşayan yaratıklar gözünü kamaştırıyordu. Kipling için cangıl şiirsel bir konuydu; Mowgli'nin köklerinde Latinlerin Romulus ve Remus efsanesi vardır, Kipling'in orman öykülerindeki epik –yani hayran bırakan, etkileyen– ton da buradan gelir. Quiroga ise bir sömürgeci değildi, Misiones ormanlarının bir sakiniydi; "patron" olarak ilk deneyiminin üzücü biçimde başarısızlığa uğraması şaşırtıcı değildi. Ona tüm parasına ve üstüne bir de vicdan azabına mal oldu, çünkü istese bile aldatamıyordu yerlileri. Horacio Quiroga ormanı seçti, doğru, orman ona da çok uzaktı ama farkında olmadan ormana dönen bir yabani hayvan gibi seçti yine de. Ormanı Juan Darién gibi seçti. Leopoldo Lugones'le Iguazú Şelaleleri'ne yaptığı ilk yolculuktan itibaren, denebilir ki artık ormanın bir sakiniydi. San Ignacio'ya yaptığı her yolculukta aslında evine dönüyordu; bu yüzden vurgu yoktur, yerel renk yoktur, betimleyici belagatler yoktur anlatılarında ve olduğunda da emin olun ki Quiroga'nın en iyi hali karşısında değildir. Quiroga "ağaç" der gibi bir doğallıkla "jaguar" ya da "engerek" yazar. "Maçete"yi sanki "el"

diyormuş gibi yazar. Tuhaftır ama ormandayken yazdığı mektuplarında eserlerinde olduğundan daha baskındır bu, belki de kendisi için gündelik olanı –biberonla beslediği bir jaguarı mesela– şehre kartpostal gönderen birisi gibi muhatabının gözünde canlandırma tutkusundandır. Rudyard Kipling yarı yarıya İngiliz olmasına rağmen imparatorluğun ayrıcalıklı bir temsilcisiydi; beyaz ve patron olan Quiroga ise sömürgeci yazarı oldu. Edgar Poe’yla olan farklılığı daha açık görünebilir –bir yanda Misiones ormanlarının sarmaşıkları ve bataklıkları, diğer yanda şatafatlı ve bunaltıcı iç dekorlar vardır– ama yine de daha muğlak ve hassas bir farklılıktır bu: Görünüşte onları ayıran şey ortam seçimidir. Şüphesiz Quiroga da neredeyse körü körüne Poe’nun –“Amontillado Fıçısı”ndaki, “Morgue Sokağı Cinayeti”ndeki, “Şişedeki Pusula”daki– bazı mekânlarını ve anekdotlarını tekrar etmeyi denedi, yine de Quiroga’nın bu öykülerinde Kuzey Amerikalı yazarın mirası olan hakiki dehşeti ve her yere hâkim olan ölümü aramak boşunadır. Poe ve Quiroga’nın derin özdeşliğinin görüldüğü yerler, dış ortama rağmen, Quiroga’nın Misiones ormanlarında geçen öyküleridir, tıpkı Aristoteles’in tüm açıklığıyla keşfettiği gibi, şeylerin benzeştikçe farklılaştığı yerler aynı zamanda onları derinden ayıran şeylerin de görüldüğü yerlerdir. Çünkü Quiroga realist bir yazardır, kelimenin en hakiki anlamıyla. Ancak mademki bu kelimenin başka anlamları da var ve realist olmak edebiyatın kaderi, *gerçek dünya* da hayal gücünün tek kaynağı değil, o zaman “William Wilson” da “Sürgünler” de yazılabilir. Quiroga realisttir ya da daha iyi bir ifadeyle Poe’dan farklı bir biçimde realisttir. Güneş çarpması, karıncalar tarafından yenen bir adam, bir genç kadının kanını emip boşaltan bir kene, kız kardeşlerinin başını vuran birkaç aptal oğlan çocuğu maddi dünyanın olasılıkları içindedir; Poe’nun kendi iradeleriyle di-

rilen ölüleri, anlatıcının gözleri önünde birkaç saniye içinde çürüten hipnotize edilmiş cesetleri, öteki dünyadan diyalogları ise bilinçdışı dünyanın, deliliğin ve düşlerin gerçekleridir. Ortamlarıyla Poe'nunkilerden o kadar farklı oldukları halde, Güney Amerikalının Poevari özgünlüğün iki büyük dersini yeniden keşfedip kendine mal etmeyi başardığı öyküler tam da Misiones ormanlarında geçen öykülerdir. İnsanın kendisine sadakati ve biçimsel kararlılıktır bu iki büyük ders. Poe'nun da, halüsinatif dünyasının Hoffman'dan türediğini söyleyenler karşısında kendisini savunmak zorunda kaldığı bilinir, tek bir kelimeyi değiştirerek Quiroga da kendini aynı yanıtla savunabilirdi: "Öykülerimdeki dehşet Almanya'dan gelmiyor, benim ruhumdan geliyor." Quiroga ormana yerleştğinde biçimsel maharetinin neredeyse ayırdına bile varmadan, her biri deliliğin kusursuz birer teoremiymiş gibi biçim verir korkunun larvalarına. Elbette Quiroga yeteneklidir, elbette Borges'in, Rulfo'nun ya da Cortázar'ın ortaya çıkışına kadar gelen diğer tüm Amerikalı öykücülerden daha yeteneklidir ama ormandan yazınca, başka bir deyişle ruhen ormana yerleştğinde biçimsel yeteneği bilinçdışı hale gelir; korkuyu, yürümeyi öğrenen ve farkına varmadan adımlarının her hareketini sırasıyla yerine getiren birisi gibi örgütler. Sanki hiç farkında değilmiş gibi dosdoğru canının istediği yere gider. Ona yıllar süren bir arayışa ve yanlışlara mal olan bu poetika –elyazmaları ve yayımlanan kitaplarında yaptığı değişiklikler bunu kanıtlar– Poe'dan öğrendiği bir başka derstir ama bu yalnızca Poe'ya borçlu olduğu bir şey değildir, aynı zamanda onu Poe'dan ayıran şeydir. Edgar Poe için düzyazı, güzelliği hedeflemez (şiirin alanıdır bu), gerçeği hedefler. Quiroga da böyle düşünüyordu. Ne var ki Poe için öyküde bu gerçek mantığın gerçeğiymken Quiroga için hayatın gerçeği idi. Poe, Nathaniel Hawthorne hakkında yazdığı,

modern öyküye dair tüm teorilerin çıkış noktası olan meşhur eleştirisinde, öyküdeki tüm sözcüklerin “tek etki” yaratmaya katkı sağlaması gerektiğini söyler: Öykü denmeye yaraşır bir metinde ne tesadüflere yer vardır ne de kaprislere.

Öykünün sıkı bir düzen içerisinde olması gerektiğini Quiroga da destekler ama vurguyu etkiye yapmaz, karakterlere ve öykünün hayatı olarak adlandırdığı şeye yapar. Yazar, der bize, her sözcüğü iyi düşünmelidir ama karakterlerini nereye götüreceğini –elinden tut ve götür, diye yazar– asla unutmamak için yapmalıdır bunu. Asla onların görebildiğinden ya da görmek istediğinden başka bir şey görmemelidir. Mensular üzerine bir öykü yazıyorsa bir okuryazar gibi değil bir mensu gibi bakmalı, mantık yürütmeli, hayal kurmalıdır. “Güneş Çarpması”nda tüm hikâye birkaç foksteriyerin bakış açısından görülür, foksteriyelerinin çılgın, büyülü, bazı anlarda insanlarkından çok daha duyarlı gerçekliklerinden; “Ölü Adam”da yerde can çekişen adamın görüşünün bittiği yerde tüm dünya sona erer. Poe iyi düzyazının şartının doğal üslup olduğunu söylüyordu, doğal üslupla kastettiği insanların çoğunun benzer bir olayı anlatmak için kullanacağı tondu (sözcükler demiyor); şimdi bunu kendisinin de her zaman yapıp yapmadığını tartışmaya lüzum yok. Quiroga da aynısını hissetti. Yanlış anlaşılan “Dekalog”unda eğer “nehirden soğuk bir rüzgâr esiyor” yazmak gerekiyorsa bunu söylemek için insan dilinde bunlardan başka sözcük olmadığını belirtir, kendi içlerinde ahenkli olsalar da olmasalar da. Muhtemelen abartı vardır bunda, bazen vurgulandığı üzere “Kastilya dilinde” deseydi belki daha iyi olurdu, yine de tavsiyesi özü itibariyle Poe’nun doğal üslup üstüne düşüncesinin kardeşidir. Kıyaslamaları sonsuza dek uzatabileceğimiz bu iki estetik arasındaki tek fark, Quiroga’nın temel olarak karakter yaratıcısıyken Poe’nun durum yaratıcısı

olmasıdır; ikisi de hikâyelerini katı ve mantıklı, neredeyse matematiksel şemalar içerisinde düzenler, dehşetin, deliliğin ve ölümün şaşırtıcı kalır geriye. Başka bir deyişle, artık ne Poe'ya ne de Quiroga'ya aittirler.

Bugün hikâyeler anlatmak moda değil. Bugün artık metinler yazılıyor. Kimi yazarlar edebiyatın bir işaretler kombinasyonu olduğunu keşfetti, sanki bugüne kadar kimse *Quijote*'nin ya da "Katiller" in sözcüklerden yapıldığını bilmiyormuş gibi. Sanki *İlahi Komedi*'ye yahut *Ulysses*'e biçim vermek için dil olmayan başka bir malzeme kullanılabilmiş gibi. Quiroga gerçekten de yalnızca hikâyeler anlatıyordu. Horacio Quiroga –tıpkı Poe ya da Borges, tıpkı Salinger ya da Rulfo gibi– hayatının bir anında şu küçük gerçeği keşfetti: Öykü yazmak, unutulmaz bir hikâyeyi mümkün olan tek yolla anlatma sanatıdır.

Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri

BİR AŞK MEVSİMİ

İlkbahar

Karnaval salısydı. Konvoyu ancak hava kararırken katılabilen Nébel bir yandan konfeti kutusunu açıyor bir yandan da öndeki arabaya bakıyordu. Dün akşamki arabadan hiç hatırlamadığı bir yüz görünce şaşırıp arkadaşlarına sordu:

– Kim bu? Hiç fena değilmiş.

– Tam bir afet! İnanılmaz güzel. Bildiğim kadarıyla Doktor Arrizabalaga'nın yeğeni ya da öyle bir şey. Daha dün geldi, sanırım...

Nébel o zaman gözlerini bu güzel varlığa dikti. Çok genç bir kızdı, belki on dördünde bile değildi ama epey serpilmişti. Simsiyah saçlarının altında bembeyaz, şu çok ince tenlere özgü pürüzsüz ve mat beyazlıkta bir yüzü vardı. Ve siyah kirpiklerinin gölgesinde şakaklarına doğru kaybolan kocaman mavi gözleri. Belki biraz ayrıktılar ama bu onlara, pürüzsüz alnının altında çok asil ya da epey inatçı bir hava veriyordu. Bu halleri o en masum çağındaki çehreyi güzelliklerinden gelen bir ışıkla yıkıyordu. Nebél onları bir anlığına kendi üzerinde hissedince gözleri kamaştı.

– Nasıl bir güzellik bu! diye mırıldandı, dizlerinden biri oturağın minderinde öylece kalarak. Biraz sonra elindeki bü-

t n konfetiler öndeki arabanın üzerine yağıyordu. İki araba artık havada uçuşan k ğıtlardan bir köprüyle birbirine bağılanmıştı, bunu fırsat bilen genç kız da ara ara genç delikanlıya gülümsüyordu.

Fakat bu durum insanlara, arabacılara, hatta arabaya karşı bir saygısızlığı varmaya başlamıştı: Konfetiler durmadan yağıyordu. Öyle ki, arkası dönük oturan iki kişi dönüp bakarken g l msemelerine rağımen çılgınca konfeti savuran bu genci dikkatle inceledi.

– Kim bunlar? diye sordu N bel alçak sesle.

– Doktor Arrizabalaga... Tanıyacağıını sanmam. Diğeri de seninkinin annesi. Doktorun baldızı.

Gen liğı özgü bu coşku karşısında Arrizabalaga ve yanındaki hanım sanki sınamalarından başarıyla geçmiş gibi ona içtenlikle gülümsedi, bunun  zerine N bel de onları selamlaması gerektiğini düşündü ve bu selamına yine neşeli bir m sahayla karşılık verildi.

N bel'in o deli dolu gen liğıne sığıan ne kadar tutku varsa kattığı,    ay yaşanacak bir aşkın başlangıcı oldu bu. Concordia'da inanılmaz geç saatlere kadar ilerleyen konvoyda N bel'in kolu hep ilerideydi, dizginleri hiç bırakmadı, gömleğinin çözülmüş manşeti bütün gece elinin üzerinde salındı durdu.

Ertesi gün aynı sahne yeniden yaşandı ama bu sefer gecenin sonunda bir   ek savaşına başlandığı için N bel  eyrek saatte dört koca sepet   ek tüketti. Arrizabalaga ile yanındaki hanım gülüyor ve gülerken  oğ nlukla başlarını öteki tarafa çeviriyorlardı ama genç kız gözlerini N bel'den neredeyse hiç ayırmıyordu. N bel boşalan sepetlere umutsuz bir bakış attı. Ama arabanın minderi üzerinde hâlâ bir tane vardı, ülkenin yediveren yaseminlerinden bir ince dal orada kalmıştı. N bel elinde o yaseminle arabanın tekerine basarak aşağı atladı, nere-

deyse ayağını burkuyordu, ter içinde son sürat arabaya koşup elindeki dalı gözlerinin güzelliği karşısında yine heyecana kapıldığı genç kıza uzattı. Kız da şaşkınlıkla ona vermek için bir çiçek arandı ama yoktu. Yanındakiler gülüyordu.

– Hadisene şapşal! dedi annesi kızın göğsünü işaret ederek. Orada var ya!

Tam o sırada araba hızla hareket etti. Basamaklardan inmiş olan Nébel var gücüyle koştu peşinden ve artık bedeninin neredeyse yarısı arabanın dışında olan genç kızın kendisine uzattığı dalı yakaladı.

Nébel lise eğitimini yeni tamamladığı Buenos Aires'ten daha üç gün önce gelmişti. Yedi yıldır orada yaşıyordu, bu nedenle Concordia'daki cemiyet hayatı hakkında çok az bilgisi vardı. Doğduğu şehirde on beş gün daha kalacaktı, bedenlen değilse de ruhen tam bir huzur içinde geçirmeyi planlıyordu bu günleri; ne ki daha ikinci günden tüm sakinliğini yitiriyordu işte. Ama olsundu yine de, nasıl bir güzelliği bu!

– Nasıl bir güzellik bu! diye yineledi, arabanın içinden ona uzanan o ışık demetini, çiçeği ve dişi bedeni düşünerek. Hakkaten en derinlerinden sarsıldığını ve âşık olduğunu anlıyordu.

Ya kız da onu severse!.. Sever miydi? Nébel buna yanıt ararken genç kızın göğsündeki daldan çok ona verecek bir şey ararkenki şaşkın telaşına güveniyordu. Tüm netliğiyle hatırlıyordu kızın kendisini ona koşarken gördüğünde gözlerinde beliren ışıltıyı, ona yetişmesini nasıl da umutlu bir huzursuzlukla beklediğini ve bir başka açıdan, o genç göğsünün dalı uzatırkenki yumuşaklığını.

Ama şimdi bitmişti işte! Kız ertesi gün Montevideo'ya dönüyordu. Ötekilerden ona neydi, ona neydi Concordia'dan, eski arkadaşlarından, öz babasından! Onunla hiç değilse Buenos Aires'e kadar gidebilirdi.

Gerçekten de birlikte yolculuk ettiler ve yol boyunca Nébel'in tutkusu sevildiğini hisseden on sekiz yaşındaki romantik bir delikanlıda ulaşabileceği en üst noktaya vardı. Anne neredeyse çocukça olan bu aşkı sevecen bir hoşgörülle karşıladı; onların o çok az konuşan, sürekli gülümseyen ve bıkıp usanmadan birbirlerine bakan hallerini görünce sık sık gülüyordu.

Veda kısa sürdü, çünkü Nébel kızın peşinden giden yolu sonlandırırken kendisine kalan son akli başındalık emarelerini de kaybetmek istemedi.

Concordia'ya kışın dönecek ve belki de tüm mevsim orada kalacaklardı. O da gelir miydi? “Ah, hayır ben dönemem!” Nébel ikide bir başını çevirip bakarak ağır adımlarla iskelede uzaklaşırken ve kız göğsünü güvertenin korkuluğuna yaslamış, başı önde, gözleriyle onu takip ederken yük iskelesindeki denizciler bu aşka –ve körpecik sevgilinin epeyi kısa giysisine– gülümsüyordu.

Yaz

I

Nébel 13 Haziran'da Concordia'ya geri döndü, ilk andan itibaren Lidia'nın orada olduğunu bilmesine rağmen onunla azıcık bile ilgilenmeden bir hafta geçirdi. Dört ay bir tutku fırtınası için fazlasıyla uzun bir zamandı ama yine de ruhunun dingin sularında son bir ışık ona olan aşkı için titreşmeyi sürdürüyordu. Evet, içten içe onu merak ediyordu. Gururuna dokunan önemsiz bir olay aşkını yeniden alevlendirene kadar da böyle devam etti. Geldiğinin ilk pazar günü köyün bütün

delikanlıları gibi Nébel de ayin çıkışında dışarıda bekledi. Nihayet, neredeyse herkesten sonra Lidia ve annesi de dimdik, yalnızca ileri bakarak sıra sıra delikanlıların arasından geçti.

Nébel onu yeniden görünce hayran olduğu o güzelliği iyice özümsemek için gözlerinin birden büyüdüğünü hissetti. Neredeyse acı veren bir arzuyla, onun gözlerinin de bir anda beliren hoş sürprizin ışıltısıyla kalabalığın içinden kendisini tanıyacağı âni bekledi.

Ama o, ileriye sabitlenmiş soğuk bakışlarıyla geçip gitti.

– Seni artık hatırlamıyor gibi, dedi yanında olanları izleyen bir arkadaşı.

– Öyle görünüyor! dedi gülümseyerek. Yazık, çünkü kız gerçekten hoşuma gidiyordu.

Ama yalnız kalınca oturup talihsizliğine ağladı. Sonunda onu yeniden görmüştü işte! Nasıl, nasıl sonsuza dek sevmiştii onu ama şimdi hatırlanmıyordu bile! İşte bitmişti! Bom, bom, bom! diye tekrar ediyordu çocukluk alışkanlığıyla. Bom! Her şey buraya kadarmış!

Sonra birden: Ya beni görmediyse?.. Tabii! Tabii ya! Böyle sine mantıklı bir olasılığa sonuna kadar inanmayı seçmesiyle yüzü yeniden canlandı.

Saat üçte Doktor Arrizabalaga'nın kapısını vuruyordu. Planı basitti: Uyduruk bir bahaneyle avukata bir şeyler danışacaktı, bu arada belki onu da görürdü.

Çaldığı zil avludan hızla yaklaşan adımlarla yanıtladı ve onun her adımda artan heyecanının son bulması için Lidia'nın sertçe açması gerekti cam kapıyı. Nébel'i görüp çığlık attı ve üzerindeki ev elbisesini elleriyle kapatarak çok daha hızlı adımlarla içeri kaçtı.

Biraz sonra annesi yazıhaneyi açmış, eski tanışını dört ay öncekinden çok daha candan bir tavırla karşılıyordu. Nébel'in

keyiften içi içine sığmıyordu ve hanımefendi Nébel'in hukuki işleriyle hiç ilgilenmiş gibi görünmeyince o da böylesi bir görüşmeyi avukatın da bulunduğu bir ortama milyon kez tercih etti.

Şüphesiz orada kendisini fazlasıyla ateşli bir mutluluğun telaşı içinde buluyordu. Daha on sekiz yaşında olduğundan, bu sonsuz mutluluğun keyfini tek başına doya doya çıkarmak için bir an önce çıkıp gitmek istiyordu.

– Bu kadar erken mi! dedi hanımefendi. Umarım sizi görme zevkini bize yine tattırırsınız... Öyle değil mi?

– Ah, elbette hanımefendi!

– Evde hepimiz çok mutlu oluruz... Eminim hepimiz! Bir soralım ister misiniz? diyerek gülümsedi anaç bir alayla.

– Ah, hem de tüm benliğimle! diye karşılık verdi Nébel.

– Lidia! Bir dakika gelir misin? Burada tanıdığın birisi var.

Lidia, Nébel gitmek için ayağa kalktığı sırada geldi. Ona doğru ilerledi, gözleri mutlulukla ışıldayarak insanı hayran bırakan bir toylukla ona bir demet menekşe uzattı.

– Eğer sizin için bir mahzuru yoksa, diye devam etti anne, her pazartesi gelebilirsiniz... Ne dersiniz?

– Bu çok az hanımefendi! diye yanıtladı delikanlı. Cumaları için de... izin verebilir misiniz acaba?

Kadın gülmeye başladı.

– Bu ne hız! Bilmiyorum... Bakalım Lidia ne diyecek. Ne diyorsun Lidia?

Mademki yanıtını ona vermeliydi, küçük kız gülen gözlerini Nébel'den ayırmadan tam yüzüne, “Evet!” dedi.

– Pekâlâ. O halde pazartesi görüşürüz Nébel.

Nébel itiraz etti:

– Bu gece de gelmem de izin veremez misiniz? Bugün özel bir gün...

– Tamam! Bu gece de gelin! Lidia eşlik et misafirimize.

Ama Nébel delicesine bir hareket etme ihtiyacı yüzünden hemen orada veda etti ve elinde sapları neredeyse paramparça olmuş bir çiçek demeti ve içinde mutluluğun en yüce katına yükselen bir ruhla kaçarcasına dışarı çıktı.

II

İki ay boyunca görüştükleri her anda ve ayrı kaldıkları her saatte Nébel ile Lidia birbirlerini çılgınca sevdi. Nébel yolunu soluk renklere bürüten hafif bir çisilemeyle bile acı yüklü bir melankoliye düşecek kadar romantikti ve onun için o küçük varlık, meleksi yüzü, mavi gözleri ve erken gelişmişliğiyle ideal eşin hayat bulmuş hali gibiydi. Kız içinse Nébel erkeksi, iyi ve zeki bir gençti. Aşklarının istikbali önünde Nébel'in henüz reşit olmamasından başka engel yoktu. Delikanlı eğitimini, kariyerini ve diğer yersiz işleri bir yana bırakarak evlenmek istiyordu. Aşıkâr olduğu üzere, onun için yalnızca iki şey vardı: Lidia'sı olmadan yaşaması *kesinlikle* imkânsızdı ve karşısına çıkan her engeli aşıp yoluna mutlaka devam edecekti. Zorlu engellerle karşılaşacağını düşünüyor, daha doğrusu hissediyordu.

Gerçekten de Nébel'in bir karnaval aşkının peşinde bir yıl kaybetmesinden hiç hoşlanmayan babası sonunda sertçe çıkışarak bazı şeyleri yerli yerine koymak zorunda kaldı. Ağustos sonuna doğru bir gün oğluyla kesin bir dille konuştu:

– Arrizabalaga'lara olan ziyaretlerine devam ettiğini duydum. Doğru mu? Sen bana tek kelime etmeye tenezzül etmediğin için başkalarından duyuyorum bunları.

Nébel bu ağırbaşlı tavırda yaklaşan fırtınayı açıkça gördü ve yanıt verirken sesi hafifçe titredi:

– Eğer sana bir Şey s ylemediysem baba, bu konudan bahsetmemden hoşlanmadığını bildiğim içindir.

– Peh! Nasıl hoşlanayım, gerçekten de bu konuda hiç zahmet etme... Ama ne durumda olduğunu bilmek istiyorum. O eve nişanlı olarak mı gidiyorsun?

– Evet.

– Ve seni resmi olarak kabul ediyorlar, öyle mi?

– Sanırım  yle...

Babası bir süre ona bakarak parmaklarını masada tıkırdattı.

– İyi o halde! Çok iyi!.. Ama önce beni dinle,        sana yol göstermek benim görevim. Ne yaptığını iyi biliyor musun? Olabilecekler  zerine d ş      n m ?

– Olabilecekler mi?.. Ne gibi?

– Bu kıza evleneceksin. Ama bir d ş    n, en azından bazı Şeyleri enine boyuna d ş      cek yaştasın artık. Onun kim olduğunu biliyor musun? Nereden geliyor? Montevideo’da nasıl bir hayat s rd ğ      n bölen birisini tanıyor musun?

– Baba!

– Evet, ne yapıyorlar orada! Peh! Y z      yle yapma... Kastettiğim... nişanlın değil. O daha k       bir  ocuk, daha ne yaptığını bile bilemez. Ama nasıl geçiniyorlar biliyor musun?

– Hayır! Beni ilgilendirmiyor da,        babam da olsan...

– Peh peh peh! Bu lafları bir kenara bırak. Karşında baban olarak değil, seninle konuşabilecek herhangi bir onurlu adam olarak konuşuyorum. Mademki sorduğum Şey seni bu kadar  fkelerendiriyor, sana bunu anlatmak isteyecek birisini bul, nişanlının annesinin, kayınbiraderiyle ne tür bir ilişkisi varmış, bir sor!

– Evet! Biliyorum ne olduğunu...

– Ah  yle mi, Arrizabalaga’nın sevgilisi olduğunu biliyor musun? Ve Montevideo’daki evi onun ya da başka bir adamın ge indiridiğini? Yine de bu kadar rahat olabiliyorsun ha!

– ...!

– Pekâlâ, ben de biliyorum! Nişanlının bunlarla hiçbir alakası yok, biliyorum! Senin yaşadığından daha güzel bir duygu yok dünyada... Ama dikkatli ol, çünkü geç kalabilirsin... Hayır, hayır, sakin ol! Nişanlını hakaret etmek gibi bir niyetim yok, sana söyledim, onun kirli olmadığına inanıyorum, her ne kadar etrafı çürümüşlüklerle çevrili olsa da. Ama annesi onu evlilikle ya da daha doğrusu ben öldüğümde sana kalacak mirasa karşılık satmak isterse ona de ki, ihtiyar Nébel bu alışverişi razı değil, bunu kabul etmektense bir an evvel cehenneme gitmeyi yeğliyor. Sana söyleyeceklerim bu kadar.

Delikanlı, sert karakterine rağmen babasını çok seviyordu; içindekileri dökememiş olduğu için dışarı çıktığında öfke doluydu ve kendisinin haksız olduğunu bildiğinden daha da şiddetliydi öfkesi. Uzun zamandır biliyordu aslında bunu: Lidia'nın annesi, kocası hayattayken Arrizabalaga'nın sevgilisi olmuştu, hatta öldükten dört beş yıl sonrasına kadar da. Hâlâ görüşüyorlardı ama şimdi hastalıklı bekârlığında kireçlenmiş eklemlerle boğuşan ihtiyar çapkının baldızıyla ilişkisi hiç de düşünüldüğü gibi değildi ve hâlâ anne ile kızın geçimini sağlıyorsa, bunu eski sevgilinin hissedeceği bir çeşit merhametten, özellikle de gururunu okşayan o dedikoduların sürmesi için yapıyordu.

Nébel kızın annesini şimdi yeniden düşünüyordu; evli kadınlar için deli olan bir ergene yaraşır bir ürpertiyle, yan yana oturup arkalarına yaslanarak *L'illustration* dergisinin sayfalarını çevirdikleri bir geceyi hatırladı, birden kendisine sürtünen kadından kopup gelen arzu dolu derin bir nefes hissetmiş ve sinirleri bir anda gerilmişti. Kafasını kaldırıncaya kadının kendinden geçişin o belli belirsizliğinde kendisinininkilere dikilmiş olan baygın gözlerini görmüştü.

Yanılmış mıydı? Kadın korkunç şekilde histerikti ama nadir krizlerle kendini gösteriyordu bu rahatsızlık; bozulan sinirlerin borusu daha çok içeride ötüyordu ve aslında saçma fikirlerde anlaşılmaz direktmeleri, inandığı bir şeyden aniden vazgeçişleri, krizlerin hemen öncesinde dalga dalga gelip büyük saçmalıklarla örülü dönemler oluşturan şiddetli inatçılıkları da bundan kaynaklanıyordu. Acısını dindirmek ve zarafetini korumak için morfine başvuruyordu. Otuz yedi yaşındaydı; uzun boyluydu, hep nemli olan kalın ve şişkin dudakları vardı. Gözleri çok büyük olmadığı halde biraz içeride olmaları ve uzun kirpikleri yüzünden öyleymiş gibi görünür, her halükârda göreni hayran bırakırlardı. Makyaj yapardı. O da kızı gibi müthiş bir ince zevkle giyinirdi, en baştan çıkarıcı yanı buydu şüphesiz. Zamanında bir kadın olarak müthiş bir cazibesi olmalıydı; şimdi histeri çok fazla yıpratmıştı bedenini – bu yüzden mide hastası olmuştu. Morfinin etkisi geçince gözleri donuklaşır, dudaklarının birleştiği yerlerde ve şişkin gözkapaklarının kenarında küçük ve ince bir kırışıklık ağı belirirdi. Ama buna rağmen, sinirlerini altüst eden histeri aynı zamanda onun zinde olmasını sağlayan, biraz da büyülu bir besindi.

Lidia'yı tüm kalbiyle seviyordu ama histerik burjuvaların ahlakıyla seviyordu, onu mutlu etmek için –yani kendince mutluluk diye bildiği şeyden ona da verebilmek için– kızını değersizleştirmekten çekinmezdi.

Bu yüzden babasının bu konudaki kaygısı,ilmek ilmek ördüğü birliktelik bağının en derininde ona da dokunuyordu. Nasıl kurtulmuştu Lidia? Çünkü yüzündeki duruluk, ışıldayan gözlerinden hayranlık uyandıran bir özgürlükle saçılan o genç kız tutkusundaki samimiyet artık birer saflık belirtisi değildi, Nébel'in istediği çiçeği çürümüş bir bitkiden tek bir el hareketiyle söküp almak için emek vererek edindiği soylu bir zevkin

belirtileriydi.

Bu inanç Nébel’de o kadar yoğundu ki, daha onu hiç öpmemişti. Bir akşamüstü, öğle yemeğinden sonra Arrizabalaga’ların evinin civarından geçerken onu görmek için çılgın bir istek duymuştu. Sonrasında mutluluğu tarifsiz oldu, çünkü onunla salonda karşılaştı, üzerinde sabahlık vardı, perçemleri yanaklarına dökülmüştü. Nébel onu duvarın önünde sıkıştırınca kız gülerek ve utanarak duvara yaslandı. Ve delikanlı onu karşısında öyle savunmasız bulunca, ona yalnızca dokunup kalıveren ellerinde tertemiz bir aşkın ulvi mutluluğunu hissetti, oysa orada bunu kolaylıkla lekeleyebilirdi de.

Ama sonraydı o iş, bir gün karısı olunca! Nébel evliliklerini elden geldiğince öne almak için acele ediyordu. Kendisine nihayet on sekiz yaşını doldurduğu için o günlerde verilen yaş tazminatı yasal evliliği için gerekli masrafları karşılamasına yetiyordu. Geriye bir tek babasının rızası kalıyordu ve kızın annesi de bu ayrıntı için üsteliyordu.

Kadının Concordia’da epeyce yanlış yorumlanan durumu toplumsal bir ceza gerektiriyordu ki bu ceza elbette kızının müstakbel kayınpederinden başlamalıydı. Onu ayakta tutan en önemli şey de zaten bu aşağılama isteğiydi, o burjuva ahlakını, zamanında aşağıladıkları aynı uygunsuzluk önünde diz çökmeye zorlama arzusuydu.

Pek çok kez “dünürüm”, “yeni ailem”, “kızımın görümcesi” gibi göndermelerle müstakbel damadına konuyu çıtlatmıştı. Nébel susuyordu ama annenin gözleri o sustukça daha karanlık bir ateşle ışıldıyordu.

Bu böyle sürdü, ta ki bir gün o kıvılcım alev alıncaya dek. Nébel evlilik tarihi olarak 18 Ekim’i belirlemişti. Daha bir aydan fazla vardı ama anne delikanlıya babasının da o gece orada olmasını istediğini açık açık söyledi.

– Çok zor, dedi Nébel ölümcül bir sessizlikten sonra. Gece-leri çıkamıyor dışarı... Hiç çıkmaz.

– Ya! dedi kadın sadece, dilini tutarak. Biraz daha sürdü bu tepkisizlik ama sonrasında kâhince bir tahminle geldi.

– Gizli bir evlilik falan yapmıyorsunuz ama değil mi?

– Ah! diye gülümsedi Nébel kendisini zorlayarak. Bu baba-mın aklına bile gelmez.

– Peki, neden o halde?

Her seferinde daha fırtınalı olan yeni bir sessizlik.

– Yoksa babanız benim yüzümden mi gelmek istemiyor?

– Hayır, hayır hanımefendi! diye bağırdı sonunda Nébel sa-bırsızlıkla. Bu onun normal hali... İsterseniz yine konuşurum onunla.

– Ben mi isteyeceğim bunu? diyerek gülümsedi kadın bu-run kıvrarak. Size nasıl uygun geliyorsa öyle yapın... Şimdi gidin isterseniz Nébel, olmaz mı? İyi değilim.

Nébel canı çok sıkkın çıktı oradan. Ne diyecekti babasına? Başından beri böyle bir evliliğe kesinlikle karşı olduğunu söy-lemişti ve o andan sonra oğlu da kızdan bahsetmekten kaçına-rak görüşmüştü onunla.

– Bunu yapabilirsin, çok daha fazlasını da. Ama kaynanan mutlu olsun diye benim rızamı alamazsın. Asla!

Üç gün sonra Nébel oturup bu meseleyi açıklığa kavuş-turmaya karar verdi ve bunun için Lidia'nın olmadığı bir anı kolladı.

– Babamla konuştum, diye başladı Nébel, gelmesinin ke-sinlikle imkânsız olduğunu söyledi.

Annenin rengi biraz soldu, bu arada gözleri anlık bir parıl-tıyla şakaklarına doğru seğiriyordu.

– Ya! Peki neden?

– Bilmiyorum, diye yanıtladı Nébel belli belirsiz bir sesle.

– Yani... babanız buraya ayak basarak kendini lekelemek-
ten mi korkuyor?

– Bilmiyorum, diye ısrarla yineledi delikanlı.

– Ama bu bize yapılmış son derece mesnetsiz bir hakaret!
Ne sanıyor acaba? diye ekledi artık yükselen bir sesle ve tit-
reyen dudaklarla. Kim oluyor da böyle bir şeye cüret ediyor?

Nébel bu kez ta derinlerinden, ailesine ait köklerinden gel-
len bir tepki verme arzusu hissetti.

– Ne sanıyor bilmiyorum! diye yanıtladı bu sefer giderek
hızlanan bir sesle. Ama yalnızca gelmeyi reddetmedi, bu evli-
liğe rıza da vermedi.

– Ne! Nasıl reddetti? Nedenmiş o? O da kim oluyor? De-
mek kararları o veriyor ha!

Nébel ayağa kalktı.

– Hanımefendi...

Ama kadın da ayağa kalktı.

– Evet, o veriyor! Siz daha çocuksunuz! Sorun bakalım
ona, nasıl kazanmış o serveti, ben söyleyeyim, müşterilerini
soyarak! Şimdi ise havalara bak! O kusursuz, o lekesiz ailesi,
ağzında hep bu laf! Ah o ailesi!.. Söyleyin ona da size anlatsın
bakalım, evlenmeden önce karısıyla yatmak için kaç duvardan
atlaması gerekmiş! Şimdi de gelmiş bana o ailesini anlatıyor!..
Pekâlâ, gidin, bu riyakârlık buraya kadarmış! Yolunuz açık ol-
sun!

III

Nébel dört gün derin bir umutsuzluk içinde yaşadı. Bu
olanlardan sonra ne umabilirdi! Beşinci gün hava karanırken
bir pusula aldı.

Octavio,
Lidia çok hasta, yalnızca senin varlığın iyileştirebilir
onu.

MARÍA S. DE ARRIZABALAGA

Bu bir hileydi, hiç şüphesi yoktu. Ama ya Lidia'sı gerçekten
de...

Nébel o gece gitti ve onu şaşırtan bir özenle karşılandı, ka-
dın ne aşırı sevecenlik gösterdi ne de özürler isteyen bir suçlu
tavrı içindeydi.

– Onu görmek isterseniz...

Nébel anneye beraber içeri girdi ve biricik aşkını yatakta
gördü; yalnızca on dört yaşın verebileceği o pürüzsüz, körpe-
cik yüzünü ve tazeliğini büyük ölçüde gizleyen elbiselerinin
altındaki o narin bedenini.

Yanına oturdu, annesi başlarında birbirlerine bir şey söy-
lemelerini bekledi boş yere: Yalnızca birbirlerine bakıyor ve
gülümsüyorlardı.

Birden Nébel yalnız kaldıklarını fark etti, annenin niyeti
tüm netliğiyle ortaya çıkmıştı: “Yeniden bulduğum aşkımla
kendimden geçip aklımı yitireyim ve böylece evlilik zorunlu
olsun diye gidiyor.” Ama daha on sekiz yaşındaki delikanlı
kendisine evlilik senedi karşılığında peşinen sunulan bir son
zevk için ayrılmış o çeyrek saatte yalnızca –tıpkı daha önce
duvarın önünde olduğu gibi– tümüyle şiirsel bir aşk halesiyle
çevrelenmiş saf bir aşkın ufacık bir leke bile taşımayan hazzını
hissetti.

Nébel, Lidia'ya, olanlardan sonra ona tekrar kavuştuğu
için mutluluğunun ne kadar büyük olduğunu söyleyebildi

yalnızca. Annenin o iftiracı taşkınlıklarını, hiç hak etmeyenlere öfkeyle olmadık hakaretler etme arzusunu da unutmuştu. Yine de kesin karar vermişti; evlendikten sonra anneyi hemen hayatlarından çıkaracaktı. Narin nişanlısının kendisi için bir tarafını hiç bozmadan bıraktığı yatağından gülümseyen o saf hatırası, onda en küçük meyvesini bile zamanından önce tatmadığı kusursuz bir aşk hayatı vaadini canlandırıyordu.

Nébel ertesi gece Arrizabalaga'nın evine gittiğinde karanlık bir giriş kapısıyla karşılaştı. Epey zaman sonra hizmetçi camı araladı:

– Gezintiye mi çıktılar? diye sordu garipseyerek.

– Hayır, Montevideo'ya gidiyorlar. Salto'ya geçtiler, bu geceyi gemide geçirecekler.

– Ya! diye mırıldandı Nébel endişeyle. Hâlâ bir umudu vardı ama.

– Peki doktor? Onunla konuşabilir miyim?

– Burada değil, yemekten sonra kulübe gitti...

Sokakta yeniden tek başına kalınca Nébel ellerini Tanrı'ya yakarırcasına kaldırdı ve sonra ölümcül bir umutsuzlukla yeniden aşağı bıraktı. Her şey bitmişti! Mutluluğu, bir gün önce yeniden kazandığı neşesi yine kaybolmuştu, hem de sonsuza dek! Bu sefer kurtuluş ihtimali olmadığını seziyordu. Annenin sinirleri daktilonun tuşları gibi delicesine atmaya başlamıştı ve Nébel'in elinden artık hiçbir şey gelmiyordu.

Köşeye kadar yürüdü ve orada, sokak lambasının altında durup hiç hareket etmeden, bir budala gibi yalnızca o pembe evi izlemeye başladı. Çevrede bir tur attı ve gelip yeniden sokak lambasının altında durdu. Asla, bir daha asla!

Saat on bir buçuğa kadar aynı şeyi yaptı. Sonunda eve gitti, revolver'i doldurdu. Ama o an aklına düşen bir hatıra onu durdurdu: Aylar önce bir Alman ressamı, intihar edecek olursa

–Nébel daha bir ergendi– öncesinde onu görmeye gideceğine söz vermişti. II. Wilhelm'in ordusunda savaşmış bu ihtiyar askerle uzun felsefi konuşmalarla desteklenmiş sağlam bir dostlukları vardı.

Ertesi gün sabahın ilk saatlerinde Nébel onun yoksul odasının kapısını çalıyordu. Yüzündeki ifade her şeyi açıklıyordu.

– Şimdi mi? diye sordu babacan dostu, elini sertçe sıkarak.

– Evet!.. diye yanıtladı delikanlı başka tarafa bakarak.

Ressam o zaman büyük bir sükûnetle kendi aşk hikâyesini anlattı.

– Şimdi evine git, diye bitirdi. Eğer saat on birde hâlâ fikrini değiştirmediyse gel neyimiz varsa çıkarıp birlikte bir öğlen yemeği yiyelim. Sonra ne istersen yap. Bana yemin eder misin bunu yapacağına?

– Yemin ederim, diye yanıtladı Nébel, bu sefer kendisi de büyük bir ağlama isteğiyle dostunun elini sertçe sıkarak.

Evde onu Lidia'dan gelen bir kart bekliyordu:

Canım Octavio,

Çaresizliğim bundan daha büyük olamaz ama annem eğer sizinle evlenirsem beni büyük acıların beklediğini gördü, ben de onun gibi anladım ki ayrılmamız daha iyi olacak, size yemin ediyorum sizi asla unutmayaacağım.

LIDIA'NIZ

– Ah, böyle mi olacaktı! diye haykırdı delikanlı ve tam o anda tanınmayacak haldeki yüzünü aynada görüp dehşete düştü. Annesiydi mutlaka bu mektubu akıl eden, o ve lanet olası deliliği! Lidia olsaydı ağlamaktan başka bir şey yapamazdı, zavallı kız, altüst olmuş halde tüm aşkını kâğıda ağlardı.

Ah! Ne olur onu görebilsem, yüzüne onu nasıl sevdiğimi, hâlâ ne kadar çok sevdiğimi söyleyebilsem, canım, aşkım, ruhum!..

Titreyerek sehpa kadar gitti, revolver'i aldı ama verdiği sözü hatırladı ve uzun bir müddet orada, tırnağıyla tabancanın topundaki inatçı bir lekeyi temizleyerek öylece kaldı.

Sonbahar

Nébel bir akşam Buenos Aires'te tramvaydayken araç bir yerde her zamankinden fazla durunca o sırada okumakta olduğu şeyden başını kaldırdı.

Bir kadın ağır ve zor adımlarla koltukların arasından ilerliyordu. Bu zorluk çeken yolcuya hızlıca bir göz attıktan sonra Nébel yeniden okumasına döndü. Kadın yanına oturdu ve otururken biraz daha dikkatle baktı yol arkadaşına. Nébel kendisine dikilmiş bu yabancı bakışı arada bir hissetse de okumasına devam etti ama sonunda bundan yoruldu ve merakla yüzünü kaldırdı.

– Sizi birine benzettim de, dedi kadın, emin değilim ama... Beni hatırlamıyorsunuz değil mi?

– Elbette hatırlıyorum, diye yanıtladı Nébel gözlerini açarak, Bayan Arrizabalaga...

Kadın onun şaşkınlığını görünce bir delikanlıya hâlâ güzel gözükmeye çalışan kıbar bir ihtiyar hanım edasıyla gülümsedi.

Kadından geriye, Nébel'in onu tanıdığı on bir yıl öncesinden yalnızca gözleri kalmıştı; şimdi daha içe çökmüş ve iyice sönmüşlerdi. Gölgeyi yerlerde yeşile çalan sarı teni, pudralarla doldurulmuş kırışıklıklarda çatlıyordu. Elmacık kemikleri daha belirgindi şimdi ve eskisi gibi dolgun olan dudaklarıyla tamamen çürümüş dişlerini saklamaya çalışıyordu. Yıpranmış

bedenine rağmen tükenmiş sinirlerinde ve incelmış damarlarında akan morfin sayesinde canlı görünüyordu; o iskeleti bir keresinde baş başa *L'illustration* dergisini karıştırdıkları zarif kadına dönüştürecek kadar.

– Evet çok yaşlandım... ve hastayım; krizler artık böbreklere vuruyor. Ama siz, diye ekledi ona sevgiyle bakarak, hep aynısınız! Gerçekten daha otuzunuzda bile değilsiniz... Lidia da sizin gibi.

Nébel gözlerini kaldırdı:

– Bekâr mı?

– Evet... Ne kadar sevinecek ona anlatınca! Neden bu zevki zavallı kızıma da vermiyorsunuz? Bizi görmeye gelmek istemez misiniz bir gün?

– Büyük bir zevkle... diye mırıldandı Nébel.

– Tamam ama yakın bir zamanda olsun, biliyorsunuz ki biz... her neyse, adresimiz Boedo 1483 sokağı, daire 14. O kadar yoksuluz ki...

– Ah, yapmayın! diye itiraz etti adam gitmek için kalkarken. En kısa sürede geleceğine söz verdi.

On iki gün sonra Nébel çiftliğe dönmek zorundaydı, önce-sinde sözünü yerine getirmek istedi. Verilen adrese gitti – şehir dışında yoksul bir evdi. Onu Bayan Arrizabalaga karşıladı, bu arada Lidia içeride kendisine biraz çekidüzen veriyordu.

– Tam on bir yıl! diye hatırlattı anne yeniden. Nasıl da geçiyor zaman! Siz Lidia'yla şimdiye bir sürü çocuk yapardınız!

– Elbette, diye gülümsedi Nébel çevresine bakınarak.

– Ah, durumumuz iyi değil! Ama sizin eviniz kim bilir nasıldır... Hep duyuyorum şekerkamışı çiftliğinizi. Yalnızca orası da değil sanırım...

– Evet... Bir tane de Entre Ríos'ta var.

– Ne güzel! Keşke benim de bir tane olsaydı... Birkaç ayı sayfiyede geçirmek isterdim, hep bu hayalim vardı!

Sustu, hızlı bir bakış attı Nébel'e. O ise kalbi sıkışarak on bir yıl önce ruhuna gömdüğü duyguları tüm netliğiyle yeniden yaşıyordu.

– Bunlar hep sosyal çevreyle ilgili tabii... Çok zor bu şartlara sahip bir dost edinmek!

Nébel'in ruhu her saniye daha da daralıyordu ki Lidia girdi içeri.

O da çok değişmişti; masumiyetin büyüğü ve on dört yaşın körpeliği yirmi altı yaşında bir kadında varlığını sürdüremez. Ama hâlâ güzeldi. Erkeklerle özgü içgüdüleriyle, o yumuşak boynunda, bakışındaki o sonsuz dinginlikte ve bir erkeğe daha önce aşkı tattığını haber veren tüm o tanımlanamaz şeylerde eskiden tanıdığı Lidia'nın hatırasını sonsuza dek koruyup kollaması gerektiğini hissetti.

Yetişkin insanların o müthiş ihtiyatıyla hep havadan sudan konuştular. Kız bir anlığına tekrar çıkınca annesi bıraktığı yerden başladı:

– Evet, biraz zayıf... Ama kır havası alsa hemen toparlar kendini... Bakın Octavio, izin verirsiniz sizinle samimi konuşayım. Biliyorsunuz ki zamanında sizi oğlum gibi sevdim... Bir mevsim geçiremez miyiz acaba sizin çiftliğinizde? Lidia'ya öyle iyi gelirdi ki!

– Ben evliyim, diye yanıtladı Nébel.

Bu yanıt hanımefendiyi ne yapacağını bilemez hale soktu, bir anlığına ta içten gelen bir hayal kırıklığı yaşadı ama hemen sonra komik biçimde ellerini kenetledi:

– Siz, evlisiniz ha! Ah ne yazık, ne yazık! Affedersiniz, beni biliyorsunuz!.. Ne dediğimi pek bilmem... Hanımefendi de sizinle çiftlikte mi yaşıyor?

– Evet, genellikle... Şimdi Avrupa’da.

– Ne talihsizlik! Yani... Octavio! diye ekledi iyice dolmuş gözlerle kollarını açarak. Size anlatabilirim, siz benim oğlum gibisiniz... Biz neredeyse sefalet içinde yaşıyoruz! Neden Lidia’yla gelmemi istemiyorsunuz? Size bir anne olarak bir itirafıta bulunacağım, dedi sıcak bir gülümsemeyle ve sesini alçaltarak ekledi: Lidia’nın gönlündekini biliyorsunuz, değil mi?

Yanıt bekledi ama Nébel sessiz kaldı.

– Evet biliyorsunuz! Lidia sevdiği insanı unutacak bir kadının mı sanıyorsunuz?

Şimdi ima ettiği şeyi yavaş bir göz kırpmasıyla güçlendirmişti. Nébel o anda birden daha önce düşmüş olabileceği o uçuşunu fark etti. Hep aynı anneydi ama şimdi ihtiyarlamış ruhuyla, morfinle ve yoksullukla daha da bayağılaşmıştı. Ya Lidia... Onu görünce o anki genzi dolu ve titremekte olan kadına karşı bir kez daha ani bir arzu dalgası hissetmişti. Önerdikleri ticari anlaşma karşısında Nébel kaderin sunduğu bu tuhaf zafarin kollarına atıldı.

– Biliyor musun Lidia, diye neşeyle kesti sohbeti kızı dönünce, Octavio bizi bir mevsimi çiftliğinde geçirmeye davet ediyor. Sen ne dersin?

Lidia’nın kaşları bir anlığına hızla çatıldı ama sakinliğini korudu.

– Çok güzel anne...

– Ah, biliyor musun ne dedi bana? Evlenmiş. Bu genç yaşta! Biz de neredeyse onun ailesinden sayılırız...

Lidia o zaman gözlerini Nébel’e çevirdi ve ona bir an acı yüklü bir ağırbaşlılıkla baktı.

– Ne zamandır? diye mırıldandı.

– Dört yıl oldu, diye yanıtladı sessizce. Her şeye rağmen ona bakacak cesareti bulamadı.

Kış

I

Nébel'in son andaki çekincesi yüzünden yolculuğu herkesçe tanındığı hatta birlikte yapmadılar ama istasyondan sonra evin önüne kadar giden cumbalı vagona hep birlikte bindiler. Nébel çiftlikte tek kaldığında ev işleri için ihtiyar bir yerliden başka kimse olmuyordu ama bu –kendi sadeliğinden ziyade– karısı tüm hizmetçileri kendisiyle götürdüğü içindi. Bu sayede sadık yerli kadına misafirlerini, sağlıklarına yeniden kavuşmak için gelen ihtiyar teyzesi ve kızı olarak tanıttı.

Bundan daha inandırıcısı da olamazdı zaten, çünkü hanımefendinin sürekli başı dönüyor, düşüyordu. Çok bitkin gelmişti, ayakları halsiz ve çok ağırdı; yüzündeki acı dolu ifade bağıra bağıra, Nébel'in ricasıyla dört saatliğine fedakârlık ettiği morfinin artık bu yaşayan cesedin içine akmasını istediğini söylüyordu.

Babasının ölümü üzerine eğitimini yarım bırakan Nébel aniden gelişebilecek bir tehlikeyi öngörecektik kadar bilgiye sahipti; yoğun bir saldırı altındaki böbrek bazen artık çalışmaz olurdu ve morfin de süreci hızlandırmaktan başka işe yaramazdı.

Henüz arabadayken kadın daha fazla dayanamayıp Nébel'e kıvrandıran bir acıyla bakmıştı:

– İzninizle Octavio... Daha fazla dayanamıyorum! Lidia sen öne geç.

Kız sakinliğini bozmadan annesini hafifçe gizledi ve Nébel iğneyi kalçaya batırmak için sertçe kaldırılan elbisenin hışırtısını duydu.

Bir anda kadının gözleri ışıldayıverdi ve hayat emaresi o can çekişen yüzü bir maske gibi yeniden örttü.

– Şimdi iyiyim... Ne güzel! Kendimi iyi hissediyorum.

– Bunu yapmamalıydınız, dedi Nébel sertçe, yan gözle bakarak. Gittiğimizde daha kötü olacaksınız.

– Ah, hayır! Burada şimdi ölmektense.

Nébel'in bütün gün canı sıkındı, iki zavallı hastadan başka bir şey olmayan Lidia ve annesini elinden geldiğince görmeden yaşamaya karar verdi. Ama akşam olunca o bildik erkek kızışmışlığı, tam bu saatlerde tırnaklarını bilemeye başlayan vahşi hayvanlar gibi cılız ürperişlerle belini gevşetmeye başladı.

Yemeği erken yediler, çünkü anne bitkindi, hemen yatmak istiyordu. Özellikle süt içmesini sağlamanın bir yolunu bulamadılar.

– Ay! Ne iğrenç! Yapamam bunu. Şimdi böyle mutlu ölmek varken hayatımın son yıllarını heba etmemi mi istiyorsunuz?

Lidia hiçbir işaret vermedi. Nébel'le çok az konuştu, adamın bakışları ile kadınıninkiler ancak kahveleri içtikten sonra buluştu ama Lidia hemen indirdi gözlerini.

Yine de dört saat sonra Nébel sessizce Lidia'nın odasının kapısını açıyordu.

– Kim o! dedi telaşlı bir ses.

– Benim, diye fısıldadı Nébel zor duyulur bir sesle.

Birden yatakta oturma pozisyonuna geçen birininkine benzer bir elbise hışırtısı izledi onun bu sözlerini ve yeniden sessizlik kapladı ortamı. Ama Nébel'in eli karanlıkta ılık bir kola dokununca bedeni derin bir titremeye sarsıldı.

Sonra, aşkı o gelmeden evvel tanımış olan o kadının yanında hareketsiz uzanırken, Nébel ruhunun en gizli yerlerin-

den bir zamanlar kendisine pırıl pırıl bir masumiyetle bakan o varlığa hiç dokunmamış olmaktan, ondan bir öpücük bile çalmamış olmaktan gelen ilkgençliğe özgü kutsal bir gururun yükseldiğini hissetti. Dostoyevski'nin o âna kadar anlamamış olduğu sözlerini düşündü: "Hayatta saf bir anıdan daha güzel, insanı daha da güçlendiren bir şey yoktur." Nébel o anıyı korumuştı, on sekiz yaşının o tertemiz saflığını, o lekesiz hatırasını korumuştı, işte o hatıra şimdi oradaydı, bir hizmetçi yatağında çanakyaprağına kadar çamura bulanmış bir çiçek gibi...

Tam o anda boynunda iki damla yaş hissetti, ağır ve sessizdiler. O da aynı şeyi hatırlıyordu... Ve Lidia'nın gözyaşları ardı ardına düşüyor, hayatındaki o tek mutluluk hayalinin tiksinc sonunu bir mezarmış gibi suluyordu.

II

Her ne kadar Nébel gündüzleri neredeyse hep dışarıda olsa da on gün boyunca hayat böyle birlikte geçti. Zımnı bir anlaşmayla Lidia'yla çok az yalnız kalıyorlardı, geceleri görüşüyorlardı elbette ama onlarda da zamanın çoğunu susarak geçiriyorlardı.

Daha da kötüleşip yatağa düşen annesine bakması gereken Lidia'nın bir sürü işi vardı zaten. Artık çürümüş olanı yeniden yapma imkânı yoktu ama aniden gelişebilecek bir tehlikeye neden olma pahasına da olsa Nébel bir ara morfini ortadan kaldırmayı düşündü. Ama bir sabah aniden yemek odasına girdiğinde Lidia'yı hızla eteğini indirirken yakalayınca bundan vazgeçti. Elinde bir şırınga vardı, korku dolu gözlerini Nébel'e dikmişti.

– Çok oldu mu bunu kullanmaya başlayalı? diye sordu sonunda.

– Evet, diye sessizce yanıtladı Lidia, birden kasılıp elindeki iğneyi bükerek.

Nébel ona bir süre daha baktı, sonra omuz silkti.

Yine de anne morfinin harap ettiği böbrek ağrılarını dindirmek için enjeksiyonları korkunç bir sıklıkla tekrarlamaya başlayınca Nébel bu talihsiz kadını onu uyuşturucudan ayırarak kurtarmayı denemeye karar verdi.

– Octavio! Beni öldüreceksiniz! diye haykırdı kadın hırıltılı bir sesle yalvararak. Octavio, oğlum! Bir gün bile yaşayamam!

– Ama buna izin verirsem iki saat bile yaşamayacaksınız! diye yanıtladı Nébel.

– Olsun Octavio! Morfin, morfin ver bana!

Nébel kollarını boş yere kendisine uzatıp durmasını umursamadı ve Lidia’yla odadan çıktı.

– Annenin durumunun ne kadar ağır olduğunu biliyor musun?

– Evet... Doktorlar söylemişti...

Adam ona dikkatle baktı.

– Ama düşündüğünden çok daha kötü durumda.

Lidia’nın rengi soldu ve dışarı bakarak neredeyse hıçkırarakken dudaklarını ısırıldı.

– Burada doktor yok mu? diye sordu belli belirsiz bir sesle.

– Burada yok, elli kilometrelik alan içinde de yok ama arayacağız.

O öğleden sonra yemek odasında yalnızlarken posta geldi, Nébel mektuplardan birini açtı.

– Bir haber var mı? diye sordu Lidia endişeyle, gözlerini ona doğru kaldırarak.

– Evet, diye yanıtladı Nébel, okumayı sürdürerek.

– Doktordan mı? diye sordu Lidia hemen, daha da meraklanarak.

– Hayır, karımdan, diye yanıtladı adam soğuk bir sesle, gözlerini kaldırmadan.

Akşam saat onda Lidia koşarak Nébel'in odasına geldi.

– Octavio! Annem ölüyor!..

Hastanın odasına koştular. Yüzü kesif bir solgunlukla bir kadavraya dönüyordu artık. Dudakları aşırı derecede şişkin ve maviydi, onların arasından sözcüğe benzer bir şey ta gırtlaktan gelip tüm ağzını dolduruyordu:

– Pla... pla... pla...

Nébel birden komodinin üzerindeki morfin şişesini gördü, neredeyse boştu.

– Tabii ki ölür! Kim verdi bunu? diye sordu.

– Bilmiyorum Octavio! Az önce bir gürültü duydum. Mutlaka sen yokken onu aramaya odana gitti... Ah anne, zavallı annem! dedi ve hıçkırarak annesinin yere sarkan zavallı kolunun üzerine kapandı.

Nébel nabzına baktı; kalbi artık ona yetmiyordu, vücut ısısı düşüyordu. O anda dudaklarından dökülen “pla pla” sesi de son buldu ve derisinde büyük mor lekeler belirdi.

Gece saat birde öldü. O öğle sonu, definden sonra, uşaklar valizleri arabaya yüklerken Nébel, Lidia'nın giyinmesini bekledi.

– Al bunu, dedi kadın yanına geldiğinde. Ona on bin pesoluk bir çek uzattı.

Lidia birden ürperdi, kızarmış gözleri öylece Nébel'in gözlerine sabitlendi. Ama o, bakışını çekmedi.

– Al, hadi! diye tekrarladı şaşırarak.

Lidia aldı ve el valizini kaldırmak için eğildiğinde Nébel de onun üzerine eğildi.

– Affet, dedi. Olduğumdan daha kötü düşünme beni.

Trenin kalkmasına daha vardı, istasyonda vagona çıkan

merdivenin yanında bir süre konuşmadan beklediler. Zil çalınca Lidia ona elini uzattı ve çıkmaya hazırlandı. Nébel elini tuttu, uzunca bir süre bırakmadan ona bakarak kaldı. Sonra daha da ileri giderek Lidia'yı belinden kavradı ve dudaklarından uzun uzun öptü.

Tren hareket ettiğinde Nébel hiçbir yere ayrılmadı, gözlerini uzaklaşan pencereye dikip öylece bekledi.

Ama Lidia hiç görünmedi.

ISOLDE’NİN ÖLÜMÜ

Tristan ve Isolde’nin ilk perdesi bitmişti. O günkü koşuşturmanın yorgunluğuyla, etrafımın boşalmasından hoşnut, koltuğumda kaldım. Başımı salona çevirdim ve hemen sonra gözlerim aşağıda bir locaya takıldı.

Belli ki evli bir çiftti. Adam herhangi bir kocaydı, belki de tüccarlara özgü o kabalığı ve karısıyla olan yaş farkı yüzünden herhangi birinden de beterdi. Kadın genç, soluk benizliydi, yüzü de epey güzel olmasına rağmen yüzünden çok bakışının, ağzının, boynunun, gözlerini kırıştırtmasının birbirini tamamlayan kusursuzluğunda kendini gösteren derin bir güzelliği vardı. Bu, özellikle erkeklere hitap eden bir güzellikti, en ufak bir kıskırtıcılık taşımayan, bu yüzden de kadınların asla anlayamayacağı bir şeydi.

Ona çıplak gözle uzun süre baktım, çünkü onu çok rahat görüyordum ve bir erkek güzel bir beden karşısında böylesi bir elde etme arzusuna kapıldığında dürbünlerin o feminen hakemliğine başvuramaz.

İkinci perde başladı. Başımı tekrar locaya çevirince bakışlarımız karşılaştı. Daha önce salonu baştan sona tarayıp o bakışların güzelliğini teslim eden ben, onların bir anlığına, dosdoğru bana yöneldiğini hissedince önceden hiç tatmadığım müthiş bir aşk rüyasına kapıldım.

Bu çok hızlı oldu: Gözlerini hemen kaçırdı ama benim ısrarla bakmayı sürdürdüğüm o uzun dakika içinde iki ya da üç kez kaçamakla yine bana yöneldi gözleri.

Ardından kendimi bir anlığa onun kocası olarak düşünme mutluluğunu ve bir aşk hikâyesinde yaşanabilecek en hızlı hayal kırıklığını aynı anda yaşadım. Gözleri yine benden yana döndü ama bu kez solumda oturan komşumun da o tarafa baktığını hissettim, ikisi de bir an öyle kaldıktan sonra birbirlerini selamladılar.

Böylece kendimi mutlu bir adam olarak görmek için artık en ufak bir hakkım kalmadığını kavradım ve yanımdakine baktım. Otuz beşini aşkın bir adamdı, sarı sakalları ve arzunun açıkça belli olduğu berrak ama biraz sert bakan mavi gözleri vardı.

Tanışıyorlar, dedim kendi kendime, ve öyle uzaktan falan da değil.

Adam gerçekten de ikinci perdeden sonra o âna kadar sahneden hiç ayırmadığı gözlerini locaya dikti. Kadın da başını biraz geriye, daha karanlık bir noktaya çekerek ona bakıyordu. Şimdi daha da soluk geldi teni bana. Hiç kıpırdamadan sürekli birbirlerine bakıyorlardı, dünyadan soyutlanarak bir ruhtan diğerine uzanan o paralel çizgilerin arasına yerleşip öylece kalmışlardı orada.

Üçüncü perde boyunca yanımdaki bir an bile çevirmedi başını. Ama perde bitmeden önce diğer taraftaki koridordan çıktı. Locaya baktım, kadın da kalkıyordu.

Aşk hikâyesinin sonu, dedim kendi kendime melankoliyle. Adam bir daha dönmedi, loca da öyle boş kaldı.

– Evet, tekrar ederler, diyerek uzun müddet başını salladı. Hayattaki tüm dramatik olaylar tekrar edebilir, en gerçekdışı

olanlar bile. Yaşamak gerek, siz daha çok gençsiniz... Ve sizin kendi Tristan maceranızda yaşadıklarınız da tekrar edebilir, bu, insan ruhunun avaz avaz haykırdığı en tiz tutku çılgılığının orada olmasına mani değildir... Ben de sizin kadar çok seve- rim bu eseri... Belki daha da çok... Kastettiğim, inanın bana, Tristan'ın dramı değil sadece, onunla birlikte dogmanın otuz altı hali, bunlar dışındaki her şey birer tekrardır. Hayır, bir ka- rabasan gibi sürekli geri dönen sahneden, mutlu bir ölümün halüsinasyonuyla acı çeken karakterlerden bahsetmiyorum, başka bir şey bahsettiğim... Siz bu tekrarlardan birinin pre- lüdüne katıldınız... Evet, artık biliyorum ki hatırlıyorsunuz... O zaman sizinle tanışmıyorduk... Ama size bundan mutlaka bahsetmem gerekiyordu! Çünkü gördüğünüz şeyi yanlış an- ladınız ve benim mutlu bir ânı yaşadığımı sandınız... Mutlu ha!.. Dinleyin beni. Gemi birazdan yola çıkacak ve bu sefer bir daha dönmeyeceğim... Size bunları yazabileceğiniz bir şey gibi anlatmamın iki sebebi var: İlk olarak, benim o zamanki hali- me inanılmaz benziyorsunuz – neyse ki yalnızca iyi yanlarıyla. İkinci olarak, benim genç dostum, size birazdan anlatacakla- rımı duyduktan sonra kesinlikle böyle bir şeye kalkışmayacak birisiniz. Dinleyin:

Onu on yıl önce tanıdım ve nişanlısı olduğum altı ay bo- yunca benim olsun diye elimden gelen her şeyi yaptım. Onu çok seviyordum, o da beni deli gibi seviyordu. Bu yüzden bir gün teslim oldu ve o andan itibaren gerilimden yoksun kalan aşkım soğumaya başladı.

Sosyal ortamlarımız farklıydı, o benim soyadıma –o zaman- lar saygın bir genç olarak görülüyordum– sahip olma mutlu- luğuyla mest olurken, ben servet sahibi seçkin ailelerden gelen kimisi çok güzel kızlarla flört etmemenin imkânsız olduğu bir dünyada yaşıyordum.

Bir *garden party*'de bu kızlardan biri şemsiyelerin altında kur yapma işini öyle bir noktaya getirdi ki kendimi kaybettim ve onu ciddi ciddi istedim. Kişiliğimi bu tür oyunlar için ilginç bulsa da servetim ona ihtiyacı olan lüksü sunmaya yetmiyordu ve bunu bana açıkça belli etti.

Haklıydı, çok haklıydı. Bunun üzerine bir arkadaşıyla flört ettim, ondan çok daha çirkindi ama şu on santim mesafeli *tête-à-tête*¹ işkencelere çok daha az düşküncü, en özel tarafıysa flört ettiği kişiye kendisinin sahibiymiş gibi davranıp onu çilgına çevirmesiydi. Ama bu sefer çileden çıkan ben olmadım.

Artık zaferimden emin olduğum için Inés'ten ayrılmanın bir yolunu bulmayı düşündüm. Onunla görüşmeye devam ediyordum, o da benim ona olan aşkımın söndüğünü görüyordu ama aşkı o kadar büyüktü ki, bu durum benim geldiğimi her görüşünde gözlerinin ısldamasına mani olmuyordu.

Annesi bizi yalnız bırakıyordu; aramızda olacakları bilmesine rağmen görmezden gelirdi, kızıyla beraber çok daha üst bir cemiyete katılma ihtimalini heba etmek istemezdi.

Bir gece bu işi bitirmek için yine oraya gittim, bu yüzden bilerek ters davranıyordum ona. Inés koşarak bana sarılmaya geldi ama birdenbire rengi soldu, duraksadı.

– Neyin var? dedi bana.

– Hiç, diye yanıtladım gülümsemeye çalışıp alnını okşayarak. Sarılmadı, alnını okşayan elimi hiç umursamadan ısrarla gözlerime baktı. Sonunda iyice kısılmış gözlerini üzerimden çekti ve salona girdik.

Annesi de yanımıza geldi ama o fırtınalı havayı sezince çok kısa kalıp çıktı.

Bitirmek kısa ve kolay bir kelime ama bitirmeye başlamak...

¹ (Fr.) Baş başa, içli dışlı yapılan sohbet. (e.n.)

Oturmuştuk ama konuşmuyorduk. Inés öne eğildi, elimi yüzünden çekti, içindeki o korkunç şüphe nedeniyle acı dolu gözlerini gözlerime dikti.

– Her şey çok açık!.. diye mırıldandı.

– Ne? diye sordum soğuk bir sesle.

Bakışındaki rahatlık sesimden daha çok acı verdi ona ve yüzü darmadağın oldu bir anda.

– Artık beni sevmiyorsun! dedi başını umutsuzlukla ağır ağır sallayarak.

– Bu aynı şeyi ellinci söyleyişin, diye yanıtladım.

Daha sert bir yanıt verilemezdi ama artık başlamıştım.

Inés bana bir an sanki yabancıymışım gibi baktı, birden sigara tutan elimi tutup sesi çatlayarak,

– Esteban! dedi.

– Ne? diye yanıtladım yine.

Bu sefer yetmişti. Elimi yavaşça bıraktı ve kanepede arkasına yaslandı, lambanın ışığı doğrudan o solgun yüzüne vuruyordu. Ama bir an sonra yine kanepenin arkalığını tuttuğu kolunun üzerine kapandı.

Biraz daha zaman geçti. Tavrımın haksızlığı –bu tavrımda haksızlıktan başka bir şey görmüyordum– bendeki derin aksiliği daha da artırıyordu. Bu yüzden sonunda gözyaşlarının akmaya başladığını duyduğumda, daha doğrusu hissettiğimde, dilimi sertçe şaklatarak yerimden kalktum.

– Bir daha bu sahneleri yaşamayacağız sanıyordum, dedim odada dolanarak.

Yanıt vermedi ve ekledim:

– Ama yeter, bu son olsun.

Ağlamasının kesildiğini hissettim ama biraz sonra yine gözyaşları içinde yanıtladı beni.

– Nasıl istersen.

Hemen ardından yine hıçkır hıçkır kapandı kanepeye.

– Ama ne yaptım sana! Ne yaptım!

– Hiçbir şey! diye yanıtladım. Ama ben de sana bir şey yapmadım. Görüyorsun ikimiz de aynı durumdayız. Bıktım artık bu hallerden!

Sesim kesinlikle sözlerimden daha sertti. Inés doğruldu, kanepenin kolçağına yaslanarak donuk bir sesle tekrarladı:

– Nasıl istersen.

Bu bir vedaydı. Bitirecek ve ilerleyecektim. Aşkın kendisi, aşâğılık aşkın kendisi, bizzat sahneye çıkıp bana şu yanıtı verirdi:

– Pekâlâ... Ben gidiyorum o halde. Dilerim mutlu olursun... yeniden.

Anlamadı, bana tuhaf tuhaf baktı. Artık o ilk alçaklığı yapmıştım ve bu durumlarda hep olduğu gibi artık iyice batma arzusu içindeydim.

– Tabii ya! dedim terbiyesizce. Benimleyken keyfin yerindeydi... değil mi?

Yani: Sana benim sevgilim olma onurunu verdim, bana teşekkür etmelisin.

Sözlerimden çok gülümsememi anladı ve ben şapkamı almak için koridora çıkarken o bedeni ve tüm ruhuyla öylece salona yığılıp kalmıştı.

İşte o zaman, tam koridora geçtiğim anda onu ne kadar sevdiğimi ve yaptığım şeyi tüm yoğunluğuyla hissettim. Lüks tutkusu, evlilikle yükselme, hepsi bana kendi ruhumdaki birer yara gibi geldi. Ve ben, kendisini servet sahibi çirkin sosyete-ye açıkartırmaya çıkaran, satılığa çıkaran ben, bizi her şeyden çok seven o kadına yapılabilecek en iğrenç şeyi yapmıştım. Ha Zeytin Dağı'ndaki o çaresizlik, ha aslında öyle olmayan bir insandaki o bir anlık aşâğılık tavrı, ikisi de aynı yere çıkıyor:

kendini feda etme, olduğundan çok daha yüce bir değer olma arzusuna. Ve sonra sonsuz bir sevgi açlığı, kendi açtığımız yaranın ardından gelen ve ilk gülümsemesi bir erkeğin kalbine dolup taşacak en güzel ışık olan o sevilen kadının gözyaşlarını öpücük öpücük silme isteği.

Ama bitti! Benim nazarımda o derece hakaret ettiğim bir şeye yeniden dönmek mümkün değildi: Artık ona yaraşmıyor, onu hak etmiyordum. Bir saniye içinde bir erkeğin başına gelebilecek, derinden hissedebileceği o en saf aşkı kirletivermişim ve Inés'le beraber bir daha karşılaşılması imkânsız olan, bizi tüm benliğiyle seven birine sahip olma mutluluğunu da kaybetmişim.

Umutsuzlukla, aşağılanmışlıkla geçtim salonun önünden ve onu kendini kanepeye atmış, başını ellerinin arasına almış, hıçkırığa hıçkırığa ağlarken buldum.

Inés! Artık yoktu! Onun ölüp giden mutluluğu için hıçkırıklarla sarsılan o aşk dolu bedeni karşısında sefilliğimi daha da derinden hissettim. Neredeyse hiç farkına varmadan öylece kalmışım.

– Inés! dedim.

Sesim önceki ses değildi artık. O da bunu iyice fark etmiş olmalıydı, çünkü ruhu giderek artan hıçkırıklar arasında içimdeki aşkın bu umutsuz çağrısını hissetti, evet, bu sefer hissetmişti benim o sonsuz aşkımı!

– Hayır, hayır... diye yanıtladı beni. Artık çok geç!

Padilla duraksadı. Sözlerini bitirdiğinde gözlerinde beliren kadar kati ve sakın bir acı çok az gördüm. Benimse gözümün önünden bir türlü gitmiyordu locada gördüğüm o güzelliğin bir divana kapanıp hıçkırığa hıçkırığa ağlayışı...

– İnanın bana, diye bağladı Padilla, o günden sonra şu

keyifsiz bekârlığının uykusuz gecelerinde onu karşımda hep böyle gördüm... Neredeyse kimseyle, hele ki servet sahibi o flörtümle hiç görüşmeden hemen Buenos Aires'ten ayrıldım... Sekiz yıl sonra döndüm, evlendiğini de o zaman duydum, ben gittikten altı ay sonra evlenmişti. Yeniden uzaklaştım burardan, bir ay önce yine döndüm, biraz daha sakin, biraz daha rahattım.

O günden sonra hiç görmemiştim onu. Benim için ilk aşk gibiydi, daha sonra yüzlerce kez sevecek olgun bir erkek için ilk aşka yaraşır tüm güzelliklerle doluydu... Eğer siz de bir kere benim sevildiğim gibi sevildiyseniz ve benim yaptığım gibi hakaretler ettiyseniz şimdi hatırımda kalan o katıksız saflığı anlayacaksınız.

Ta ki bir gece tiyatrodaki karşılaşana dek. Evet, tiyatrodaki o gece... Kocasının o gösterişsiz tüccar halini görünce onun da benim Ucayali'ye gitmem gibi evlenmekte acele ettiğini anladım. Ama onu bir kez daha yirmi metre ötemde bana bakarken görünce onu kaybetmiş olmanın acısının, sanki on yıl boyunca tek bir gün bile geçmemiş gibi o huzur içindeki ruhumda kanayarak ortaya çıktığını hissettim. Inés! Tüm kadınlar içinde biricik olan o güzelliği, o bakışı bir zamanlar benim olmuştu, tümüyle benimdiler, çünkü bana onları aşkla teslim etmişti. Siz de bir gün değerini anlayacaksınız bunun.

Unutmak için insanın yapabileceği her şeyi yaptım, dış-lerimi sıkıp tüm düşüncelerimi sahneye vermeyi denedim. Ama Wagner'ın o büyümlü partiyonu, o hastalıklı tutku çığılı unutmak istediğim şeyi yine alev alev tutuşturdu. İkinci ya da üçüncü perdede daha fazla dayanamadım ve başımı çevirdim. O da Wagner'ın önerisinin acısını çekiyor ve bana bakıyordu. Inés, hayatım! Yarım dakika boyunca ağzı ve elleri benim ağzı-

mın, benim gözlerimin altındaydı, o kısacık zaman içinde on yıl önce ölen o mutluluk duygusu Inés'in solgun teni altında yeniden toplandı. Ve elbette Tristan'ın o insanüstü tutku çılgınlıkları da bizim çoktan ölüp katılaştan mutluluğumuz üzerineydi hep!

O zaman ayağa kalktım, koltukların arasından bir uyurgezer gibi geçtim, onu görmeden ve o da beni görmeden, sanki on yıl boyunca ondan uzakta bir zavallı gibi yaşayan ben değilmişim gibi ona doğru ilerledim...

Sanki on yıl önceymiş gibi yine acı içinde elime şapkamı almışım, yine onun önünden geçecekmişim gibi hissettim.

Gittiğimde locanın kapısı açıktı ve orada delirmiş gibi kalamıştım. Ben tıpkı on yıl önce o kanepenin önünde durduğum gibi dururken o, Inés, şimdi locanın girişindeki divana uzanmış hıçkırığa hıçkırığa Wagner'ın tutkusuna ve kaybettiği mutluluğa ağlıyordu.

Ah Inés! Kaderin beni bir dönüm noktasına yerleştirdiğini hissettim. On yıl! Ama geçmiş miydi? Hayır, hayır Inés'im benim!

Tıpkı o zamanki gibi, tümüyle aşk dolu olan bedeninin hıçkırıqlarla sarsıldığını görünce ona seslendim.

– Inés!

Tıpkı on yıl önceki gibi hıçkırıqları iki kat arttı, yine tıpkı o zamanki gibi başı ellerinin arasında beni yanıtladı:

– Hayır, hayır... Artık çok geç!..

TEK TAŞ

Kasım çelimsiz bir adamdı, mesleği kuyumculuktu ama kendisine ait bir dükkânı yoktu. Büyük mağazalar için çalışırdı, değerli taşların mücevherlere mihlanması konusunda uzmanıydı. Bu işi onun gibi yapabilen çok az usta vardı. Biraz daha atılgan, ticarete yatkın olsa şimdiye epey zengindi. Ama o, otuz beş yaşında hâlâ evinin penceresi önüne kurduğu atölyesinde çalışmaya devam ediyordu.

Kanı çekilmiş yüzü seyrek siyah sakallarla kaplı ufak tefek biri olan Kasım'ın güzel ve oldukça tutkulu bir karısı vardı. Çocukluğu sokaklarda geçen kadın gençken güzelliği sayesinde üst kesimden biriyle evlenmeyi arzulamıştı. Erkekleri ve komşularını bedeniyle kışkırtarak yirmi yaşına dek bekledi. Ama sonunda korkuya kapıldı ve bir telaşla Kasım'la evlenmeyi kabul etti.

Artık o eski lüks hayalleri geride kalmıştı elbette. Kocasını yetenekli bir zanaatkâr olsa da çok para kazanacak bir kişiliğe sahip değildi. Bu yüzden, adam penslerinin üzerine kapanıp çalışırken o, dirseklerini masaya dayar, yavaş ve dalgın bir bakışla kocasını seyreder, sonra birden başını çevirip camların ardında kocası olabilecek bir yayayı gözüne kestirip onu izlerdi.

Kasım ne kazanırsa şüphesiz onun içindi. Eksiklerini tamamlayabilmek için pazarları da çalışırdı. Maria bir mücevher istediğinde –ama ne büyük tutkuyla isterdi onu!– geceleri de

çalışırdı. Sonra öksürüklere boğulur, böğrüne sancılar saplanırdı ama María'nın ıslıl ıslıl küçük takıları olurdu.

Taşlarla olan bu gündelik mesai kadına yavaş yavaş zanaat işlerini sevdirdi, artık mihlamanın en gizli inceliklerini zanaatkârane bir tutkuyla izliyordu. Ama mücevher sonunda bittiğinde –artık gitmesi gerekirdi, onun için değildi– evliliğiyle ilgili daha büyük bir hayal kırıklığı yaşırdı. Aynanın karşısına geçip mücevheri denerdi. Sonunda yine oraya bırakır ve odasına giderdi. Kasım onun hıçkırıklarını duyup kalkar, onu yataкта ağlarken bulurdu ama María kocasının söylediklerini duymak bile istemezdi.

– Senin için elimden geleni yapıyorum, derdi adam sonunda, üzülerek.

Hıçkırıklar daha da artardı bunun üzerine ve kuyumcu ağır adımlarla yine tezgâhına dönerdi.

Bu haller o kadar sık yaşanmaya başladı ki Kasım artık onu teselli etmek için yerinden kalkmaz oldu. Teselli etmek mi! Neyle? Bütün bunlar Kasım'ın, karısına daha büyük bir teselli mücevheri için geceleri daha uzun süre çalışmasından başka işe yaramıyordu.

Kararsız, mütereddit, suskun bir adamdı Kasım. Karısının bakışları giderek çok daha rahatsız edici bir sabitlikle dikiliyordu bu dilsiz sakinliğin üstüne.

– Bir de erkek olacaksın ha! diye söyleniyordu kadın.

Kasım işinin üzerine kapanıyor, parmakları işlemeyi bir an bile bırakmıyordu.

– Benimle mutlu değil gibisin María, diyordu biraz sonra.

– Mutlu mu! Bir de bunu söyleyebiliyorsun ha! Kim mutlu olabilir ki seninle?.. Tek bir kadın kalsa bile dünyada yine yaklaşmaz sana!.. Zavallı iblis! diye bitiriyordu gergin bir gülüşle çekip giderken.

Kasım o gece sabahın üçüne kadar çalışırdı ve sonra karısının şöyle bir bakıp dudaklarını büzerek karşıladığı yeni takıları olurdu.

– Evet... Çok da sıra dışı bir taç değil... Ne zaman yaptın bunu?

– Salı gününden beri, derdi adam ona bakarak, durgun bir sevecenlikle. Sen uyurken, geceleri...

– Ah, uyuyabilirdin de!.. Daha kocaman oluyor ama taşlar!

Çünkü onun tutkusu Kasım'ın yerleştirdiği oylumlu taşlardı. Kocasının çalışmasını çılgınca bir sabırsızlıkla izliyor ve mücevher biter bitmez takıp koşarak aynanın karşısına geçiyordu. Sonra bir ağlama krizi.

– Herkes, her koca, en kötüsü bile karısını memnun etmek için bir fedakârlıkta bulunur! Ama sen... sen!.. Giyecek eli yüzü düzgün bir elbisem bile yok!

Erkeğe saygıda belli bir sınır aşılınca kadın kocasına inanılmaz şeyler de söyleyebilir.

Kasım'ın karısı bu sınırı en azından ısıltılı şeylere duyduğu kadar büyük bir tutkuyla sık sık zorluyordu. Bir akşam mücevherlerini kaldırırken Kasım iki taşlı beş bin pesoluk bir broşun eksik olduğunu fark etti. Çekmecelerini yeniden taradı.

– Broşu gördün mü María? Buraya bırakmıştım.

– Evet gördüm.

– Nerede? diyerek ona döndü şaşkınlıkla.

– Burada!

Karısı ışıldayan gözleri ve alaycı bir ağızla, yakasında broşla karşısına dikildi.

– Sana çok yakışmış, dedi Kasım. Hadi kaldıralım.

María güldü.

– Ah, hayır! Bu benim.

– Şaka mı?..

– Evet şaka! Şaka, evet! Bunun benim olması nasıl da acı veriyor sana!.. Yarın veririm. Bugün tiyatroya gidiyorum bununla.

Kasım'ın yüzü değişti.

– Yanlış yapıyorsun... Seni görebilirler. Bana olan tüm güvenleri kaybolur.

– Ya! dedi kadın öfkeli bir hoşnutsuzlukla ve kapıyı sertçe çarpıp çıktı.

Tiyatrodan dönünce mücevheri komodinin üzerine koydu. Kasım yataktan kalktı ve broşu atölyesine götürüp kilitledi. Döndüğünde karısı yatakta oturuyordu.

– Demek onu çalmamdan korkuyorsun ha! Ben bir hırsızım çünkü!

– Öyle anlama... Düşüncesizlik ettin, hepsi bu.

– Ah! Tabii sana güveniyorlar! Sana, sana! Ama karın senden azıcık ilgi beklese ve bir şey istese!.. Ona hırsız diyorsun, alçak!

Sonunda uyudu. Ama Kasım uyumadı.

Sonraki günlerde Kasım'a mıhlaması için bir tek taş verdiler, o güne değin eline düşen en muhteşem pırlantaydı bu.

– Bak María, ne güzel bir taş. Bunun gibisini hiç görmemiştim.

Karısı bir şey demedi ama Kasım onun tek taş için derin bir iç çektiğini hissetti.

– Müthiş bir damar, diye devam etti, dokuz, on bin peso vardır.

– Bir yüzük... diye mırıldandı María sonunda.

– Hayır, bir erkeğe ait, iğne olacak.

Tek taşın montajı sırasında Kasım karısının elde edemediği şeylerden kaynaklanan ne kadar hıncı varsa hepsini o çalışkan sırtında hissetti. Günde on sefer pırlantayı alıp aynada bakmak

için kocasının işini bölüyordu. Sonra onu farklı elbiselerle deniyordu.

– İstersen daha sonra dene, demeye cesaret etti Kasım bir gün. Bu acil bir iş.

Boş yere yanıt bekledi, karısı balkona çıkıyordu.

– María, seni görebilirler!

– Al be! İşte taşın!

Boynundan sertçe söktüğü tek taş yerde yuvarlandı.

Kasım'ın rengi iyice soldu, taşı alıp dikkatle inceledi ve olduğu yerden başını kaldırıp karısına baktı.

– Tamam, ne bakıyorsun bana öyle? Bir şey mi oldu taşına?

– Hayır, diye yanıtladı Kasım. Tekrar işine döndü hemen ama elleri göreni üzecek kadar titriyordu.

Sonunda kalkıp yatak odasında sinir krizleri geçiren karısına bakmak zorunda kaldı. Saçları darmadağın olmuş, gözleri yuvalarından fırlamıştı.

– Bana pırlantayı ver! diye haykırdı. Ver onu bana! Kaçar gideriz buradan! Benim olsun! Ver onu bana!

– María... diye kekeledi Kasım kurtulmayı deneyerek.

– Ah! diye kükredi iyice çıldıran karısı. Hırsız sensin, sefil! Hayatımı çaldın benim, hırsız, hırsız! Bunu yanına bırakacağı mı mı sanıyordun... Boynuzlu! Yaa! Gördün mü... Hiç aklına gelmemişti değil mi? Ah! dedi ve iki elini bir anda nefessiz kalan boğazına götürdü. Yine de Kasım giderken yataktan fırlayıp atıldı, yere düştü ama onu bir ayağından yakalamayı başardı.

– Olsun, önemli değil! Pırlantayı bana ver! Başka bir şey istemiyorum! O benim olsun, sefil Kasım!

Kasım ayağa kalkması için yardım etti, rengi atmıştı.

– Hastasın María. Sonra konuşuruz...

– O pırlanta benim!

– Tamam, sonra bakarız... Uyu şimdi.

– Ver onu bana!

Sinir krizi yeniden depreşti.

Kasım tek taşını işlemek için yine masasına gitti. Elleri matematik bir kesinlikle çalıştığı için artık saatler kalmıştı bitmesine.

María yemek için kalktı, Kasım ona her zamanki gibi itinayla yaklaştı. Yemeğin sonunda karısı doğrudan yüzüne baktı.

– Yalandı Kasım, dedi.

– Ah! diye yanıtladı Kasım gülümseyerek. Mühim değil.

– Sana yemin ederim yalandı! diye üsteledi kadın.

Kasım gülümsedi yine, beceriksizce, şefkatle eline dokundu ve işine devam etmek için ayağa kalktı. Karısı yüzü ellerinin arasında, gözleriyle onu izledi.

– Başka ne diyecek ki zaten... diye söylendi. Ve kocası olacak bu yapışkan, gevşek ve faydasız adama karşı duyduğu iç bulantısıyla odasına gitti.

İyi uyumadı. Geç vakit uyandı ve atölyedeki ışığı gördü, kocası hâlâ çalışıyordu. Bir saat sonra Kasım bir çılgılık duydu.

– Ver onu bana!

– Evet, zaten senin için bu María, az kaldı, diye yanıtladı aceleyle yerinden kalkarak. Ama karısı rüyasında attığı bu çılgıktan sonra yeniden uyumuştı.

Kasım sonunda gece saat ikide işini bitirebildi: Pırlanta mıhlандığı yuvada sağlam ve erkeksi ısıldıyordu. Sessiz adımlarla odaya gitti, gece lambasını yaktı. Karısı sırtını dönmüş, geceliğinin ve çarşafın buzu andıran beyazlığı içinde uyuyordu.

Atölyeye gidip geri döndü. Bir süre neredeyse dışarı taştan çıplak göğsünü seyretti, yüzünde renksiz bir gülümsemeyle geceliği biraz daha açtı.

Karısı bunu hissetmedi.

Çok ışık yoktu. Kasım'ın yüzü birden taş gibi sertleşti, mücevheri bir süre o çıplak göğsün üzerinde diklemesine sıkıca tuttu ve sonra iğnenin tamamını bir çivi gibi karısının kalbine batırdı.

Kadının gözleri bir anda fal taşı gibi açıldı, derken yavaş yavaş kapandı gözkapakları. Parmakları büküldü, hepsi bu.

Yaralı lenfin çırpıntısıyla sarsılan mücevher bir an denge-sizce titredi. Kasım biraz bekledi, tek taş sonunda tümüyle ha-reketsiz kalınca kapıyı arkasından sessizce kapayıp çıktı.

İNTİHAR EDEN GEMİLER

Denizde terk edilmiş bir gemiyle karşılaşmaktan daha korkunç çok az şey vardır. Gündüz tehlike daha azdır ama gece gemi görülmez, herhangi bir uyarıcı işaret de yoktur: Her çarpışma bir başkasına davetiye çıkarır.

Bir sebeple terk edilmiş olan bu gemiler inatla akıntı yönünde yol alır ya da –açık bir yelkenleri varsa– rüzgârı takip ederler. Bu şekilde, durmadan yön değiştirerek tüm denizleri gezerler.

Başlarına buyruk seyreden bu sessiz gemilere çarpıp bir daha limana dönmeyen buharlılar da öyle az buz değildir. Her zaman onlara rastlama ihtimali vardır, her dakika. Neyse ki akıntılar bu gemileri yosunlu denizlere sürer ve sonunda o yosun çölünün bir yerlerine takılıp sonsuza dek hareketsiz kalırlar. Orada yavaş yavaş çürüyüp yok oluncaya kadar. Ama her gün yenileri katılır aralarına, sessizce onların yerini alırlar, bu yüzden o sakin ve hüzünlü limanda her zaman bir gemi vardır.

Bu gemilerin terk edilişlerinin ana nedeni şüphesiz akıntılara yolunu şaşırmış siyah iskeletler bırakan yangınlar ve fırtınalardır. Ama başka tekil sebepler de vardır. María Margarita'yı bu gruba dahil edebiliriz: 24 Ağustos 1903 günü New York'tan demir alan gemi, 26'sı sabahı bir korvetle görüştüğünde hiçbir farklılıktan söz edilmemişti. Ama bu görüşmeden dört saat

sonra bir yolcu gemisi hiçbir cevap alamayınca denize bir bot indirdi ve María Margarita'ya yanaştılar. Gemide kimse yoktu. Denizcilerin gömlekleri pruvada kurumaya bırakılmıştı. Ocak hâlâ yanıyordu. Dikiş makinesinin iplikli iğnesi sanki az önce öyle bırakılmış gibi bir kumaşın üzerindeydi. En ufak bir kavgaya ya da panik işareti de seçilmiyordu, her şey yerli yerindeydi ama kimse yoktu. Ne olmuştu?

Bunu öğrendiğim gün güvertede toplanmıştık. Avrupa'ya gidiyorduk ve kaptan bize yaşadığı denizcilik hikâyelerini anlatıyordu, hem de kendisinden hiçbir şey katmadan.

Dalgaların o hipnotize edici uğultusuna da maruz kalan kadınlar tüyleri ürpererek dinliyordu onu. Sinirleri gerildikçe ellerinde olmadan endişeyle pruvadaki tayfaların sesini duymaya çalışıyorlardı. Yeni evli bir kadın cesaretini toplayıp şöyle dedi:

– Kartallar olmasın?..

Kaptan iyi niyetle gülümsedi.

– Nasıl yani hanımefendi? Kartallar tüm mürettebatı alıp götürüyor mu?

Herkes güldü, genç kadın da katıldı biraz utanarak.

Ne mutlu ki bir yolcu bu olay hakkında bir şeyler biliyordu. Merakla ona bakıyorduk. Seyahatimiz boyunca kendi halinde, az konuşan harika bir yol arkadaşı olmuştu.

– Ah, ne olur bize de anlatın beyefendi! diye rica etti kartalcı genç kadın.

– Benim için mahzuru yok, dedi dalgın adam. İşin özü şu, bir keresinde kuzey denizlerinde kaptanın María Margarita'sı gibi yelkenli bir gemiye rast geldik. Biz de yelkenle yol alıyorduk, rotamız bizi neredeyse onun hemen yanına götürdü. Geminin başka hiçbir şeyle karıştırılmayacak o kendine has terk edilmişlik havası dikkatimizi çekti ve hızımızı düşürüp gemiyi

biraz inceledik. Sonunda bir filika indirdik; kimse yoktu ve her şey yine yerli yerindeydi. Ama günlükteki son not dört gün öncesine aitti, bu yüzden öyle çok şaşırmadık. Bu tür meşhur ani kayboluş hikâyelerine hâlâ biraz gülüyorduk.

Adamlarımızdan sekizi bu yeni geminin idaresi için güvertede kaldı. Biz muhafız gemi olarak yanlarında gidiyorduk. Karanlık basınca biraz uzaklaştılar. Ertesi gün onları yakaladık ama güvertede kimseyi görmedik. Yeniden bir filika gönderdik ama gidenler boş yere taradı tüm gemiyi: Herkes kaybolmuştu. Yerli yerinde olmayan tek bir şey yoktu. Deniz baştan sona çarşaf gibiydi. Mutfakta bir tencerede hâlâ patatesler kaynıyordu.

Tahmin edebileceğiniz gibi, batıl bir korku hepimizi ele geçirmişti. Sadece altı kişi onların yerine geçmeye cesaret etti, ben de onlara katıldım. Gemiye çıkar çıkmaz yeni yol arkadaşlarım içlerindeki kaygıyı yok etmek için içmeye karar verdi. Çember halinde oturdular, bir saat sonra birlikte şarkılar söylüyorlardı.

Öğle olunca herkes siestaya geçti. Saat dörtte esinti durdu ve yelkenler söndü. Bir denizci bordaya yaklaşıp o zeytinyağı gibi denize baktı. Herkes ayaklanmış dolaşıyordu ama şimdi kimse konuşmak istemiyordu. Birisi toplanmış bir halatın üstüne oturdu ve söküklüklerini onarmak için gömleğini çıkardı. Bir süre sessizce dikti. Sonra birden ayağa kalktı ve uzun bir ısıklık çaldı. Arkadaşları ona döndü. Adam onlara biraz da şaşıarak boş boş baktı ve yeniden oturdu. Bir an sonra toplanmış halatın üzerine gömleği bırakıp küpeşteye yürüdü ve kendisini suya attı. Sesi duyunca ötekiler başlarını çevirip hafifçe kaşlarını çattı. Sonra hemen olayı unutup önceki ilgisiz hallerine döndüler.

Hemen sonra bir başkası gerinerek kalktı, gözlerini ovuşturarak yürüdü ve kendisini suya attı. Yarım saat sonra güneş

batıyordu artık. Birden bir elin omzuma dokunduğunu hissettim.

– Saat kaç?

– Beş, diye yanıtladım. İhtiyar denizci elleri ceplerinde bana inanmamış gibi baktı. Sonra pantolonuma baktı ve öyle uzun zaman dalıp gitti. Sonunda o da kendisini suya attı.

Kalan üç kişi hızla bordaya yaklaştı ve suda oluşan halkalara baktılar. Bakışları uzaklarda kaybolurken yavaşça ısıklık olarak küpeşteye oturdular. Birisi öne eğildi ve yorulmuş gibi güverteye uzandı. Sonra öteki ikisi birbiri ardına yok oldu. Saat altıda sonuncusu ayağa kalktı, kıyafetini düzeltti, saçlarını ortadan ayırdı, daha tam uyanmamış gibi yürüdü ve kendisini suya attı.

Çölü andıran denize aptal gibi bakarak yalnız kaldım o zaman. Hepsi gemide dalgalanıp duran hantal bir uyurgezerlikle çevrelenmiş, ne yaptıklarını bilmeden kendilerini denize bırakmıştı. Birisi kendini suya atınca öbürleri sanki bir şey hatırlamış gibi bir anlığına endişeli bir hal alıyor ama sonra hemen unutuyorlardı. Böyle böyle ortadan kayboldular, sanırım tıpkı evvelsi günkü gemiciler ve daha eskiden diğer gemilerdeki diğer gemiciler gibi. Hepsi bu.

Hepimiz bu tuhaf adama aşırı bir merakla bakakaldık.

– Peki siz hiçbir şey hissetmediniz mi? diye sordu yan kamaramda kalan yolcu.

– Evet, aynı düşüncelere karşı büyük bir isteksizlik ve direnç, yalnızca bu. Neden sadece bunları hissettim ve gerisi gelmedi bilmiyorum. Sanırım sebebi şuydu: Ötekilerin ve önceki vakalardaki denizcilerin farkına varmadan yapmış olması gerektiği gibi, hissettiklerime rağmen, canımı ne pahasına olursa olsun savunmaya kalkışarak kendimi tüketmedim, sanki artık geçerliliğim kalmamış gibi öylece kabullendim bu hipnotik

ölümü. Tıpkı masalda her gece tekrar tekrar idam edilen şu meşhur nöbetçilerin başına gelenlere benziyordu bu kuşkusuz.

Sözleri epey karmaşık olduğu için kimse yanıt vermedi. Adam da hemen sonra kalkıp gitti. Kaptan onu bir süre gözücuyla takip etti.

– Sahtekâr! diye söylendi.

– Tam aksine, dedi ölmek için kendi topraklarına giden hasta bir yolcu. Sahtekâr olsaydı bunun üstüne düşünmeyi bırakamaz ve kendisini suya atardı.

AKINTIYLA

Adam kirli beyaz bir şeye bastı, hemen ardından ayağındaki ısırtığı hissetti. İleri sıçradı ve küfürler savurarak dönüp bakınca ikinci bir saldırı için bekleyen, kendi üzerine çöreklenmiş bir yararakusu yılanı gördü.

İki küçük kan pıhtısının güçlkle göründüğü ayağına hızlıca göz attuktan sonra belinden maçetesini çıkardı. Engerek bu tehdidi görüp sarmalının ortasına iyice gömdü başını ama maçete tam sırtına inerek onu kaburgalarından ayırdı.

Adam yeniden ısırtık yerine eğildi, kan pıhtılarını sıyrıp bir süre baktı. O küçük mor noktalardan keskin bir acı yayılıyor ve tüm ayağı kaplamaya başlıyordu. Mendiliyle alelacele, sıkıca bağladı bileğini ve patikadan çiftliğine doğru ilerledi.

Ayağındaki acı derisinde gerginlik hissiyle beraber artıyordu, adam birden yarısından başlayıp baldırlarına doğru şimşek gibi çakan iki ya da üç dayanılmaz sancı hissetti. Ayağını güçlkle hareket ettiriyordu; boğazındaki metalik kuruluk ve ardından gelen yakıcı susuzluk ona bir küfür daha savurttu.

Sonunda çiftliğe ulaştı ve kollarını iki yana açarak bir değirmen taşının üstüne bıraktı kendini. İki küçük mor nokta şimdi tüm ayağı kaplayan korkunç bir şişliğin içinde kaybolmuştu. Derisi incelmış görünüyordu, gerginlikten yanılmak üzereymiş gibiydi. Adam karısını çağırmak istedi ama sesi o kupkuru bo-

ğazından sürünerek çıkmaya çabalarırken kaybolup gitti. Susuzluk onu yutuveriyordu.

– Dorotea! dedi sonunda bir hırıltı çıkarmayı başarak. Bana rom ver!

Karısı dolu bir bardakla koşup geldi, adam üç yudumda içindikileri bitirdi. Ama hiçbir tat almamıştı.

– Senden rom istedim, su değil, diye hırladı yeniden. Rom ver bana!

– Ama bu rom Paulino! diye itiraz etti kadın korkuyla.

– Hayır, bana su verdin! Rom istiyorum dedim sana!

Kadın bu sefer elinde testiyle koşarak geldi. Adam ardı ardına iki bardak içti ama boğazında hiçbir şey hissetmedi.

– Anlaşıldı, bu gittikçe kötüleşiyor... diye mırıldandı, artık kangrenimsi bir parıltıyla kaplanan morarmış ayağına bakarak. Mendilin artık derinlerde kalan düğümü üzerinden eti devasa bir kan sosisi gibi dışarı taşıyordu.

Dayanılmaz sancılar şimşek gibi çakarak gelmeyi sürdürüyor ve şimdi kasıklarına kadar varıyordu. Nefes aldıkça daha da harlanan boğazındaki korkunç kuruluşun yanı sıra şişkinlik de oluşuyordu. Doğrılmaya kalkışınca gelen dehşetli bir kusma krizi yüzünden alnını ahşap tekerleklere yaslayıp yarım dakika kadar öylece beklemek zorunda kaldı.

Ama adam ölmek istemiyordu, kıyıya kadar inerek kanosuna bindi. Kıç kısmına oturdu ve Paraná'nın ortasına doğru kürek çekmeye başladı. Nehrin Iguazú dolaylarında altı millik bir hıza ulaşan akıntısı, onu beş saate Tacurú-Pucú'ya taşırdı.

Adam nereden bulduğu bilinmez bir güçle gerçekten de nehrin ortasına varmayı başardı ama orada kürekler artık uyuşan ellerinden kanoya düştü ve yeni bir kusma krizinin ardından –bu sefer kan kusmuştu– tepenin ardına inmekte olan güneşe bir bakış fırlattı.

Uyluğun ortasına kadar bacağındaki kıyafeti zorlayan, deforme olmuş, kaskatı bir kütleydi artık. Adam belindeki kuşağı kesti ve pantolonunu bıçağıyla açtı, karnının korkunç acılar veren büyük mor lekelerle kaplı alt kısmı şişip taşmıştı. Tek başına asla Tacurú-Pucú'ya varamayacağını düşündü ve uzun zamandır dargın oldukları halde dostu Yoldaş Alves'ten yardım istemeye karar verdi.

Nehrin akıntısı şimdi Brezilya kıyılarına doğru hızlanıyordu, adam bu sayede kıyıya rahatça yanaşabildi. Patikadan yokuş yukarı süründü ama yirmi metre sonra tükendi, yüzüstü kaldı.

– Alves! diye bağırdı kalan tüm gücüyle ve boş yere kulak kabarttı.

– Yoldaş Alves! Benden bu iyiliği esirgeme! diye haykırdı yeniden, başını yerden kaldırarak. Ormanın sessizliğinde çıt çıkmıyordu. Adam yine de kanosuna ve akıntıya dönecek gücü buldu, kanosunu yeniden yakalayıp hızlıca akıntıya bıraktı kendini. Oradan sonra Paraná, yüz metreyi bulan duvarlarıyla nehrin çevresini kasvetli bir karanlıkla kapayan derin bir çukura varıyordu. Siyah bazalt bloklarla çevrili kıyılarından yine simsiyah bir orman yükseliyordu. Daha ileride de, yanlarda ve arkada, hep o alabildiğine hüznü duvar vardı ve bu resmin bitiminde nehrin çamurlu suları sürekli kabarcıklar çıkarıp girdaplar oluşturarak aşağı dökülürdü. Manzara ürkütücüydü ve her yere ölüm sessizliği hâkimdi. Ama yine de gün batarken bu kasvetli ve dingin güzellik eşsiz bir zarafet kazanırdı.

Adam kanonun tabanına yarı uzanmış halde şiddetli bir titreme krizine girdiğinde güneş artık batıyordu. Sonra birden, şaşırarak, ağır ağır kaldırdı başını; daha iyi hissediyordu kendini. Bacağı neredeyse hiç acımıyordu, susuzluğu azalmıştı, göğsü artık daralmıyor, hafif solumalarla açılıyordu.

Zehir gitmeye başlıyordu, buna şüphe yoktu. Kendisini ne-

redeyse iyi hissediyordu ve elini hareket ettirecek kadar bile gücü olmamasına rağmen sabaha karşı çiy düşmesiyle beraber iyice toparlanacağına inanıyordu. Üç saate kalmadan Tacurú-Pucú'ya varacağını hesapladı.

İyileşme belirtileri artıyor ama yanı sıra anılarla dolu bir uyku hali de geliyordu. Artık ne bacağında ne karnında ağrı hissediyordu. Arkadaşı Gaona hâlâ Tacurú-Pucú'da mı yaşıyordur acaba? Belki de eski patronu Mister Dougald'ı ve bıçkıhanenin tahsildarını da görürdü.

Yakında varır mıydı? Gökyüzü batıda altın rengi bir perde gibi açılıyordu şimdi ve nehir de aynı renge bürünmüştü. Artık iyice karanlığa gömülen Paraguay kıyısından itibaren orman akşam serinliğini portakal çiçeği ve yaban balı aroması yüklü esintilerle nehrin üzerine bırakıyordu. Bir çift *guacamayo* çok çok yükseklerden sessizce Paraguay'a doğru uçtu.

Orada, aşağıda, akıntıya kapılmış bir kano altın rengi nehrin üzerinde ara ara bir girdabın köpükleriyle karşılaşp kendi etrafında dönerek hızla ilerliyordu. İçindeki adam kendini git-tikçe daha iyi hissediyordu ve bu arada eski patronu Dougald'ı görmeyeli tamı tamına ne kadar olduğunu düşünüyordu. Üç yıl olmuş mudur? Belki, ya da hayır, o kadar değildir. İki yıl dokuz ay? Eh, mümkün. Sekiz buçuk ay mıydı yoksa? Evet, evet kesinlikle öyle.

Birden göğsüne kadar buza kestiğini hissetti. Bu da neydi? Ve nefesi...

Mister Dougald'ın bıçkıhanesinin tahsildarı Lorenzo Cubilla'yı Puerto Esperanza'da tanımıştı, kutsal bir cuma günüydü... Cuma mıydı? Evet, yoksa perşembe miydi...

Adamın el parmakları hafifçe kasıldı.

– Bir perşembeydi...

Ve nefes almayı bıraktı.

GÜNEŞ ÇARPMASI

Yavru Old kapıdan çıktı, hiç sapmadan tembel adımlarla avluyu geçti. Çayırın başladığı çizgide duraksadı, ormana doğru gerindi, gözlerini kısıp burnunu titreterek sakince oturdu. Chaco Ovası'nın bir düzlük bir orman şeklinde devam eden, çayırın sarı tonu ve ormanın siyahından başka rengi olmayan o tekdüzeliğine bakıyordu. Çiftliği üç yanından çevreleyen orman iki yüz metre ileride ufku kapıyordu. Batıya doğru ilerleyen ova bir boğaz gibi başlayıp sonra genişliyordu ama o kaçınılmaz siyah çizgi uzaklarda yine de görülebiliyordu.

Öğle güneşinde kamaşıp bulanıklaşan ufuk çizgisi sabahın bu erken saatlerinde tüm netliğiyle seçiliyordu. Ne bir bulut vardı ne de en ufak bir esinti. Gümüş rengi göğün dinginliği altındaki o kır havası, kendilerini bekleyen bir başka kurak gün karşısında endişelenen ruhları daha iyi bir iş üzerine efkârlı düşüncelere daldıran zinde bir dinginlik yayıyordu etrafa.

Milk yavrunun babasıydı, o da avluyu geçti ve bu rahat hayattan tembelce yakınlıkla ötekinin yanına oturdu. İkisi de öyle hareketsiz durdu, çünkü daha sinekler çıkmamıştı.

Az önce ormanın başladığı çizgiye bakan Old yeni bir şey fark etti:

– Sabahları serin oluyor.

Milk eniğin bakışını takip etti ve uyuşuk uyuşuk kırpıştır-

dığı gözleri orada sabitlendi. Bir süre sonra şöyle dedi:

– Şu ağaçta iki şahin var.

İlgisiz bakışlarını oradan geçen bir öküze çevirdiler ve alışkanlıkları gereği her şeye bakmayı sürdürdüler.

Bu arada doğu bir yelpaze halinde mora çalmaya başlıyordu ve ufuk artık o sabahki belirginliğini kaybetmişti. Milk önyaklarını üst üste attı ama bunu yapınca hafif bir acı hissetti. Hiç istifini bozmadan parmaklarına bakmaya başladı, sonunda onları koklamaya karar verdi. Önceki gün bir diken çıkarmıştı oradan, çektiği acının anısına uzun uzun yaladı hasta parmağını.

– Yürüyemiyordum, diye feryat etti.

Old neden bahsettiğini anlamadı. Milk ekledi:

– Çok fazla diken var.

Enik bu sefer anladı. Ve epeyce bir zaman sonra kendince bir yanıt verdi:

– Çok fazla diken var.

Bunda hemfikir olup ayrı ayrı sustular.

Güneş çıktı ve ilk ışık banyosuyla birlikte ormandaki yaban horozları bando takımlarının o şamatacı yaygarasını tertemiz havaya savurdu. Güneşin yatay ışıklarında altın rengine bürünen köpekler, o ilk ışıkların yumuşaklığını mutlu göz kırptırtmalarıyla karşılayarak gözlerini kısıtı. Öbür arkadaşlarının da gelmesiyle grup yavaş yavaş büyüdü: Dick en sevdikleri sessiz dostlarıydı; üstdudağı bir koati tarafından yarıldığı için dişleri görünen Prince ve bir yerli ismine sahip olan Isondú. Beş foksteriyer keyifleri yerinde uzanıp uyudu.

Bir saat sonra kafalarını kaldırdılar; iki katlı –içerisi kerpiçten, üst katı saçaklı balkonları ve korkuluklarıyla ahşaptan– tuhaf çiftlik evinin arka tarafındaki merdivenden inen sahiplerinin adımlarını hissetmişlerdi. Mister Jones omzunda havlusuyla çiftlik evinin köşesinde bir süre durdu ve artık iyice

yükselmiş olan güneşe baktı. Bakışları hâlâ ölüydü, dudakları tek başına viski içerek sabahlanan bir gecenin ardından her zamankinden daha da sarkıktı.

O yüzünü yıkarken köpekler kuyruklarını tembelce sallayarak yaklaştı ve çizmelerini kokladı. Eğitilmiş birer etobur oldukları için sahiplerindeki en ufak sarhoşluk belirtisini ânında fark ederlerdi. Yavaşça uzaklaşıp yeniden güneşe serildiler. Ama iyice artan sıcaklık onları orayı hızla terk edip verandadaki gölgeliğe geçmeye itti.

Gün o ayın önceki günleriyle aynı şekilde ilerliyordu; gökyüzüyle birmiş gibi görünen ve soluk renkli kabuklarının altındaki nemli toprağı bir anda çatlatıveren on dört saatlik kavurucu güneşin egemenliğinde kuru, açık bir gün olacaktı. Mister Jones çiftliği gezdi, önceki gün yapılan işlere baktı ve eve döndü. Bütün sabah boyunca başka hiçbir şey yapmadı. Öğle yemeğı yedikten sonra uyumak için yukarı çıktı.

İşçiler kavurucu güneşe rağmen saat ikide çapaya geri döndü, çünkü yabancı otlar durmadan büyüyor, pamuk tarlasını rahat bırakmıyorlardı. Köpekler de onların ardından gitti, geçen kıştan beri bu tarla işlerine çok aşınaydılar, sonunda şahinlerle ve sabanın kaldırdığı toprakta beliren beyaz solucanlarla baş etmeyi öğrenmişlerdi. Her köpek bir pamuk tarlasının aşağısına uzanıyor, soluk alıp verişleriyle çapaların tekdüze darbelelerine eşlik ediyordu.

Bu arada sıcaklık artıyordu. Kör edici güneşin egemenliğindeki o sessiz kır manzarasında hava her yerde titreşiyor, görüşü dalgalandırıyordu. İşçiler karılan topraktan bir fırının kapağı açılmış gibi yükselen o buhara, başlarından kulaklarına kadar çektikleri dalgalanıp duran örtüleri ve çiftlik işlerindeki o bildik suskunluklarıyla katlanıyordu. Köpekler daha serin bir gölge bulmak için durmadan başka bir bitkinin etrafına sı-

ğınıyordu. Önce boylu boyunca uzansalar da yorgunluk onları daha iyi nefes almak için arka ayaklarının üzerinde durmaya zorluyordu.

İşlemeye bile tenezzül edilmeyen küçük bir kil tümsek ısıldıyordu şimdi önlerinde. Yavru köpek birden orada Mister Jones'u gördü, bir kütüğün üzerine oturmuş sürekli kendisine bakıyordu. Old kuyruğunu sallayarak ayağa kalktı. Diğerleri de ayaklandı ama kaygıyla.

– Bizim patron bu, dedi yavru köpek öbürlerinin tavrına şaşırarak.

– Hayır, o değil, dedi Dick.

Diğer dört köpek toplaşıp hiç hareketsiz kendilerine bakmayı sürdüren Mister Jones'tan gözlerini ayırmadan belli belirsiz hırladı. Yavru köpek inanmayıp ona doğru ilerledi ama Prince ona dişlerini gösterdi:

– Bu patron değil, bu Ölüm.

Yavru köpek korkuyla kabarttı tüylerini ve grubun yanına döndü.

– Patron ölmüş mü? diye sordu kaygıyla.

Diğerleri yanıt vermeden, öfkeyle, her an saldıracakmış gibi korkutucu bir tavırla havlamaya başladı. Ama Mister Jones sıcağın dalga dalga olan o havada şimdi silinip gidiyordu.

Havlamaları duyunca işçiler de başlarını kaldırıp bakmış ama hiçbir şey görmemişlerdi. Çiftliğe at mı girdi diye etrafı taradılar, sonra tekrar işlerine eğildiler.

Foksteriyerler dosdoğru çiftliğe döndü. Tüyleri hâlâ kabarık olan yavru köpek kısa ve sinirli adımlarla koşuşturuyordu, çünkü arkadaşlarının deneyiminden artık biliyordu ki bir şey ölecekse önceden mutlaka görünürdü.

– Peki nerden bildiniz o gördüğümüzün yaşayan patron olmadığını? diye sormuştu.

– Çünkü o değildi, diye yanıtlamışlardı tersleyerek.

Ölümün gelmesi demek, onunla birlikte yeni sahipler, açlıklar, tekmeler de gelecek demektir! Günün geri kalanını patronlarının yanında geçirdiler; sıkıntılı ve tetikte. En ufak sese, ne taraftan geldiğini bile anlamadan hırslıyorlardı.

Sonunda güneş dere yatağının yukarısındaki palmyelerin karaltısı ardında kayboldu ve köpekler gümüş rengi bir gecenin sessizliğinde Mister Jones'un üst katta yeni bir viski gecesine başladığı evin çevresine dağıldı. Gece yarısı sahiplerinin adımlarını duydular, sonra da çizmelerinin ahşap döşemeye düştüğünü ve ışık söndü. Köpekler o zaman bir sahip değişikliğini daha da yakınlarında hissetti ve uyuyan evin eteğinde tek başlarına ağlamaya başladılar. Kuru ve sarsıntılı inleyişlerle, sanki önceden düşünmüşler gibi çeşitlemelerle, koro halinde ağlıyorlardı, Prince'in av köpeklerine özgü sesi uzarken diğerlerinin ağlamayı yeniden başlatmasıyla sürüp gidiyordu bu kederli uluma. Yavru köpek sadece havlayabiliyordu. Gece ilerliyordu ve ay ışığı altında toplaşmış –kaybedecekleri sahipleri tarafından iyi beslenen ve sevilen– bu dört yetişkin köpek, yakarışları nispetinde şişip genişleyen burunlarıyla evcil sefaletlerine yana yakıla ağlamaya devam ediyordu.

Ertesi sabah Mister Jones kendisi gidip buldu katırları, onları sabana koştı ve dokuza kadar çalıştı. Memnun kalmadı ama. Toprak hiç de iyi sürülmemişti, bıçakların ucu keskin değildi ve katırlar hızlı gittiği için çapa bazı kısımları atlayarak ilerliyordu. Bu düşüncelerle döndü ve bıçakları bilemeye girişti ama bıçaklardan birini geri takarken aleti satın aldığı anda eksik olduğunu fark ettiği vidalardan biri daha kırıldı. İşçilerden birini yakındaki tamirhaneye gönderdi, ata dikkat etmesini söyledi, güzel hayvandı ama güneşte çok kalmıştı. Başını kaldırıp öğle vaktinin eritici güneşine baktı ve kesinlikle dört-

nala gitmemesi için özellikle uyardı. Sonra öğle yemeğini yiyip yukarı çıktı. Patronlarını sabah bir an bile yalnız bırakmamış olan köpekler verandada kaldı.

Işığa ve sessizliğe boğulan siesta sıkıntı veriyordu. Aşırı sıcak yüzünden her taraf pusluydu. Evi çevreleyen avlunun iyice beyaza çalan çıplak toprağı güneşte kurşun gibi ısıldıyor, foksteriyerlerin sürekli kırıştırdıkları gözlerini kapanmaya zorlayan sıcaklığın etkisiyle dalgalanıyor, biçimini kaybeder gibi oluyordu.

– Bir daha görünmedi, dedi Milk.

Old “görünme” lafını duyunca kulaklarını kaldırdı hemen. Bu hatırlatmayla heyecanlanan yavru köpek ayağa kalktı ve niye yaptığını bilmeden havladı. Hemen sonra sustu, arkadaşlarıyla beraber kendilerini savundukları sinek avına verdi tüm dikkatini.

– Daha geri gelmedi, diye ekledi Isondü.

– Kütüğün altında bir kertenkele vardı, diye hatırladı Prince.

Kanatları gövdesinden ayrılmış, gagası açık bir tavuk sıcaktan hantallaşmış bir koşuyla geçti ıslıl ıslıl avluyu. Prince gözleriyle tembel tembel onu izledi ve birden sıçradı.

– İşte geliyor!

Avlunun kuzeyinden işçinin bindiğı at tek başına yaklaşıyordu. Köpekler arka ayaklarının üzerinde bir kemer oluşturarak öfkeyle havladı yaklaşan Ölüm’e. At başı aşağıda yürüyordu, sanki hangi yöne gideceğini bilmez gibiydi. Çiftlik evinin önünden geçip kuyuya doğru birkaç adım attı ve sert güneş ışığının içinde yavaş yavaş kayboldu.

Mister Jones aşağı indi, uykusu yoktu. Tam bilelediğı bıçaklarını çapa aletine takmaya yeniden koyuluyordu ki gönderdiği işçinin hiç ummadığı halde geri geldiğini gördü birden. Emir-

lerine rağmen dötrnala sürmüş olması gerekti bu saatte gelebilmesi için. Zavallı atın kaburgalarındaki kırbaç darbelerini saymak imkânsızdı, görevini tamamladıktan sonra serbest kalır kalmaz bir titremeyle başı öne düştü ve yana doğru yığıldı. Mister Jones şapkası başında ve kamçısı hâlâ elinde olan işçiyi doğru tarlaya gönderdi, mazeretlerini dinlemeyi sürdürse onu kovacaktı.

Ama köpekler mutluydu. Patronlarının peşindeki Ölüm atla yetinmişti. Kaygılarından kurtuldukları için kendilerini mutlu hissediyor, işçinin arkasından tarlaya gitmeye hazırlanıyorlardı ki Mister Jones işçinin arkasından bağırıp vidayı istedi. Vida yoktu, dükkân kapalıydı, görevli uyuyordu vs. Mister Jones yanıt vermeden şapkasını çıkardı, kendisi çıkacaktı hırdavatı bulmaya. Güneşe bir işçi kadar dayanıklıydı ve canının böyle sıkın olduğu zamanlarda yürümek iyi geliyordu.

Köpekler de onunla çıktı yola ama ilk keçiboynuzunun gölgesinde durup kaldılar, hava aşırı sıcaktı. Orada dikkatle izleyen gözleri ve çatılmış kaşlarıyla ayaklarının üzerinde doğrularak patronlarının iyice uzaklaşmasını seyrettiler. Sonunda yalnızlık korkuları ağır bastı ve yorucu bir koşuyla onu takip ettiler.

Mister Jones aradığı vidayı buldu ve geri dönmek için yola düştü. Mesafeyi kısaltmak için, yolun o toz toprak içindeki kıvrımlarından da kurtulacağını düşünerek düz bir çizgide ilerledi çiftliğine. Dereye ulaştı ve sazlığa girdi, Saladito'nun o sık sazlığına; dünyada ilk saz olduğu zamanlardan bu yana bir kere bile ateş yüzü görmeden orada büyüyen, kuruyan ve yeniden yeşeren sazlığa. Göğüs hizasına kadar yükselen ve dışa doğru boğum boğum bükülen çalılar koca bloklar halinde iç içe geçiyordu. Onları geçmek serin bir günde mümkündü belki ama bu sıcakta, bu saatte çok zordu. Yine de Mister Jones

sellerin bıraktığı çamur yüzünden toz içindeki o çatırdayan sazların arasından kollarıyla yol açarak, yorgunluktan ve yakıcı nitrat buğusundan tükenmiş halde de olsa geçmeyi başardı.

Sonunda sazlıktan çıktı ve tam sınırdaki durdu ama o yorgunlukla güneş altında öyle durup kalmak imkânsızdı. Yeniden yola düştü. Üç günden beri giderek artan yakıcı sıcak artık düzensiz mevsimin bunaltıcılığına eklenmişti. Gökyüzü beyazdı ve en ufak bir esinti bile hissedilmiyordu. Soluk alıp verişini tamamlamaya izin vermeyen yetersiz hava bir kalp ağrısıyla kendini gösteriyordu.

Mister Jones dayanma sınırını aştığının ayırıcılığına vardı. Şahdamarının atışı bir süredir kulaklarında kamçı gibi şaklıyordu. Kendisini havada hissediyordu, sanki kafasının içinden tutup onu kafatasından havaya itiyorlarmış gibi. Çayıra bakınca başı dönüyordu. Bu duruma son vermek için daha da hızlandı... Sonra birden kendine geldi ve farklı bir yerde olduğunu gördü; hiç farkında olmadan yüz metre kadar yürümüşü. Arkasına baktı ve başı yeniden dönmeye başladı.

Bu arada köpekler de dilleri tümüyle dışarıda koşarak peşinden geliyordu. Bazen soluksuz kalıp bir sazın gölgesinde dursalar ve hızlı hızlı soluyarak otursalar da hemen sonra o kavurucu güneşe yeniden dönüyorlardı. Sonunda ev artık iyice yakın olduğu için koşularını hızlandırdılar.

Önden giden Old'un çiftliği çevreleyen tellerin ardında bembeyaz giyinmiş Mister Jones'un kendilerine doğru geldiğini görmesi tam bu esnada oldu. Yavru köpek birden hatırlayarak başını patronuna döndü ve ikisini karşılaştırarak,

– Ölüm, Ölüm! diye uludu.

Diğerleri de görmüşü onu, onlar da tüylerini kabartmış havlıyorlardı. Mister Jones'un telleri geçtiğini gördüler, bir an onu bulamayacağını düşündüler ama yüz metre kadar yakın-

larına gelince duraksadı, mavi gözleriyle gruba baktı ve ilerlemeyi sürdürdü.

– Patron, bu kadar hızlı yürümeyin! diye bağırdı Prince.

– Onunla rastlaşacaksınız, diye bağırdı hepsi birden.

Gerçekten de, sureti kısa bir duraksamanın ardından yürümeyi sürdürmüştü ama önceki gibi dosdoğru onların üzerine değil, daha sapa ve görünüşe göre yanlış bir yöne ilerlemişti ki, bu onu tam da Mister Jones’la karşılaşacağı yere götürmüştü. Köpekler bu sefer her şeyin bittiğini anladı, çünkü patronları hiçbir şeyin farkına varmadan bir robot gibi aynı adımlarla yürümeye devam ediyordu. Sureti ona yetişiyordu. Köpekler kuyruklarını kıstırdı ve uluyarak yan yan koştular. Bir saniye sonra karşılaşma gerçekleşti. Mister Jones durdu, kendi çevresinde döndü ve yere yığıldı.

İşçiler düştüğünü gördü, onu hemen çiftlik evine taşıdılar ama ne kadar su verdilerse de bir faydası olmadı, kendisine gelemeden öldü. Anne tarafından kardeşi Mister Moore, Buenos Aires’ten geldi, tarlada bir saat kaldı, dört günde her şeyi sattı ve ardından hızlıca güneye döndü. Yerliler köpekleri aralarında paylaştı, bundan sonra hep zayıf ve uyuzlu olacak, her gece gizli bir açlıkla uzak çiftliklere mısır koçanı çalmaya gideceklerdi.

DİKENLİ TEL

Doru at on beş gün boyunca boş yere arkadaşının otlaktan kaçtığı yolu arayıp durmuştu. Ormanın içinde açılmış araziye –yeniden çalıların bürüdüğü o açıklığı– çevreleyen sağlam çit atın kafasının bile geçmesine izin vermiyordu. Belli ki alaca atın geçtiği yer orası değildi.

Doru at tırıs koşarak endişeyle, dikkatle bir kez daha gözden geçiriyordu çiftliği. Arkadaşı alacanın ormanın derinliklerinden gelen ve içlerinde kardeşçe bir yiyecek bolluğu vaadini taşıyan titrek kişnemelerine kendi kısa ve hızlı kişnemeleriyle yanıt veriyordu. Doru atı en çok çileden çıkaran şey alacanın günde iki üç kez su içmek için otlakta ortaya çıkmasıydı. O zaman kendi kendine arkadaşını bir an bile gözden kaçırmamaya söz veriyor ve birkaç saat gerçekten de o bakımlı çayırdaki birlikte otuyorlardı. Sonra alaca birden ipini sürükleyerek makiğe dalıyordu, doru at yalnız kaldığını fark edince hemen onu takip etmek için fırlıyor ama yine o iç içe geçmiş çalılıklarla karşılaşılıyordu. Ve evet, hain alaca onun umutsuz kişnemelerine ormanın içinden, hem de çok yakından, ağzı tıka basa dolu kişnemelerle karşılık veriyordu.

Bu böyle sürdü, ta ki ihtiyar doru atın gediği kolaycacık bulduğu o sabaha dek: Ormandan elli metre kadar düzlüğün içine giren çalılığın tam karşısından geçerken gördüğü belli be-

lirsiz bir patika, alığı yanlamasına kesen uzun bir tünelden doğruca ormana çıkarmıştı onu. Alaca at oradaydı, ağaçların yapraklarını koparıyordu.

Mesele çok basitti: Alaca bir gün alığın yanından geçerken, kökünden sökülmüş bir buhur ağacı sayesinde ormana açılan bir gedik bulmuştu.  nce alığın içine aynı noktadan tekrar tekrar girip çıkarak tünelin girişini iyice öğrendi. Ondan sonra yine doru atla birlikte orman izęisi boyunca oluşturdıkları eski yola döndü. İşte doru atın aklını karıştıran şey de buradaydı: Tünelin girişi atların takip ettiği yolla son derece eğik bir çizgi oluşturuyordu, bu yüzden bu yolu hep güneyden kuzeye alan ama hiç kuzeyden güneye almayan doru at gediği bir türlü bulamıyordu.

İhtiyar at bir anda arkadaşıyla bir araya gelmişti, şimdi genç palmiye filizlerini yanlışlıkla kırmaktan başka kaygı taşımayan bu iki at artık ezbere bildikleri o sefil küçük otlaktan uzaklaşmaya karar verdiler.

Hayli seyreli miş olan orman sayesinde atlar daha da kolay ilerliyordu. Ormandan geriye iki yüz metre genişliğinde bir şeritten başka bir şey kalmamıştı gerçekten. Onun ardından girdikleri iki yıl önce açılmış bir arazi yaban t t nleriyle kaplıydı. İhtiyar doru at, gençliğinde orman içine açılmış bu arazilerde altı ay kalıp yaşayacak kadar dolaşmıştı, harek tı o yönetti ve yarım saat içinde tütünler bir atın yetişebileceği yerlerdeki tüm yapraklarını kaybetti.

Doru ve alaca yürüyerek, yiyerek, merak ederek ilerledi bu geniş arazide, ta ki bir tel  nlerini kesinceye dek.

– Bir tel, dedi doru at.

– Evet, tel, diye onayladı alaca. Başlarını en yukarıdaki telin üzerinden uzatarak dikkatle seyrettiler. Önlerinde epey zaman önce biçilmiş ve yeniden uzamış büyük bir ayır uzanıyordu,

buz tutan yüzeyi beyaz bir örtüyle kaplanmıştı, ilerisinde bir muz bahçesi ve yeni ekilmiş bir tarla vardı. Hiçbiri öyle cazip şeyler değildi şüphesiz ama gelip bunları görmek atları cezbediyordu. Tel örgüyü sıra halinde sağa doğru takip ettiler.

İki dakika sonra teli geçiyorlardı; yangın yüzünden tümüyle kurumuş bir ağaç tellerin üzerine devrilmişti. Üzerindeki tabaka sayesinde hiç ses çıkarmadan yürüyebildikleri o buz tutmuş otlağı örten beyazlığı geçtiler, dondan yanıp kızıla çalan muz bahçesinin yanı sıra ilerleyince yeni ekilmiş arazilerin ne tarlası olduğunu da yakından gördüler.

– Mate, dedi alaca, o sert yapıların yarım santimetre uzğındaki dudaklarını titreterek. Hayal kırıklığı çok daha büyük olabilirdi ama atlar ne kadar iştahlı olsalar da her şeyden çok gezmek ve görmek istiyorlardı. Bu yüzden mate tarlasının içinden yanlamasına geçerek yollarına devam etiler, ta ki yeni bir dikenli tel ikisini durduruncaya dek. O teli de büyük ve sabır dolu bir sakinlikle takip ederek sonunda ağaçlardan yapılmış bir kapıya geldiler, şanslarına açıldı ve seyyahlar kendilerini birden gerçek bir yolun ortasında buldu.

Atlar için bu yaptıkları şey bir kahramanlığın gerektirdiği tüm özellikleri taşıyordu elbette. Etrafı çevrili sıkıcı otlaktan şimdiki özgürlüğe sonsuz bir mesafe vardı. Ama ne kadar sonsuz olursa olsun bunu daha da uzatmak istiyorlardı, bu yüzden, tembel bir dikkatle çevreyi gözlemledikten sonra birbirlerinin yelelerindeki kepekleri temizlediler ve uysal bir mutlulukla maceralarına devam ettiler.

Gün de onların bu ruh halini destekliyordu. Misiones'in sabah pusu tümüyle ortadan kaybolmuştu, bir anda masmavi olan gökyüzünün altında dört bir yan göz alıcı bir berraklıkta ışıldıyordu. İki atın tam o anda zirvesinde olduğu tümsekten bakınca, kırmızı toprak yol önlerinde uzanan çayırı son dere-

ce net bir çizgi halinde keserek buz tutmuş sazların bürüdüğü beyaz vadiye iniyor ve oradan daha ötedeki tepeye çıkmak için kıvrılıyordu. Epeyce soğuk olan rüzgâr altın rengi sabahın açıklığını daha da belirginleştiriyor ve hâlâ yükselmemiş olan güneşi cepheden hisseden atlar mutlu bir göz kamaşmasıyla gözlerini kısıyordu.

Böyle tek başlarına ve özgürlükleriyle gurur duyarak ışıklar içindeki yolda devam ettiler, ta ki bir tepenin etrafından dolaşarak da yolun kenarında görmeye pek alışık olmadıkları hayli büyük bir yeşil alan görünceye dek. Otlak mıydı o? Şüphesiz. Ama bu kış ortasında...

Atlar burunlarını iştahla uzatarak tel örgüye yaklaştı. Evet, güzel bir otlaktı, muhteşem bir otlaktı! Ve şimdi onlar da içine girecekti, o özgür atlar!

Şunu unutmamak gerekir ki doru at ve alaca o sabahtan itibaren kendileri hakkındaki düşüncelerinin çitasını epey yükseltmişti. Ne ahşap kapılar, ne tel örgüler, ne çalılar, ne geniş çıplak düzlükler, hiçbir şey engel olamamıştı onlara. Olağanüstü şeyler görmüş, inanılmaz zorluklar aşmışlardı, kendilerini önemli, gururlu ve akıllara gelebilecek en tuhaf kararı bile alacak yeterlilikte hissediyorlardı.

Bu kendini önemseme hali içindeyken yüz metre kadar ilerilerinde, yolun kenarında duran kalabalık bir inek sürüsü gördüler, oraya doğru yürüyünce beş sağlam kütükle desteklenerek sıkıca kapatılmış ahşap kapıya da varmış oldular. İnekler gözlerini o ulaşılmaz yeşil cennetten hiç ayırmadan hareketsiz duruyordu.

– Neden girmiyorsunuz? diye sordu doru at ineklere.

– Çünkü girilemiyor, diye yanıtladılar onu.

– Biz her yere gireriz, dedi doru at kurumla. Bir aydır her yeri dolaştık.

Maceralarının ihtişamıyla atlar gerçekten de zaman algılarını yitirmişti. İnekler bu yabancılara bakmaya bile tenezzül etmedi.

– Atlar yapamaz, dedi bir düve hareketlenerek. Konuşurlar sadece, hiçbir yere giremezler. Ama biz her yere gireriz.

– Yularları var, diye ekledi ihtiyar bir anne başını çevirmeden.

– Ben hariç, benim yularım yok, dedi heyecanla doru at. Ben yıllarca açık arazilerde yaşadım ve her yere girdim.

– Evet ama ancak bizden sonra! Biz gireriz ama siz giremezsiniz.

Hareketli düve yeniden karıştı lafa:

– Sahip önceki gün söyledi: Atları tek bir tel bile durdurur, dedi. E o zaman?.. Demek ki giremezmişsiniz.

– Doğru, giremeyiz, diye basitçe yanıt verdi alaca, bu karnıyla ikna olmuştu.

– Ama biz gireriz!

İşte tam bu sırada, tarlaların ve köy kanununun kural tanımaz işgalcileri olan bu korkusuz ve kurnaz ineklerin de o ahşap kapıyı aşamadıkları geldi onurlu alacanın aklına.

– Bu ahşap kapı zor, diye itiraz etti ihtiyar inek.

– Ama o yapar! Gelip yıkar bu kütükleri boynuzlarıyla.

– Kim? diye sordu doru at.

Tüm inekler bu cehalete şaşarak başlarını doru ata çevirdi.

– Boğa, Barigüi! En sağlam tel örgüleri bile aşar o.

– Telleri mi?.. Geçiyor mu?

– Hepsini! Dikenli telleri bile. Sonra da biz geçiyoruz.

Tek bir telle karşılaşınca bile uysal birer hayvana dönen iki at, öteye geçme arzusunu engelleyen en korkunç şeyin, dikenli tellerin bile karşısına çıkabilen bu kahraman karşısında samimiyetle gözlerinin kamaştığını hissetti.

Birden inekler sessiz sedasız hareketlenmeye başladı: İleri-
den ağır adımlarla boğa geliyordu. Sakince ahşap kapıya yöne-
len o basık, inatçı kafa karşısında atlar alçakgönüllülükle kendi
yetersizliklerini anladı.

İnekler açıldı ve Barigüi bir kütüğün altından boynunu
geçirerek onu kenara kaydırmayı denedi. Atlar hayranlıkla
kulaklarını dikti ama kütük düşmedi. Boğa bu zekice takti-
ğini hiçbir sonuç alamadan tekrar tekrar denedi: Ama yulaf
tarlasının sahibi olan köylü önceki akşam kütükleri takozlarla
destekleyip sağlamlaştırmıştı.

Boğa daha fazla denemedi. Tembelce yana dönüp gözlerini
kısarak uzakları kokladı, sonra ıslığa benzer boğuk böğürtüler-
le tel örgü boyunca uzaklaştı.

Ahşap kapının yanında kalan atlarla inekler ona bakıyordu.
Belli bir noktaya gelince boynuzlarını telin altından geçirerek
boynuyla sertçe yukarı itti ve koca hayvan belini bükerek öteki
tarafa geçti. Dört adım sonra yulafların arasındaydı, bunun üze-
rine inekler oraya doğru ilerleyip kendileri de geçmeyi denedi.
Ama belli ki inekler derilerinde kanlı çizikler olmasına boş
veren o erkekçe kararlılıktan mahrumdu, boyunlarını geçirir
geçirmez başlarını deli gibi sallayarak hemen geri çekiyorlardı.

Atlar hep onları izliyordu.

– Geçemiyorlar, diye gözlemledi alaca.

– Boğa geçti, dedi doru at. Hepsini yiyor. İki at alışkanlığın
da etkisiyle yine tel boyunca yürümeye başladı ama bir süre
sonra bu sefer çok daha net olan bir böğürtü geldi kulakları-
na: Yulaf tarlasının içindeki boğa yalandan saldıracakmış gibi
yapıp sağa sola sıçırıyor, elinde sopayla ona yetişmeye çalışan
köylünün karşısında feryat ediyordu.

– İblis!.. Bak seni nasıl zıplatıyorum... diye bağııyordu
adam. Barigüi adamın karşısında sürekli böğürüp dans ederek

darbeleri savuşturuyordu. Elli metre kadar böyle koşturduktan sonra köylü boğayı tellere doğru sıkıştırdı. Ama hayvan gücüne güvenerek aldığı zor ve acımasız bir kararla başını tellerin arasından geçirip onları sonuna kadar gerdi ve telleri tutan mandalları yirmi metre öteye fırlatarak öteki tarafa geçti.

Atlar adamın nasıl önce aceleyle çiftliğine yöneldiğini ama sonra yüzü bembeyaz halde tarladan çıkmak için geri döndüğünü gördü. Tel örgünün üzerinden atlayıp kendilerine doğru yürüdüğünü fark edince iki arkadaş bu kararlılıkla ilerleyen adımların gittiği istikamete doğru geri çekildi.

Atlar adamın birkaç adım önünde uysalca ilerlediği için sonunda onunla beraber boğanın sahibinin çiftliğine vardılar, bu sayede konuşmalarını da duyabildiler.

O konuşmadan anladıklarına göre, belli ki bu Polonyalı göçmenin boğası adama inanılmaz sıkıntılar yaşıyordu. Ormanın içlerindeki ekili alanları ne kadar ulaşılmaz olursa olsun, ne kadar çok ve gergin tellerle çevrili olursa olsun yağmalama alışkanlığındaki bu boğa tüm tarlaları yerle bir ediyordu. Yine anlaşılıyordu ki, sürekli bu tür zararlar verdiği için komşular artık bu hayvandan ve sahibinden iyice bıkmıştı. Ama bölge sakinleri hayvanların verdiği zararlar kendilerini çok zorladığında bile bu tür sorunları nadiren sulh mahkemesine taşırdı ve bu azgın boğa, kendi namına durumdan çok hoşnut görünen sahibinin çiftliği dışında her yerde her şeyi yiyordu.

Atlar öfkeli köylüyü ve sinsi Polonyalıyı bu şekilde görüp dinledi.

– Bu son gelişim Don Zaninski, bir daha sizi boğanız için uyarmaya gelmem! Bütün yulafımı çiğnemiş. Bu kadar da olmaz!

Uzun boylu, küçük mavi gözlü Polonyalı farklı, tatlı bir vurguyla konuşuyordu:

– Ah yaramaz boğa! Ben yapamıyor! Ben bağlayıyor, o kaçıyor! Hep ineğin suçusu! Boğa inekın peşinde!

– Benim ineklerim yok, siz de iyi biliyorsunuz!

– Hayır, hayır! Ramírez'in ineğisi! Benim boğası deli edeyor!

– Üstelik bütün telleri bozuyor, bunu da biliyorsunuz!

– Evet, evet, o tellerisi! Ah, ben bilmeyor!..

– Pekâlâ! Bakın Don Zaninski, ben komşularımın sorun istemiyorum ama son kez uyarıyorum: Dikkat edin boğanıza, tellerin öte tarafına geçmesin, yolun kenarına yeni teller koyacağım.

– Boğa yoldan gideyor! Öte değil!

– Öyleyse bundan sonra geçmeyecek.

– Boğa bu, geçiyor! Ne tel, ne bişey! Her şeyi geçiyor!

– Geçmeyecek.

– Sen ne koyacak?

– Tel örgü... Ama geçmeyecek.

– Diken bir şey yapmıyor!

– Pekâlâ, girmemesi için elinizden geleni yapın. Çünkü eğer bu sefer girerse yazık olacak.

Köylü çekip gitti. Önceden de açık olduğu gibi, kötü niyetli Polonyalı hayvanın becerilerine bir kez daha güldü ve boğası için geçilmez bir tel inşa edecek komşusuna elinden geldiği kadarıyla acıdı. Kendinden emin, ellerini ovuşturup şöyle dedi:

– Bene bişey diyebilemezler bu sefer boğa yulafı tüm yise bile!

Atlar kendilerini adamın çiftliğinden uzaklaştıran yola yeniden koyuldu ve bir süre sonra Barigü'nin kahramanlık yaptığı yere geldiler. Hayvan hâlâ oradaydı, yolun ortasında durmuş, çeyrek saattir hiç kıpırdamadan son derece boş gözlerle uzaklarda sabit bir noktaya bakıyordu. Onun arkasında inekler, sıcaklığını artık iyice hissettiren güneşin altında geviş

getirerek uyukluyordu.

Ama yine de zavallı atlar yoldan geçerken gözlerini açıp aşağılayarak şöyle dediler:

- İşte atlar. Teli geçmek istiyorlar. Ama yularları var.
- Barigüi nasıl geçti ama!
- Atları tek bir tel bile durdurur.
- Güçsüz olur bunlar.

Bu son söz doru atı can evinden vurmuşa benziyordu, hemen başını çevirip şöyle dedi:

– Biz güçsüz değiliz ama siz, evet öylesiniz. Bir daha o da buradan geçemeyecek, diye ekledi, dudaklarıyla Barigüi'nin eseri olan devrilmiş telleri göstererek.

– Barigüi daima geçer! Sonra da biz gireriz. Siz geçemezsiniz.

- Bir daha geçemeyecek. Adam öyle söyledi.
- Ama adamın yulaflarını yedi. Sonra biz de gireceğiz.

At en derinlerinde duygusal olarak inekten çok insana yakındı. Bu nedenle alaca ve doru atın, köylünün inşa edeceği tel örgüye inançları tamdı.

İkili yollarına devam etti, bir süre sonra inekleri unutup önlerine çıkan etrafı açık çayırdaki başlarını eğip otlamaya başladılar.

Akşam olup da güneş artık kaybolmaya başlayınca iki at birden mısırı hatırladı ve dönüşe geçti. Yolda tel örgülerinin tüm kazıklarını değiştiren köylüyü ve hemen onun yanında durup atının üzerinden çalışmasını izleyen sarışın bir adam gördüler.

- Size söylüyorum, buradan geçer, diyordu yolcu.
- Bir daha geçemez, diyordu köylü.
- Göreceksiniz! Polonyalının lanet olası boğası için çocuk oynacağı bu! Yine geçer!

– Bir daha geçemez, diye tekrar ediyordu öteki inatla.

Atlar yollarına devam etti ama hâlâ sohbetten kesik kesik sözler işitiyorlardı:

– ... gülecekler!

– ... göreceğiz.

İki dakika sonra sarışın adam atının üzerinde İngiliz tırısıyla giderek yanlarından geçiyordu. Alaca ve doru at hiç bilmedikleri bu adımlara biraz şaşırarak aceleci adamın vadide kayboluşunu izledi.

– Tuhaf, diye gözlemledi alaca epey bir sonra. At tırıs gidiyordu ama adam dörtneleydi...

Devam ettiler. O anda tıpkı sabahki gibi yine aynı tümseğin üstündelerdi. Gurup vaktinin soğuk göğünde başları önde sessizce ilerleyen ikilinin siyah gölgeleri seçiliyordu; alaca önde, doru at arkada. Güneşin aşırı ışığı yüzünden gün boyunca gözleri kamaştıran atmosfer şimdi bu yarı karanlıkta neredeyse hüzünlü bir berraklığa bürünüyordu. Rüzgâr tümüyle durmuştu ve termometrenin hızla düşmeye başladığı günbatımı serinliğiyle beraber buza kesen vadide, dağların arasındaki karanlık koyaklara sürüklenen sis bulutlarında yoğunlaşmış o iliklere işleyen nem daha da hissediliyordu. Artık donmaya başlayan topraklardan yükselen kışa has yanık ot kokusu yeniden ortalığı kaplıyordu; yol kıvrılıp dağın eteğini aştıktan sonra daha soğuk ve daha nemli olduğu bir anda fark edilen hava aynı zamanda yoğun bir narenciye kokusuyla doluyordu.

Atlar çiftliklerinin kapısından içeri girerken onların iştahlı huzursuzluklarını duyan bakıcı delikanlı da elindeki mısır kutusunu sallayıp sesler çıkararak onları çağırıyordu. İhtiyar doru at ileride olabilecekler öngörülerek kendisine bir yular takdim edildiğini görünce bu macerayı başlatan olmakla itham edilme onuruna nail olduğunu anladı.

Yine de ertesi sabah, yoğun sis nedeniyle epeyce geç bir vakitte atlar kaçışlarını tekrar etti, o yaban tütünleriyle kaplı alanı ve buz tabakasıyla kaplı tarlayı bir kez daha geçip hâlâ açık olan ahşap kapıyı yeniden aştılar.

Artık iyice yükselmiş güneşin altında aşırı ışık ve sıcakla ışıldayan sabah, çok yakındaki bir hava değişikliğini de haber veriyordu. Tümseği aştıktan hemen sonra atlar birden yolun ortasında duran ineklerle karşılaştı, önceki günün anısı kulaklarını ve adımlarını daha bir heyecanlandırdı: Yeni tel örgünün nasıl olduğunu görmek istiyorlardı.

Ama yanına ulaştıklarında hayal kırıklıkları büyük oldu. Daha koyu renkli ve eğik olan bu yeni kazıklarda yalnızca iki dikenli tel vardı; belki daha kalınlardı ama yalnızca iki taneydiler.

Şüphesiz o azıcık cesaretleri ve çiftliklerde geçen hayatları çitler hakkında epey bir deneyim kazandırmıştı onlara. Çiti, özellikle de kazıkları dikkatle incelediler.

– Sağlam ağaçtan yapılmış, diye gözlemledi alaca.

– Evet, alazlanmış tomruktan, diye ekledi doru at.

Uzun, inceleyici bir bakışın ardından alaca ekledi:

– Ve tel ortadan geçiyor, mandal yok...

Sonra doru at:

– Birbirlerine de çok yakınlar...

Yakındı kazıklar, evet, doğru: Üç metreydi araları. Yine de önceki çiti dolanan beş telin yerine konan iki mütevazı tel atları hayal kırıklığına uğratmıştı. Nasıl olur da adam ancak danalar için yapılmış olabilecek bu tel örgünün o korkunç boğayı durduracağına inanırdı?

– Adam geçemeyeceğini söyledi, demeye cesaret etti yine de alaca, sahibinin favori atı olması nedeniyle daha çok mısır verilirdi ona, bu yüzden insanlara daha çok inanırdı.

Ama inekler onları duydu.

– İşte atlar. İkisinin de yuları var. Onlar geçemez ama Bari-güi geçti bile.

– Geçti mi? Buradan mı? diye sordu umudunu yitiren alaca.

– Ormanın içinden geçti. Buradan da geçer. Yulafı yedi o.

Bu arada çenebaz düve boynuzlarını tellerin arasından geçirmeye yeltenmişti ama boynuzlarında hissettiği sert bir dar-benin sonrasındaki keskin bir titreşim atları şaşırttı.

– Teller çok gergin, dedi doru at bir süre sonra.

– Evet, ancak bu kadar gergin olabilirdi...

Ve ikisi de gözlerini tellere dikip pek akılları ermeden iki telin arasından nasıl geçilebileceğini düşünmeye koyuldu.

Bu arada inekler birbirlerini cesaretlendiriyordu.

– Dün geçti. Bu tel örgüyü de geçer. Sonra da biz.

– Dün geçmediler. İnekler geçtik diyor ama geçmediler, dedi doru at.

– Bunlarda da diken var ama Barigüi geçer! İşte geliyor!

Boğa iki yüz metre kadar uzaklarındaki ormanın içinden dolanarak yulaf tarlasına doğru ilerliyordu. İneklerin hepsi çitin tam karşısında durmuştu, işgalci hayvana dikkatle bakıyorlardı. Atlar kulaklarını dikip hiç kıpırdamadan izledi.

– Tüm yulafı ye! Sonra geç!

– Teller çok gergin, diye gözlemledi yine alaca, olacakları sürekli önceden tahmin etmeyi deneyerek, eğer köylü...

– Yulafı yedi! Adam geliyor! Geliyor, adam geliyor! diye atıldı konuşkan düve.

Gerçekten de adam çiftlik evinden çıkmış, boğaya doğru ilerliyordu. Elinde sopa vardı ama öfkeli görünmüyordu; yine de evet, çok ciddiydi, kaşlarını çatmıştı.

Hayvan, adamın karşısına geçmesini bekledi, ancak ondan sonra göstermelik boynuzlama hareketleriyle o her zamanki

böğürmelerine başladı. Adam daha da yaklaştı, boğa sürekli böğürerek ve hayvani sıçramalarıyla yulafları dümdüz ederek gerilemeye başladı. Ta ki yola yalnızca on metre kalıncaya dek, o zaman sağrılarını çevirip alaycı bir meydan okumayla son kez böğürdü ve tellerin üzerine atladı.

– Barigüi geliyor! Her şeyi geçer! Dikenli teli de geçer! diye cıgılık atmaya başladı inekler.

Koca boğa ağır koşusunun ivmesiyle alnını indirip kafasını iki telin arasına soktu. Telden keskin bir inleme sesi hiç kesilmeden kazıktan kazığa geçen kulak tırmalayıcı bir cızırtı duyuldu ve boğa geçti.

Ama göğsünden sağrılarına kadar derinlemesine çizilen sırtından ve karnından oluk oluk kan boşalıyordu. Sersemleyen koca hayvan bir süre titreyerek kalakaldı. Hemen sonra ağır ve aralıklı adımlarla, her adımda otları kan içinde bırakarak uzaklaştı ve yirmi metre ötede boğuk bir iniltiyle yığılıp kaldı.

Öğlen olunca Polonyalı boğasını aramaya çıktı, kendisini umursamayan köylünün önünde o tiz sesiyle ağıladı. Hayvan kalkmıştı ve yürüyebiliyordu. Ama sahibi, onu iyileştirmenin –hâlâ mümkünse bile– pahalıya patlayacağını anlayarak o akşam hayvanı kesti. Ertesi gün heybesinde ölen boğanın iki kilo etini eve taşımak alacaya nasip oldu.

MENSULAR

Bıçkıkane işçileri Cayetano Maidana ve Esteban Podeley on beş arkadaşlarıyla birlikte Silex'e binmiş, Posadas'a dönüyorlardı. Podeley, orman işçisi, dokuzuncu ayı deviriyordu, kontratı bitmişti, bu yüzden de ücretsiz yolculuk ediyordu. Cayé'nin –aylıkçıydı– şartları da aynıydı ama onun hesabını temizlemek için Posadas'ta bir buçuk yıl çalışması gerekmişti.

Cılız, saç baş dağınık, altlarında iç donları, üstlerinde uzun kesiklerle dolu gömlekleri, çoğunluk gibi yalınayak ve herkes gibi kir pas içindeki iki mensu¹ onların Kudüs'ü ve Golgota'sı olan bu orman başkentini gözleriyle yalayıp yutuyordu. Dokuz ay orada, yukarıda kalmıştı! Tam bir buçuk yıl olmuştu! Ama sonunda dönmüşlerdi ve bıçkıkane günlerinden kalan, acısını hâlâ duydukları balta yarası şimdi kokusunu aldıkları dünya zevklerinin yanında bir kıymık batması gibi geliyordu onlara.

Yüz işçiden yalnızca ikisi ceplerinde parayla gelir Posadas'a. Nehrin onları da akıntısına katıp sürüklediği bu bir haftalık zevk için yeni bir kontratın avansına güvenirler. Aracı ve yardımcı olmak için kıyıda onları bekleyen, karakterleri ve meslekleri gereği neşeli bir grup genç kadın olur ve bu kadınlara hasret mensular bir anda çıldırarak “Hoba!” nidaları atar güverteden.

¹ İspanyolcada aylıkçı anlamına gelen “mensualero”nun kısaltması. (ç.n.)

Cayé ve Podeley daha şimdiden bir orji yaşamışçasına zevke geldikleri için sendeleyerek indiler gemiden ve bir anda çevrelerinde üç dört kadınla birlikte bir mensunun açlığını doyurmaya yetecek kadar rom karşısında buldular kendilerini.

Biraz sonra sarhoştular ve imzalanmış yeni bir kontratları vardı. Ne işiydi? Neredeydi? Bilmiyorlardı, onları ilgilendirmiyordu da. Ama ceplerinde kırkar peso olduğunu, ondan çok daha fazlasını harcayabilecek durumda olduklarını biliyorlardı. Tatille gelen keyfin ve alkolün verdiği mutluluğun etkisiyle uysal ve ahmak bir halde kadınları takip ederek giyecek bir şeyler almaya gittiler. Tembihlenen hanımlar onları yüzde bilmem kaçlık özel anlaşmaları olan bir dükkâna götürdü ya da belki de kontrat imzaladıkları şirketin kendi mağazasına. Ama hangisi olursa olsun kızlar orada üzerlerindeki yerine pahalı, rüküş elbiseler aldı, tokalarla saçlarını topladılar, kurdeleler bağladılar ve tüm bunları adamların alkolden gelen cömertliği sayesinde mükemmel bir soğukkanlılıkla ödettiler, çünkü bir mensunun gerçekten sahip olduğu tek şey parasıyla olan imkânsız birlikteliğidir.

Sonuçta Cayé yeni elbisesine dilediğince boca edip insanların midesini kaldırmaya yetecek kadar çok esans, losyon ve yağ satın aldı, Podeley ise daha akli başında davranarak kalın kumaştan bir takım elbiseyi tercih etmişti. Muhtemelen yarım yamalak duydukları hayli yüksek hesabı tezgâha atılan bir tomar kâğıtla ödediler. Her halûkârda bir saat sonra o yeni halleriyle üstü açık bir arabanın koltuğuna kurulmuşlardı; ayaklarında botları, omuzlarında pançoları –bellerinde, elbette, birer 44'lük revolver– ve üzerlerinde, dişlerinin arasında sıkıp paramparça ettikleri sigaralarla dolu olan her bir cebinden renkli bir mendilin ucu da görünen yeni elbiseleri vardı. Onlara bu lüks yaşantıdan gurur duyan iki genç kız eşlik ediyordu,

şatafatın boyutu, sıcaktan kavrulan sokaklarda kendileriyle beraber sabah akşam siyah tütün ve işçi esansı kokusunu da sürükleyen mensuların iyice sıkılmış yüz ifadelerinde de kendini gösteriyordu.

İşte sonunda akşam oluyordu ve akşamla beraber, bu tembihli küçükhanımların mensuları içmeye götürdüğü dans kulübü başlıyordu, avans parasından gelen krallıkları onlara bir şişe bira için on peso ödettiriyor ve para üstü olarak verilen bir peso kırk senti hiç bakmadan ceplerine atırıyordu.

Yeni avanslarını da –bıçkıhanedeki sefaleti yedi günlük bir ağalıkla telafi etmek için duydukları karşı konulmaz ihtiyaçla– böyle hızlıca sağa sola savurduktan sonra Silex yeniden, bu sefer akıntıya karşı hareket etti. Cayé bir kadın getiriyordu yanında, üçü de diğer işçiler gibi hâlâ sarhoştı ve birlikte on kadar katırın bavullar, denkler, köpekler, kadınlar ve adamlarla iyice senli benli olduğu sintineye yerleştiler.

Ertesi gün kendilerine gelince Podeley ve Cayé hesap defterlerini inceledi, kontratı imzaladıklarından beri ilk defa yapıyorlardı bunu. Cayé yüz yirmi peso nakit almıştı, otuz beş de masraf yazılmıştı, Podeley'in hesabıysa aynı kalemlerde yüz otuz ve yetmiş beşti.

Mensular bünyesinden çoktan atmış olmasaydı korku sayılabilecek bir ifadeyle birbirlerine baktılar. Beşte birini bile harcadıklarını hatırlamıyorlardı.

– Hadi ya!.. diye mırıldandı Cayé. Asla bitiremem bu işi ben...

Ve o andan itibaren –müsrifliğinin adil cezası olarak– oradan kaçma düşüncesi kendiliğinden gelip yerleşti aklına.

Buna rağmen Cayé'nin nazarında Posadas'ta sürdüğü hayatın haklılığı o kadar açıldı ki, Podeley'e verilen daha yüksek avans için kıskançlık hissetti.

– Sen şanslısın... dedi. Senin avansın yüksek...

– Sen yanında kadın getiriyorsun... diye itiraz etti Podeley.
O da senin cebinden çıkıyor...

Cayé karısına baktı; her ne kadar bir mensu için güzellik ve ahlaki nitelikler çok az önem arz etse de hoşuna gitti orada olması. Kadın gerçekten de üzerindeki yeşil etek ve sarı bluzdan saten takımıyla göz alıyordu, kirli boynunda üç sıralı inci kolyesi ışıldıyordu, ayağında topuklu ayakkabılar vardı, yanakları gelişigüzel boyanmıştı, kısık gözlerinin biraz aşağısında, ağzında kibirle bir yaprak sigarası tutuyordu.

Cayé genç kadını ve 44'lük revolver'ini düşündü: Bu ikisi yanında taşıdığı onca yük arasında gerçekten de değerli olan iki şeydi. Ama avanstan sonra 44'lüğü kaybetme tehlikesi hâlâ vardı, hem de borcunu ödemek için kesime gitmeye hiç niyeti olmamasına rağmen.

Mensular diklemesine koydukları bir sandığın üzerinde kendilerinden geçerek ellerinde kalan her şeyle kumar oynuyordu. Cayé gündelikçilerin bir aradayken sebep ne olursa olsun hep güldükleri gibi bir süre gülerek izledi, sandığa yaklaştı ve bir karta beş sigara koydu.

Mütevazı bir başlangıçtı; onun iş için aldığı avansı ödemesine yetecek parayı kazandırabilir, aynı vapurla Posadas'a dönmesini ve yeniden avans alıp son kuruşuna kadar harcamasını sağlayabilirdi.

Ama kaybetti. Kalan sigaralarını da, sonra beş peso kaybetti, pançosunu, karısının kolyesini, kendi botlarını ve 44'lüğünü de. Ertesi gün botları geri aldı ama hepsi bu, gerisi gelmedi, bu arada kadın boynundaki çıplaklığın tesellisini ardı ardına umarsızca yaktığı sigaralarda arıyordu.

Podeley ise kazandı, sayısız sahip değiştirdikten sonra kendisine gelen söz konusu kolyeyi kazandı, bir maçeteye karşılık

sürülen ve kabul edilen bir kutu kokulu sabunla yarım düzine kadın çorabı kazandı ve bununla yetindi.

Sonunda, on beş gün sonra, yine aynı yere döndüler. Yukarıdan bakınca Silex'in karanlık nehirde sıkışıp kalmış küçücük bir şey gibi görüldüğü uçurumun başına kadar süren kırmızı topraktan o bitmek bilmez yokuşu neşeyle tırmandı işçiler. Mensular gemiden ve dört gün boyunca kendileriyle yolculuk eden hasta katırlardan ve paçulilerden kalan kir pas içindeki o mide bulandırıcı ortamı temizlemek için orada neredeyse boğularak üç saat daha kova sallayacak olan mürettebattan Guarani dilinde korkunç küfürler ve nidalar savurarak ayrıldı.

Gündeliği bazen yedi pesoya kadar çıkabilen orman işçisi Podeley için işçilik hayatı çok zor değildi. Bu yüzden de, ağaç metreküp hesabı üzerinden yapılan katı adalete umut bağlayarak, olağan hale gelmiş soygunları iyi bir işçi olmanın bariz ayrıcalıklarıyla kapamayı deniyordu. Yeni döneme ertesi gün, ormanda çalışacağı bölge belli olur olmaz başladı. Palmiye yapıklarıyla kendisine bir sundurma inşa etti –üstünde bir çatı ve güneye bakan bir duvardı, hepsi bu– yan yana dizdiği sekiz yatay sırk ona yatak oldu ve haftalık erzakını bir dala astı. Bir makine gibi yeniden başladı o eski çalışma günlerine: Hava karanlıkken uyanıp demliği elinden neredeyse hiç düşürmeden sessizce içtiği mateler, uygun ağaçları bulmak için keşfe çıkış, saat sekizde kahvaltı –un, kurutulmuş et ve içyağı– sonra üstü çıplak vaziyette salladığı baltalar ve akan terine kapılıp gövdesinden aşağı sürüklenen atsinekleri, tatarcıklar, sivrisinekler; ardından öğle yemeği –bu sefer yine içyağında yüzen fasulye ve mısır taneleri– ve akşamları da, sekize otuzluk tomruklarla yeni bir mücadelenin ardından öğle yemeğinden kalana talim.

Sahasını işgal eden işçi arkadaşlarıyla yaşanan tek tük muna-

kaşalar ve onu sürgüne, yani demliğin karşısında çömelip beklemeye gönderen yağmurlu günlerin can sıkıntısı dışında mesaisi cumartesi akşamına kadar böyle sürüyordu. O zaman elbisesini yıkıyor ve pazar günü erzak almaya dükkâna gidiyordu.

İşte mensuların gerçekten dinlendiği, anadillerinde lanetler yağdırarak her şeyi unuttuğu ve dükkândaki sürekli artan fiyatlara bir yerli kaderciliğiyle katlandığı zaman buydu, ki o sırada peksimetin kilosu seksen sente, pamuklu bir içdonun fiyatıysa yedi pesoya yükselmişti. Bunu bir “Lanet gelsin!”le ve arkadaşlarına doğru alaylı bir bakışla kabullenen o kadercilik, onlara asli bir telafi olarak becerebildikleri anda işten kaytarma ödevini de veriyordu. Ve eğer bu istek herkesin içinde olmasaydı, bütün işçiler, bu karşı adalet ısırığının sonunda bir gün hedefe ulaşacak olursa gidip dişlerini doğrudan patronun ciğeline geçireceğini anlardı. Bu yüzden patron da kendi açısından mücadeleyi çok uç bir noktaya taşır ve adamlarını, özellikle de mensuları gece gündüz gözetlerdi.

O sırada mensular rıhtımdaydı, vadinin en yukarısından tüm hızıyla inen tomruk arabasını durdurmakta yetersiz kalan katırlar birbirleri üzerine düşüp yuvarlanarak kalasları, hayvanları, çekçekleri ve her şeyi birbirine karıştırdığında birden daha da yükselen bitmek bilmez bağırış çağırışlar arasında tomrukları devirmekle meşguldüler. Katırlar çok nadiren yaralanırdı ama bu hengâme hep aynı olurdu.

Cayé etrafındaki her şeye ve herkese gülüyor, sürekli kaçışını düşünüyordu. Artık huysuzlanıp durmaktan ve hep aynı berbat yemeği tüketmekten bıkmış, kaçışı hayal etmenin hazzı iyice dayanılmaz hale gelmişti, onu tutan tek şey bir revolver’inin olmamasıydı, kâhyanın Winchester’ına karşı mutlaka gerekliydi. Ah bir 44’lüğü olsaydı!..

Talih ona bu sefer epeyce dolambaçlı bir yoldan güldü.

Cayé'nin o lüks kıyafetlerinden çoktan mahrum kalan ve hayatını işçilerin çamaşırlarını yıkayarak kazanan eşi bir gün evini değiştirdi. Cayé onu iki gece bekledi ama üçüncü gece kendi yerini alan adamın evine gidip kadına sağlam bir sopa çekti. İki mensu baş başa verip dostça konuştu, bu konuşmanın sonunda birlikte yaşamayı daha uygun buldular ve sonuç olarak çapkın adam da gelip çiftin yanına yerleşti. Bu hem ekonomikti hem de oldukça adılaneydi. Ama adam kadından gerçekten hoşlanmış görüldüğü için –ki bu çok nadir olurdu o çevrede– Cayé mermileriyle beraber bir revolver karşılığında kadını ona teklif etti ama aleti dükkândan kendisi teslim alacaktı. Anlaşma bu denli basit olmasına rağmen neredeyse bozulacaktı, çünkü Cayé son anda bir metrelik kurutulmuş yaprak tütün de istedi ve bu istek diğer mensuya biraz fazla geldi. Sonunda pazarlık tamamen erdi, taze evliler kendi evlerine yerleşirken o yağmurlu akşamı onlarla birlikte mate içerek sonlandıran Cayé büyük bir dikkatle 44'lüğünü dolduruyordu.

Sonbahar sona eriyordu, beş dakikalık sağanaklar dışında hep kupkuru olan gökyüzü sonunda kolay kolay geçmeyecek berbat bir havayla yırtılıyor ve nemini mensuların omuzlarına boşaltıyordu. O zamana kadar böyle bir şeyi hiç tanımamış olan Podeley bir gün kendi sahasına vardığında öyle bir isteksizlik hissetti ki, ne yapacağını bilemeden sağa sola bakınıp kaldı. Hiçbir şey için isteği yoktu. Sundurmasına döndü ama dönerken sırtında hafif bir gıdıklanma hissetti.

Podeley bu isteksizliğin ve derisinin yüzeyindeki o titremeyi andıran karıncalanmanın ne anlama geldiğini çok iyi biliyordu. Filozofça bir edayla oturup biraz mate içti, yarım saat sonra derin ve uzun bir ürperti daha dolandı sırtında.

Yapacak bir şey yoktu. Soğuktan titreye titreye kendisini

sırıkların üzerine attı, pañosunun altında iki büklüm kıvrıldı, bu arada bir türlü söz geçiremediği dişleri sürekli tıkırdıyordu.

Kriz ertesı gün, günbatımını bile beklemeden, öğle vakti yeniden başladı ve Podeley kinin istemeye doğrudan idareye gitti. Titremeleri dışarıdan bile o kadar belli oluyordu ki, tezgâhtar hastaya neredeyse hiç bakmadan hemen indirdi kinin paketlerini ve Podeley o korkunç acı şeyleri sakince dilinin üzerine boşalttı. Ormana dönerken yolda kâhyayla karşılaştı.

– Sen de ha! dedi kâhya ona bakarak. Seninle dört oluyor bu. brleri önemli değil... Sorun olmaz. Ama sen sağlam adamsın... Hesabın ne durumda?

– Az kaldı... Ama balta kullanamayacağım.

– Peh! İyileşmene bak şimdi, o mesele değil... Hadi görüşürüz.

– Görüşürüz, diyerek uzaklaştı Podeley de, adımlarını hızlandırdı, çünkü topuklarında hafif bir gıdıklanma hissetmeye başlamıştı.

nc atak bir saat sonra başladı ve Podeley'i derin bir halsizlik içinde, bir iki metre ötesini bile görmüyormuş gibi sabit ve donuk bakışlarla bıraktı.

Kendisine verilen üç günlük katıksız dinlenme de –bir mensu için hiç bilinmedik, çok özel bir merhemdi– onu bir ağaç kökünün üzerinde bzşp takırdayan bir kleye dönüştürmekten başka işe yaramadı. Ateşi giderek yerleşen ve düzenli bir ritim kazanan Podeley, neredeyse hiç ara vermeden saldıran bu ataklarda kendisi için hiçbir iyi yan göremedi. Ateş, ateş, sürekli ateşi vardı. Eğer kinin ikinci atağı hemen kesmediyse hiçbir faydası yoktu artık orada yukarıda kalmanın, bir patikanın kenarında büzülür kalırdı bir gün. Yeniden dükkâna indi.

– Yine mi sen! diye karşılıadı onu kâhya. Bu iyi değil... Ki-
nin almadın mı?

– Aldım... Çare olmuyor bu ateşe... Baltamı kullanamıyo-
rum. En iyisi bana bir bilet ver, iyileşir iyileşmez sana ödeyeyim.

Kâhya hasta adama baktı, yaşayacak çok fazla hayatı kalmış
gibi görünmedi gözüne.

– Hesabın nasıl? diye sordu bir kez daha

– Hâlâ yirmi peso borcum var... En son cumartesi biraz iş
teslim ettim... Çok hasta hissediyorum...

– Sen de iyi biliyorsun ki borcun ödenmediği sürece bu-
rada kalman gerek. Aşağı gidersen... ölebilirsin. Burada kal,
iyileş, sonra hesabını halledersin.

Ölümçül bir ateşten orada, yakalandığı yerde mi kurtula-
caktı? Hayır elbette ama giden mensu dönmeyebilirdi ve kâhya
buradaki ölüyü uzaktaki borçluya tercih ediyordu.

Podeley asla bir işi bitirmeden bırakmamıştı, orman işçisi
bir mensuya patronu karşısında izin verilen tek gurur kayna-
ęıydı bu.

– İşini hep bitirir misin bitirmez misin beni ilgilendirmez!
diye yanıtladı kâhya. Önce hesabını kapa, sonra bakarız.

Bu haksız muamele bütün ipleri kopardı, önce bir sebep,
hemen ardından da bir intikam arzusu yarattı onda. Cayé'yle
konuşmaya gitti, onun içini bilirdi ve birlikte gelecek pazar
kaçmaya karar verdiler.

– Sen burada mısın hâlâ! diye bağırdı kâhya o akşam onun-
la karşılaşınca. Dün gece üç kişi kaçtı... Sen de bunu istiyorsun
herhalde, değil mi? Onlar da sağlam işçilerdi! Senin gibi! Ama
o iskeleden çıkamadan burada ölüp gideceksin! Çok dikkat et
kendine, hem sana hem de beni duyan herkese sözüm! Artık
biliyorsunuz ne demek istediğimi!

Kaçma kararı ve tehlikeleri –bir mensu bunları aşmak için

tüm gücüne ihtiyaç duyardı– ölümcül bir ateşten çok daha fazlasına katlanmayı gerektiriyordu. Bu arada pazar günü gelip çatmıştı ve yalandan elbise yıkama, onun bunun evinde gitar çalıp eğlenme numaralarıyla sonunda bekçiyi atlatabilmişlerdi; Podeley ve Cayé birden kendilerini idarenin bin metre kadar uzağında buldu.

Takip edildiklerini hissetmedikçe patikayı terk etmeyeceklerdi, çünkü Podeley zor yürüyordu. Ama buna rağmen...

Ormanın o kendine has titreşimi onlara uzaklardan boğuk bir ses getirdi:

– Siz ikiniz! Öne geçin!

Biraz sonra patikanın bir dönemecinden koşarak gelen bekçi ve üç işçi göründü. Sürek avı başlıyordu.

Cayé kaçmayı sürdürürken revolver'inin horozunu kaldırdı.

– Teslim ol iblis! diye bağırdı bekçi arkalarından.

– Ormana girelim, dedi Podeley. Benim maçete kullanacak gücüm yok.

– Dön, yoksa ateş ederim! diyen bir başka ses daha duyuldu.

– Biraz daha yaklaştıklarında... diye başladı Cayé ama patikadan bir Winchester kurşunu ıslık çalarak gelip geçti.

– Gir! diye bağırdı Cayé arkadaşına birden. Bir ağacı siper alarak revolver'iyile beş el ateş etti peşindekilere.

Keskin bir çığlık yanıtladı bu atışları, bu arada bir başka Winchester kurşunu Cayé'yi koruyan ağacın kabuğunu çatlattı.

– Teslim ol, yoksa kafanı koparıyorum!..

– Yürü sen, durma! diye üsteledi Cayé arkadaşına. Ben de şimdi...

Bir kez daha ateş ettikten sonra o da ormana girdi.

Peşlerindeki karşı atışlarla bir an duraklasa da yine ateş ederek öfkeyle ileri atıldılar, kaçakların olası rotasına doğru tekli Winchester atışlarıyla devam ettiler avlarına.

Cayé ve Podeley patikanın yüz metre ötesinde, paralel bir rota üzerinde sarmaşıklardan kaçınmak için yere kadar eğilerek uzaklaşıyordu. Takipçiler bu manevrayı tahmin ediyordu ama ormanın içinde saldıran kişinin alnının ortasından vurulma ihtimali hasmını vurma ihtimalinden yüz kat fazla olduğu için kâhya dışarıdan Winchester atışları ve meydan okuyan haykırışlarla yetiniyordu. Bununla beraber, bugün hedefi şaşıran bu atışlar perşembe gecesi hedefe varacaktı...

Tehlike geçmişti. Bitkin düşen kaçaklar sonunda oturdu. Podeley pançosuna sıkıca sarınıp arkadaşının sırtına yaslandı, iki saat öncesinden beri üstüne abanan korkunç titreme ve ona karşı durmak için gösterdiği çaba yüzünden tükenmişti.

Sonra kaçışa devam ettiler, hep patikayı görececek şekilde ilerlediler ve gece olunca kamp kurdular. Cayé ekmek kurusu getirmişti, Podeley kelebekler dışında, insanlar da bir yana, ışığa zaafı olan başka pek çok canlının yaşadığı bir bölgede binlerce tehlikesi olmasına rağmen bir ateş yaktı.

Ertesi sabah kaçakların ilk ve son umudu olan dereyi bulduklarında güneş artık epeyce yükselmişti. Cayé çok da özenle seçmeden on iki kalın kamış kesti, kalan gücünü sarmaşıkları kesmeye ayıran Podeley ise yere yuvarlanıp titremeye başlamadan önce ancak zaman bulabildi bunu yapmaya.

Bu yüzden Cayé salı tek başına halletti – uzunlamasına on ve her iki uca enlemesine yerleştirilmiş birer kamış sarmaşıklarla bağlanmıştı.

Sal bittikten on saniye sonra yola çıktılar. Akıntıda sürüklenen küçük sal Paraná Nehri'ne açıldı.

Geceler yılın o döneminde epeyce serin olurdu ve ayakları suyun içinde olan iki mensu geceyi yan yana, buz kesmiş halde geçirdi. Paraná'nın o bitmek bilmez yağmurları yüklenerek gelen akıntısı, salı küçük girdapların fokurtusunda evirip çevi-

riyor, sarmaşık düğümlerini yavaşça gevşetiyordu.

Ertesi gün boyunca yalnızca iki ekmek kurusu yediler, erzaktan kalan son iki parçaydı, Podeley onu bile zorlanarak yemişti. İçindeki larvalar tarafından delinen kamışlar suya batıyordu artık. Akşam olduğunda salın dörtte biri su seviyesinin altına inmişti.

Her şeyden uzak bir ıssızlıkta, ormanla kaplı karanlık duvarlar arasındaki vahşi nehirde, ayaklarının altından kayan neredeyse çözülmüş kamışların üzerinde güçlkle duran, dizlerine kadar suya batmış iki adam o umutsuz gözlerini saklamaya yetmeyecek kadar açık olan gecede, bir girdap karşısında bir an hareketsiz kaldıktan sonra yeniden akıntıya kapılarak kendi çevrelerinde döne döne sürükleniyordu.

Su artık göğüslerine geliyordu ki sonunda toprağa ayak bastılar. Nerede mi? Bilmiyorlardı... Belki bir sazlıktı... Yine de bu toprağın kıyısına yüzüstü yığılıp öylece kaldılar.

Uyandıklarında güneş ışıldıyordu. Hem nehrin hem ormanın kıyısında kalan çalılık yirmi metre içeriye kadar uzanıyordu. Yaklaşık elli metre güneyde, güçlerini toplayınca geçmeye karar verdikleri Paranaí Deresi vardı. Ama güçleri öyle istenir istenmez geri gelmiyordu, kamış özleri ve içlerindeki kurtlar da pek güçlü besinler değildi. Üstüne yirmi saat boyunca süren kesif yağmur Paranaí'yı zeytinyağı kıvamında bir beyazlığa, Paranaí'yi ise öfkeli bir sel suyuna çevirdi. Her şey imkânsızlaşmıştı. Podeley birden her tarafından sular damlatarak doğruldu, kalkmak için destek aldığı revolver'i Cayé'ye doğrulttu. Ateşten uçuyordu.

– Geç hadi!..

Cayé bu sayıklamadan çok fazla şey beklenemeyeceğini gördü ve arkadaşına tek bir hamlede ulaşmak için fark ettirmeden eğildi. Ama diğeri ısrar etti.

– Hadi suya! Beni sen getirdin buraya! Şimdi geç hadi bu nehri!

Morarmış elleri tetiğin üzerinde titriyordu.

Cayé itaat etti; kendisini akıntıya bıraktı ve korkunç bir çaba göstererek biraz ileride yeniden çıkabildiği çalılığın arkasında kayboldu.

Oradan, çalılığın arkasından arkadaşını gözetledi, yaklaşip yere düşen revolver’i aldı, Podeley durmak bilmeyen yağmurun altında dizlerini karnına çekip yeniden yatmıştı. Cayé yaklaşınca başını kaldırdı, yağmurdan kör olmuş gözlerini açmadan şöyle mırıldandı:

– Cayé, kahr etsin... Çok soğuk...

Sonbahar sağanaklarının o sessiz ve beyaz yağmuru bütün gece can çekişen adamın üzerine yağmaya devam etti, ta ki gün ağarırken Podeley o sudan mezarında hareketsiz kalana kadar.

Yedi gün boyunca ormanla, nehirle, yağmurla kuşatılmış aynı çalılıkta mahsur kalan diğeri, bulduğu kökleri ve solucanları yedi ama yavaş yavaş gücü tükendi, sonunda açlıktan ve soğuktan bitmiş halde kıyıya oturdu, gözlerini Paraná’ya dikti kaldı.

Gün batarken oradan geçen Silex artık neredeyse ölmek üzere olan mensuyu aldı. Ama ertesi gün vapurun nehri akıntıya karşı kat ettiğini fark edince mutluluğu korkuya dönüştü.

– Lütfen, sana yalvarırım! diye ağladı kaptanın karşısında. Beni Puerto X’te indirme! Öldürürler beni! Ne olur benden bu iyiliği esirgeme!

Silex, Posadas’a dönerken geceleri hâlâ ter içinde karabaşlar gören mensuyu da kendisiyle götürdü.

Ama karaya indikten on dakika sonra cebinde yeni bir kontratla sarhoştur ve sallana sallana esanslar almaya gidiyordu.

BAŞI VURULAN TAVUK

Mazzini-Ferraz çiftinin dört deli oğlu bütün günü avluda bir bankta oturarak geçirirdi. Dilleri dudaklarının arasında olur, gözleri bön bön bakardı, başlarını sürekli açık ağızlarıyla bir o yana bir bu yana çevirir dururlardı.

Avlu topraktandı, batı tarafı kerpiçten bir duvarla kapatılmıştı. Bank duvarın beş metre berisinde ona paraleldi, orada gözlerini kerpiçlere dikip hareketsiz otururlardı. Güneş duvarın arkasında kaybolduğu için gün batarken bu deli oğlanlar sevinirdi. İlk önce yüzlerine vuran o kör edici ışığı fark ederlerdi, sonra gözleri yavaş yavaş yuvalarında oynamaya başladılar; sonunda aynı gergin sevinçte buluşur, güneşe sanki yenecek bir şeymiş gibi aynı hayvanca neşeyle bakarak gürültüyle gülerlerdi.

Bazen de bankta sıra sıra dizilip elektrikli tramvayı taklit ederek saatlerce mızıldanırlardı. Güçlü gürültüler de onları sarsar, o hareketsiz âlemlerinden çıkarırdı; böyle anlarda dillerini ısırıp böğürerek avlunun çevresinde koştururlardı. Ama neredeyse her zaman deliliğin o karanlık ve hastalıklı ataletine batmış halde olurlardı, hemen hemen bütün günü banklarında oturup ayaklarını sarkıtarak, yapış yapış salyalarını pantolonlarına akıtarak sessizlik içinde geçirirlerdi.

En büyükleri on iki yaşındaydı, en küçükleri sekiz. O kirli

ve değersiz görünüşlerinde azıcık da olsa bir anne ilgisinin eksikliği açıkça fark edilirdi.

Bu dört deli çocuk elbette bir zamanlar ebeveynleri için birer mutluluk kaynağı olmuştu. Evliliklerinin üçüncü ayında Mazzini ve Berta, bir adamla karısı ve bir kadınla kocası arasında yaşanan o mahrem aşkı çok daha hayati bir gelecek için, bir çocuk için değerlendirmek istedi. İki âşık için, herhangi bir amacı olmayan, daha da kötüsü hiçbir yenilenme umudu taşımayan bir aşkın o rezil egoizminden sıyrılmış sevgilerinin böylesi bir onurla kutsanmasından daha büyük bir mutluluk olabilir miydi?

Mazzini ve Berta da böyle hissetti ve evliliklerinin on dördüncü ayında çocuk gelince mutluluklarının artık eksiksiz olduğunu düşündüler. Bebek güzeldi, pırıl pırıldı; bir buçuk yaşına kadar. Çünkü yirminci ayını sürerken bir gece korkunç nöbetler geçirdi ve ertesi sabah anne babasını tanımaz oldu. Doktor hastalığın kökenlerini anne babaların hastalıklarında arayan o bildik mesleki ilgiyle inceledi bebeği.

Birkaç gün sonra bebeğin kasılan uzuvları eski hareketliliğini yeniden kazandı ama zekâ, ruh ve hatta içgüdü tümüyle gitmişti artık; sonsuza dek salyalı, budala bir külçe olarak kalmıştı annesinin dizleri üstünde.

– Oğlum, canım oğlum, diye hıçkırığa hıçkırığa ağladı kadın ilk çocuğunun o ürkütücü kalıntısının üzerine kapanarak.

Baba perişan halde dışarıya kadar eşlik etti doktora.

– Size ancak şunu söyleyebilirim; yapacak fazla bir şey yok. Biraz iyileşme sağlanabilir, deliliğinin izin verdiği ölçüde eğitilebilir ama hepsi bu, daha öteye varmaz.

– Evet!.. Evet!.. diye dinliyordu Mazzini. Ama söyleyin lütfen: Sizce genetik mi, yoksa...

– Babadan gelen kalıtsal özelliklerle ilgili ne düşündüğümü

çocuğunuzu ilk gördüğümde size söylemiştim zaten. Anne-
deyse akciğerlerden biri sıkıntılı. Başka bir şey görmedim ama
hafif de olsa bariz bir hırıltı var. Bunu bir kontrol ettirmeniz
iyi olur.

Ruhu vicdan azabıyla kavrulan Mazzini'nin oğluna, dedesi-
nin aşırılıklarının cezasını ödeyen o küçük deliye duyduğu aşk
ikiye katlandı. Öte yandan, ilk annelik deneyiminde yaşadığı
bu başarısızlık yüzünden en derinlerinden yaralanan Berta'yı
da sürekli teselli etmesi, desteklemesi gerekti.

Doğal olarak, genç çift tüm aşklarını yeni bir bebek umu-
duna bağladı. Bir oğlan daha doğdu, sıhhati ve gülüşündeki
durulukla ilk oğulla sönen o geleceği yeniden aydınlattı. Ama
on sekizinci ayda ilk çocuktaki nöbetler tekrar yaşandı ve erte-
si gün ikinci çocuk da deli uyandı.

Bu sefer anne baba iyice umutsuzluğa düştü. Demek ki
kanları, aşkları lanetliydi! Özellikle de aşkları! Adam yirmi se-
kiz, kadın yirmi iki yaşındaydı ama birbirlerine duydukları o
tutkulu sevgi normal bir hayat çekirdeği yaratmalarına yetmi-
yordu. Artık ilk çocuklarındaki gibi güzellik ve zekâ da iste-
miyorlardı; yalnızca bir çocuk istiyorlardı, herkesinki gibi bir
çocuk!

Acılı bir aşk ateşi yeni felaketten kıvılcım aldı, bir kez daha
aşklarının kutsallığını sonsuza dek kurtarmak gibi çılgın bir
arzuya kapıldılar. Böyle geldi ikizler ve noktası noktasına iki
büyüğün yaşadığı sürecin aynısını yaşadılar.

Yine de, yaşanan sonsuz acıların ardından Mazzini ve Berta
dört oğulları için büyük bir merhamet duymaya devam etti.
Ruhlarını değil ama en azından ortada görünmeyen içgüdüle-
rini o derin hayvansallığın karanlık tabiatından söküp ortaya
çıkarmaları gerekiyordu. Yutmayı bilmiyordu oğlanlar; yer de-
ğiştirmeyi, hatta oturmayı bile. Sonunda yürümeyi öğrendiler

ama her şeye çarpıyorlardı, çünkü engelleri algılayamıyorlardı. Yıkandıkları zaman yüzleri kıpkırmızı kesilinceye kadar böğürüyorlardı. Yalnızca yemek yerken canlanıyorlardı ya da parlak renkler gördüklerinde ya da gök gürlemeleri duyduklarında. O zaman hayvani bir heyecanın ışığıyla dillerini dışarı çıkarıp salyalar saçarak gülmeye başlıyorlardı. Bir de bariz bir taklit yetileri vardı ama o kadar, hepsi buydu.

İkizlerle birlikte bu korkunç soy sona ermiş görünüyordu. Ama üzerinden üç yıl geçtikten sonra, aradan geçen uzun zamanın kaderin öfkesini dindirmiş olacağı inancına kapılarak yine delice çocuk istediler.

Umduklarını bulamamışlardı. Ve verimsizlikleri yüzünden karşılayamadıkları bu yakıcı arzu onları daha da hırpalıyor, hırçınlaştırıyordu. O âna kadar ikisi de oğullarının âciz yanlarını kendi üzerine alıyordu ama onlardan doğan bu dört canavar karşısında bir çıkar yol bulamamanın getirdiği umutsuzluk, aşağılık kalplere özgü olan ötekini suçlama ihtiyacını kaçınılmaz olarak ortaya çıkarmıştı.

Zamirleri değiştirerek başladılar önce: *Senin* çocukların, dediler. Ve hakaretlerinin biraz ötesine hep bir tuzak kurdukları için ortam giderek gerildi.

– Sanırım, dedi bir gece Mazzini eve girip ellerini yıkarken, çocukları biraz daha temiz tutsan iyi olacak.

Berta sanki duymamış gibi okumaya devam etti.

– İlk defa, dedi biraz sonra, çocuklarının durumuyla ilgilendiğini görüyorum.

Mazzini hafiften ona doğru çevirdiği yüzünde zoraki bir gülümsemeyle konuştu:

– Çocuklarımız diyecektin sanırım?

– Pekâlâ, çocuklarımızın. Hoşuna gitti mi? dedi kadın gözlerini kaldırıp.

Bu sefer Mazzini açık konuştu:

– Herhalde suçun bende olduğunu söylemeyeceksin, değil mi?

– Ah, hayır! dedi gülümseyerek Berta, rengi solmuştu. Ama benim suçum da değil herhalde!.. Bir bu eksikti! diye mırıldandı sonra.

– Ne? Ne eksikti?

– Eğer ortada bir suçlu varsa ben değilim, bunu aklına sok! Sana duyurmaya çalıştığım bu.

Kocası bir an dehşetli bir hakaret etme isteğiyle baktı.

– Kapayalım konuyu! dedi sertçe, sonunda ellerini kurularken.

– Nasıl istersen, ama eğer...

– Berta!

– Nasıl istersen!

Bu aralarındaki ilk çatışma oldu, sonra başkaları da geldi. Ama her kavganın ardından yaşanan o kaçınılmaz barışmalar da ruhları bir başka çocuk için iki kat coşku ve çılgınlıkla yeniden birleşti.

Küçük kız böyle doğdu. İki yıl boyunca yeni bir felaket bekleyerek hep diken üstünde yaşadılar. Korktukları şey olmadı ama bu zaafı yüzünden küçük kızlarının kapriste ve şımarıklıkta sınırları zorlayan tüm isteklerini yerine getirdiler.

Berta son zamanlara kadar oğullarıyla hep ilgilendiyse de, küçük Bertita doğduktan sonra onları neredeyse tümünden unuttu. Onlara dair tek bir anı bile onu dehşete düşürüyordu, sanki kendisine zorla yaptırılan korkunç şeyler gibiydiler. Onunki kadar belirgin olmasa da Mazzini de aynı tutum içindeydi. Yine de bir türlü huzur bulamıyorlardı. Şimdi de kızlarının en ufak bir hastalığında bile depreşen onu kaybetme korkusuyla çürümüş soylarına dair tüm hınçlarını yeniden dışarı vur-

yorlardı. İçlerinde çok uzun zaman safra biriktirmişlerdi, bu yüzden en ufak temasta dışarı sızıyordu zehir. O ilk yaralayıcı tartışmadan sonra birbirlerine saygılarını kaybetmişlerdi ve bu bir kere başlayınca insanın hayvanca bir zevkle sürüklendiğini hissettiği tek bir şey vardır, o da muhatabını aşağılamak için katıksız bir arzudur. Önceden ikisinin de başarısız olduğunu kabullenmek onlara yetiyordu ama şimdi, küçük kız geldikten sonra her biri onu kendisine mal ediyor ve ötekini kendisini yapmaya zorladığı dört garabetin utancını daha çok hissediyordu.

Bu duyguların boy verdiği yerde dört büyük çocuk için olası bir şefkat söz konusu olamazdı. Hizmetçi açıkça kötü davranarak giydiriyordu onları, kötü davranarak yemeklerini veriyor, kötü davranarak yatırıyor. Neredeyse hiç yıkamıyorlardı oğlanları. Bütün günü en ufak bir ilgi bile görmeden kerpiç duvara karşı oturarak geçiriyorlardı.

Böyle böyle küçük Bertita dört yaşını doldurdu ve o gece, anne babanın hiçbir şekilde hayır deyip yemesini engelleyemedikleri şekerlemeler yüzünden ufaklığın azıcık ateşi ve titremesi oldu. Kızlarının öldüğünü ya da deli olduğunu görme korkusu o hiç kapanmayan yarayı yeniden deşti.

Üç saattir konuşmuyorlardı ve gerekçeleri, hep olduğu gibi, yine Mazzini'nin gürültülü adımları oldu.

- Tanrım! Biraz yavaş yürüyemez misin? Kaç kere...
- Tamam tamam, unuttum yine; bitti! Bilerek yapmıyorum. Kadın gülümsedi, küçümseyerek konuştu:
- Hayır, hayır, sana inanmıyorum artık!
- Ben de sana hiç inanmadım... Veremli!
- Ne! Ne dedin?
- Hiçbir şey!
- Hayır, ben bir şey duydum! Bana bak, söylediğin şeyin ne

olduğunu bilmiyorum ama sana yemin ederim seninki gibi bir babam olmasındansa her şeyi yeğlerim!

Mazzini'nin rengi attı.

– Sonunda! diye söylendi sıkıldığı dişlerinin arasından. Sonunda, yılan kadın, sonunda içinden geçeni söyledi!

– Evet, yılan ya, evet! Ama benim anne babam sağlıklıydı, duyuyor musun? Sağlıklı! Benim babam delirerek ölmedi. Benim de herkes gibi çocuklarım olacaktı! Bunlar senin çocukların, dördü de senin!

Mazzini de patladı.

– Veremli yılan! Ben de bunu söylüyorum sana, bunu söylemeye çalışıyorum! Sor o zaman, git doktora sor, çocuklarının menenjit olmasının sorumlusu kimmiş, sor: Benim babam mı yoksa senin o delik ciğerin mi? Yılan kadın!

Her seferinde daha sert çıkararak sürdürdüler atışmayı, ta ki küçük Bertita tek bir iniltisiyle ikisinin de ağzını mühürleyene dek. Gece saat bir gibi küçük kızın hafif rahatsızlığı geçip gitti ve birbirlerini bir an bile olsa yoğunlukla sevmiş tüm genç evlilerde istisnasız hep olduğu gibi, barışma da saldırılar ne kadar alçakçaysa o kadar coşkuyla geldi.

İnanılmaz güzel bir gün doğdu ama Berta uyandığında kan tükürdü. Geçirdikleri berbat gecenin ve yaşadığı duygusal gerginliklerin de büyük etkisi vardı şüphesiz. Mazzini onu kollarının arasına alıp uzun süre sarıldı, kadın omzunda umutsuzca ağladı ama ikisi de tek kelime etmeye kalkışmadı.

Sabah saat onda, öğle yemeğinden sonra dışarı çıkmaya karar verdiler. Fazla vakitleri olmadığı için hizmetçiye bir tavuk kesmesini söylediler.

Pırl pırl gün deli oğlanları da banklarından kaldırmıştı. Bu yüzden, hizmetçi mutfakta hayvanın başını, kanını yavaşça ve çok az akıtacak biçimde keserken (Berta etin tazeliğini ko-

rumak için geliştirilen bu yöntemi annesinden öğrenmişti) arkasında nefes alıp verme gibi bir şey hissettiğini sandı. Döndü ve omuzlarından birbirlerine yapışıp hayretle yaptığı işe bakan dört deli oğlanı gördü. Kırmızı... Kırmızı...

– Hanımefendi! Oğlanlar burada, mutfakta.

Berta hışımla geldi, mutfğa kesinlikle adım atmamalarını istiyordu. Böylesine affediş, unutuş ve ardından gelen mutlulukla dolu saatlerde bile kurtulamayacak mıydı bu korkunç görüntüden! Çünkü kocasına ve kızına duyduğu aşk ne kadar yoğun olursa, bu yaratıklardan duyduğu tiksinti de doğal olarak o kadar artıyordu.

– Çıkar bunları María! At dışarı! At diyorum sana!

Mutfaktan zorla, itilip kakılarak çıkarılan dört zavallı ucube, banklarına oturmaya gitti.

Öğle yemeğinden sonra herkes dışarı çıktı. Hizmetçi Buenos Aires'e gitti, evli çift ve kızları ailece kırlarda dolaşmaya. Güneş batarken döndüler ama Berta birkaç dakikalığına karşıdaki komşularına uğrayıp selam vermek istedi. Küçük kız elinden kurtulup eve kaçtı.

Deli oğlanlar bütün gün banklarından kıpırdamamıştı. Güneş artık duvarın arkasına geçmiş, kaybolmaya başlamıştı ve onlar her zamanki gibi hareketsiz, kerpiçlere bakmaya devam ediyordu.

Birden bir şey girdi bakışlarıyla duvar arasına. Kız kardeşleri, anne babasıyla geçirdiği beş saatin ardından biraz da kendi başına bakmak istiyordu etrafa. Duvarın dibinde durdu ve düşünceli düşünceli yukarı baktı. Tırmanmak istiyordu, buna şüphe yoktu. Sonunda oturma kısmı olmayan bir sandalyede karar kıldı ama hâlâ yetişemiyordu. Sonra bir gazyağı tenekesinden yardım aldı, yer yön içgüdüüne güvenerek tenekeyi diklemesine koydu ve amacına ulaştı.

Dört deli oğlan aynı sabit bakışlarla, kız kardeşlerinin nasıl da sabırla dengesini sağladığını ve nasıl ayaklarının ucuna basıp iki eliyle asılarak boğazını duvarın en üstüne dayadığını izledi. Daha da yükselmek için dört bir yana bakınıp ayaklarının altına koyabileceği bir destek aradığını gördüler.

Ama deli oğlanların bakışları da hareketlenmiş, her birinin gözbebeklerine aynı ısrarcı ışık yerleşmişti. Gözlerini kız kardeşlerinden ayırmıyorlardı, bir yandan da giderek kabaran hayvani bir iştah duygusu yüzlerinin her çizgisini değiştiriyordu. Yavaşça duvara doğru yaklaştılar. Sonunda ayağını duvarın üstüne atmayı başaran ufak kız artık duvara ata biner gibi binmek ve öbür tarafa düşmek üzereydi, ne var ki ayağından yakalandığını hissetti. Aşağıdan kendi gözlerine çivilenmiş sekiz göz onu korkutuyordu.

– Tutmayın! Bırakın beni! diye bağıyordu ayağını sallayarak. Ama yakalanmıştı.

– Anne! Anneciğim! Anne, baba! diye ağladı çaresizce. Hâlâ duvarın kıyısından tutunmaya çalışıyordu ama çekildiğini hissetti ve düştü.

– Anne! Ah! An... Daha fazla bağıramadı. Oğlanlardan biri kızın boğazını sıktı, saçlarını tüyleriymiş gibi yoldu; diğerleri de onu tek bacağından çekerek sabah tavuğun kesildiği mutfığa sürükledi, sıkıca tutup saniye saniye canını aldılar.

Mazzini karşı evden kızının sesini duyar gibi oldu.

– Sanki seni çağırıyor, dedi Berta'ya.

Endişeyle kulak kabarttılar ama başka ses duymadılar. Yine de hemen vedalaştılar, Berta şapkasını bırakmak için eve giderken Mazzini avluya yöneldi.

– Bertita!

Yanıt gelmedi.

– Bertita! diye bağırdı daha yüksek ama artık telaşlı bir sesle.

Hep korku içindeki yüreği için yanıt öyle ölümcül bir sessizlik oldu ki, sırtı korkunç bir önseziyle buz kesti.

– Kızım, kızım! diyerek umutsuzca evin arkasına doğru koştu. Ama mutfağın önünden geçerken yerde bir kan gölü gördü. Yarı açık kapıyı sertçe ittirdi ve korkunç bir çığlık attı.

Babanın acı dolu seslenişlerini duyar duymaz koşarak evden fırlayan Berta bu çığlığı işittiğinde kendisi de çığlığı bastı. Mutfığa dalmak için atılıyordu ki ölüymüş gibi rengi solan Mazzini araya girip onu tuttu.

– Girme! Girme!

Berta kanla kaplı yeri gördü. Başını kolları arasına alabildi yalnızca ve kocasına yaslanıp hırıltılı bir solukla ağır ağır olduğu yere çöktü.

KUŞTÜYÜ YASTIK

Balayı uzun bir ürperiş oldu onun için. Sarışın, meleksi, utangaç genç kadının nişanlılıktaki çocukça düşleri kocasının sert karakteri karşısında tuzla buz olmuştu. Kadın onu çok seviyordu ama yine de dışarıdan döndükleri bazı geceler, bir saattir tek kelime etmeyen Jordan'ın uzun endamına kaçamak bir bakış attığında hafif bir ürperti eşlik ediyordu bu sevgiye. Adam ise pek göstermese de ona karşı derin bir aşkla doluydu.

Üç ay boyunca –nisanda evlenmişlerdi– kendilerine özgü bir mutluluk yaşadılar. Şüphesiz, kadın sınırları belli bu aşk cennetinde daha az ciddiyetle, daha konuşkan ve hesapsız bir sevgiyle seilmeyi dilerdi ama kocasının ifadesiz yüzü onu hep alıkoyuyordu bunu söylemekten.

Yaşadıkları evin de etkisi az değildi ürperişlerinde. Sessiz avlunun beyazlığı –frizler, sütunlar, mermer heykeller– eve perili bir sarayda sonbahar havası veriyordu. İçeride, en ufak bir çizik bile olmayan yüksek duvarlardaki alçı sıvanın buzsuz parlaklığı bu can sıkıcı soğukluk duygusunu destekliyordu. Bir odadan diğerine geçerken adımlar tüm evde yankılanıyor, her titreşiminde âdeta uzun bir terk edişi dile getiriyordu.

Alicia tüm sonbaharı bu tuhaf aşk yuvasında geçirdi. Evlenmeden önce kurduğu düşlerin üstüne sonunda bir örtü atmıştı şüphesiz ama bu düşmanca evde hâlâ hiçbir şey düşünmek

istemeden kocası gelinceye kadar uyuyarak yaşıyordu.

Zayıflaması garip değildi. Hafif bir grip geçirmişti ama hastalık günler boyu sinsice sürmüş, peşini bırakmamıştı; bir türlü iyileşemiyordu. Nihayet bir akşam kocasının koluna girerek bahçeye çıkabildi. Kendisini hiçbir şeye veremedi sağa sola bakınıyordu. Birden Jordan elini yavaşça, derin bir sevgiyle saçlarına götürdü ve Alicia o anda hıçkırıklara boğularak kollarını kocasının boynuna attı. Uzun uzun ağladı, Jordan'ın en ufak okşayışıyla şiddeti iki katına çıkan sarsılışlarla tüm sessiz korkularına ağladı. Sonra hıçkırıklar azalmaya başladı ama o yine de uzun müddet kocasının boynuna sarılıp tek kelime etmeden öylece kaldı.

Alicia'nın ayağa kalktığı son gün oldu bu, ertesi gün sabaha kadar kendinde değildi. Sabah Jordan'ın doktoru onu büyük bir dikkatle inceledikten sonra sıkı bir dinlenme ve sükûnet reçete etti.

– Bilmiyorum, dedi kapıda Jordan'a. Çok halsiz ama nede-nini bulamıyorum. Ne kusma var, ne başka bir şey... Yarın da bugünkü gibi uyanırsa hemen beni çağır.

Ertesi gün Alicia daha da kötü uyandı. Tekrar muayene oldu. Hızla ilerleyen bir kansızlık teşhisi kondu, sebebi açıklanamıyordu. Alicia başka baygınlık geçirmemişti ama göz göre göre ölüme gidiyordu. Işıkları tüm gün yanan yatak odası tam bir sessizlik içindeydi. En ufak bir gürültü bile duyulmadan geçiyordu saatler. Alicia uyukluyordu. Jordan yine tüm ışıkları açık olan salonda yaşıyordu neredeyse. Yorgunluk nedir bilmeden sürekli bir uçtan bir uca gidip geliyordu. Halı adımlarının sesini emiyordu. Arada bir yatak odasına da giriyor, yatak boyunca devam ediyordu o sessiz gidiş gelişlerine ve karısına doğru her yürüyüşünde durup mutlaka ona bakıyordu.

Kısa süre sonra Alicia birden halüsinasyonlar görmeye baş-

ladı, ilk başta karmaşık ve uçuşkan olan bu sanrılar sonradan yerlerde gezinmeye başlamış gibiydi. Çünkü genç kadın artık sonuna kadar açılmış gözleriyle yatağın bir o yanına bir bu yanına geçerek haliya bakmaktan başka bir şey yapmıyordu. Bir gece birden gözleri sabitlenip kaldı. Hemen ardından bağırarak için ağzını açtı, dudaklarında ve burnunda boncuk boncuk terler belirmişti.

– Jordan! Jordan! diye haykırdı korkudan kaskatı halde, haliya bakmayı bırakmadan.

Jordan yatak odasına koştu ve onun girdiğini görünce Alicia korkuyla çılgılık attı.

– Benim Alicia, benim!

Alicia ona boş gözlerle baktı, haliya döndü, sonra yeniden kocasına ve afallayarak ikisini uzunca bir süre karşılaştırdıktan sonra sakinleşti. Gülümsedi ve kocasının ellerini ellerinin arasına alıp yarım saat titreyerek okşadı.

En inatçı halüsinasyonlarından biri, parmaklarını yumruk yaparak haliya basıp gözlerini ona diken bir antropoiddi.

Doktorlar tekrar tekrar geldi ama hiçbir şey yapamadılar. Orada gözlerinin önünde yitip giden bir hayat vardı, gün gün, saat saat kan kaybediyordu ama tam olarak nasıl olduğunu anlayamıyorlardı. Son muayenede halsiz bileğini elden ele geçirip nabzını ayrı ayrı ölçerken Alicia yatağında baygın yatıyordu. Uzun süre sessizce durumunu izledikten sonra yemek odasına geçtiler.

– Of... diye omuz silkti ümidini yitiren aile hekimi. Bu açıklanamaz bir vaka... Elimizden gelen pek bir şey yok...

– Şu başımıza gelene bak! diye söylendi Jordan ve elleriyle masayı tıkırdatmaya başladı.

Alicia anemiden sayıklayarak tükenip gidiyordu, akşam daha da kötüleşti ama günün ilk ışıklarıyla daima biraz düzeli-

yordu, gündüzleri rahatsızlığı hiç ilerlemese de her sabah beti benzi mosmor, neredeyse baygın halde uyanıyordu.

Sanki hayat yalnızca geceleri çekilen kanlarla onu terk ediyordu. Her uyandığında üzerinde bir milyon kilo yükke yatağa yığılıp kalmış gibi hissediyordu. Üçüncü günden sonra bu halsizlik onu hiç terk etmedi. Başını güçlkle çeviriyordu. Yatağına dokunulmasını istemedi, yastığının düzeltilmesini bile. Gün ağıırken gelen rutin karabasanları, şimdi yatağına kadar sürünen ve bin bir zorlukla yorgana tırmanan canavarlar biçimini almıştı.

Sonra bilincini kaybetti. Son iki gün belli belirsiz bir sesle sayıkladı durdu. Yatak odasında ve salonda ışıklar kederli bir havayla yanmaya devam ediyordu. Evin ölümcül sessizliğinde yataktan çıkan monoton sayıklamalar dışında hiçbir şey duyulmuyordu, bir de Jordan'ın o hiç durmayan adımlarının sesiz gürültüsü vardı.

Alicia sonunda öldü. Sonrasında hizmetçi yatağı toplamaya girdiğinde, daha tek başınayken, bir an garipseyerek baktı yastığa.

– Beyefendi! diye seslendi Jordan'a alçak sesle. Yastıkta kana benzeyen lekeler var.

Jordan hızla yaklaştı ve yastığın üzerine eğildi. Kılıfın üzerinde, Alicia'nın başının bıraktığı çukurun her iki yanında gerçekten de koyu renk lekeler görünüyordu.

– Isırığa benziyorlar, diye mırıldandı hizmetçi bir süre hareketsiz izledikten sonra.

– Işığa kaldır şunu, dedi Jordan.

Kadın yastığı kaldırdı ama hemen yeniden bıraktı ve benzi atmış halde titreyerek yastığa bakakaldı. Jordan da nedenini bilmeden tüylerinin diken diken olduğunu hissetti.

– Ne oldu? diye mırıldandı boğuk bir sesle.

– Çok ağır, dedi hizmetçi titremeyi sürdürerek.

Jordan yastığı kaldırdı; inanılmaz ağırdı. Yastığı alıp çıktılar, Jordan yemek masasının üstünde kılıfı ve yastığın kumaşını tek hamlede kesti. Üstteki tüyler uçuştı, hizmetçi yastığın kenarlarını tutan ellerini hızla çekerek var gücüyle korkunç bir çığlık attı. Tüylerin arasında, en dipte ayaklarını yavaşça hareket ettiren tüylü, korkunç bir hayvan vardı; canlı, yapışkan bir topak. O kadar şişmişti ki neredeyse ağzı belli oluyordu.

Alicia yatağa düştüğünden beri her gece ağzını –daha doğrusu hortumunu– gizlice onun şakaklarına dayayıp kanını emmişti. Isırık yeri neredeyse hiç belli olmuyordu. Yastığın günlük havalandırılması ilk baştaki gelişimi engellemiştir mutlaka ama genç kadın artık ayağa kalkamaz hale geldikten sonra kanını emme hızı baş döndürücü bir noktaya ulaşmıştı. Canavar beş gün, beş gecede boşaltmıştı Alicia'yı.

Kendi yaşam alanlarında küçücük olan bu kuş parazitleri, bazı koşullarda çok büyük boyutlara ulaşabiliyor. İnsan kanını özellikle seviyor gibiler, üstelik kuştüyü yastıklarda onlara hiç de nadir rastlanmıyor.

YAGUAÍ

İşte burasıydı, başka yerde olamazdı. Yaguaí taşı kokladı –demir mineralinden sağlam bir kütleydi– ve çevresinde dik-katli bir tur attı. Misiones’in öğle güneşi altında foksteriyeri kandıramayan bu siyah kayanın üzerindeki hava sıcaktan dalgalanıyordu. Hemen onun altında da kertenkele vardı. Köpek yeniden kayanın çevresinde döndü, altındaki bir boşluğu kokladı ve türünün şerefi adına kızgın taşı bir süre kazmayı denedi. Sonra tembel adımlarla geri döndü ama yolun her iki yanını düzenli aralıklarla koklamayı bırakmadı.

Yemek odasına girip duvarla büfenin arasına attı kendini, her ne kadar bütün ev karşı fikirde olsa da burası onun kendisine ait gördüğü serin sığınağıydı. Ama alçak basınçta havasızlıkla beraber müthiş rahatlatan bu karanlık köşe, kuzey rüzgârlarının estiği günlerde bir dakika bile durulmaz hale geliyordu. Bunun tam zıddı bir durumun yaşandığı kendi ılıman ülkesine –atalarının ve onun da vatani olan Buenos Aires’e– ait genetik mirası hâlâ içinde yaşatan foksteriyerin sahip olduğu bir diğer parlak bilgi de buydu. Bu yüzden dışarı çıktı ve bir portakal ağacının altına, ateş gibi de olsa nefes alıp vermesini inanılmaz kolaylaştıran bir rüzgârın önüne oturdu. Köpekler çok az terlediği için Yaguaí her şeyi buharlaştıran bu rüzgârı, ihtiyaç duydukça önüne çıkarıp dans ettirdiği dilinin üzerinde

değerlendiriyordu.

Termometre o anda kırk dereceyi gösteriyordu. Ama iyi soydan foksteriyerler sessizce oldukları yerde durma konusunda özellikle güvenilmezdi. Ateşten öğle sıcaklığının altında, kırmızı toprağın giderek daha da kızgınlaştığı o volkanik platonun üzerine çıkan kertenkeleler vardı.

Şimdi ağzı kapalı olan Yaguaí tel örgüyü aştı ve kendisini av sahasının tam ortasında buldu. Eylülden beri siesta vakitlerindeki tek işi bu olmuştu. Artık iyice azalan kertenkelelerden dördünün izini sürdü, üçünü yakaladı, birini kaçırdı ve sonra yıkanmaya gitti.

Platonun en çukur yerinde, evin yüz metre ilerisindeki muz bahçesinin kıyısında farklı farklı taşlardan yapılma, kendine has biçimi olan bir kuyu vardı, bir ustanın dinamitle başladığı işi sonradan bir amatör kazma kürekle bitirmişti. Doğrusu ancak iki metrelik derinliğe sahipti ve kanalmış gibi geniş bir meyille bir tarafa yatıyordu. Çok yüzeyde kalmasına rağmen suyu iki aylık kurak mevsimlere bile dayanıyordu, bu da Misiones'te iyi bir özellikti.

Orada yıkanıyordu foksteriyer; önce suya dilini sokuyordu, sonra içine oturup karnını yıkıyor, ardından yüzerek içinden geçip bitiriyordu. Sonra evine dönüyordu, yolda izini sürecek bir şey çıkmazsa tabii. Güneş batarken kuyuya tekrar iniyordu, çünkü Yaguaí'nin pirelerle başı dertteydi, ırkının yaradılışına uygun olmayan bu tropikal sıcakla baş etmekte zorlanıyordu.

Foksteriyerin savaşçı içgüdüğü, doğal olarak ilk önce kuru yapraklara karşı ortaya çıktı, sonra kelebeklere ve kendi gölgesine karşı gelişti, son olarak da kertenkelelere yöneldi. Kasım ayında artık bütün ev farelerin tehdidi altındayken bile en büyük zevki sürüngeçerlerdi. Şu ya da bu iş için siesta vakti çiftliğe gelen işçiler, kızgın güneşin altında küçük deliklere burnunu

sokan köpeğin bu inadına her zaman hayran olurdu ama bu hayranlıkları orada kalır, daha öteye gitmezdi.

– Bu, dedi birisi bir gün, başıyla köpeği göstererek, börtü böcek avlar ancak, başka bir işe yaramaz...

Yaguaí'nin sahibi onu duydu.

– Belki de, diye yanıtladı, ama sizin o meşhur köpeklerinizden hiçbiri de bunun yapabildiklerini yapamaz.

Adamlar yanıt vermeden gülümsedi.

Cooper da iyi biliyordu orman köpeklerini ve onların sürek avındaki, kendi foksteriyerinin bilmediği muhteşem becerilerini. Ona da öğretebilir miydi? Belki ama nasıl yapacağını bilmiyordu.

Tam da o akşam bir işçi Cooper'a fasulye bahçelerini mahveden geyiklerden dert yandı. Bir çifte istiyordu, çünkü her ne kadar iyi bir köpeği olsa da bazen geyiklere sopa fırlatmaktan başka bir şey yapamıyordu...

Cooper tüfeğini ödünç verdi ve üstüne o gece tarlaya birlikte gitmeyi önerdi.

– Ay bile yok, diye itiraz etti işçi.

– Önemli değil. Sen köpeğini sal, bakalım benimki de onu takip edecek mi.

O gece tarlaya birlikte gittiler. İşçi köpeğini saldı, hayvan iz bulmak için hemen ormanın karanlıklarına atıldı.

Arkadaşının gidişini görünce Yaguaí de peşinden gitmek için ananas çalisından çiti zorladı durdu. Sonunda geçmeyi başardı ve ötekinin izini takip etti. Ama iki dakika sonra bu gece gezintisinden pek memnun geri döndü. Evet, on metre çapındaki o alanda koklanmadık tek bir delik bırakmamıştı.

Ama ormanda gecenin bir yarısından pekâlâ ertesi gün öğleden sonra saat üçe kadar sürebilecek bir koşuyla iz sürerek avlanmak, bunu yapamazdı. İşçinin köpeği çok uzakta bir iz

buldu ama sonra hemen kaybetti. Bir saat sonra sahibine döndü ve hep birlikte oradan ayrıldılar. Bu deneme, her şeyi bitirmediyse de, Cooper'ın ümidini kırdı.

Sonra bunları unuttu, bu arada foksteriyer fareleri, inindeki bir tilkiyi ya da kertenkeleyi avlamaya devam ediyordu.

Öte yandan platoda kör edici, ağır, yakıcı öğlelerin beyaz göğü altındaki sarkık, solgun bitkileri büken inatçı kuzey rüzgârının hâkimiyetinde günler günleri takip ediyordu. Termometre en ufak bir yağmur ümidi vermeden otuz beşle kırk arasında gidip geliyordu. Kırk gün boyunca hava boğucu bir dinginlik ve sıcaklıkla yüklendi. Ve sonunda güneyin bir ay boyunca kuzeyden aldığı ateşten rüzgârları yağmurlu fırtınalarla geri vereceğine dair umutlar iyice tükenince insanlar bunun bir kuraklık felaketi olduğunu kabullendi.

Foksteriyer o andan sonra kendi portakal ağacının altında oturarak yaşadı, çünkü sıcaklık makul limiti aştığında köpekler iyi soluk alamıyor, yığılıp kalıyorlardı. Oradan dili dışarıda, gözleri kısılmış halde ilkbaharda sürgün veren her şeyin gidecek ölüşüne şahitlik etti. Bostan bir çırpıda kaybolup gitti. Mısır tarlası açık yeşilden beyaza çalan bir sarıya boyandı, kasım ayı sonlarında iyice kararıp perişan bir hal alan tarlanın üzerinde güdük, çelimsiz sütuncuklar kalmıştı yalnızca. İçlerinde en kahramanları manyoklardı, onlar iyi dayanıyordu.

Foksteriyerin –kaynağı kuruyan– kuyusu artık yeşile çalan suyunu günden güne kaybediyordu, üstelik suyu o kadar sıcaktı ki Yaguaí kuraklığın kuyuya inmeye zorladığı sıçan, tavşan, gelincik izlerine rastlamasına rağmen yalnızca sabahları gidiyordu oraya.

Banyosundan dönünce yeniden yerine oturuyor ve rüzgârın nasıl da yavaş yavaş arttığını görüyordu, bu arada günbatımında on beşe kadar düşen termometre öğlen saat ikide kırk bire

ulaşıyordu. Havanın kuruluğu foksteriyerin her yarım saatte bir su içmesine neden oluyordu, bu da onu su kovalarını işgal eden susuzluktan ölmüş arılar ve eşekarılarıyla boğuşmak zorunda bırakıyordu. Kanatlarını yerlerde sürüyen tavuklar, sarı karıncaları bile ânında öldüren o güneşin altında kavrulan toprağın üzerine tek bir adım bile atmaya yeltenmiyor, muz ağaçlarının, kızıl çiçekli sarmaşığın ve kameriyenin üçlü gölgesine uzanmış, güçlkle soluyorlardı.

Foksteriyerin gözlerinin menziline girdikçe etraftaki demir bloklar, volkanik taşlık ve orman sıcaktan başları dönmüş gibi sallanmaya başlıyordu. Batıda, ağaçlıklı vadinin sonunda iki dağın arasına gizlenen Paraná Nehri vardı, bu saatte nehir de çinkolu suyunda ölü gibi uzanmış yatıyor, canlanmak için akşamın çökmesini bekliyordu. O saate kadar hafifçe buğulu olan hava, akşamla beraber ufukta beliren yoğun bir pusla kaplanıyor ve güneş pusun ardından nehrin üzerine düşerek kusursuz bir kan pıhtısı gibi boğulup kalıyordu orada. Sonunda rüzgâr artık tümüyle durur ve Yaguaí hâlâ kavurucu olan sığağa rağmen o sınırsız platoda küçücük beyaz bir leke olarak oradan oraya sürüklenirken, yakut rengine bürünen nehrin yukarısında siyah silüetlere dönüşen palmye ağaçları tüm manzaraya mümbit ama kasvetli bir vaha havası veriyordu.

Günler hiç değışmeden birbirini takip ediyordu. Foksteriyerin kuyusu da kurudu ve aynı günün akşamı hayatın o zamana kadar Yaguaí'den uzak duran acıları onun için de başladı.

Küçük beyaz köpek Cooper'ın bir dostu tarafından uzun zamandır çok isteniyordu, adam tam bir orman adamıydı, zamanının çoğunu ormanda pekarilerin peşinde geçiriyordu. Bu av için üç harika köpeğı vardı ama onlar koatilerin izini sürmeye de pek hevesliydi, bu da avcı için zaman kaybı anlamına geliyordu, üstelik bir faciayla sonuçlanma riski de içeriyordu,

Çünkü bir koati kendisini nasıl yakalayacağını bilmeyen bir köpeği dişleriyle rahatça boğazlayabilirdi.

Fragoso bir gün foksteriyerin bir tayrayı avlarken nasıl çalıştığını izlemiş, Yagua 'nın onu en ufak bir hareket bile yapmadan öylece kalmaya zorlayışını görmüş ve avını tam olarak boynuyla gövdesi arasındaki o ölümcül noktadan ısırarak gibi çok özel bir bilgiye ve yeteneğe sahip bir köpeğin, kuyruğu ne kadar kısa olursa olsun, herhangi bir köpek olamayacağı kanısına varmıştı. Bu yüzden de Cooper'a Yagua 'yi kendisine ödünç vermesi için defalarca  stelemişti.

– Sizin için onu güzelce eğitirim patron, diyordu.

– Zamanı var, diye yanıtlıyordu Cooper.

Ama o kavurucu günlerde –Fragoso'nun ziyaretiyle bu istek yeniden gündeme gelmişti– ona avın peşinden koşmayı öğretmesi için köpeğini Fragoso'ya teslim etti.

Yagua , şüphesiz, kendisini bekleyen günlerde Cooper'ın düşündüğünden çok daha fazla koştu.

Fragoso, Yabebiri Deresi'nin sol tarafında yaşıyordu, orada ekim ayında ektiği ama hâlâ yetişmeyen bir manyok tarlası vardı, yarım hektarlık mısırını ve fasulyesini kuraklıkta tamamen kaybetmişti. Avcı için büyük bir sıkıntı olan bu durumun Yagua  için çok az önemi vardı, onu endişelendiren şey yeni beslenme rejimiydi. Cooper'ın evinde pişmiş manyok karşısında sırf sahibini gücendirmemek için kuyruk sallayan ve etli t rl y  aşıyla dostluğunu bozmamak için   dört tarafından şöyle bir koklayan o köpek şimdi karşısında yemek yiyen sahibinin üzerine dikilmiş parlak gözlerinde ilk kez acıyı tanıdı ve diğer   arkadaşının çoktan yalayıp yuttuğu tabağı son bir kez daha cilalamayı kabullenip her gün verilen bir avuç haşlanmış mısırı heyecanla bekler oldu.

  köpek geceleri avlanmaya çıkıyordu –bu, avcının biz-

zat eğitim sistemine dahil ettiği bir harekattı– ama onları do-
ğal olarak ormana gidip yiyecek bir şeyler aramaya iten açlık
foksteriyere çiftlikte, dünyada yiyecek bulabildiği o tek yerde
kalıp beklemesini söylüyordu. Avlarını yemeyen köpekler her
zaman kötü avcılardır ve Yaguaí'nin dahil olduğu ırk da yaratı-
lışından beri yalnızca spor için avlanmıştır.

Fragoso foksteriyere bazı dersler vermeyi denedi. Ama Ya-
guaí üç köpeğinin yaptığı işe fayda sağlamaktan çok zararlı
olunca, onu o gün itibarıyla bu eğitimi vermenin daha uygun
olacağı zamanları beklemesi için çiftliğe sürgüne gönderdi.

Bu arada, önceki yılın mahsulü manyok tükenmeye başla-
mıştı, artık bembeyaz olmuş, üzerinde tek bir tane bile kalma-
yan son mısır koçanları da yerlerde yuvarlanıyordu, açlık zaten
onunla doğmuş üç köpek için bile zorluyken Yaguaí'yi içten
içe tüketiyordu. Bu yeni hayatta foksteriyer şaşılacak bir hızla
ülke köpeklerinin o süklüm püklüm, yılışık, güven vermeyen
haline bürünüvermişti. Geceleri komşu çiftliklerden bir şeyler
aşırmayı, iyice bükülmüş elastik bacaklarıyla dikkatle ilerle-
meyi ve en ufak bir düşmanca seste yavaşça bir sazlığın dibi-
ne gizlenmeyi o süreçte öğrendi. Ne kadar öfkelenirse ya da
korkarsa korksun havlamamayı ve bir çiftliğin köpeği onu bu
talandan alıkoymaya giriştiğinde özellikle sessiz bir biçimde
hırlamayı. Arada kümesleri ziyaret etmeyi, üst üste konmuş iki
tabağı burnuyla ayırmayı, bir içyağı kutusunu rahatça boşalt-
mak için ağzına alıp anızların arasına götürmeyi de aynı süreç-
te öğrendi. İçyağıyla yağlanmış kayışları kemirmenin zevkini
tattı sonra, içyağıyla cilalanmış ayakkabıların, bir tencereye ya-
pışıp kalan kurumun ve bir seferinde kamışın ucunda toplanıp
birikmiş balın tadını tanıdı. Bir yolcunun yaklaştığını görünce
yoldan uzaklaşmak gibi elzem bir tedbirlilik edindi ve son-

ra otların arasına gizlenip onu gözleriyle takip etmeyi. Ocak sonlarında bir foksteriyerin o ısıtılı bakışlarından, gözlerinin üzerine inen o tipik kulaklarından, o hep tetikteki dik kuyruğundan geriye yollarda korka korka gezinen, kulakları geriye düşmüş, kuyruğu bacaklarının arasına sıkışmış, hiç güven vermeyen uyuzlu bir kemik torbasından başka bir şey kalmamıştı.

Kuraklık devam ediyordu bu arada, tüm çevre yavaş yavaş çöle dönmüştü, bu yüzden hayvanlar bir zamanlar büyük dereler olan cılız suların başlarında toplaşmıştı. Üç köpek kendilerini vahşi hayvanlara ait bu su kaynaklarından ayıran mesafeyi belli ölçüde koruyordu, zira buralara jaguarlar da sık sık indiğinden küçük av peşinden gitmek tehlike arz ediyordu. Ekinlerinin harap halinden ve toprak sahibiyle yeni tatsızlıklar çıkmasından endişelenen Fragoso hiç av havasında değildi, yiyecek bir şeyler bulmak için bile. İşte durum böyle iyice kritik bir hal almaya başlamışken yaşanan beklenmedik bir gelişme perişan haldeki köpeklere biraz olsun nefes aldırdı.

Fragoso'nun San Ignacio'ya gitmesi gerekmişti ve onunla birlikte giden dört köpek uzayan burunlarında yemyeşil bir bostan havası hissetti –merak eden varsa, tümüyle mesnetsiz bir histi– ama o sıcak, kuru cehennemde biraz olsun hayat belirtisi var gibiydi. Gerçekten de San Ignacio daha az etkilenmişti kuraklıktan, bu yüzden bazı mısır tarlaları berbat durumda olsalar da hâlâ ayaktaydı.

O gün köpekler bir şey yemedi ama dönüşte atın arkasından soluya soluya gelirken bu tazelik duygusunu belleklerine kaydettiler. Ve ertesi gece hep birlikte sessiz bir tırısla San Ignacio'ya doğru yola koyuldular. Yabebirî kıyısında duraksadılar, suyu koklayıp burunlarını titreterek öbür kıyıya doğru kaldırdılar. Tam o sırada hilal biçimli sarı ışığıyla ay çıkıyordu. Köpekler nehrin içinde taşların üzerinden dikkatle ilerledi ve

şuradan atlayıp buradan yüzerek, normalde üç metrede bile dibine ulaşamayan o suyu bir çırpıda geçtiler.

Neredeyse hiç silkelmeden en yakındaki mısır tarlasına doğru sessiz ve kararlı tırsılarına devam ettiler. Foksteriyer orada arkadaşlarının mısırları nasıl da dişleriyle gövdelerinden kırdığını ve körpe koçanları ta iskeletine kadar giren sert ısırıklarla yediğini gördü. O da aynısını yaptı ve köpekler bir saat boyunca, tepelerindeki hilalin hüzünlü sarı ışığında daha da görülesi olan kurumuş ağaç silüetleriyle bezeli bir mezarlığı andıran o tarladaki sapların arasında, birbirlerine hırlaya hırlaya oradan oraya gidip durdular.

Sonra üç kere daha geldiler aynı yere, ta ki son gece çok yakından bir silah sesi onları bundan alıkoyana dek. Ama bu olay Fragoso'nun San Ignacio'ya taşınmaya karar verdiği zamana denk geldiği için köpekler duruma çok üzülmeydi.

Fragoso sonunda oraya, yerleşimin epeyce uzağında bir araziye taşınmayı başarmıştı. İç içe girmiş *tacuapi* kamışlarıyla örtülü arazi verimli bir toprağı haber veriyordu; şimdi maçete darbeleriyle yerlere yığılmış olan koca bambu öbeklerinin altında muhteşem bir tarla yatıyor olmalıydı.

Fragoso evine yerleştiğinde, kesilen *tacuapi*'ler artık kurumaya başlamıştı. Çeyrek hektarlık alanı hızlıca temizleyip sürdükten sonra bir yağmur mucizesi bekledi. Hava gerçekten de bozdu, o beyaz gök kurşun rengine döndü ve günün en sıcak saatlerinde ufukta mor kenarlı bir kümülüs belirmeye başladı. Otuz dokuza inen termometre ve öfkeyle esen kuzey rüzgârı, sonunda Fragoso'nun büyük bir mutlulukla mısırı için faydalandığı on iki milimetrelik bir su getirdi. Ve Fragoso mısırın topraktan nasıl doğduğunu, nasıl da bir mucize gibi beş santimetre boy attığını gördü. Ama hepsi buydu, orada kaldı.

Tacuapi'lerin olduğu yerlerde, toprağın altında, muhteme-

len köklerinden beslenen sonsuz sayıda kemirgen yaşar. *Tacua-pi*'ler kuruyunca bu küçük misafirler bir anda etrafa dağılır ve açlık onları mecburen yakınlardaki tarlalara taşır. Fragoso'nun araziye çıkan üç köpeği bu yüzden bir gece ısırılmış burunlarını ovuştura ovuştura hemen geri döndü. Aynı gece Fragoso içyağı kutularına musallat olan dört sıçanı öldürdü.

Yaguaí onlarla değildi. Ama ertesi gece arkadaşlarıyla birlikte ormanın içlerine gitmek için yola çıktığında (her ne kadar foksteriyer iz sürüp koşmasa da tatuları zırhından çıkarmada ve uru kuşlarının yuvalarını bulmada çok iyiydi) Yaguaí arkadaşlarının tarladan geçmemek için yolu türlü taktiklerle uzattığını görünce çok şaşırdı. Kendisi tarlanın içine girdi elbette ama kısa süre sonra dört bir yana koşuşturan o hızlı karartılar onu da bacağından ısırdı.

Yaguaí durumu gördü ve tropikal ormanın ve sefaletin getirdiği tüm o acımasızlıkların ortasında gözleri birden ışılda-yıverdi, kuyruğu dimdik oldu ve o muhteşem İngiliz köpeğinin savaşçı duruşu yeniden ortaya çıktı. Her yeri istila eden sıçanlar karşısında açlık, aşağılanma, kötü alışkanlıklar, hepsi bir saniyede silindi. Sonunda yorgunluktan tükenip kan revan içinde çiftliğe biraz uzanmaya geldiğinde bu sefer de evi tam anlamıyla işgal etmiş olan sıçanların arkasından koşturması gerekti.

Fragoso çoktan unuttuğu o sinir ve kaslardan fışkıran bu güçlü enerji karşısında büyülenmişti, aklına hayvanın tayrayı avlarken verdiği o eski mücadele geldi: İşte şimdi de aynısını yapıyordu, boyunla gövde arasına atılan aynı ısırıktı bu, tek bir çene hareketi ve sıradaki sıçan.

Fragoso bir yandan bu lanet olası işgalin neden kaynaklandığını da anladı ve bağıra çağıra ettiği uzun küfürlerin ardından mısır tarlasını elden gitmiş saydı. Yaguaí tek başına ne

yapabilirdi? Yine de tarlaya gitti, foksteriyeri okşadı ve ısıklık çalarak öteki köpeklerini çağırdı ama jaguar izi bile süren bu hayvanlar burunlarında hâlâ sıçanların ısırıklarını hissediyor, ön patileriyle ovuşturarak viyaklıyorlardı. Fragoso ve Yaguai bütün gün tek başlarına çalıştı, adam kendisini acıdan uğundurmuş bir bilekle çıktı bu işten, yerde uzanan diğerininse her nefeste burnundan kanlı köpükler çıkıyordu.

Fragoso ve foksteriyerin verdiği onca çabaya rağmen tarla on iki günde yitip gitmişti. Sıçanlar, tıpkı tinamu kuşları gibi, küçücük bir bitkide kalan en ufak taneyi bile ortaya çıkarmayı iyi biliyordu. Hava yine ateş topuna dönmüş, yeni bitkilerin küçücük bir gölgesi olmasına bile izin vermiyordu ve Fragoso iş aramaya San Ignacio'ya gitmek zorunda kaldı, giderken kendisinin artık hiçbir şekilde ilgilenemeyeceği köpeği de Cooper'a götürdü. Bunu gerçekten içi acıyarak yaptı, çünkü foksteriyeri hakiki bir av hikâyesinin merkezine yerleştiren son maceralar, avcının bu küçük beyaz köpeğe duyduğu saygıyı çok yükseklere taşımıştı.

Yolda foksteriyer kuraklıktan yanıp kavrulan Yabebirî çayırılarından yükselen tüfek seslerini duydu uzaktan; ormanın kenarında, yapraklara ulaşmak için atsineği bulutlarına bile aldırmadan *catigua* ağaçlarının gövdelerini göğüsleriyle eğip kütüklerin üzerine çıkan inekleri gördü. Subtropikal ormanın şimdi kuraklıkta mum gibi eğilip bükülen o kaya gibi sert kaktüslerini ve otuz sekiz ila kırk derecelik akşamların puslu ufuklarında donuk kızıl bir yuvarlak halinde batan güneşi yenden gördü.

Yarım saat sonra San Ignacio'ya giriyorlardı.

Cooper'ın yanına gitmek için artık geç olduğundan Fragoso ziyaretini ertesi günün sabahına bıraktı. Üç köpek, her ne kadar açlıktan ölüyor olsalar da, henüz tanımadıkları bu

yerde çıkıp bir şeyler aşırıya kalkışmadı ama Yaguaí onlarla durmadı, Cooper'ın atının önünde uzanan eski yolların birden zihninde beliriveren anısı onu doğruca sahibinin evine çağırıyordu.

Dört aydır süren kuraklık yüzünden –bunun Misiones'te ne anlama geldiğini anlamak gerek– ülkenin içinden geçtiği anormal şartlar, işçilerin bolluk dönemlerinden beri aç olan köpeklerinin geceleri yaptığı yağmaları katlanılmaz bir raddeye getirmişti. Cooper gün ortasında üç tavuğunu kaybetme talihsizliğini yaşamıştı, köpekler tarafından kapılıp ormana kaçırılmışlardı. İşsiz güçsüz bir yöre sakininin parlak zekâsını çalıştırıp eniklerine çaldıkları ganimeti birlikte nasıl paylaşacaklarını öğretmeye kadar işi vardırıldığı da hatırlanacak olursa, Cooper'ın neden sabrını iyice yitirdiği ve gece hırsızlığına çıkan her şeyin üzerine tüfeğiyle hiç affetmeden ateş açtığı daha iyi anlaşılacaktır.

İşte böyle bir gece tetikte olan kulakları, tam yatacağı esnada tel örgüyü zorlamaya çalışan düşman tırnakların gürültüsünü duydu. Bıkkın bir hareketle tüfeği duvardan alıp dışarı çıkınca beyaz bir lekenin avlunun içinde ilerlediğini gördü. Hızlıca ateş etti, arka ayaklarından güç alarak sürünen hayvanın acılı viyaklamalarıyla kendisine de açıklayamadığı biçimde bir an ürperdi ama sonra hemen geçti. Hayvanı vurduğu yere kadar geldi ama köpek ortadan kaybolmuştu, yeniden eve girdi.

– Ne oldu baba? diye sordu kızı yatağından. Köpek mi?

– Evet, diye yanıtladı Cooper tüfeği asarken. Biraz yakından ateş ettim...

– Büyük müydü baba?

– Hayır, küçüktü.

Biraz zaman geçti.

– Zavallı Yaguaí! diye devam etti Julia. Nasıl acaba!

Birden Cooper köpeğin inleyişini duyduğunda canını acıtan o hissi hatırladı. Kendi Yaguaí'sinden bir şey vardı onda. Ama aynı zamanda bunun ne kadar uzak bir ihtimal olduğunu da düşünüp rahatça uyudu.

Ertesi gün sabahın ilk ışıklarıyla birlikte Cooper kan izlerini takip edip kendi foksteriyerini muz bahçesindeki kuyunun yanında ölü buldu.

Canı çok sıkkın döndü eve, Julia'nın ilk sorusu küçük köpek oldu.

– Ölmüş mü baba?

– Evet, orada, kuyuda... Yaguaí'ymiş.

Küreği aldı, peşinde perişan haldeki iki çocuğuyla kuyuya gitti. Julia bir süre öylece kalıp baktıktan sonra ağlayarak yavaşça Cooper'ın pantolonuna yaklaştı.

– Ne yaptın baba!

– Bilmiyordum kızım... Uzak dur biraz.

Muz bahçesine gömdü köpeğini, üzerindeki toprağı düzeltti ve müthiş bir can sıkıntısıyla geri döndü; ellerinde, babaları kendilerini görüp üzülmessin diye sessizce ağlayan iki küçüğün elleri vardı.

TOMRUK AVCILARI

Asıl sebep Mister Hall'un hâlâ eksik olan bazı yemek odası mobilyalarıydı, gramofonu bu iş için olta olarak kullandı.

Candiyú oltayı Yerba Company'nin tedarikçi bürosunda gördü, Mister Hall kapıyı açmış gramofonu çalıştırıyordu.

Candiyú iyi bir yerli olduğu için hiçbir şaşkınlık göstermedi, atını içerideki güçlü ışığın düştüğü yerin biraz ötesinde tutup başka tarafa bakmakla yetindi. Ama akşamın çöküşünü gömleğinin sıcağın katlanmış kolları ve masasında bir şişe viskiyle karşılayan bir İngiliz olarak herhangi bir melezden yüz kez daha ihtiyatlı olan Mister Hall bakışını plaktan kaldırmadı. Buna kanıp teslim olan Candiyú atını kapıya yaklaştırdı ve dirseğini eşiğe yasladı.

- İyi akşamlar patron. Ne güzel müzik!
- Evet, güzel, diye yanıtladı Mister Hall.
- Güzel! diye tekrarlardı öteki. Ne çok ses!
- Evet, sesi çok, diye onayladı Mister Hall, şüphesiz yerinde buluyordu ziyaretçisinin gözlemlerini.

Candiyú devam ediyordu bu arada:

- Size epey pahalıya gelmiştir, değil mi patron?
- Pahalı mı... Ne?
- Bu konuşan şey... Şarkı söyleyen tipler.

Mister Hall'un anlaşılmaz ve ifadesiz bakışı birden anlam

kazandı. İçindeki ticaret uzmanı ortaya çıkıyordu.

– Ah evet, epeyce!.. Almak mı istiyorsunuz?

– Eğer siz satmak isterseniz... diye öylesine yanıtladı, böyle bir satışın imkânsızlığına daha baştan ikna olmuştu. Ama Mister Hall gözlerini ayırmadan ona bakmayı sürdürüyordu, bu arada aletin göbeği metalik hareketlerin itmesiyle plağı boşa çıkarıyordu.

– Size ucuza veririm... Elli peso!

Candiyú başını salladı, alete ve kullanıcısına ayrı ayrı gülümseyerek,

– Çok para! Bende yok, dedi.

– Sizde ne var peki?

Adam yeniden gülümsedi, yanıt vermedi.

– Nerede yaşıyorsunuz? diye sürdürdü Mister Hall, gramofondan kurtulmaya kararlı bir tavırla.

– Limanda.

– Ah! Ben sizi tanıyorum... Adınız Candiyú mu?

– Adım...

– Ve nehirde tomruk avlıyorsunuz?

– Bazen, sahipsiz küçük bir tane denk gelirse.

– Tomruk karşılığında satarım! Bıçkıdan geçmiş üç tomruk. Arabayı ben yollarım. Uygun mu?

Candiyú gülüyordu.

– Şimdi elimde yok. Peki... bu makine, kullanması zor mu?

– Hayır, bir düğme burada, bir düğme şurada. Ben öğretirim. Ne zaman ağacın olur?

– Taşkın olduğunda... Şimdilerde bir tane gelmesi lazım. Ne ağacı istiyorsunuz?

– Gül ağacı. Uygun mu?

– Hımm!.. Bu ağaç neredeyse hiç düşmez. Büyük bir sel olduğunda yalnızca. Güzel ağaç! Siz iyi ağaç seviyorsunuz.

– Siz de iyi gramfon alıyorsunuz. Uygun mu?

Pazarlık Britanya şarkıları eşliğinde sürdü, yerli bu düz yola girmemeyi denedi, hesap uzmanıysa onu mecburiyetin küçük çemberinde kuşattı. Nihayetinde, sıcağın ve viskinin hesapsız olduğu bir pazarlığın ardından İngiliz vatandaşı kötü bir ticaret yapmamıştı, lanet bir gramfonu düzinelerce güzel kalasa değişiyordu, öte yandan tomruk avcısı da her zaman yaptığı işi mucizevi biçimde sesler çıkaran bir makine karşılığında yalnızca birkaç günlüğüne başkası namına yapacaktı.

İşte bu sebeple, o gün yapılan pazarlık ancak belli bir zaman sonra gerçekleştirilebildi.

Candiyü hâlâ Paraná kıyısında yaşıyor, tam otuz yıl oldu; karaciğerinin geçtiğimiz aralık ayında geçirdiği son ateşli nöbetten sonra bile her şeyi vücuttan atacak durumda olmasına bakılırsa birkaç ay daha yaşayacak gibi görünüyor. Şimdi günleri başında şapkası, dallardan yapılmış karyolasında oturarak geçiriyor. Yalnızca elleri, bir fotoğrafa bakıldığında ilk görülen şey gibi hemen dikkat çeken, bileklerden gelen sonsuz sayıda yeşil damarlarla bezeli o soluk pençeleri yolunmuş bir papağan titrekliğiyle, aynı monotonlukta durmadan hareket ediyor.

Ama o zamanlar Candiyü bir başkaydı. O sırada namuslu bir iş olarak sapadaki bir muz bahçesinde bekçilik yapıyor ve o kadar meşru olmayan bir meşgale olarak tomruk avcılığıyla uğraşıyordu. Normalde, özellikle de suyun yükseldiği zamanlarda bıçkışhanelerden düşen kütükler sürüklenip gelirdi, bir saldan kopup suda kaybolurlardı ya da şakacı bir işçi bu ağaçları tutan halatı tek bir maçete darbesiyle kesiverirdi. Candiyü'nün bir teleskobik dürbünü vardı, sabahları elinde dürbünle suyu gözetlemekle geçerci, ta ki bir tomruğun beyazımsı çizgisi Ita-curubí'nin en uzak ucundan belirene ve ganimeti karşılamak için onu kanosuyla fırlamaya çağırıncaya dek. Tomruğu zama-

nında görürse öyle sıra dışı bir iş değildi yapacağı, çünkü cesur bir adamın küreği kırka onluk bir tomruğa, ister kanosuna bağlasın isterse çekerek getirsin, her türlü yeterdi.

İleride, Puerto Felicidad'ın daha yukarısındaki Castelhum Bıçkıhanesi'nde, tomruk arabalarının tekerleklerinde hayır bırakmayan yetmiş beş günlük kuraklığın ardından yağmurlar başlamıştı. Bıçkıhanedeki toplam mal o an yedi bin tomruğa –bir servetin bile oldukça fazlası– ulaşıyordu. Ama bir tomruğun iki tonluk ağırlığı, eğer bu ölçüm limanda yapılamıyorsa, kasaya iki kuruş bile getirmezdi, Castelhum Şti.nin keyiflenmek için daha çok mesafeler kat etmesi gerekiyordu.

Buenos Aires'ten hemen harekete geçme emri geldi, bıçkıhanenin yöneticisi hareket için katırlar ve arabalar talep etti, yanıt olarak ellerine geçecek ilk partinin parasıyla ona katır göndereceklerini bildirdiler, yöneticiyse ancak peşinen gönderecekleri o katırlarla ilk partiyi yollayabileceğini söyledi.

Anlaşmanın yolu yoktu. Castelhum bıçkıhaneye kadar çıktı ve Ñacanguazú Çayı'nın yukarısında, kuzeye düşen açık depodaki ağaç stokunu gördü.

– Ne kadar? diye sordu Castelhum yöneticiye.

– Otuz beş bin peso, diye yanıtladı adam.

Bu, tomrukları Paraná Nehri'ne taşımak için gereken miktardı, kötü hava koşullarını hesaba katmadan.

Lastik yağmurluğunu ve atını tek bir su çizgisiyle birleştiren yağmurun altında, Castelhum uzun süre girdaplar yaparak akan dereye baktı. Sonra bir kapüşon hareketiyle seli işaret ederek,

– Sular şelalenin üzerine çıkar mı? diye sordu yanındakine.

– Çok yağarsa çıkar.

– Bütün adamlar bıçkıhanede mi?

– Şu âna kadar evet, emirlerinizi bekliyordum.

– İyi, dedi Castelhum. Sanırım sonunda halledeceğiz. Dinleyin beni Fernández: Hemen bu akşam kıyıdaki setin halatını iyice güçlendirin ve tüm tomrukları buraya, uçurumun yakınına istif etmeye başlayın. Derenin temiz olduğunu söylediniz. Ben yarın sabaha Posadas'ta olurum, o andan itibaren, ilk şiddetli yağmurla beraber ağaçları dereye atın. Anladınız mı? Sağlam yağmurda.

Kâhya ona gözlerini iyice açarak baktı.

– Halat daha bin tomruk olmadan kopar.

– Biliyorum, önemli değil. Bize daha binlercesine mal olacak. Dönünce daha uzun konuşuruz.

Fernández omuz silkti ve ustabaşlarına ıslık çaldı.

Günün yağmursuz da olsa su içinde ve dingin geçen sonraki kısmında işçiler derenin bir kıyısından diğerine tomruk zinciri oluşturdu ve tomrukları istif alanından devirmeye başladılar. Castelhum saatte yedi mil hızla akan ve gece Guayrá'dan çıkarken yedi metre yüksekliğe ulaşan sel suyunun üzerinde indi Posadas'a.

Büyük kuraklıktan sonra büyük yağmurlar gelirdi. Öğle vakti başladı tufan ve aralıksız elli iki saat boyunca ormanda suyun hükmü geçti. Sağanakla beraber dere kükreyerek gelen kırmızı bir sel suyuna dönüştü. İliklerine kadar ıslanan işçiler üstlerine yapışan kıyafetlerin rölyefe döktüğü bariz sıskalıklarıyla tomrukları uçurumdan aşağı fırlatıyordu. İşe her giriştiklerinde hep bir ağızdan tek bir gayret sesi çıkarıyorlardı ve devasa tomruk devrilerek yuvarlanıp büyük bir gümbürtüyle suya batınca yine bir zafer çılgılığı atıyorlardı.

Bir de o cıvık çamurda boşa harcanan güçler vardı, yuvasından çıkan manivelalar, sicim gibi yağmurun altında yığılıp kalmalar. Ve ateş.

Sonunda sağanak bir anda kesildi. Ortamda oluşan ani sessizlikte hemen yakındaki ormanın üzerinde yağmurun halen sũren gũmbũrtũsũ duyuluyordu. Daha sessiz ve daha derinden Ñacanguazũ'nun uğultusu geliyordu. Artık iyice boşalmış gũkyũzũnden aralıklı ve hafif de olsa damlalar dũřmeye devam ediyordu. Ama hava hũlũ yağmur yũklũydũ ve en ufak bir esinti bile yoktu. Su solunuyordu ve işçiler daha birkaç saat bile dinlenmeden yağmur yeniden başladı – sağanakların o hacimli, kurşun gibi dũřen beyaz yağmuru. İş acildi –ũcretler epeyce yũkselmiřti– işçiler sağanak sũrerken de bağırmayı sũrdũrdũ, o buza kesmiş suyun altında kayıp dũřmeyi ve yığılıp kalmayı da.

Ñacanguazũ'nun kıyısında dalgalanan halat bariyer ilk tomrukları tuttu, sonra esneyerek ve gıcırdayarak çok daha fazlasına da dayandı ama sonunda onu mancınık gibi geren tomrukların zapt edilemez itişi karşısında dayanamayıp koptu.

Candiyũ dũrbũntũyle nehri gũzlũyordu, bu sel suyu orada, San Ignacio'da iki metreye çıkmıştı önceki gũn –ve bir sũrũ şeyle beraber onun dubasını da alıp gũtũrmũřtũ– bu yũzden Posadas'ın ötesinde sağlam bir su baskını olmuş olmalıydı. Ağaçlar inmeye başlamıştı, şimdilik sedirler ve biraz daha kũtũleri vardı ama avcı ihtiyatla daha iyileri için saklıyordu gũcũnũ.

O gece su bir metre daha yũkseldi ve ertesi akşam dũrbũnũ ucunda Itacurubĩ Burnu'nu dũnen başıboş tomruklardan gerçek bir ordu gũrmek Candiyũ için bũyũk bir sũrpriz oldu. Sırtları beyaza çalan son derece kuru ağaçlar geliyordu.

Yeri onların arasındydı. Hemen kanosuna atladı ve avını karşılamak için kũreklere asıldı.

Fakat Yukarı Paranũ iyice kabardığında, gũze kestirilen

tomruğa varılmadan önce başka pek çok şeyle karşılaşılır. Kökünden sökülmüş ve havadaki siyah kökleriyle ahtapotu andıran dallı budaklı kocaman ağaçlar mesela. Ölü inekler ve katırlar, benzer biçimde boğulmuş, kurşunlanmış ya da karnında mızrak saplı kalmış bir sürü vahşi hayvan. Bir kökün üzerinde birbirine kenetlenmiş epeyce yüksek karınca kümeleri. Bir jaguar belki, su sarmaşıkları ve süngerleri da saymalı mutlaka – ve söylemeye bile gerek yok, engerekler elbette.

Candiyü ganimetine ulaşınca kadar gereğinden çok kez sıyrıldı bu tehlikelerden, akıntıya kapıldı, takıldı, devrildi. Ama sonunda onu yakaladı; gül ağacının kan kırmızısı damarlarına sert bir maçete darbesi indirdi ve tomruğa tutunarak onunla beraber enlemesine bir miktar ilerleyebildi. Ama durmadan geçen dallar ve ağaçlar onları da kendileriyle sürüklüyordu. Taktik değiştirdi, ganimetini kanoya bağladı ve her kürekte ruhunu ortaya koyarak sessiz ve amansız bir mücadeleye girişti.

Büyük bir taşkınla sürüklenip gelen bir tomruk, üç adamın bile boy ölçüşmeye kalkışmadan önce durup düşüneceği kadar şiddetli bir ivmeyle gelirdi. Ama Candiyü o büyük cesaretine nehrin yukarısında ve aşağısında geçen otuz yıllık korsanlığını da eklemişti, üstelik bir gramofon sahibi olmak istiyordu.

Artık kararmaya başlayan hava, tam onun hoşlandığı türden sahneler sunuyordu. Neredeyse hiçbir şey görmeden ilerlediği nehir zeytinyağı kıvamında hızla akıyordu. Her iki yanından yoğun karartılar art arda geçip duruyordu. Boğulmuş bir adam gelip kanoya takıldı, Candiyü eğildi ve gırtlığının kesilmiş olduğunu gördü. Münasebetsiz misafirler de vardı; baskın yapan engerekler mesela, sular kabardığında vapurların pervanelerine, hatta kamaralara kadar tırmanan o yılanlar.

Herkül'e yaraşır o çaba devam ediyordu bir yandan, kürek suyun altında titreşiyor ama kürekçi her şeye rağmen sürük-

leniyordu. Sonunda teslim oldu, yanaşma açısını iyice daralttı ve sarp Teyucuaré Kayalıkları'nın hemen öncesindeki kanalın kıyısına ulaşmak için son gücünü topladı. Tomruk avcısı on dakika boyunca sağlam boyun tendonları ve taş gibi sertleşen göğüs kaslarıyla, kabaran sel sularının geldiği kanaldan yedeğinde bir tomruk çekerek çıkmak için başka kimsenin bir daha asla yapamayacağı şeyi yaptı. Kano sonunda kayalıklara ulaştı ve tam Candiýú son bir çabayla ipin ucunu tutacak gücü –ancak– bulup yüzükoyun yere kapaklanmıştı ki kano da yana devrildi.

Bundan yalnızca bir ay sonra Mister Hall'un eline üç düzine kalas geçti, üzerinden yirmi saniye geçmeden gramofonu yanında yirmi plakla birlikte Candiýú'ya teslim ediyordu.

Castelhum Şti. tomrukları özel olarak hazırladığı bir istimbot filosuyla karşılamaya çıkmasına rağmen –ki bu otuz günden fazla sürdü– çok zarar etti bu işten. Ama yine de Castelhum'un yolu bir gün San Ignacio'ya düşüp orada Mister Hall'u ziyaret edecek olsa bu hesap uzmanının gül ağacı mobilyalarına mutlaka hayran olurdu.

YABAN BALI

Salto'da yaşıyan iki kuzenim var, şimdi koca adam oldular ama daha on iki yaşındayken yoğun Jules Verne okumalarının da etkisiyle artık ormanda yaşamak için evlerini terk etmek gibi müthiş bir maceraya atılmışlardı. Orman şehrin on kilometre kadar dışındaydı. Orada avlanarak ve balık tutarak ilkel koşullarda yaşayacaklardı. Ancak bu iki kafadarın aklına yanlarına tüfek ya da olta almak da hiç gelmemişti; ama ne olursa olsun, orası mutluluk kaynağı olan özgürlüğü ve bir zevk olan tehlikeleriyle sonuçta bir ormandı.

Maalesef, onları aramaya çıkanlar tarafından daha ikinci gün bulundular. Buna bayağı şaşırmışlardı, epeyce de halsiz düşmüşlerdi o iki günde ve küçük kardeşlerinin büyük bir şaşkınlıkla fark ettiği gibi –onlar da Jules Verne okumaya başlamıştı– hâlâ iki ayak üzerinde yürüyebiliyor ve konuşmayı hatırlıyorlardı.

Yine de bu iki Robinson'un macerası, mesire olarak bilinen öyle bir orman yerine başka bir ormanda yaşanmış olsaydı çok daha ilgi çekici olurdu muhtemelen. Bu tür kaçışlar mesela burada, Misiones'te tahmin edilemeyen ihtimallere açılır, işte Gabriel Benincasa'yı da böyle bir kaçışa botlarından duyduğu gurur sürüklemişti.

Benincasa maliye öğrenimini tamamladıktan sonra içinde

orman hayatını tanımak için ateşli bir arzu hissetti. Mizacından kaynaklanmıyordu bu istek, çünkü Benincasa eskiden beri ağırbaşlı, tombul, yanaklarından sıhhat akan kırmızı suratlı bir delikanlıydı. Sonuç olarak, sütlü çayla birkaç kurabiyeyi ormanın ona sunacağı kim bilir ne akla gelmedik berbat yiyeceğe tercih edecek kadar ihtiyatlıydı. Ama akli çok başında bir bekârın bile düğününün arifesinde, arkadaşları eşliğinde içkili, kadınlı, çılgın bir gece geçirmeyi kendine görev bilmesi gibi, Benincasa da iyice avantacı olan hayatını dolu dolu yaşamış birkaç macerayla onurlandırmak istiyordu. Ve bu amaçla, yanına o meşhur botlarını da alarak yakınlardaki bir bıçkıhanaya ulaşmak için Parana'da akıntıya karşı kürek çekti.

Daha Corrientes'ten çıkar çıkmaz giymesi gerekmişti sağlam botlarını, çünkü kıyıdaki timsahlar ortamı şimdiden bayağı hareketlendiriyordu. Ama ondan sonra da pislik bulaşmasın, örümcek ağları yapışmasın diye ayakkabılarına dikkat etmeyi sürdürdü.

Bu şekilde vaftiz babasının bıçkıhanesine ulaştı ama bir saat sonra adamın vaftiz oğlunun kaygısızlığına müdahale etmesi gerekti.

– Nereye gidiyorsun böyle? diye sordu şaşırarak.

– Ormana, biraz dolaşmak istiyorum, diye yanıtladı Benincasa, Winchester tüfeğini omzuna asarak.

– Ah saftirik! Dur orada, bir adım bile atamazsın. Patikayı takip et, istersen... ya da en iyisi o silahı bırak, yarın yanına bir işçi vereyim öyle git.

Benincasa gezintisinden vazgeçti. Yine de ormanın kıyısına kadar gitti ve orada durdu. Belli belirsiz içeri doğru adım atmayı denediyse de öylece kaldı. Ellerini ceplerine soktu ve zayıf, kesik kesik ışıklar çalarak dikkatle bu karmakarışık bitki yumağına baktı. Ormanı yeniden bir o yandan bir bu yandan

gözlemledikten sonra büyük bir hayal kırıklığıyla döndü.

Ama ertesi gün ana patikayı beş kilometrelik bir mesafeye kadar kat etti, her ne kadar tüfeğini o derin uykusundan uyan-dırması gerekme de Benincasa gezintiden pişman değildi. Yırtıcılar da er geç gelecekti mutlaka.

Ve ikinci gece gerçekten geldiler – her ne kadar bu ziyaret biraz özel bir mahiyette olsa da.

Vaftiz babası tarafından uyandırıldığında Benincasa derin uykudaydı.

– Hey uyku! Uyan hadi, canlı canlı yiyecekler seni.

İçeride bir o yana bir bu yana salınan üç gaz lambasının ışığıyla telaşa kapılıp hızlıca yatağa oturdu Benincasa. Vaftiz babası ve iki işçi içeriye suluyorlardı.

– Ne oldu, ne oldu? diye sordu ayağını yere basarak.

– Hiçbir şey... Ayaklarına dikkat et... *Corrección* var.

Benincasa *corrección* denilen bu tuhaf karıncaları önceden duymuştu. Küçük, siyah, parlaktılar ve neredeyse genişçe diyebileceğimiz bir nehir halinde hızlıca hareket ediyorlardı. Aslen etçildiler. Yollarına çıkan her şeyi yiyerek ilerliyorlardı; örümcekleri, böcekleri, akrepleri, kurbağaları, yılanları, onlara direnemeyen her şeyi. Ne kadar büyük ve güçlü olursa olsun onlardan kurtulan bir hayvan yoktu. Bir eve girmeleri o evde yaşayan her şeyin sonu manasına gelirdi, çünkü bu her şeyi yutan nehrin erişemeyeceği köşe ya da delik yoktu. Köpekler ulur, öküzler böğürürdü ve evi karıncalara bırakmak zorunda kalırlardı, yoksa on saatin sonunda herkesi iskeletlerine kadar kemirirlerdi. Bir yerde bir gün, iki gün, beş gün kadar dururlardı; oranın böcek, et ya da yağ açısından zenginliğine göre. Her şey yenip yutulduktan sonra giderlerdi.

Ama kreolin ya da benzeri ilaçlara dayanamazlardı, bıçkı-

hanede bolca bulunduğu için ev bir saat dolmadan karıncalar-
dan kurtulmuştu.

Benincasa ayaklarındaki bir ısırığın belli belirsiz izini ya-
kından inceledi.

– Çok fena ısırıyorlar, gerçekten! dedi şaşkınlıkla, başını
vaftiz babasına doğru kaldırarak.

Bu tür gözlemlerin nazarında hiçbir değeri olmayan adam
yanıt vermedi, onun yerine işgali tam zamanında önledikle-
ri için kendisini kutladı. Benincasa yeniden uykusuna döndü
ama tüm gece tropik karabasanlarla yatağında sıçrayıp durdu.

Ertesi gün yine ormana gitti, bu sefer elinde bir maçete var-
dı, çünkü böyle bir aletin kendisine ormanda bir tüfekten çok
daha faydalı olacağını artık anlamıştı.

Doğrusu öyle müthiş bir gücü yoktu, becerisi daha da azdı.
Yine de bir şekilde dalları budamayı başarıyordu, aynı anda
yüzünü yaralamayı ve botlarını kesmeyi de.

Ormanın alacakaranlığı ve sessizliği onu hemen yordu. Or-
man onda gündüz vakti kurulmuş bir sahne izlenimi uyan-
dırmıştı – doğruydı da bir yandan. O kıvıl kıvıl tropikal ya-
şamdan geriye donmuş bir sahneden başka bir şey kalmazdı o
saatte; ne bir hayvan, ne bir kuş, ne de bir ses olurdu neredey-
se. Benincasa tam eve geri dönüyordu ki belli belirsiz bir vızıltı
dikkatini çekti. On metre kadar ilerisinde, oyuk bir kütükteki
bir deliğin girişinde daireler çizerek uçuşan küçük arılar vardı.
İhtiyatla yaklaştı ve kovuğun dibinde on ya da on iki tane yu-
murta büyüklüğünde koyu renkli topak gördü.

– Bunlar bal, dedi muhasebeci kendi kendine iştahla. Bal-
mumundan keseler olmalı, içi bal dolu...

Ama Benincasa'yı küçük kesecikler arasında arılar uçuşu-
yordu. Biraz dinlendikten sonra ateş yakmayı düşündü: Sağ-
lam bir duman çıkaracaktı. Ama hırsız dikkatle yerdeki nemli

kuru yapraklara yaklaşırken talih yüzüne güldü ve dört beş tane anı onu sokmadan eline kondurdu. Benincasa hemen bir tanesini yakalayıp karnına bastırdu ve iğnesi olmadığını gördü. Dışarı boşalan salgısı bala benzer bir yoğunlukla çıkıyordu şimdi. Muhteşem iyi kalpli hayvancıklar!

Muhasebeci balmumu kesecikleri bir anda yerlerinden aldı ve arıların yapışkan takibinden kaçmak için epeyce uzaklaşıp bir kütüğün üzerine oturdu. On iki kesenin yedisinde polen vardı. Geri kalanlarsa bal doluydu, Benincasa'nın açgözlülükle parmakladığı karanlık saydamlıkta koyu bir baldı bu. Farklı bir tat alıyordu. Neydi? Muhasebeci bu tadı çıkaramadı. Belki meyve ağačlarının reçinesinden geliyordu ya da okaliptüsten. Yine aynı tat nedeniyle, yoğun baldan geriye belli belirsiz bir burukluk kalıyordu. Ama öyle de güzel kokuyordu ki!

Benincasa yalnızca beş keseciğin işine yarayacağından emin olur olmaz işe koyuldu. Düşüncesi basitti: Damlayan peteği ağzının üstünde asılı tutacaktı. Ama bal yoğun olduğu için ağzını boş yere yarım dakika kadar açık tutup bekledikten sonra deliğı büyütmesi gerekti. Bal ancak o zaman ortaya çıktı, ağır bir ip gibi incelererek muhasebecinin ağzına indi.

Beş petek de birbiri ardına aynı metotla Benincasa'nın ağzına aktı. Aralardaki zamanı uzatmasının da, boşalan keseleri tekrar tekrar elden geçirmesinin de pek bir faydası olmadı; sonunda artık bittiğini kabullenmek zorunda kaldı.

Bu arada kafasını öyle yukarı doğru çevirip tutunca biraz başı dönmüştü sanki. Baldan dolayı ağırlaşmış, sabit ve gözleri kocaman açık halde Benincasa yeniden alacakaranlık ormana baktı. Ağačlar ve yer tümüyle eğik bir hal almıştı ve başı gördüğü sahnenin salınımına eşlik ediyordu.

– Ne tuhaf baş dönmesi bu, diye düşündü muhasebeci. İşin kötüsü...

Ayağa kalkıp adım atmayı deneyince yeniden kütüğün üzerine kendini bırakmak zorunda kalmıştı. Bedeni kurşun gibi ağır geliyordu şimdi, özellikle de ayakları, sanki alabildiğine şişmişlerdi. Ayakları ve elleri karıncalanıyordu.

– Bu çok tuhaf, çok tuhaf, çok tuhaf! diye aptalca tekrarlıyordu Benincasa ama bu tuhaflığın sebebini sorgulamak aklına gelmiyordu. Sanki karıncalar varmış gibi... *Corrección* diye düşündü.

Ve birden nefesi kesildi ama korkudan.

– Baldan olmalı!.. Zehirliydi!.. Zehirlendim!

Ayağa kalkmak için ikinci bir çaba gösterince dehşetten tüyleri diken diken oldu: Hareket bile edememişti. Şimdi o kurşuni ağırlık ve karıncalanma hissi beline kadar çıkmıştı. Bir an orada tek başına, annesinden ve arkadaşlarından uzakta öylece ölüp kalacağını düşünmenin dehşeti tüm savunma mekanizmalarını bastırdı.

– Şimdi öleceğim!.. Burada böylece öleceğim!.. Elimi bile oynatamıyorum!..

O panik içerisinde yine de ateşinin olmadığını, boğazında yanma olmadığını, kalbinin ve nabzının normal ritmini koruduğunu tespit etti. En büyük korkusu biçim değiştirdi.

– Felç oldum, felç bu! Ya beni bulamazlarsa!..

Ama duyularına bir şey olmasa da önüne geçilmez bir uyku hali ele geçiriyordu şimdi bedenini, beraberinde baş dönmesi de hızlanıyordu. Sallanan zeminin bu yüzden siyaha döndüğünü ve baş döndürücü bir hızda sarsıldığını zannetti. Aklına tekrar *corrección* geldi ve zihni daha büyük bir korkuyla şu ihtimale takılıp kaldı: Bütün zemini işgal eden bu karanlık aslında...

Yine de bu son korkudan kendisini çekip alacak gücü vardı hâlâ; birden çılgık attı, erkek sesinin korkmuş bir çocuk sesiyle aynı tona büründüğü gerçek bir alarmdı bu: Kara bir karınca

nehri bacaklarından hızlıca yukarı çıkıyordu. Her şeyi yalayıp yutan *corrección* etrafındaki zemini karartıyordu ve muhasebeci içdonunun altından yukarı çıkan etobur karıncalardan bir nehir hissetti.

Vaftiz babası onu ancak iki gün sonra buldu; üzerinde en ufak bir et parçası bile yoktu, Benincasa'nın elbiseleriyle kaplı bir iskeletti artık. Yakınlarda hâlâ talana devam eden *corrección* ve etraftaki balmumu kesecikler her şeyi yeterince aydınlatıyordu.

Yaban balının bu uyuşturucu ya da felç edici özelliklere sahip olması çok rastlanan bir durum değildir ama olur bazen. Tropiklerde aynı karakterde çiçeklerden bolca bulunur ve balın tadı çoğu zaman içeriğine dair bilgi de verir – tıpkı Benincasa'nın ne olduğunu tam olarak çıkaramadığı okalıptüs reçinesi tadı gibi.

İLK SİGARAMIZ

María'yla bana, teyzemizin ölümüyle verdiği kadar büyük bir mutluluk veren başka hiçbir dönem olmadı.

Lucia üç ay kaldığı Buenos Aires'ten yeni dönmüştü. O gece biz yattıktan sonra anneme şöyle dediğini duyduk:

– Ne tuhaf! Kaşlarım şişmiş.

Annem teyzemizin kaşlarını incelemiş olmalıydı, çünkü biraz sonra şöyle dedi:

– Doğru... Bir şey hissetmiyor musun peki?

– Hayır... Yalnızca uyku.

Ertesi gün öğleden sonra ikiye doğru birden gergin bir hareketlilik fark ettik evimizde; açılan ama kapanmayan kapılar, çığlıklarla kesilen kısa diyaloglar ve korkulu yüzler. Lucia'da çiçek hastalığı vardı, Buenos Aires'ten kapıldığı kanamalı türden bir çiçek hastalığı.

Yine de bu üzücü olay beni ve kız kardeşimi epey heyecanlandırdı. Çünkü küçükler hep büyük olayların kendi evlerinde gerçekleşmemesine hayıflanır. Ama bu sefer bizim teyzemizdi –tam da bizim kendi teyzemiz!– ve çiçek hastasıydı! Ben, mutlu çocuk, o zamana kadar bir polis memuruyla olan arkadaşlığımı ve basamakları atlayarak gelip yanıma oturan palyaçoyla olan maceramı gururla anlatırdım. Ama şimdi büyük olay bizim kendi evimizde geçiyordu ve sokak kapısında du-

rup içeri bakmaya çalışan ilk çocuğa durumu haber verirken gözlerimde artık gerçekten yasta olan bir çocuğun, şaşkınlık ve kıskançlık içindeki küçük komşuları karşısında ilk kez tattığı bir kibir vardı.

Hemen o akşam evden çıktık, onca telaş içerisinde bula-bildiğimiz tek yere, yakınlardaki eski bir kır evine yerleştik. Annemin çocukluğunda çiçek hastalığı geçiren bir kız kardeşi Lucia'nın yanında kaldı.

Elbette annem ilk günleri çiçek hastası bir kadını öpmüş çocukları için korkunç kaygılar duyarak geçirdi. Ama orada kudurmuş Robinson'lara dönüşen biz çocukların teyzemizi hatırlamaya zamanımız yoktu. Kır evi uzun zamandır kendi kasvetli ve nemli sessizliğinde uyuyordu. Kabuklu bitlerden beyazlaşmış portakal ağaçları, çatallanan yerlerinden çatlamış şeftali ağaçları, sepetçi söğüdü gibi duran ayva ağaçları, terk edilmiş gibi yerlerde sürünen incir ağaçları adım atmayı zorlaştıran sık yapraklarıyla çok güçlü bir yeryüzü cenneti duygusu veriyordu insana.

Biz elbette Âdem ile Havva değildik ama büyük bir aile faciasıyla, teyzemizin bizim burada keşfe başlayışımızdan dört gün sonra gerçekleşen ölümüyle kaderine sürüklenen kahraman Robinson'lardık.

Bütün günümüzü o kır evinin altını üstüne getirerek geçiriyorduk ama yerlere kadar inen yapraklarıyla ayağımıza takılan incir ağaçları bizi biraz endişelendiriyordu. Kuyu da bazı coğrafi kaygılara neden oluyordu. Bir türlü bitirilememiş eski bir kuyuydu bu, on dört metre derindeki tabanı taşla döşendikten sonra yarım kalan inşaatı şimdi duvarlarını kaplayan baldırıklaralar ve eğreltiotları arasında kaybolmuştu. Ama yine de keşfedilmesi gerekiyordu ve öncü birlik olarak büyük uğraşlarla hemen kenarına büyük bir taş getirmeyi başardık. Kuyu

bir şeker kamışı sırasının arkasında saklı kaldığından bu işlemi annem bizi görmeden yapabilmıştık. Buna rağmen, şairane esinlenmeleri maceralarımızda hep kabul gören María, kuyuyu yarisına kadar dolduracak büyük bir yağmura kadar asıl eylemi ertelememizi önerdi; böylece deneyimiz bilimsel olmanın yanı sıra sanatsal bir tatmin de sunacaktı.

Ama gündelik seferlerimizde özellikle hedef aldığımız asıl yer sazlıktı. Yeşil, kuru, dik, eğik, birbirine geçmiş ya da top-rağa doğru ikiye bükülmüş kamışlarla tufan yerini andıran bu darmaduman alanı gerektiği gibi keşfetmek tam iki haftamızı aldı. Kamışlar üzerlerine düşüp kalmış kuru yapraklarla birbirine bağlanıyor, en ufak bir dokunuş tüm havayı uçuşan tozlar ve liflerle dolduruyordu.

Yine de gizlice her yanını keşfettik sonunda; kız kardeşimle kendimize sığınak yaptığımız gizli bir köşesinde birbirimize yaslanarak çıt çıkarmadan oturur, o yarı karanlık sessizlikte saatlerce hiç korku hissetmeden kalabilmenin gururunu yaşırdık.

Bir akşam vakti sigara içmeyi keşfedişimiz de, küçük girişimimizden utansak da, burada oldu. Annem duldu; iki kız kardeşi de bizimle birlikte yaşıyordu ama o dönemde bir de erkek kardeşi vardı yanımızda; Lucia'yla birlikte Buenos Aires'ten gelmişti.

Bizim bu daha yirmi yaşındaki pek zarif ve kendini beğenmiş dayımız, annemizin o dönemki üzüntüsünden ve zayıf karakterinden de cesaret alarak üzerimizde bir yetki atfediyordu kendine.

María ve ben, daha ilk andan itibaren ta yürekte gelen bir antipati duyduk bu üvey baba bozuntusuna karşı.

– İnan bana, diyordu anneme, çenesiyle bizi işaret ederek, sırf şu çocuklarına göz kulak olmak için bile hep seninle yaşamak isterdim. Başına çok iş açacak bunlar.

– Rahat bırak onları! diye yanıtlardı annem bıkkın bir tonla.

Biz bir şey demezdik ama yemek tabağının üzerinden birbirimize bakardık.

Bu zorba adamdan bir paket sigara çalmıştık sonra, hemen bu erkeklere özgü eyleme girişmek için can atıyor olsak da önce düzeneğin tamamlanmasını beklemıştık.

Bu düzeneğ benim hazne olarak bir kamy parçasından oyduğum gövdeden, ağızlık olarak kalın bir perde kumaşından hazırladığım çubuktan ve yapıştırıcı olarak kullandığım yeni takılmış bir camın macunundan ibaretti. Pipomuz kusursuz olmuştu: büyük, hafif ve rengârenk.

Sazlıktaki gizli sığınağımızda María'yla beraber dini, katı bir adanmışlıkla doldurduk pipoyu. Beş sigaranın tütününü boşaltmıştık içine, dizlerimizi göğsümüze doğru çekerek oturduktan sonra pipoyu yaktım ve içime çektim. Tüm hareketlerimi dikkatle bir bir takip edip aklına kazıyan María gözlerimin yaşlarla dolduğunu fark etti: Böyle iğrenç bir şeyi hayatımda ne duymuş ne de görmüştüm. Yine de yığıtçe yuttum iç bulandırıcı tükürüğümü.

– Güzel mi? diye sordu María hevesle elini uzatarak.

– Güzel, diye yanıtladım korkunç aleti ona verirken.

María benden çok daha güçlü bir nefes çekti içine. Bu sefer onu dikkatle gözlemleyen ben fark ettim gözlerinde biriken yaşları ve dudaklarında, dilinde, boğazında belirip o yaşları engellemeye çalışan eşzamanlı hareketliliği. Benden çok daha cesur çıkmıştı.

– Güzelmiş, dedi ıslak gözlerle, neredeyse yüzünü buruşturarak. Sonra bronz rengi çubuğu bir kez daha kahramanca ağzına götürdü.

Onu bir an önce kurtarmak gerekiyordu bu işkenceden. Gururdu, beni o iç bulandırıcı tutsüyü övmeye zorlayan aynı

gurur, yalnızca oydu Maria'yı da sanki matah bir şeymiş gibi yeniden o cehennemi dumana atılmaya iten şey.

– Şışt! dedim birden, bir ses duymuş gibi dikkat kesilerek. Sanki önceki gün gördüğümüz kızılgerdan bu... Buralarda bir yuvası olmalı...

María pipoyu bir yana bırakarak doğruldu, kulaklarımız tetikte, araştıran gözlerle uzaklaştık oradan; sözde o küçük hayvanı görmek isteğiyleydi ama gerçekte onurumuz zedelenmeden tütünden uzaklaşabilmemiz için akıllılık ederek uydurduğum o saygıdeğer bahaneye sarılan iki çaresiz gibiydik.

Kenara atılan pipoyu ancak bir ay sonra yeniden elime aldım ama bu sefer çok farklı oldu sonuçları.

Bizim şu ya da bu yaramazlığımızda, üvey babalık taslayan o adam bize karşı sesini kız kardeşimle benim kaldıracabileceğimizden çok daha fazla yükseltmeye başlamıştı. Annemize şikâyet ettik.

– Aman! Boş verin onu, diye yanıtladı annem bizi neredeyse hiç dinlemeden. Öyledir o.

– Ya bir gün bize vurmaya kalkarsa! diye sızlandı María.

– Siz ona sebep vermezseniz bir şey olmaz. Ne yaptınız ona? diye ekledi bana dönerek.

– Hiçbir şey anne... Ama bana dokunmasını istemiyorum ben! diye itiraz ettim.

Tam o esnada dayımız girdi içeri.

– Ah! Senin bir tanecik Eduardo'n da buradaymış... Bu çocuk senin saçlarını bembeyaz yapacak, göreceksin!

– Senin onlara vurmak istediğinden şikâyet ediyorlar.

– Ben mi? diye bağırды bizim üvey baba beni süzerek. Henüz böyle bir şey düşünmedim. Ama bana saygıda kusur edersen...

– O zaman iyi yaparsın, diye onayladı annem.

– Bana dokunmasını istemiyorum ben! diye tekrarladım öfkeden kıpkırmızı. O babamız değil!

– Ama zavallı babanız artık yok ve o da senin dayın. Yeter artık, şimdi rahat bırakın beni! diye bitirdi annem bizi başından savarak.

María ve ben avluda tek başımıza, gözlerimizden ateşler saçarak birbirimize bakıyorduk.

– Kimse bana vuramaz! dedim ben.

– Aynen... Bana da! diye destekledi o da.

– Salak herif!

Ve fikir, hep olduğu gibi, yine öfkeli bir gülüş ve zafer yürüyüşüyle kız kardeşimin aklına geldi:

– Alfonso dayı... Allahın salağı! Alfonso dayı... Allahın salağı!

Az sonra bizim üvey babayla karşılaşp da nasıl baktığını görünce bizi duyduğunu düşündüm. Ama artık Çifte Atan Sigara planımızın uygulamasına geçmiştik, isim elbette o sıralar maceralarını okuduğumuz Katır Maud'un¹ meşhur çiftelerinden geliyordu.

Çifte Atan Sigara özünde sigara kâğıdıyla sarılmış bir ro-ketti, Alfonso dayının hep komodinin üstünde duran, yalnızca siesta vakitlerinde kullandığı sigara paketine yerleştirilmişti.

Sigarayı içene fazla zarar vermesin diye bir ucu kesilmişti. Şiddetli bir kıvılcım yağmuru yeterliydi bizim için ve aslında planımız dayımızın o uykulu haliyle sigaranın fazladan sertliğini fark etmemesi üzerine kuruluydu.

Ama işler bazen öyle hızlanıyor ki onu anlatmaya ne zamanımız ne de nefesimiz yetiyor. Tek bildiğim bu üvey baba bozuntusunun odasından fişek gibi çıktığı ve yemek odasında annemle karşılaştığı.

¹ Frederick Burr Opper'in (1857-1937) yarattığı bir çizgi karakter. (e.n.)

– Ah, buradasın demek! Ne yaptılar biliyor musun? Sana yemin ediyorum bu sefer beni hiç unutmayacaklar!

– Alfonso!

– Ne? Bir sen eksiktin şimdi! Çocuklarını eğitmeyi bilmiyorsan ben hallederim o halde!

Dayımın öfkeli sesini duyduğumuzda kız kardeşimle ben tüm masumiyetimizle sarnıcın korkuluk duvarına çizgiler çizmekle meşguldük, sonra ben yavaşça bahçe kapısından yemek odasına girdim ve annemin arkasında durdum. Üvey baba beni görünce üzerime atıldı.

– Ben hiçbir şey yapmadım! diye bağırdım.

– Bekle sen! diye kükredi dayım, masanın etrafında peşimden koşarak.

– Alfonso, bırak onu!

– Önce bir yakalayayım, sonra bırakacağım!

– Bana dokunmasını istemiyorum!

– Hadi Alfonso! Çocuk gibisin!

Bu bizim üvey babaya söylenebilecek en son şeydi. Bir küfür savurdu ve peşimdeki bacakları birden öyle hızlandı ki, neredeyse beni yakalayacaktı. Ama o anda ben de gergin bir sapanla atılmış gibi açık kapıdan fırlayıp bahçeye koşmuştum, peşimden de dayım.

Beş saniye içinde şeftali, portakal ve armut ağaçlarını fişek gibi geçivermiştik, kuyu ve yanındaki taşla ilgili fikir tüm netliğiyle tam o anda aklıma geldi.

– Bana dokunmanızı istemiyorum! diye bağıırıyordum hâlâ.

– Bekle!

Tam o esnada sazlıklara gelmiştik.

– Kendimi kuyuya atarım! diye bağırdım annem de duysun diye.

– Dur, ben atacağım seni oraya!

Bir anda kamışların arasına dalıp onun görüş açısından çıktım, kuyunun kenarında yağmurun yağmasını bekleyen keşif taşımızı omuzumla aşağı ittim ve yan tarafa sıçrayıp yaprakların altına gizlendim.

Hemen sonra dayım belirdi ama beni yine göremedi, şimdi orada kuyunun dibine düşüp dümdüz olmuş bedenden yükselen berbat bir uğultu hissediyordu mutlaka.

Üvey baba duraksadı, tüm rengi atmıştı, kocaman açılmış gözleriyle dört yanı tarayarak kuyuya yaklaştı. İçine bakmayı denedi ama baldırıkaralar buna mani oldu. O zaman durup düşündü bir süre, kuyunun içine ve çevresine dikkatlice baktı, sonra beni yeniden aramaya başladı.

Maalesef kısa süre öncesine kadar Alfonso dayı kendisi de anne babasıyla yüz yüze gelmemek için epeyce çabalamıştı ve o dönemde izlediği stratejiler zihninde hâlâ tazeydi, bu yüzden beni ararken kendisini mümkün olduğunca benim yerime koyarak hareket edebiliyordu.

Hemen sonra hayranlık uyandıran bir koku alma duyusu sayesinde ısrarla aynı yöne ilerleyerek sığınağımı buldu ama beni tümüyle gizleyen sık yapraklardan başka bir şey göremedi, üstelik yere çarpan bedenimin kuyudan yükselen uğultusu da bir türlü aklından çıkmıyordu, bu yüzden çok fazla aramadı.

Sonunda benim kuyunun dibinde uzanmış yatıyor olduğuma inandı, böylece benim sonraki intikamım diye adlandıracağımız şeyi başlatmış oldum. Durum çok açıktı: Dayım bana vurmasına izin vermemek için intihar ettiğimi hangi yüzle anlatacaktı anneme?

On dakika geçti.

– Alfonso! diye annemin sesi geldi birden avludan.

– Mercedes? diye yanıtladı öteki bir anda kendine gelerek.

Annem mutlaka bir şey hissetmişti, çünkü sesi yeniden duyuldu, kaygılıydı.

– Eduardo? O nerede? diye ekledi yaklaşarak.

– Burada benimle! diye yanıtladı gülerek. Biz çoktan barıştık bile.

Annem uzaktan onun renginin solukluğunu ve rahat bir gülümsemeye benzemeye çalışan gülünç ağzını göremediği için her şey yolundaydı.

– Ona vurmadın değil mi? diye üsteliyordu annem.

– Hayır tabii ki. Şakaydı o!

Annem yeniden içeri girdi. Şaka ha! Benim bu üvey baba için hazırladığım asıl şaka şimdi başlıyordu.

Az önce siesta uykusundan uyanan büyük teyzem Celia avludan geçerken Alfonso onu eliyle sessizce çağırdı. Celia biraz sonra ellerini başına götürerek kısık bir “Ah!” sesiyle inledi.

– Ama nasıl olur! Ne korkunç! Zavallı, zavallı Mercedes! Ne büyük acı!

Mercedes öğrenmeden önce bir meseleyi halletmek gerekiyordu. Beni daha ölmeden kuyudan çıkarmak mıydı bu?.. Gelişigüzel taşlarla örülü kuyunun on dört metre derinliği vardı. Belki yaşıyordum, olabilirdi de, kim bilir... Ama bunun için bir sürü halat ve adam getirmek gerekiyordu, ya Mercedes...

– Zavallı, zavallı anne! diye yineleyip duruyordu teyzem.

Şurası bir gerçek ki benim için, bedensel onuru uğruna kendini feda eden bu küçük kahraman için tek bir damla bile gözyaşı dökülmüyordu. Annem yaşanan acıdaki tüm ilgiyi üstüne toplamıştı, benim aşağıda düşük de olsa hâlâ yaşıyor olma ihtimalim bile ona feda ediliyordu. Ölü ya da diri, her halükârda gururumu yaralayan bu durum intikam arzumu daha da kabarttı.

Yarım saat sonra annem yeniden beni sordu ve Celia onu

öyle zavallı bir yapmacıklıkla yanıtladı ki, annem hemen kötü bir şey olduğundan emin oldu.

– Eduardo, oğlum! diye haykırdı kendisini tutmaya çalışan kardeşinin elinden kurtulup bahçeye doğru koşturarak.

– Mercedes! Sana yemin ederim bir şey yok! Dur!

– Oğlum! Oğlum! Alfonso!

Alfonso onu yakalamak için koştu, kuyuya yöneldiğini görüp engel oldu. Annemin aklında somut bir şey yoktu ama kardeşinin korku dolu tavırlarını görünce benim bir saat önceki çığığımı hatırlayıp kendisi de korku dolu bir çığlık attı.

– Ah! Oğlum! Kendini öldürdü! Bırak, bırakın beni! Oğlum! Alfonso, oğlumu sen öldürdün!

Kendinden geçen annemi alıp götürdüler. Annemin bu umutsuzluğu beni azıcık bile heyecanlandırmadı, mademki ben –o acının sebebi– aslında hayattaydım, hem de daha sekiz yaşında böyle yarı trajik durumları yetişkinler gibi kullanarak heyecanla rol yapabilecek kadar hayattaydım: Beni görünce nasıl da sevinecekti kim bilir!

Bu arada bizim üvey babanın yaşadığı felaketin zevkini çıkarıyordum.

– Hıh!.. Bana vurmak ha! diye homurdanıyordum yaprakların altında. Sonra dikkatle ayağa kalktım, sığınağımda yine çömelerek oturdum ve yaprakların arasına iyice gizlenmiş o meşhur pipoyu elime aldım. O anda birden ciddi ciddi o pipoyu sonuna kadar içmeye karar verdim.

O nemlenen, kuruyan, sonra defalarca tekrar nemlenip tekrar kuruyan tütünün dumanı şimdi acı biber, kimyasal bir çözelti ve sodyum sülfat tadındaydı, yine de ilk seferkinden çok daha iyiydi. Bu yüzden kaşlarımı çatıp dişlerimle ağızlığı sıkıca tutarak zorlu olacağıı bildiğim bu işe bir kez daha giriştim.

Sanırım pipoyu dört kere doldurup içtim. Sonunda sazlıgın

tümüyle maviye boyandığını ve gözlerimin iki parmak ötesinde dans etmeye başladığını hatırlıyorum yalnızca. Başımın her iki yanından iki üç çekiç şakaklarımı dövmeye başlamıştı, bu arada artık ağzıma gelmiş olan midem çektiğim son dumanları bizzat soluyordu.

Kendime geldiğimde beni kollarımdan tutmuş eve götürüyorlardı. Korkunç derecede hasta hissetmeme rağmen olabilecekleri düşünerek uyumaya devam ediyormuş numarası yaptım. Annemin beni çıldırmışçasına sarsan ellerini hissettim.

– Canım oğlum benim! Eduardo, oğlum! Ah Alfonso, bana yaşattığın bu acıları asla affetmeyeceğim!

– Hadi ama! diyordu teyzem ona. Toparlan biraz Mercedes! Bak işte, bir şey yok!

– Ah! diye yanıtladı annem, ellerini kalbine götürüp derin bir nefes alarak. Evet, geçti artık!.. Ama söyle bana Alfonso, nasıl oldu da ona bir şey olmadı? Şu kuyu, tanrım!..

Üvey baba gerçeği açıklamayı daha sakın bir zamana bırakmayı yeğledi ve biraz bozularak da olsa boş yere kuyudaki çöküntüden, zemindeki toprağın yumuşaklığından bahsetti, bu arada zavallı annem intihara kalkışan oğlundan etrafa yayılan korkunç bütün kokusunu bir türlü fark etmiyordu.

Sonunda gözlerimi açtım, gülümsedim ve yeniden uyudum, bu sefer onurumla ve derinden.

Alfonso dayı beni uyandırdığında artık akşam olmuştu.

– Sana ne yapayım istersin? dedi ılık gibi bir hınçla. Yarın olsun, her şeyi annene anlatıyorum, o zaman göreceksin şakanın ne olduğunu!

Gözlerim henüz tam açılmamıştı, etraftaki her şey biraz dans ediyordu ve midem hâlâ boğazıma yapıştı.

Yine de onu yanıtladım:

– Eğer anneme anlatırsan bu sefer yemin ederim kendimi vururum!

Kahramanca pipo içen genç bir intihar girişimcisinin gözle-
rinde o an umutsuz bir cesaret mi okunuyordu acaba?

Muhtemelen evet. Çünkü bir şekilde o üvey baba epey bir
zaman sertçe gözlerimin içine baktıktan sonra nihayet omuz
silkti ve biraz aşığı kaymış olan pikemi boğazıma kadar çekti.

– İçimden bir ses en iyisi bu mikropla dost olmak diyor,
diye mırıldandı.

– Bence de, diye yanıtladım.

Ve uyudum.

MENENJİT VE GÖLGESİ

Şaşkınlığım geçmiyor. Ne demek oluyor şimdi şu Funes'in mektubu ve doktorun konuşması? İtiraf edeyim ki tek bir kelime bile anlamadım bunlardan.

İşte, bakın. Dört saat önce, sabahın saat yedisinde Funes'ten bir pusula alıyorum, şöyle diyor:

Saygıdeğer dostum,
Eğer sizin için bir mahzuru yoksa bu akşam bana uğramanızı rica ediyorum.
Zamanım olursa sizi daha önce görmeye geleceğim.
Saygılarımla,

LUIS MARÍA FUNES

Şaşkınlığım tam da burada başladı. Ne bileyim, kimse sabahın yedisinde ciddi bir neden olmadan o geceki farazi bir konuşma için davet edilmez. Bana ne söylemek istiyor Funes? Onunla arkadaşlığımız oldukça mesafeli ve evine de sadece bir kere gitmişliğim vardır. Bir de epeyce güzel iki kız kardeşi olduğunu biliyorum.

İşte bu yüzden şaşırdım kaldım. Bu, işin Funes'le ilgili kısmı. Bir de şu var; o pusuladan bir saat sonra, tam ben evden

çıkarken Doktor Ayestarain geliyor evime, ta yüksekokuldan arkadaşım olan bir başka tanış, onunla da ancak Funes'le olduğu kadar bir ilişkim vardır.

Ve adam bana önce havadan sudan bahsedip sonunda şöyle diyor:

– Pekâlâ Durán, bu saatte buraya sizinle bu önemsiz şeylerden konuşmaya gelmediğimi siz de anlamışsınızdır zaten değil mi?

– Sanırım öyle, diye yanıtlamaktan başka yol bulamadım.

– Tamam o halde. O zaman size bir soru sormama izin verin, tek bir soru. Sorunun yersizliğine dair her şeyi size hemen sonra açıklayacağım. İzin veriyor musunuz?

– Nasıl isterseniz, diye yanıtladım samimiyetle, bir yandan kendimce gardımı almayı da ihmal etmeden.

Ayestarain bunun üstüne bana erkeklerin kendi aralarında birbirlerine yönelttiği o gülümseyişle baktı ve şu saçma soruyu sordu:

– María Elvira Funes'e karşı ne tür bir his besliyorsunuz?

Ah, ah! Mesele buydu demek! María Elvira Funes, Luis María Funes'ın kız kardeşi, ikisi de María! Ama ben bu kızı tanımıyorum bile! Doktora bir deliye bakar gibi bakıyor olmam hiç de tuhaf değildi bu yüzden.

– María Elvira Funes? diye tekrarladım. Hiçbir türde, hiçbir his. Onu tanımıyorum bile neredeyse. Ve şimdi...

– Hayır, hayır, izin verin, diye kesti sözümü. Sizi temin ederim ki bu ciddi bir konu... İkiniz arasında bir şey olmadığına dair bana dost sözü verebilir misiniz?

– Delirdiniz herhalde! dedim sonunda. Hiçbir şey, kesinlikle hiçbir şey yok! Size bir kez daha söylüyorum, onu tanımıyorum bile neredeyse ve onun da beni hatırlayacağını hiç sanmıyorum. Onunla bir kez, kendi evinde, o da bir dakika konuştum,

hadi iki üç dakika olsun, hepsi bu. Bu yüzden size onuncu kez tekrar ediyorum, ona karşı özel bir his beslemiyorum.

– Tuhaf, gerçekten çok tuhaf... diye mırıldandı adam, gözünü benden ayırmadan.

Ne kadar saygın biri olursa olsun –ki öyleydi– gelip bana aspirinlerle hiçbir alakası olmayan bir konudan bahseden bu Hipokrat çömezi giderek can sıkıcı olmaya başlıyordu.

– Sanırım şimdi hakkım var...

Ama yine sözümü kesti.

– Evet, fazlasıyla hakkınız var... Ama bu akşama kadar bekleyebilir misiniz? İki kelimedede anlayacaksınız konunun tam olarak ne olduğunu, şaka olmadığını... Bahsettiğimiz kişi ağır hasta, neredeyse bir ölü... Anladınız mı bir şey? diye bitirdi gözlerimin içine bakarak.

Ben de aynı şekilde gözlerinin içine baktım bir süre.

– Tek kelime bile anlamadım, diye yanıtladım.

– Ben de, diye omuz silkerek katıldı bana. Bu yüzden size diyorum ki konu epey ciddi... Nihayet bu gece bir şeyler öğreneceğiz. Gelecek misiniz? Çok önemli.

– Geleceğim, derken bu sefer ben omuz silkdim.

Ve şimdi de buradayım işte, çünkü bütün gün bir budala gibi Funes'in beni neredeyse hiç tanımayan ve benim de neredeyse hiç tanımadığım bir kız kardeşinin ağır hastalığıyla benim nasıl bir alakam olabilir diye sorup durdum kendime.

Şimdi Funes'lerden geliyorum. Hayatımda gördüğüm en olağanüstü şey bu. Ruh göçü, ispritizma, telepati ve iç dünya ait diğer saçma şeyler benim içine düştüğüm bu saçma durumun yanında hiç sayılır. İnsanı deli etmeye yetecek küçük bir mesele. Bakın, ne oldu.

Funes'lere gittim. Luis María beni çalışma odasına götür-

dü. İki aptal gibi kendimizi havadan sudan meselelerden bahsetmeye zorlayarak –ve bunun tümüyle farkında olduğumuz için de birbirimize bakmaktan kaçınarak– bir süre konuştuk. Sonunda Ayestarain de geldi yanımıza ama bu kez Luis María çıktı, çıkarken de masanın üzerindeki sigara paketini bana bıraktı, çünkü benimki bitmişti. Sonra eski okul arkadaşım bana durumun özetle ne olduğunu anlattı:

Dört ya da beş gece önce, María Elvira evinde misafirlerini ağırladıktan sonra kendisini kötü hissetmişti. O akşamüstü yaptığı soğuk duş yüzünden olduğunu düşünüyordu annesi. Sonuçta o geceyi epey halsiz ve dinmeyen bir baş ağrısıyla geçirmişti. Ertesi sabah daha büyük bir kırılganlık, ateş olmuş ve aynı günün gecesi tüm belirtileriyle bir menenjitte dönmüştü. Sayıklamaları son derece içten ve alabildiğine uzundu. Dindirmenin mümkün olmadığı çok büyük bir acıyla dile getiriliyorlardı. Sayıklamanın, tabiri caizse, bu psikolojik izdüşümleri ortaya çıkıtları ilk geceden itibaren onun tüm hayatını ele geçiren tek, yalnızca tek bir konu etrafında dönüp durmuştu.

– Bir tür saplantı, diye devam etti Ayestarain, kırk iki derece ateşle gelen basit bir saplantı. Gözleri sürekli kapıya dikili ama kimseyi çağırdığı da yok. Sinirleri bu dile getirilmeyen ama onu öldüren huzursuzlukla tükenip gidiyor ve dünden beri meslektaşlarımla bunu nasıl dindireceğimizi düşünüyoruz... Böyle devam edemez. Ve biliyor musunuz, diye sorarak bitirdi, kimin ismini anıp duruyor kendinden geçip sayıkladığında?

– Bilmiyorum... diye yanıtladım kalbimin bir anda ritim değiştirdiğini hissederek.

– Sizin, dedi ve ateşimi istedi.

Anlaşılabileceği üzere bir müddet öylece kaldık.

– Hâlâ anlamıyor musunuz? diye sordu sonunda.

– Tek kelime bile... diye mırıldandım afallayarak, tıpkı tiyatrodan çıkan genç bir adamın, başroldeki büyük aktrisin bir arabanın içindeki loş karanlıkta durup kapıyı kendisi için açık tuttuğunu gördüğünde afallayacağı kadar... Ama ben artık neredeyse otuz yaşındaydım ve doktora bu duruma nasıl mantıklı bir açıklama getirebileceğini sordum.

– Açıklama mı? Hiçbir açıklamam yok. En ufak bir tane bile. Bu konuda neyi bilmemi bekliyorsunuz benden? Ah, pekâlâ... İlla ki bir tane istiyorsanız şöyle söyleyeyim; bir yerde bir milyon, iki milyon farklı tohum olduğunu farz edin, herhangi bir yerde olabilir. Bir deprem oluyor ve iblis gibi her yeri birbirine katıyor, her şeyi yerle bir ediyor ama felaketin ardından yine de bir tohum sürgün veriyor, herhangi bir tohum, en dipten ya da yüzeyden, fark etmez. Hem de muhteşem bir bitki... Bu yeterli mi sizin için? Size bundan başka tek kelime söyleyemem. Onu neredeyse hiç tanımadığınız ve hasta da sizi hiç tanımadığı halde neden o sayıklayan zihnindeki bu seçilmiş tohum tam da siz oldunuz? Bu konuda ne bilmemi bekliyorsunuz?

– Elbette öyle... diye yanıtladım sürekli sorgulayan bakışlarını, ama bunu söylerken önce zihinsel bir dağınıklığın sonucunda öylesine seçilmiş bir nesneye, sonra da bir tedavi aracına indirgendiyimi görünce aynı zamanda buza kestiğimi de hissettim.

Tam bu esnada Luis María girdi.

– Annem sizi çağırıyor, dedi doktora. Ve bana dönüp zorlama bir gülümsemeyle ekledi:

– Ayestarain'den neler olduğunu öğrendiniz mi? Başkası için deli olmak dedikleri bu olsa gerek...

Bu “başkası” ifadesi bir açıklama yapmayı gerektirir. Funes’lerin, özellikle de benim giderek gülünç bir parçası olmaya başladığım bu ailenin çok güçlü bir onur duygusu vardır; ata-

larından kaynaklandığını sanıyorum, bir de bana daha muhtemel bir sebep gibi gelen servetleri yüzünden. Böyle olunca, güzel evlatlarının aşk hayallerinin yetersiz toplumsal pozisyonadaki birisindense bende, yani mühendis Carlos Durán'da yoğunlaşmış olmasından oldukça hoşnutlardı. İşte bu yüzden, kendi iç muhakememde bana genç bir soylu onuru veren bu ince düşünceliliğe teşekkür ettim.

– Sıra dışı bir durum... diye yeniden başladı Luis María, can sıkıntısıyla masanın üzerindeki kibritlerle oynayarak.

Bir an sonra yeni bir zorlama gülümsemeye konuştu:

– Bir süre bize eşlik etmeniz bir mahzuru olur mu? Artık biliyorsunuz ne de olsa, değil mi? Ayestarain dönüyor galiba...

Gerçekten de şimdi içeri giriyordu.

– Yine başladı... diye başını salladı yalnızca Luis María'ya bakarak. Luis María o zaman bana o gece üçüncü kez zorlama bir gülümsemeye baktı:

– Gidelim isterseniz?

– Büyük bir zevkle, dedim. Ve gittik.

Önce doktor girdi gürültü yapmadan, sonra Luis María ve sonunda ben; üçümüz de aramızda belli mesafeler bırakarak. Dikkatimi çeken ilk şey, her ne kadar bunu bekliyor olmam gerekse de, yatak odasının loşluğuymdu. Ayakta duran annesi ve kız kardeşi gözlerini bana dikmişti, benim baş eğişimi yine kısa birer baş eğişile yanıtladılar, bu yüzden daha fazla ilerlemem gerektiğini düşündüm. İkisi de bana olduklarından çok daha uzun geldi. Yatağa döndüm ve bir buz torbasının altından bana bakan iki açık göz gördüm. Duraksayarak doktora baktım ama gözleriyle belli belirsiz bir işaret verdi ve yatağa yaklaştım.

Tüm erkekler gibi benim de, yavaşça yaklaştığımızda bizi seven iki gözün nasıl baktığına dair bir fikrim vardı. Ama o an beni gören gözlerdeki ışığı, ben yaklaştıkça içinde boğulduk-

ları mutluluğu, ben üzerine eğilince yaşadığı –onu şaşı edecek kadar büyük– saadetin o baş döndürücü ışıltısını otuz yedi derece ateşle yaşanan normal bir aşkta asla bulamazdım.

Hasta birkaç kelime geveledi ama kurumuş dudaklarıyla öylesine zorlandı ki hiçbir şey duymadım. Sanırım aptal gibi gülümsedim (ama başka ne yapacaktım, söyleyin bana!), o zaman o da bana kolunu uzattı. Niyeti o kadar açıktı ki, elini elime aldım.

– Şöyle oturun, diye mırıldandı.

Luis María koltuğu yatağa doğru itti ve oturdum.

Şimdi bir bakın ve siz söyleyin hayatında böyle tuhaf ve saçma bir duruma düşmüş başka birisi var mıdır acaba:

Ön planda ben vardım, zira kahraman bendim ve elimde de baştan sona yanlış bir aşkla da olsa ateşler içinde yanan bir el vardı. Doktor tam karşıda, ayaktaıdı. Luis María yatağın ayakucuna oturmuştu. Daha geride sırtlarını duvara yaslamış anne ve kız kardeş vardı. Hepsi de tek kelime etmeden kaşlarını çatarak hastaya ve bana bakıyordu.

Ne yapacaktım ben şimdi? Ne diyecektim? Biraz bunu da düşünmeniz gerek. Hasta bu esnada gözlerini ara ara benimkilerden ayırıyor ve odadaki yüzleri hiçbirini tanımadan, bariz bir endişeyle tek tek süzdükten sonra bakışlarını büyük bir mutluluğun güveniyle yine bana çevirip kalıyordu.

Ne kadar zaman böyle durduk? Bilmiyorum, belki yarım saat, belki çok daha fazla. Bir an elimi çekmek istedim ama hasta, ellerinin arasında daha bir sıkıttı.

– Daha değil... diye mırıldandı, başı için daha rahat bir pozisyon bulmayı deneyerek. Herkes yardımına koştu, çarşaf-ları düzelttiler, buz yenilendi ve gözleri yeniden o sarsılmaz saadetle sabitlendi. Ama arada bir bakışlarını endişeyle çeviriyor ve tanınmayan yüzlerde gezdiriyordu. İki üç kez özellikle

doktora baktım ama gözkapaklarını indirerek bana beklememi işaret etti. Ve sonunda haklı çıktı, çünkü hasta bir anda sanki uykunun içine devrilvermiş gibi gözlerini kapadı ve uyudu.

Hepimiz çıktık, bir tek benim koltuktaki yerimi alan kız kardeşi kaldı odada. Bir şey söylemek kolay değildi, en azından benim için. Sonunda anne hüzünlü ve soğuk bir gülümsemeyle bana döndü.

– Ne korkunç şey, değil mi? İnsanın canı yanıyor!

Korkunç ha, korkunç! Ama hastalık değildi, o yaşanan durumdu onlara korkunç görünen. Belli ki her türlü nezaket gösterilecekti bana o evde. İlk önce küçük erkek kardeş, sonra anne... Bizi bir anlığına yalnız bırakan Ayestarain hastanın durumundan çok hoşnut çıktı odadan, daha önce görülmemiş bir huzurla dinleniyordu. Anne başka tarafa baktı, bense doktora. Gidebilir miydim, tabii ki evetti ve veda ettim.

Kötü uyudum, alışıldık hayatımla hiç ilgisi olmayan rüyalar görüp durdum. Ve bunun suçlusu Funes ailesiydi: Luis María, annesi, kız kardeşleri ve akrabaları. Çünkü kısaca özetlenecek olursa durum şuydu:

On dokuz yaşında bir genç kız var, çok güzel bir kız şüphesiz, kendisine karşı tüm içtenliğiyle ilgisiz olan beni neredeyse hiç tanımıyor. Bu María Elvira cephesindeki durum. Diğer yandan, bir başka genç daha var –bir mühendis, eğer merak eden varsa– ve söz konusu genç kızı arka arkaya iki kez düşündüğünü bile hatırlamıyor. Tüm bunlar mantıklı, anlaşılır ve normal.

Ama gelin görün ki güzel genç kız hastalanıyor, menenjit ya da o tür bir hastalığa yakalanıyor ve ateşler içinde sayıklarken, bir tek o zaman, özellikle sayıklarken aşkla yandığını hissediyor. Bir kuzenine mi, arkadaşlarından birinin kardeşine mi, çok iyi tanıdığı herhangi bir gence mi? Hayır efendim, bana.

Fazla aptalca değil mi? İşte ben de bu yüzden hemen o evden kapıma kadar gelen ilk kişiye bildireceğim bir karar alıyorum.

Evet ya, elbette! Tam beklediğim gibi. Ayestarain o öğlen beni görmeye geldi. Ona hastayı ve menenjitini sormaktan başka bir şey yapamadım.

– Menenjit mi? dedi bana. Ne olduğunu Tanrı bilir! Başlangıçta öyle görünüyordu, dün gece de... Bugünse ne olduğuna dair hiçbir fikrimiz yok.

– Sonuçta, diye itiraz ettim, beyinle ilgili bir hastalık...

– Bir de sinirsel elbette... Kim bilir neredeki birkaç küçük lezyon... Siz tıptan biraz anlar mısınız?

– Çok çok az...

– Pekâlâ, ateşi ara ara yükselip iniyor, neden kaynaklandığını bilmiyoruz... Önceden hızla ölüme gitmesinden korktugumuz bir vakaydı... Şimdi nöbetin dindiği dönemler var, tık tak, tık tak, bir saat kadar dakik...

– Ya sayıklama, diye üsteledim, sürekli mi?

– Sanırım öyle! Hep aynı... Bu yüzden bu akşam sizi bekliyoruz.

Şimdi kendimce doktorluk taslama sırası bana geçmişti. Ona benim bizzat orada bulunarak iyileştirici rolümü dün gece oynadığımı, bir daha gitmeyi düşünmediğimi söyledim.

Ayestarain gözlerini bana dikti.

– Neden? Bir şey mi oldu?

– Hayır, hiçbir şey, yalnızca orada gerekli olmadığımı inanıyorum... Söyleyin bana, aşağılanarak gülünç bir duruma düşmek nasıl bir şeydir biliyor musunuz? Evet ya da hayır deyin.

– Mevzubahis olan bu değil...

– Hayır, mevzubahis olan bu, aptalca bir rolü oynamak... Bunu anlamamanız çok tuhaf!

– Çok iyi anlıyorum... Ama bana öyle geliyor ki... darılmayın ama, bu biraz kendini beğenmişlik.

– Aman ne güzel! diye çıkıştım. Kendini beğenmişlik ha! Aklınıza bir tek bu geliyor demek! Size kendini beğenmişlik gibi mi geliyor, ailenin tüm bireyleri kaşlarını çatmış bizi izlerken benim bir şapşal gibi bütün geceyi o elimi tutsun diye orada oturarak geçirmem! Basit bir kendini beğenmişlik gibi geliyorsa pekâlâ ama bu işi kendi aranızda halledin. Benim yapacak başka işlerim var.

Ayestaraın görünüşe göre önceki gece olanlara dair meselelerin özünü anlamıştı, çünkü ısrar etmedi, gidinceye kadar da bir daha bu konuyu açmadık.

Tüm bunlar iyiydi. Bu kadar iyi olmayan şey on dakika önce doktordan bir pusula almam oldu, şöyle yazıyordu:

Dostum Durán,

Duruma ne kadar içerlemiş olsanız da bu gece bize mutlaka lazımsınız. Lütfen kendinizi bir kez daha hastanın sinirlerini daha az harap eden bir çeşit kloral, veronal ya da uyku ilacı olarak farz edin ve gelin.

Az önce kötü olanın yukarıdaki mektup olduğunu söylemiştim. Ve haklıydım da, çünkü o sabahtan beri bu mektubun geleceğini biliyordum...

Arka arkaya yedi gece boyunca –saat on birden gecenin birine kadar, yani ateşin düştüğü ve beraberinde sayıklamanın dindiği âna kadar– María Elvira Funes'in yanında kaldım, hem de ancak iki sevgilinin olabileceği kadar yakınında. Bazen ilk geceki gibi elini uzattı, bazen de sürekli bana bakıp adımları hecelemeyle meşgul oldu. O durumdayken beni derinden

sevdığını çok iyi biliyordum ama bilinci yerinde olduğu zamanlarda benim o anki ya da gelecekteki varlığıma en ufak bir alaka bile duymadığını da unutmuyordum. Durum bu haliyle bir romancının eserinde kullanabileceği özel bir psikolojik vakaya benziyordu. Benimle ilgili olan kısmı içinse diyebilirim ki bu ikili duygusal hayat yüreğime çok dokunmaya başlamıştı. Durum şuydu: María Elvira, ona belki de hiç söylememiş olsam da, dünyanın en hayran olunası gözlerine sahipti. İlk gece onun bakışlarını değil de oraya son çare olarak getirilişindeki gülünç halin yansımaları görmem tabiiydi. İkinci gece kendimi daha az yetersiz hissettim. Üçüncü geceyse görünmeye çalıştığım gibi mesut bir varlık olarak hissetmek için kendimi hiç zorlamam gerekmedi ve o zamandan beri onun aklını başından alıp benimkine bağlayan bu ateşli aşkı düşünmeden duramıyorum, hep onu düşünüyorum.

Ne yapmalı? İyi biliyorum ki tüm bunlar geçici, gündüzleri benim kim olduğumu bile bilmiyor ve belki ben de onu ayakta görünce sevmeyeceğim. Ama kırk derece ateşle iki saat de sürse aşk rüyalarının acısı gündüzleri çıkıyor ve ben acaba şu dünyada benim beyhude gece aşkımdan başka gün ışığında da sevebileceğim bir insan gerçekten var mı diye çok endişeleniyorum... Çünkü ben bir gölgeye âşık oldum ve şimdi acılar içinde Ayestarain'ın hastanın artık tehlikeyi atlattığını ve bana gerek olmadığını söyleyeceği o günü düşünüyorum.

Âşık insanlar –bir gölgeye ya da değil– hakiki ve hâlâ sıcak bir sempatiyle anlayacaklardır bu ıstırabı.

Ayestarain odadan çıktı. Bana hastanın daha iyiye gittiğini, kendisinin yanıldığını söyledi, yani María Elvira'nın yanında olmadığını o eski günlere yakında yeniden döneceğimi.

– Evet dostum, dedi bana. Şu gülünç gecelemelerin, zihin-

sel aşkların ve çatılmış kaşların olmadığı günler... Hatırlıyor musunuz?

Yüzümde büyük bir mutluluk okunmuyor olmalıydı, çünkü suratsız tabip gülmeye başladı ve ekledi:

– Size çabalarınızın karşılığını vereceğiz... Funes’ler bu on beş günü akılları biraz havada geçirdi, bu yüzden eğer bazı şeyleri unuttularsa garipsemeyin, özellikle de sizinle ilgili olanları... İlk olarak, bugün akşam yemeğinde oradayız. Sizin gibi bir şansımız olmasaydı bu aşk meselesi kim bilir nasıl biterdi... Ne diyorsunuz?

– Diyorum ki, diye yanıtladım onu, Funes’lerin beni masalarına davet ederek verdikleri bu onuru neredeyse reddetmek üzereyim...

Ayestaraın gülmeye başladı.

– Şaka yapmayın! Size tekrar söylüyorum, akılları başlarında değildi...

– Ama matmazelin afyonu, morfini ve sakinleştiricisi olarak kullanırken akılları başlarındaydı değil mi? Bu işler için beni hiç unutmuyorlardı!

– Biliyor musunuz ne düşünüyorum dostum?

– Söyleyin.

– Sizin dünyanın en mutlu insanı olduğunuzu.

– Ben mi, mutlu ha?..

– Ya da en şanslısı. Şimdi anlıyor musunuz? dedi ve gözlemini bana dikti.

Hımm! dedim kendi kendime. Ya ben bir budalayım, ki bu daha olası, ya da bu tabip bozuntusu cebindeki o termometreyi kırarak kadar sertçe kavranıp güzel bir silkelenmeyi hak ediyor. Bu kötü niyetli tip görüldüğünden çok daha fazlasını biliyor, yoksa, yoksa... Ama neyse, ben yine daha güvenli olan budala halime döneyim.

– Mutlu mu? diye tekrar ettim yine de. Sizin o menenjiti-nizle uydurduğunuz tuhaf aşk yüzünden mi?

Ayestarain yeniden gözlerini bana dikti ama bu sefer bakış-larında cılız, çok cılız bir keder hissettiğimi sandım.

– Öyle bile olsa ne fark eder, seni koca salak... diye mırıl-dandı, artık çıkmak için koluma girerek.

Yolda –birer vermut içmek için Aguila'ya uğradık– bana üç şeyi iyice açıkladı.

Birincisi, benim hastanın yanında olmam kesinlikle gerek-liydi; kendinden geçişlerindeki derin heyecan-depresyon –iki-si bir arada– durumu nedeniyle. İkincisi, Funes'ler de bunu böyle anlamıştı, ne fazla ne eksik, bu macera ne kadar tuhaf, gizli kapaklı ve uygunsuz görünürse görünsün, onlar için tüm bu aşkın yapay olduğu çok açıktı. Ve üçüncüsü, Funes'ler ba-sitçe benim eğitimime güvenmiş, hastanın yanında olmamın ve hastanın benim yanımda bulunmasının –çok açık olan– iyi-leştirici etkisinin farkına varacağımı düşünmüşlerdi.

– Özellikle de bu sonuncunun, değil mi? diye ekledim yo-rum olarak. Tüm bu sohbetin amacı şu o halde: Ben María Elvira'nın bana hakiki en ufak bir ilgi duyduğuna asla ve asla inanmaya kalkmayayım. Doğru mu?

– Elbette! dedi doktor omuz silkerek. Kendinizi onların ye-rine koyun...

Haklıydı da adam. Çünkü o kızın beni sevmesi için tek ih-timal...

Dün gece Funes'lerde akşam yemeğindeydim. Tam olarak neşeli bir yemek değildi ama hiç değilse Luis María bana karşı çok içten davranmıştı. Aynı şeyi annesi için de söylemek is-terdim ama hanımefendi masayı benim için daha hoş yapmak için ne kadar çaba gösterse de, bana bakınca kızının günün

belli saatlerinde herkese bir milyon kez yeğlediği bir davetsiz misafirden başkasını görmediği açıktı. Kıskanıyordu ve bu konuda onu suçlayamayız. Bunun dışında kızıyla dönüşümlü olarak hastayı görmeye gidiyorlardı. Hasta iyi bir gün geçirmişti, öyle iyi ki on beş günden beri ilk kez o gece ateşinde ciddi bir yükselme olmamıştı ve ben Ayestarain'in isteği üzerine saat bire kadar kalmama rağmen onu bir an bile görmeden eve dönmek zorunda kaldım. Bunu anlıyor musunuz? Bütün gün onu görmemek! Ah! Tanrı aşkına kırk, seksen, yüz yirmi, kaç olursa olsun ama bir ateş vursun bu gece onun başına...

Ve işte oldu! Şu tek satırlık pusula Ayestarain'den geldi:

Yine sayıklıyor. Hemen gelin.

Yukarıda söylenen şeyler bile akli başında bir adamı bir biçimde delirtmek için yeterli. Şimdi bir de şuna bakın:

Dün gece odaya girdiğimde María Elvira yine ilk günkü gibi kolunu uzattı bana. Sol yanağının üzerine uzanıp gözlerini bana dikti. Gözleri ne diyordu bilmiyorum; muhtemelen tüm hayatını, tüm ruhunu sonsuz bir mutlulukla bana teslim ediyorlardı. Sonra dudakları bir şey söyledi, duymak için eğilmem gerekti.

– Mutluyum, diyerek gülümsedi.

Bir süre geçtikten sonra gözleri beni yeniden çağırdı, tekrar eğildim.

– Ya sonra... diye mırıldanabildi sadece, gözlerini yavaşça kapayarak. Sanırım birden düşünceleri uçup gitti aklından. Ama hemen sonra bir ışık, bakışını mutluluk şimşekleriyle değiştiren çılgın bir ışık yeniden dolup taşı gözlerinden. Bu sefer gayet net duydum, kulaklarımda açıkça hissettim şu soruyu:

– Ya iyileştiğim ve artık sayıklamadığımda... yine sevecek misin beni?

Ah yüreğimin dümenine tek hamlede gelip yerleşen o delilik! *Ya sonra* ha! *Artık sayıklamadığımda* ha! Ama bu evde hepimiz mi deliydik, yoksa beni yiyip bitiren “*ya sonra*” endişelerimi dillendiren, benim dışıma taşan bir yankı mı vardı orada? Nasıl mümkün olurdu onun böyle bir şey söylemesi? Menenjit var mıydı yok muydu? Sayıklıyor muydu yoksa sayıklamıyor muydu? O zaman benim María Elvira’m...

Ne yanıt verdim bilmiyorum, eğer beni duydularsa muhtemelen tüm aileyi dehşete düşürecek bir şeydir. Ama sessizce bir şeyler mırıldanmıştım, o da güçlükle bir şey mırıldanmıştı gülümseyerek... Sonra uyudu.

Eve dönerken başım deliler gibi dönüyordu, havalara sıçramak ve mutluluk çılgınlıkları atmak için çılgınca bir arzu duyuyordum. Ama aramızda kim kendisinin de böyle hissetmeyeceğine yemin edebilir? Durumun daha açık anlaşılması için olanları bir de şu şekilde düşünmek gerek: Sayıklayan hasta bir psikolojik rahatsızlık yüzünden *yalnızca* sayıkladığı zamanlarda X’i seviyor. Bu, işin bir yanı. Diğer yanda X’in kendisi, onun adına çok üzücü olsa da, ona biçilen tıbbi role odaklanacak gücü kendinde daha fazla bulamıyor. Ve tam bu durumda hasta kız menenjit ve bilinçsizliğiyle –o şüphe götürmez bilinçsizliğiyle– dostumuza şöyle mırıldanıyor:

– *Ya artık sayıklamadığımda... yine sevecek misin beni?*

Bu benim küçük bir delilik vakası diye adlandırdığım durum, açık ve net. Dün gece eve döndüğümde bir an çözümünü bulduğumu sandım, o da suydı: María Elvira ateşler içindeyken rüyasında uyanık olduğunu görüyordu. Kimin başına gelmemiştir rüyasında rüya gördüğünü görmek? Bundan daha basit bir açıklaması olamazdı, mutlaka böyleydi.

Ama yalan olduğu söylenen bu aşkın merkezindeki iki sonsuz göz, bizi mutluluğa boğan inkâr edilemez aşkın içinden

bakarak bizzat kendileri bunu reddediyorlar; hele bu gözler aile üyelerinin yüzlerinde onları hiç tanımayan bir yabancı ifadesiyle gezindikten sonra mutluluktan kendinden geçerek hep aynı kişinin yüzünde duruyorsa, bunu sayıklayarak, yüz binlerce kez sayıklayarak yapsa bile, o kişinin de bütün gece düşlemeye hakkı vardır o aşkını –daha açık olursak– María Elvira Funes’i.

Düşler, düşler, düşler! İki ay geçti ve hâlâ bazen düş gör-düğümü sanıyorum. Tanrı aşkına, gerçekten ben miydim o elini, dirseklerine kadar çıplak kolunu uzattığı kişi, evin en sevilen yüzleri yükselen ateş yüzünden ona daha da düşman-sı görünürken üstelik? Ben miydim gerçekten bitmek bilmez dakikalar boyu süren bir sonsuzlukta gözlerine bakarak María Elvira’nın aşktan başı dönmüş bakışlarını yatıştıran?

Evet bendim. Ama bu artık yok, bitti, sona erdi, öldü, uçup gitti, sanki hiç olmamış gibi. Ama yine de...

Onu bir daha yirmi gün sonra gördüm. Artık sağlıklıydı, evlerinde akşam yemeği yedik. İlk başta hastanın duygusal sa-yıklamalarına açıkça bir gönderme yapıldı ama hepsi belli bir ihtimam içinde elbette, ben de elimden geldiğince yardımcı olmaya çalıştım, çünkü aradan geçen yirmi gün boyunca o ilk görüşmede nasıl tavır takınmam gerektiğini düşünüp durdu-ğum için benim endişelerim de onlarınkinden az değildi.

Her şey tam istediğim gibi oldu şüphesiz.

– Peki siz, dedi annesi gülümseyerek, verdiğimiz onca zah-metten sonra biraz dinlenebildiniz mi?

– Ah, çok bir şey değildi!.. Hem, diye bitirdim ben de güle-rek, gerekirse her birini yine yapmaya hazırım...

Bu kez María Elvira gülümsedi.

– Siz olabilirsiniz ama ben değilim, inanın bana!

Annesi ona hüznlenerek baktı.

– Zavallı kızım! Zihnini meşgul eden o saçmalıkları düşününce... Nihayet kurtuldun. Sonra bana dönüp nazikçe şöyle dedi: Siz artık, diyebiliriz ki, evdensiniz ve bilin ki Luis María da size çok değer veriyor.

Adını andığı oğlu elini omzuma koyup sigara ikram etti.

– Buyrun, bir sigara için ve ona aldırmayın.

– Ama Luis María! diye sitem etti annesi yarı ciddi. Bir duyan olsa Durán'a yalan söylediğimizi sanacak.

– Hayır anne, söylediğin şey son derece doğru ve yerinde ama Durán da beni anlıyor.

Benim anladığım Luis María'nın bu tatsız tuzsuz nezaket gösterilerine bir son vermek istediği idi ama ona en ufak bir şükran duymuyordum bunun için.

Bu arada fırsat buldukça, dikkat çekmeden, gözlerimi María Elvira'ya yöneltiyordum. Sonunda! Artık sağlıklı haliyle, hem de çok sağlıklı haliyle karşımdaydı. Bu ânı özlemle ve korkarak beklemiştim. Bir gölgeyi sevmiştim, daha doğrusu bir çift gözü ve otuz santimetrelilik bir kolu, çünkü kalan her yeri uzun beyaz bir lekeydi benim için. Ve o alacakaranlıktan, sanki suskun bir kozadan çıkar gibi işte bu muhteşem figür çıkmıştı; bu taptaze, ilgisiz, neşeli ama beni tanımayan figür. Bana bir aile dostu gibi bakıyordu; bir şey anlatıldığında ya da neşeli bir söz yorumlanırken gözlerine bir saniyeliğine bakılması gereken bir dost gibi. İşte hepsi buydu. Geçmişe dair en ufak bir iz bile yoktu, ne de bana bakmama gibi bir numara, ki ben oyundaki son kozum olarak hesap etmiştim bu tavrı. Bir nesneydim –nesne demeyelim de varlık diyelim– onun tarafından kesinlikle tanınmayan bir varlık. Şimdi bir de ona baktığımda bana hatırlattığı o güzel anıları düşünün, ki bir gece şimdi manasını yitirmiş olan aynı gözler benimkilerden sekiz

parmak uzaktan şöyle demişti bana:

– Peki artık sağlıklı olduğumda... yine sevecek misin beni?

Ne faydası vardı artık ölü bir saadetin aptalca ışıklarını, kıvılcımlarını aramanın, ateşler içindeki bir zihnin karınca-
lanmış kasasında yüksek ateşle mühürlendikten sonra! Onu
unutmak... yapılmak istendiğinde kesinlikle yapılamayan bir
şeydi.

Daha sonra salonda kendimi Luis María'nın arkasına sak-
lamanın yolunu buldum, onu María Elvira ile benim arama
aldım, böylece bakışlarımın doğal olarak muhatabımın daha
ötesine de gittiği bahanesiyle ona rahatça bakabiliyordum. Ba-
şının tepesindeki saç telinden ayakkabılarının topuğuna kadar
tüm bedeninin nasıl da bir arzu uyandırdığını, salona girmek
için geçerken eteğinin ayaklarıma her dokunuşunun ruhumu
nasıl da bir kâğıt gibi savurduğunu görmek olağanüstüydü.

Döndü, gülümsedi, yanımdan sürtünerek ve mecburen ba-
na da gülümseyerek geçti, çünkü yolunun üzerindeydim, bu
arada ben birden yanımda durduğunu ve tek elini değil iki
elini birden omuzlarıma koyduğunu hayal etmeye bir budala
gibi devam ediyordum:

– Tamam işte: Artık beni ayakta da gördün, beni hâlâ isti-
yor musun?

Peh! Bir ölü olarak, iyice ölü biri olarak ayrıldım oradan,
kısacık bir an sıkarak o soğuk, nazik, aceleci elini.

Yine de kesin olan bir şey var, o da şu: María Elvira ateş-
lendiği günlerde hissettiklerini hatırlamıyor olabilir, bunu ka-
bul ediyorum. Ama sonradan kendisine anlatılanlar sayesinde
olanlardan iyice haberdardı. Bu yüzden de, benim onun en
ufak bir ilgisinden bile mahrum olmam imkânsızdı. Onu ger-
çekten cezbeden –Tanrı beni affetsin!– hoşlandığı özelliklere

sahip olmayabilirdim. Ama arka arkaya yirmi gece boyunca düşlediği adama karşı ilgisiz olamazdı. Bu yüzden, bana karşı takındığı o müthiş ilgisizlik doğal değildi. Hangi çıkar yolları, hangi uzak mutluluk ihtimallerini sunardı bana bu tespiti yapmak? Gördüğüm kadarıyla hiçbirini. María Elvira benim o konudaki olası taleplerimden sakınıyordu kendisini, hepsi bu.

Haklı olmadığı taraf buydu. Ben büyük bir umutsuzlukla hoşlanıyordum ondan, doğru. Ama bir menenjit dosyası içerisinde imzalanmış bir aşk senedinin ödenmesini isteyecek birisi de değildim. Lanet olsun! Bu kadar da değildi.

Sabahın dokuzu. Yatmak için pek uygun bir zaman değil belki ama şu anda durum bu. Rodríguez Peña'nın evindeki balodan Palermo'ya. Sonra bara. Hepsi son derece tek başına. Şimdi de yatağa.

Ama uykum gelinceye kadar pakette kalan son sigaraları bitirmeden değil. Ve işte nedeni: Dün gece María Elvira'yla dans ettim. Ve sonrasında şunları konuştuk:

– Gözbebeğimdeki şu noktalar, dedi bana masada karşı karşıya otururken, geçmedi hâlâ. Bilmiyorum neden oldular... Hastalığımdan önce yoklardı.

Mutlaka yan masamızdaki kadın dikkatini çekmişti bu detaya. Bununla gözleri ışıltısından bir şey kaybetmiyordu ama.

Tam onu yanıtlamaya başlayacakken tuzağa düştüğümü fark ettim ama artık geçti.

– Evet, dedim gözlerini inceleyerek. Daha önce olmadıklarını hatırlıyorum...

Ve başka tarafa baktım. Ama María Elvira bir kahkaha attı.

– Doğru ya, siz bunu herkesten iyi biliyor olmalısınız.

Ah, nasıl bir histi! Sinemin üstündeki koca mezar taşı sonunda devrilmişti! Nihayet bu konudan bahsedebiliyorduk!

– Sanırım öyle, diye yanıtladım. Herkesten daha çok mu bilmiyorum... Ama evet, kastettiğiniz zaman içerisinde kesinlikle hiç kimsenin bilmediği kadar!

Yeniden duraksadım, ses tonum iyice düşmeye başlıyordu.

– Ah, evet! diyerek gülümsedi María Elvira. Artık ciddileşen gözlerini kaçırıp yanımdan geçen çiftlere çevirdi.

Biraz zaman geçti, sanırım onun için konuştuğumuz şeyi unutturacak mükemmel bir araydı bu, benim içinse can yakıcı bir kederdi. Gelip geçen yüzleri bir film şeridiymişçesine, onu çok ilgilendiriyormuş gibi izlemeyi sürdürerek, gözlerini bana çevirmeden şunu ekledi:

– Benim aşkımden, görünüşte.

– Çok güzel söylediniz, dedim ona. Sizin aşkınızdan, görünüşte.

Tekrar bana dönerek tam cepheden baktı.

– Hayır...

Ve sustu.

– Hayır... ne? Bitirin.

– Ne diye? Aptalca bir şeydi.

– Önemli değil, bitirin.

Bu kez gülmeye başladı.

– Ne diye? Sonuçta... *Görünüşte* olmadığınızı düşünmüyorsunuz herhalde?

– Bu çok haksız bir itham, diye yanıtladım. Durumun bu olduğundan daha en başta emin olan bizzat bendim, sizin aşkınızdan... *görünüşte*.

– Hadi ya!.. diye mırıldandı. Ama bu sefer bu alaycı “hadi ya”nın ardından gelen öfke dalgası beni asla sormamam gereken bir soruya sürükledi.

– Dinleyin beni María Elvira, diyerek eğildim, hiçbir şey hatırlamıyorsunuz değil mi, bu gülünç hikâyeye dair hiçbir şey?

Bana büyük bir ciddiyetle baktı, biraz yukarıdan diyelim isterseniz, ama aynı zamanda dikkatle, tıpkı hiç hoşumuza gitmediği halde duymak istediğimiz şeylerde olduğu gibi.

– Hangi hikâye? dedi.

– Öteki hikâye, benim sizin yanınızda yaşadığım... diye belli ettim yeterince açık biçimde.

– Hiçbir şey... Kesinlikle hiçbir şey.

– Göreceğiz, bir saniye bana bakın.

– Hayır, size bakınca da hatırlamıyorum!.. diyerek bir kahkaha attı.

– Hayır, hayır amacım bu değil!.. Siz bana daha önceden fazlasıyla baktınız zaten benim hâlâ bilmediğim bir sebeple... Bununla şunu demek istiyorum: Bana bir şey söylediğinizi hatırlamıyor musunuz hiç... iki üç kelime ancak, ateşlendiğiniz son gece?

María Elvira uzunca bir süre kaşlarını çattı, sonra her zamankinden yukarı kaldırdı onları. Bana dikkatle baktı ve başını sallayarak,

– Hayır, hatırlamıyorum... dedi.

– Ya! diyerek sustum ben.

Biraz zaman geçti. Yan gözle hâlâ bana baktığını gördüm.

– Ne? diye mırıldandı.

– Ne... ne? diye tekrarladım.

– Ne dedim size?

– Ben de hatırlamıyorum artık...

– Evet, hatırlıyorsunuz... Ne dedim size?

– Bilmiyorum, inanın bana...

– Evet, biliyorsunuz!.. Ne dedim size?

– Pekâlâ! diyerek ona yaklaştım yeniden. Eğer siz gerçekten hiçbir şey hatırlamıyorsanız, her şey ateşten kaynaklı bir hâlûsinasyonsa, o halde sizin için ne önemi var sayıklarken bana

söylediğiniz ya da söylemediğiniz bir şeyin?

Darbe sertti. Ama María Elvira yanıtlamaya yeltenmedi, bana bir süre daha bakmakla yetindi ve sonra bir omuz silkişiyle başka yöne bakmaya başladı.

– Hadi, dedi birden. Bu valste dans etmek istiyorum.

– Haklısınız, diyerek kalktım. Düşlerde dans ettiğimiz vals sin pek de eğlenceli bir yanı yok.

Beni yanıtlamadı, salona ilerlerken gözleriyle her zamanki vals arkadaşlarından birini arıyormuş gibi görünüyordu.

– Nasıl bir keyifsiz vals düşü bu bahsettiğiniz? dedi birden, bakışlarıyla salonu taramayı bırakmadan.

– Sayıklarken yapılan bir vals... Bununla hiç ilgisi yoktur, dedim bu sefer ben omuz silkerek.

O gece bir daha konuşmayacağımızı sanıyordum. Ama María Elvira tek kelime bile yanıt vermediği halde aradığı ideal eşi de bulamamış gibi görünüyordu. Bu yüzden duraksayarak, zorlama bir gülümsemeyle –tüm bu hikâyeyi ele geçiren o kaçınılmaz zorlama gülümsemeyle– şöyle dedi:

– O zaman isterseniz bu vals aşkınızla edin...

– ... *görünüşteki*. Tek bir kelime daha eklemiyorum, diye yanıtladım elimi beline dolayarak.

Üzerinden bir ay geçti. Düşünün ki annesi, Angélica ve Luis María şu anda benim için şairane gizemlerle dolu insanlar! Çünkü annesi María Elvira'nın “sen” diye hitap ettiği ve en içten öptüğü kişi. Kız kardeşiye onu giyinip soyunurken görebiliyor. Luis María'ya gelince, o da salona girip María Elvira'yı arkasına yaslanmış oturur bulduğunda elini çenesinde gezdirebiliyor. Görüldüğü üzere, içine düştükleri bu mutluluğun değerini bilmekten âciz gayet mutlu üç insan.

Bana gelince, dudaklarımdan hiç düşmeyen bir sigarayla

papatya falı açıp duran biri gibi geçiriyorum hayatımı: Seviyor mu? Sevmiyor mu?

Peña'nın evindeki o danstan sonra da pek çok kez bir arada bulunduk, her çarşamba ve elbette onun evinde.

Arkadaş çevresi hastalıktan sonra da aynı, hepsiyle güle eğlene konuşuyor ve kendisine kur yapanlara başlarını döndürecek karşılıklar vermekten geri durmuyor. Ama beni gözden kaybetmemenin bir yolunu da hep buluyor. Başkalarıyla olduğunda böyle. Benimle olduğu zaman ise gözlerini başkalarından ayırmıyor.

Bu mantıklı mı? Hayır, değil. İşte bu yüzden, boğazımı aralıksız dumana boğduğum için tam bir aydır şu larenjitten kurtulamıyorum.

Dün gece yine de kısa süreli bir ateşkes yaşadık. Çarşambaydı. Ayestarain'le sohbet ediyorduk ve María Elvira kendisini çevreleyen dört talibinin omuzları üstünden bize doğru attığı kısa bir bakışla o muhteşem varlığını sohbetimize kattı. Ondan bahsettik ve çok kısaca o eski hikâyeden. Biraz sonra María Elvira önümüzde durdu.

– Neden bahsediyorsunuz?

– Pek çok şeyden, sizden esas olarak, diye yanıtladı doktor.

– Ah, bana da öyle gelmişti... diyerek hemen yanındaki küçük divanı çekip oturdu, bacak bacak üstüne atıp yüzünü ellerinin arasına aldı.

– Devam edin, dinliyorum.

– Durán'a sizin hastalığınızda yaşadıklarınıza benzer durumların çok nadir olsa da görüldüğünü anlatıyordum, dedi Ayestarain. İngiliz bir yazar da, hangisi olduğunu hatırlamıyorum, bu tür bir vakadan bahseder. Yalnız onun anlattığı hikâye sizinkinden çok daha mutlu seyreder.

– Daha mutlu mu? Neden?

– Çünkü onda ateş yoktur, taraflar düşlerinde karşılıklı severler birbirlerini. Ama bu vakada tek âşık taraf siz oldunuz...

Ayestarain'in bana karşı tavrını hep biraz art niyetli bulduğumu söylemiş miydiniz size? Yüzüne söylemediysem de, o an yakıcı bir istek duydum bunu ona hissettirmek için, hem de yalnızca bakışlarımla değil. Bu arzuma dair bir şeyler mutlak gözlerimden okunuyor olmalıydı ki gülererek kalktı.

– Sizi yalnız bırakayım da barışın.

– Lanet herif! diye mırıldandım o uzaklaşırken.

– Neden? Ne yaptınız size?

– Söyleyin bana María Elvira, diye sesimi yükselttim, size hiç kur yaptı mı daha önce?

– Kim, Ayestarain mi?

– Evet, o.

İlk başta tereddüt ederek baktı bana. Sonra yalnızca gözlerime bakarak, ciddiyetle,

– Evet, diye yanıtladı.

– Ah, ben de bunu bekliyordum!.. Ama o en azından şanslı... diye mırıldandım, artık keyfim tümüyle kaçmış olarak.

– Neden? diye sordu.

Yanıtlamadan, sertçe omuz silkip başka tarafa baktım. O da benim baktığım yöne baktı. Biraz vakit geçti.

– Neden? diye ısrar etti, kadınların bir erkeği tam da kendilerine göre bulmaya başladıklarındaki o dalgın ve sıkıcı inatçılıkla. Şimdi ayaktaydı ve takip eden kısa süre boyunca da öyle kaldı, bir dizini küçük koltuğun üzerine koymuştu. Bir kâğıdı kemiriyor –nereden çıktı o kâğıt hiç anlamadım– ve kaşlarını belli belirsiz indirip kaldırarak bana bakıyordu.

– Neden mi? diye yanıtladım sonunda. Çünkü en azından yatağın yanındaki gülünç bir kukla olarak kullanılmamak gibi bir şansı oldu ve ciddi ciddi konuşabiliyordu, sanki söyledik-

leri anlaşılmıyormuş gibi kaşların inip kalkışını takip etmek zorunda kalmadan... Anlıyor musunuz şimdi?

María Elvira bir süre sessizce düşünerek bana baktı, sonra başını hayır anlamında salladı, kâğıt dudaklarındaydı hâlâ.

– Doğru mu değil mi? diye ısrar ettim ama kalbim deli gibi çarpıyordu o an.

Yine başını salladı.

– Hayır, doğru değil...

– María Elvira! diye bağırdı Angélica uzaktan.

Herkes bilir ki kardeşlerin sesi her zaman en olmadık zamanlarda duyulur. Ama bir kardeş sesi asla soğuk bir duygusal fırtınanın ortasına o anki kadar münasebetsizce düşmemiştir.

María Elvira kâğıdı attı ve dizini indirdi.

– Ben gidiyorum, dedi gülererek, artık benim de bildiğim, birisine kur yaparkenki o gülüşle.

– Bir dakika daha! dedim.

– Üzgünüm, hiç kalmadı! dedi uzaklaşırken beni eliyle reddederek.

Yapacak ne kalıyordu bana? Hiçbir şey, o küçük ıslak kâğıdı yutmaktan başka, ağzımı dizinin koltukta bıraktığı o çukura daldırıp kalmaktan başka, koltuğu duvara çarpmaktan başka. Ve sonra embesilliğim yüzünden kendimi bir aynaya çarpmaktan başka. Kendime duyduğum sonsuz öfke bana her şeyden daha çok acı veriyordu. Erkek önsezileri! Tecrübeli erkeğin psikolojisi! Ama karşılaştığım ilk kur işareti olan, orada hâlâ bozulmadan duran diz izi tüm bunlarla alay ediyor, hem de görülmemiş bir rahatlıkla!

Daha fazla dayanamıyorum. Onu deli gibi seviyorum ve –en acısı da bu– onun beni gerçekten sevip sevmediğini biliyorum. Üstelik çok, çok fazla rüya görüyorum, hep şu tarz

şeyler: Kol kola bir salona giriyoruz, o baştan aşağı beyazlar içinde, ben yanında simsiyah bir bohça gibiyim. Salonda yaşlı insanlardan başka kimse yok, hepsi oturmuş, bizim geçişimizi izliyorlar. Ama bir dans salonu burası. Ve bizden şöyle bahsediyorlar: *Menenjit ve gölgesi*. Uyaniyorum ama hâlâ rüya görüyorum: Dans salonu o gün bir hastalıktan ölenlerin uğradığı yermiş. María Elvira'nın beyaz elbisesi kefen, bense yine önceki gibi onun gölgesiymişim ama kafamın olması gereken yerde şimdi bir termometre varmış. Biz yine, hep aynıymışız: *Menenjit ve gölgesi*.

Bu tür rüyalara karşı ne yapabilirim? Daha fazla dayanamayacağım. Avrupa'ya, Kuzey Amerika'ya, onu unutabileceğim herhangi bir yere çekip gideceğim.

Niye kalayım ki? Aynı hikâyeye yeniden başlamak için mi, sirkin mutsuz palyaçosu gibi için için yanayım diye mi ya da yakınlaştığımızı hissettiğimiz her seferinde onu tekrar tekrar kaybetmek için mi? Bu duygusal eksikliğin (evet duygusal, o sevmese de!) gelecek planlarıma nasıl bir iyiliği dokunacak hiç bilmiyorum ama kalmam gülünç ve aptalca olur, María Elvira'yı daha fazla eğlendirmenin lüzumu yok.

Buraya daha önce belirttiklerimden epeyce farklı şeyler yazabilirdim ama kısaca María Elvira'yı gördüğüm son gün olanları anlatmayı yeğliyorum.

Belki kendini beğenmişlikten, belki de kendime meydan okuduğumdan ya da kim bilir ne tür bir intihar umuduyla, yolculuğa çıkışımdan önceki akşam Funes'lerle vedalaşmaya gittim. Biletlerim neredeyse on gündür cebimdeydi, kendime ne kadar az güvendiğim buradan anlaşılabilir.

María Elvira rahatsızdı –boğaz ya da baş ağrısı vardı– ama görüşebiliyorduk. Ona selam vermek için hemen girişteki sa-

lona uğradım, onu isteksizce müzikleri karıştırırken buldum. Beni görünce biraz şaşırdı, yine de aynaya hızlıca bir göz atmayı ihmal etmemişti. Yüzü yorgundu, dudakları soluk, gözleri çukurlarına çekilmişti. Ama o her haliyle güzeldi, hele şimdi daha da güzeldi benim için, çünkü onu kaybediyordum.

Ona kısaca gideceğimi ve kendisine mutluluklar dilediğimi söyledim.

İlk başta beni anlamadı.

– Gidiyor musunuz? Nereye?

– Kuzey Amerika'ya... Az önce söylemiştim.

– Ya! diye mırıldandı, dudak büktüğünü açıkça belli ederek. Ama sonra bana endişeyle baktı.

– Hasta mısınız?

– Ih... tam olarak değil... İyi değilim.

– Ya! diye mırıldandı yine. Sonra insanın düşüncelerini toparlayamadığında yaptığı gibi gözlerini iyice açarak camdan dışarı baktı.

Bu sırada dışarıda yağmur yağıyordu ve salon aydınlık değişildi.

Bana döndü.

– Neden gidiyorsunuz? diye sordu.

– Hım! diye gülümsedim. Anlatması uzun, inanılmaz uzun sürer... Sonuç itibarıyla gidiyorum.

María Elvira'nın gözleri hâlâ üzerimdeydi, endişeli ve dikkatli ifadesi üzüntülü bir hal aldı. Bitirelim, dedim kendi kendime. Ve ilerledim.

– Pekâlâ María Elvira.

Yavaşça elini uzattı. Migrenden soğuklaşmış nemli bir eldi.

– Gitmeden önce, dedi, bana neden gittiğinizi söylemek istemez misiniz?

Sesinin tonu düşmüştü. Kalbim deli gibi atıyordu ama bir-

den sanki şimşek çakmış da içinde onu görmüş gibi oldum, tıpkı o geceki gibi, gülerek uzaklaşıp beni eliyle reddederek, “Hayır, ben durumdan hoşnutum” diyordu. Ah, işte şimdi de ben reddediyordum onu! Bu kadar yeterdi!

– Ben gidiyorum, dedim ona gayet açık, çünkü bu acılar, gülünçlükler, utançlar burama kadar geldi artık! Şimdi mutlu musunuz?

Eli hâlâ elimdeydi. Elini çekti, yavaşça döndü, sehpadaki notayı kaldırıp piyanonun üzerine yerleştirdi, her şeyi durak-sayarak ve ölçülü yapıyordu, acı dolu zorlama bir gülümse-meyle bana yeniden baktı.

– Ya ben... sizden gitmemenizi istersem?

– Ama Tanrı aşkına! diye bağırdım. Farkında değil misiniz bu tür isteklerinize beni öldürdüğünüzün! Acı çekmekten ve mutsuzluğumun yüzüme vurulmasından bıktım artık! Ne ka-zanıyoruz, siz ne kazanıyorsunuz bunları yaparak? Hayır, yeter artık! Biliyor musunuz, diye ekledim ona yaklaşarak, hastalığı-nızın o son gecesinde bana ne demiştiniz? Size de söylememi ister misiniz? Söyleyeyim mi?

Öylece kaldı, yalnızca gözlerinden ibaretti şimdi.

– Evet, söyleyin...

– Pekâlâ! Bana dediniz ki, lanet olsun bunu duyduğum geceye, siz bana tüm açıklığıyla dediniz ki: *Pe-ki-ya-ar-tık-sa-yık-la-ma-dı-ğım-da-yi-ne-se-ve-cek-mi-si-niz-be-ni?* Hâlâ sayık-lıyordunuz, artık bunu biliyorum... Ama şimdi ne yapmamı istiyorsunuz benden? Burada sizin yanınızda kalmamı mı, si-zin ruh halinize göre kendimi kanatıp durmamı mı, sırf sizi bir budala gibi seviyorum diye?... Böyle olduğu da çok belli, ha? Ah! Size yemin ederim ki bu yaşadığım hayat değil! Hayır, bu hayat değil!

Ve başımı cama yasladım, darmadumandım, bu söyledikle-

rimden sonra hayatımın, aşkımın, ruhumun sonsuza dek yerle bir olduğunu hissediyordum.

Ama bitirmek gerekiyordu, döndüm: Yanımda duruyordu ve gözlerinde –bir şimşek gibi ama bu sefer bir mutluluk şimşegi– çoktan öldüğünü sandığım o nemli saadet ışığının parladığını, sendelediğini, hıçkırdığını gördüm.

– María Elvira! diye haykırdım galiba. Sevgilim, aşkım! Canım, ruhum!

Başını yasladı, o da artık dinen fırtınanın sessiz gözyaşları içinde, yenilmiş, teslim olmuş ve o mutlu haliyle sonunda başını koyacak rahat bir yer bulmuştu göğsümde.

Hepsi bu. Tüm bunlardan daha basit bir şey var mıdır hayatta? Ben acı çektim, bu gayet mümkün, ağladım, acıdan uğundum; buna inanıyor olmalıyım ki öyle yazdım. Ama nasıl da çok uzaklarda kaldı şimdi tüm bunlar! Hem de öyle uzakta ki inanamazsınız, çünkü –ve işte burası hikâyemizin en hoş yanı– şimdi o da burada, benim yanımda, bu satırları yazdığım kalemin üzerinden başını uzatmış okuyor. Öyküde de görüleceği gibi, tespitlerime hiç de az sayılamayacak kez itiraz etti ama bizim bu denli rahat kendimizi kaptırdığımız edebiyat sanatının hatırına iyi bir eş olmayı kabul etti sonunda. Öte yandan, o da benim gibi aşama aşama biçimlendirilen anlatının bıraktığı genel izlenimin yaşananları, hissettiklerimizi ve çektiklerimizi epeyce gerçekçi bir şekilde yansıttığını düşünüyor. Bu da, bir mühendisin elinden çıktığı dikkate alınırsa, hiç fena bir iş değil.

Tam bu esnada María Elvira sözümü kesiyor, son satırda yazılanın doğru olmadığını söylüyor: Anlatımın yalnızca fena bir iş olmamakla kalmadığını, aynı zamanda iyi, gayet iyi bir iş olduğunu iddia ediyor. Ve reddedilemez bir kanıt olarak kolla-

rını boynuma dolayıp elli santimetreyi aşar mı kestiremediğim bir mesafeden bana bakıyor.

– Doğru değil mi? diye mırıldanıyor ya da kumru gibi kuğuruyor.

– Buraya kuğurmak oldu mu? diye soruyorum.

– Evet oldu ya, bu da, bu da olur! diyerek öpüyor beni.

Başka ne ekleyebilirim ki?

Öykü Sanatı Üstüne
Dört Kısa Deneme

İYİ ÖYKÜCÜ İÇİN KILAVUZ

Aramızda öykü yazmaya yönelenlerin giderek artması ve benim konuyla ilgili bazı deneyimlerim, aklıma pek çok defa acaba öykü sanatında da bazı meslek hileleri, kullanımı kolay ve etkisi kesin bazı reçeteler yok mudur ve bunlar asıl meslekleri yüzünden iyi öyküler yazamayan birçok kişinin zaten çok yaygın olmayan ve hoş bakılmayan bu boş vakit uğraşında kendilerini geliştirebilmesi için formüle edilemez mi düşüncesini getirdi.

Öykücülüğe yönelenlerdeki bu artışın, kulağımıza gelen yorumların ve onların mücadelelerinde, endişelerinde, umutsuzluklarında dert ortakları olmanın da yardımıyla –söz konusu yollara başvurulmadan iyi sonuç alınan birkaç istisna dışında– bütün öykülerin herkesin yararlanabileceği birtakım teknik hileler ya da reçeteler aracılığıyla ortaya çıkarıldığı kanaatine vardım, elbette neyi nerede ve ne amaçla yapacağını bilmek kaydıyla.

Pek çok dostum, “edebi” nitelemesi böylesi temel bir metot için abartılı bir ifade olmazsa, edebi yaygınlaştırma olarak adlandırabileceğimiz bu işe girişmem için beni cesaretlendirdi.

Nereden baksanız özveri gerektiren ve bazı açılardan şefkat dolu bu işe bir gün elbette girişeceğim.

Bugün ise, benim ilk bakışta göze çarptığını düşündüğüm hilelerden bazılarına değineceğim. İsterdim ki biraz ileride alıntılacağım pasajlar ulusal öykülerimizden olsun. Bir başka sefere artık. Şimdilik, edebi türlerin en zoru olarak adlandırılabilen bu uğraşın evde rahatça tatbik edilmesini kolaylaştıracığına inanarak en yaygın ve güvenilir olanlarından üç dört reçeteyi sergilemekle yetinelim.

Sondan başlayalım. Ben öykünün de tıpkı soneler gibi son-
dan başladığına inanırım. Dünyada artık bitmiş bir öyküye bir
son cümlesi bulmaktan daha kolay görünen hiçbir şey yoktur.
Ama bunu başarmak kadar zor başka şey de yoktur.

Bir gün müthiş bir öykücü olan bir arkadaşımı masasında
bir türlü nihayete erdiremediği bir öykünün üzerine dirsekle-
rini yaslamış ağlarken buldum. Yalnızca son cümlesi eksikti.
Ama bunu göremiyordu, hıçkırığa hıçkırığa ağılıyordu ve o haliyle
bunu görmekte daha da zorlanıyordu elbette.

Ben ağlamanın edebiyatta daha çok Rusların yaptığı gibi
öyküyü yaşamak konusunda işe yaradığını gözlemledim ama
bunun yazarken pek faydası dokunmuyor. Yazılırken yazarını
ağlatan öyküye matematiksel olarak şu finalin uygun düşeceği
gözü kapalı söylenebilir:

“Ve öykü ölmüştü!”

Yazar bunu vakit varken hatırlamadığı için gayet güçlü bir-
çok öykünün başarısızlığa uğradığını görürüz. Duyarlılığı yük-
sek olan sanatçı, hayranlık uyandıracak ifadeleri de kaleminin
ucundaki gözyaşları gibi her zaman hazır bulundurmalıdır.

Gizli ya da ölçülü duygulardan bahseden öyküleri sonlan-
dırmak için kısa cümleler kaçınılmazdır. İşte bunlardan biri:

“Bir daha birbirlerine hiç bakmadılar.”

Daha ölçülü de olabilir:

“Yalnızca kadın döndü yüzünü.”

Yazarda acı hissi ve kibirli bir küçümseme ağır basarsa şu basit cümle de olur:

“Ve böyle yaşamaya devam ettiler.”

Bir başka cümle, öncekiyle aynı ruhta ama daha kısa bir tarzda:

“Bu, kaderleri oldu.”

Ve son olarak, yeni başlayanlara önermediğim, öykünün kendisine dair büyük bir hâkimiyeti ve türün ironik yeterliliğini gözler önüne seren şöyle bir final vardır:

“Öykü burada bitiyor. Diğer meseleler karakterler için bile önem arz etmiyor.”

Bir de elbette, öyküyü bitirmek için kullanılan ve her zaman çok etkili bir son olduğu söylenemese de, şiir de yazan düzyazıcıların çok sevdiği bir hile vardır. Bu, “laytmotif” hilesidir.

Son cümle: “Uzaklarda, gittikçe kararan kireçli düzlüğün ötesinde, yangının son alevleri de birer birer sönüyordu...”

Öykü başlangıcı: “Otların arasında ıslık çalarak dolanan yangın büyük alevlerle şahlanarak tüm ovayı ele geçiriyordu. Bebek uyuyordu...”

Pek çok titiz gözlemin ardından anladım ki öykünün başlangıcı çoğunluğun inanmak istediği gibi öyle asli bir önem taşıyor. “Başlamak her şeydir.” Buna ne şüphe ama önce başlamak gerek. Başlangıçların yüzde doksan dokuzunda başlamak için nereye gittiğini bilmek gerekir. Şöyle denir: “Bir öykünün ilk cümlesi, öykünün sonuna bakılarak yazılmış olmalıdır.”

Bu esasla hemfikir olarak, sanki okur anlatacağımız hikâyenin bir kısmını biliyormuş gibi yapılan apansız başlangıçların öyküye çok farklı bir güç verdiğini gördüm. Yine benzer biçimde fark ettim ki tamamlayıcı cümlelerle kurulan girişler bu başlangıçları daha da etkili hale getiriyor. Bir örnek:

“Elena ona teslim etme niyetinde olmadığını gösterince

adam onu bir süre soğukça süzdü ve şapkasını almaya gitti. Kadının buna tek tepkisi omuz silkmek oldu.”

Ben her zaman bu şekilde başlayan bir öykünün çok büyük başarı imkânı olduğunu düşünmüştüm. Elena kimdi? Ya adam, adı neydi? Elena'nın ona vermediği şey neydi? Adam onu hangi sebeplerle istemişti? Ve Elena'yı mantiken bekleneneği gibi öfkeli bakışlar yerine neden soğuk bakışlarla süzmüştü?

Gördüğünüz gibi, öyküyle ilgili bilinen hiçbir şey yok. Kimse bilmiyor. Ama okurun ilgisi bir şaşırtmacayla yakalandı artık; işte bu, öykü sanatında bir *desideratum*'dur.¹

Bu hilenin yan cümlelerle yapılan örneklerinden de birkaç not aldım. En güçlü etki genelde şartlı başlangıçlarda oluyor:

“O hanımefendiyi zamanında tanısaydı senatör şimdi hem bir selam hem de bir seçim daha alacaktı. Ama ikisini de kaybetti.”

Önceki örneğe benzer olarak, sanki biz tanıyormuşuz gibi sunulan bu karakterler hakkında da hiçbir şey bilmiyoruz, ne bu çok nüfuz sahibi hanımefendinin ne de onu tanımayan senatörün kim olduğunu biliyoruz. İlgi uyandırma hilesi işte tam olarak budur.

“Yağmur dinmişti ama camlardan hâlâ sular süzülüyordu. Su çizgilerini parmağıyla takip etmek, evlendiğinden beri yeni gelinin bu evdeki en büyük eğlencesi olmuştu.”

Bir balayının, bir ikinci yağmurunun ardından camlardan süzülen sularda teselli bulacak kadar muhabbetten yoksun gösterilebileceği kimsenin aklına gelmezdi.

İşte bu küçük entrikalardan meydana gelmiştir öykü sanatı. Bir zamanlar etkili bir yöntem olarak öyküye diyalogla başla-

¹ *Desideratum* (Lat.): Arzulanan, imrenilen, ulaşılmak istenen şey. (e.n.)

maya çok sık başvurulurdu. Bugün diyalogun gizemi tamamen uçup gitti. Belki iki ya da üç vurucu cümle hâlâ peşinden sürükler ama dördü geçerse okur hemen sıçrar yerinden: “Yorma beni.” İyi öykücü için başlangıç ilkesi benim bakış açımına göre budur. Şu sefil hayatta zaman çok kısa, onu daha sefil biçimlerde kaybetmenin lüzumu yok.

Benim buradaki ve başka yerlerdeki izlenimlerle de örtüşecek biçimde, en etkili (ya da şimdi öğretmen okullarında söylendiği gibi, etkin) hilenin, artık terk edilmiş olan ama eski öykücülerin zamanında kendilerini büyük bir inançla teslim ettiği iki eski formülün tatbikinde olduğunu düşünürüm:

“Güzel bir ilkbahar gecesi” ve “Bir zamanlar...”

Nasıl bir entrikayı haber verir bize bu başlangıçlar? Bu iki basit ve süssüz cümlelerin samimiyetiyle uyandırdığından daha yavan başka çağrışımlar var mıdır? İçimizde hiçbir şeyi harekete geçirmezler. Hiçbir şey vaat etmezler, hiçbir şey sunmazlar bizim kâhince önzelerimize. Yine de bu başlangıçların başarısına güvenilebilir... eğer kalan kısmı buna değişorsa. Üzerine epeyce düşündükten sonra iki reçetede de tek bir uygunsuz durum buldum: öykücüler arasında korkunç bir haset uyandırmak. Bu mesleki haset, gündelik giysileri içerisindeki bir kadının güzelliğini ifşa etmeye hazırlanan bir adamın bunu ilan edişindeki kötücüllükle aynıdır: “Dikkat edin! Çok, çok güzel!”

Bir de özel bir hile vardır, az kullanılır ama çok özgün bir hava yaratır kötü niyetle kullanıldığında.

Bu klişe hilesidir. Herkes bilir edebiyatta klişenin ne olduğunu. “Ölü gibi solgun” ve “uğruna sağ kolunu vermek” buna iyi birer örnektir.

En saf sanatçı hisleriyle, bilinçsizce sürüklenerek işlenen günaha iyi niyetli klişe deriz; bize Cucullu Köyü İstasyo-

nu'ndaki peronun parkelerindeki çatlakların güzelliğine ve arkadaşımızın sadece göz aşınası olduğumuz sevgilisi bir gün tesadüfen üzerlerine bastığında aynı parkelerin dile gelen hislerine dizelerce övgü dizdiren işte bu sanatsal saflıktır.

Bu iyi niyettir. Kötü niyet, yazılan cümleyle esinlenilen durum ya da duygu arasındaki ilinti eksikliğinde gösterir kendini.

Sevgilinin cesedi karşısında ölü gibi solmak klişedir. Arkadaşımızın sevgilisini en canlı haliyle görüp ölesiye solgunlaştığımızdaysa klişe olmayı bırakır.

“Ben ayakkabılarının çamurunu temizlemekte ısrar ediyordum. O gülerek itiraz ediyordu. Sonra kısa bir selam verip bileğine kadar çamur içinde trene atladı. Onu ilk görüşümdü, aklımı başımdan aldığını söyleyemem, öyle ilgimi de çekmemişti, bir daha hiç görmedim zaten. Ama şunu bilmiyordu, o an ayakkabılarının çamurunu temizlemek için seve seve sağ kolumu verirdim.”

Bir genç adamın aşk için, birisinin hayatı ya da bir öpücük için kolunu bile vermesi doğal ve anlaşılırdır. Ama yabancı bir kadının ayakkabılarını yakından görmek için o kadar değil. Cümle alışıldık psikolojinin dışında konumlandırılışıyla şaşırtıyor; işte burada kötü niyet vardır.

Zaman kısa. İncelemek için kalan hileler de az değil. Yine de şuna canıgönülden inanıyorum; eğer çalıştığımız örneklerin yanına sıfatların tezatlığı, yerel renk, teknik bilimler, tutumlu üslup ve folklore dair hileleri ve meslektaşların hasedinden kurtulamayan birkaç hileyi daha ekleyebilirsek işler büyük ölçüde kolaylaşacak, en iyi ulusal öykülerimiz evlerde hızlıca, hatasız üretilecektir...

El Hogar, 10 Nisan 1925

İYİ ÖYKÜCÜNÜN HİLELERİ

Önceki günlerde, yine bu sayfalarda, mesleğine hak ettiği özeni gösteren her öykücünün başvurduğu bazı masum hilelerden bahsetmiştik. Bir anlatı, demiştik önceden, hiçbir hileye başvurulmadan tek bir kalemde ortaya çıkarılabilir. Örnekleri görülmüştür. Ama ne kadar nadirlerdir ve yazarlarına ne büyük hayal kırıklıkları yaratmışlardır!

Ne kadar tuhaf görünse de, gerçek okur tıpkı çok güzel bir kadından beklendiği gibi öyküden de tümüyle çıplak olmasından fazlasını bekler. Öykü sanatı asıl değerini kolayca görünen küçük güzellikler ve ince zevklerle kazanmak zorundadır, öykücü de bunları anlatısının farklı köşelerine serpiştirmek için çabalar.

Herkesin yararlanabileceği ve herkes tarafından kullanılan bu küçük güzellikler öyküleme sanatının hilelerini oluşturur.

Bu sanatın hatırlanmayan çocukluk zamanından beri yerel renkli anlatılar –ya da daha geniş bir kapsamda adlandırıldığı biçimiyle atmosfer öyküleri– edebiyatta bir *desideratum* oluşturmuştur. Sebebi açıktır: Dünyanın unutulmuş bir bölgesinden hiç bilinmeyen bir coğrafyayı kendine özgü tipleriyle, yol yordamları ve gündelik alışkanlıklarıyla büyükşehirden bir yurttaşın gözlerinin önüne getirmek şehrin en iyi reklamcısı-

nın üstesinden geleceği türden bir görev değildir. Bir atmosfer öyküsü, yaratıcısının en azından anlatılan yöreyi çok iyi tanımasını gerektirir: Yani bir zamanlar o atmosferin bir parçası olmuş olmalıdır.

Bu tür üzerine gerçekleştirilen çok güvenilir anketler yukarıdaki yargıyı doğruluyor. Köylü, madenci, denizci ya da gezgin öyküleri yazmış bir yaratıcının daha önce kısa ya da uzun süreliğine gerçekten de köylü, madenci, denizci ya da gezgin olmayanına henüz rastlanmadı; yani bir zamanlar, çok daha sonra öykülerinde kullandıkları (sömürdükleri diyoruz biz) bir atmosferin sabit unsurlarıydılar.

“Yalnızca, zamanında pozisyonunun bilincinde olmaksızın yörenin renklerinden biri olmuş kişi yeniden geri getirebilir o yerel rengi.” Bu cümle bahsi geçen istatistiği tamamlar. Bizse pek de anlamadan şöyle deriz genelde: Tıpkı hayat gibi, acı ve aşk gibi, atmosferi de yaşamak gerek.

Burası tamam ama eğer böyle metinler yazmak için illa ki öncesinde yerel renkten anonim biri olmak zorunda kalsaydık atmosfer edebiyatımızın hali nice olurdu!

Neyse ki kurtarıcı bir hile vardır. Bu sayede atmosfer anlatıları, yörenin doğruluğunu onaylayan bir tip ile her ikisinin de doğruluğunu onaylayan bir hikâyenin o ölümcül birlikteliğini talep etmez bizden. Yerel rengin onaylanması tirajlardan bile daha çok mesele olmuş ve pek çok yazarın saçlarını erkenden ağartmıştır.

Kurtarıcı hile folklore dayanır. Duyarlı bir çaylak kendi anlatılarını durup dururken “folklor eseri” olarak adlandırdığı gün aslında iki büyük tatmin yaşar: biri yurtsever, diğeri mesleki.

Bir folklor anlatısı genellikle okura tanımadığı bir coğrafya ve kötü konuşulan İspanyolca bir diyalog sunarak kotarılır. Çoğu zaman coğrafyanın karakterlerle hiçbir ilgisi yoktur ve

karakterlerin yaptıkları şeyleri yapmaları için de öyle bir coğrafya gerekli değildir. Çünkü böyle bir doğa parçası, yanında kahramanların konuştuğu dil ve üzerlerine örttükleri pançolarla beraber daha fazla bir etkileşime gerek olmaksızın folklor öyküsünü karakterize eder.

Doğru, işler her zaman bu raddeye varmaz. Bazen yalnızca tek bir karakter vardır ama o zaman coğrafya her şeyi emer. Böyle durumlarda karakter ulusal, yerel rengin, yani folklorün o tutkulu ve tatlı izlenimini yaratmak için yöresel diliyle sesli olarak bir şeyler hatırlar ya da düşünür.

Artık uzakta kalan zamanlarda, bir folklor öyküsünde And Dağları'nın farklı yörelerinde yaşayan farklı yerlilere ait iki üç efsane anlatmanın zaruri olduğuna inanılırdı. Bugün artık daha bir mahir olduğumuz için biliyoruz ki bir katır, dilin kusurlu kullanımı ve kökboyası bir kilim (ressamlara sadece bu sonuncu yeter genelde) ulusal folklorün tam da özünü oluşturur.

Gerisi –bu sefer hakkaniyetle söyleyebiliriz ki– edebiyattır.

Yerel rengi olabildiğince canlı verebilmek için az çok elle yapılan bir işin detaylarının ne denli önemli olduğuna dair dostlarımla pek çok kere methiyeler düzdüğünü duydum. Tel örgüleri numarasına kadar, denizcilikte kullanılan halat tiplerini menşelerinden gerginliklerine kadar, dövüş horozlarını sıkletlerine göre aldıkları isimlere kadar bilmek; örnek gösterilecek etkililikte hileler bunlarla ve yazarın o atmosfere hâkim olduğunu gösteren teknik detaylarla oluşturulur.

“Juan direksiyonunu sabitlemek için her yerde cıvata (teknik olarak bulon deriz) aradı. Bulamayınca aynı zemine çakabildiği ve sonucundan memnun kaldığı on tane yirmilik çiviyle çözdü sorunu.”

Ahışıldık bir şey değildir yirmilik bir çivinin kalınlık ve büyüklüğünü akılda tutmak. Yazar bunu hatırlıyor, ona şüphe

yok. Dahası, bize söylemeden o büyüklükteki bir çivinin söz konusu zeminin içinden geçeceğini ve hangi boyutlarda olduğunu da biliyor. İşte alenen söylemeyi unuttuğu bu şey, bizim bu konudaki kafa karışıklığımız ve karakterin çıkardığı işten memnun kalması bizi böylesi bir anlatıyı canlı bulmaya iten küçük hilelerdir.

Her zaman etkili olan bir teknikle beraber kullanılan özel ifadeler de yine bu tür detaylara dahildir: “motor öksürüyordu”, “bronşları dolmuştu”.

Kimi öykücülerin atmosfere özgü ifadelerin anlamını dipnotlarla ya da metnin içinde açıklamaya özen göstermesini hayretle gözlemliyorum. Bu bir hatadır. Atmosfer etkisi büyük bir rahatlık olmadan elde edilemez, bu rahatlık bizim terimleri ve ülkedeki hayatın detaylarını kusursuz biçimde vermemizi sağlar. Bir atmosfer anlatısında yer alan tüm açıklayıcı notlar korkaklık göstergesidir. Okurunu anlaşılmaz dönüşlerle rahatsız etmeyi göze alamayan bir öykücünün mesleğini değiştirmesi gerektir.

“Tüm yerel renk anlatıları özellikle o çevreye ait insanlar için anlatılmış izlenimi vermelidir.” İstatistikten çıkan üçüncü aforizma.

Türü ne olursa olsun bir anlatı içerisine serpiştirilen küçük hileler arasında özel bir ilgiyi hak eden, zekice gizlenmiş olanlar vardır.

Mesela, “Çok zayıf, çok sabit bakışlı, tabutu andıran bir kadın” demekle “Tabutu andıran, çok zayıf, çok sabit bakışlı bir kadın” demek aynı şey değildir.

Edebiyatta öğelerin düzeni sonucu baştan aşağı değiştirir.

Okumalarımın çıkardığım sonuca göre, havai görünen bu küçük tersyüzler tip yaratma yeteneğiyle doğrudan ilgilidir. Bir keresinde bir arkadaşımın kullanacağı iki sığata uygun düşen

yerleri bulana kadar bir sigarillo bitirdiğini gördüm. Meşhur bir Fransız öykücüyeysen bir sigarilloya değil üç fincan kahveye mal olmuştun aşağıdaki cümlelerin inşası:

“Ellerimi uzatarak geri çekildim...” Öteki seçenek “Geri çekilirken ellerimi uzattım” olurdu elbette.

Sanatın bu küçük işkenceleri, doğal olarak, en akıcı ve berak üslupların yer aldığı karalama defterlerinde kalır.

“Güçlü” olarak adlandırılan öyküler, okur kahramanın yaşadığı talihsizliklere üzülürken sonunda her şeyi atlatıp oradan kurtulacağı intibası verilerek kolaylıkla kotarılabılır. Bu hassas bir iştir ama başarıyla gerçekleştirilebilir. Hile, elbette, her şeye rağmen sonunda karakteri öldürmeyi içerir.

Bu hileye “merhamet” adı verilebilir, kullanan öykücülerin ondan yoksun olması nedeniyle.

Bütün edebiyatlarda ortak olan bazı durumlar gözlemleince, öykü yazma uğraşına karşılık gelen yeteneklere bütün öykücülerin sahip olmadığı fikrine varılır sanki. Kimileri doğru öğeleri bir araya getirme vizyonundan yoksundur, kimileri karakterlerini yerleştirdikleri o teatral sahneyi görmekte zorlanır, kimileri bu sahneyi çok iyi görür ama sahneleri boştur, kimileri de boş bir hissi yakalama ayrıcalığının tadını çıkarır, diyebiliriz ki, olmayan bir kafesin içinde kanatlarını kullanmaya çalışan henüz yavru bir kuş gibi kanat çırpıp durur.

Bu son durumda, öykücü bir düzyazı şiir yazar.

Erkeklerin hoşlandığı, genel olarak “erkekler için yazanlar” diye adlandırılanların yaptığı sanat, dili kötü kullanarak gayet güzel icra edilir. Bana bunun başka ülkelerde illa ki böyle olmadığını söylediler. Aramızda kalsın ama –dilbilgisini abartılı iyi kullanmak dışında– daha etkili bir yol bilmiyorum.

Kadınların hoşlandığı, genel olarak “kadınlar için yazan” diye adlandırılanların sanatı üzerine de yeterince bilgi edine-

medik. Kadınlar için yazan birisi olmak, yazarların çoğunun gözden kaçırdığı çok özel bir duyarlılık yeteneğiymiş gibi görünüyor.

El Hogar, 22 Mayıs 1925

İYİ ÖYKÜCÜ İÇİN DEKALOG

I

Bir ustaya –Poe, Maupassant, Kipling, Çehov– Tanrı’ya inanır gibi inan.

II

Onun sanatının ulaşılmaz bir zirve olduğunu düşün. O zirveyi ele geçireceğini hayal etme. Bunu bir gün yapabildiğinde kendin bile farkına varmadan yapmış olacaksın.

III

Taklide elinden geldiğince diren ama etki çok güçlüyse taklit et. Kişiliğin gelişimi her şeyden önce bir sabır işidir.

IV

Başarılı olacağına değil, o başarıyı arzularken duyduğun tutkuya inan. Sanatını sevgilinmiş gibi, tüm kalbini vererek sev.

V

Daha ilk kelimedenden itibaren öykünün nereye gideceğini bilmeden yazmaya başlama. İyi yazılmış bir öyküde ilk üç satır neredeyse son üç satır kadar önemlidir.

VI

Eğer ifade etmek istediğin durum tam olarak “Nehirden soğuk bir rüzgâr esiyordu” ise, insan dilinde bunu ifade etmek için şu yazılanlardan başka kelime yoktur. Bir kere sözcüklere hâkim olduktan sonra kelimelerin kendi içindeki ahengi için endişelenme artık.

VII

Gereksiz yere sıfat kullanma. Etkisiz bir isme ne kadar renkli kuyruk takarsan tak fayda etmeyecektir. İhtiyacın olan ismi bulduğunda onun zaten benzersiz bir rengi olacaktır. Ama önce onu bulman gerek.

VIII

Kahramanlarının elinden tut ve onları öykünün sonuna kadar sağ salım götür, onlar için çizdiğin yoldan başka şeyle ilgilenme. Onların göremeyeceği ya da görse bile önemsemeyeceği şeyleri görüp de yolunu değiştirme. Okuru mağdur etme. Öykü fazlalıkları alınmış romandır. Bunu mutlak bir gerçek gibi al, öyle olmasa bile.

IX

Duygularının etkisi altında yazma. Bırak ölsünler önce, sonra yeniden hatırla. Onları ilk halleriyle yeniden canlandırmayı başarabiliyorsan bu sanatta yolun yarısını aldın demektir.

X

Yazarken dostlarını ya da yazdığın öykünün yaratacağı etkiyi düşünme. Anlattıkların, senin de içlerinden biri olabileceğin öyküdeki karakterlerden ibaret küçük çevre dışında kimseyi ilgilendirmiyormuş gibi anlat. Öyküye *hayat* vermenin başka yolu yok.

Babel, Haziran 1927

ÖYKÜDE RETORİK

Evvelce yine bu köşede, öykü yazmaya girişen herkesin karşılaşacağı kaçınılmaz zorluklara takılmadan yazmak isteyen kimi çocukluk arkadaşlarımın ricasıyla birtakım kurallardan ve hilelerden bahsetmiştim, bunlar benim bazı durumlarda bizzat uygulayıp hoşnut kaldığım tüyolardı ve o çocukluk arkadaşlarımın da gerçekten işlerine yarayabileceğini düşündüm.

Sonradan, öykücülükte kullandığımız temel yöntemlere dalıp gittiğim sessizliğin de teşvikiyle –edebiyatta sessizlik her zaman teşvik edicidir– yazma sanatına heves eden sayısız insandan en azından birinin mutlaka bir yerlerde karanlıklar içinden ufuk açıcı bir öykü ortaya çıkarmak için uğraşıyor olması gerektiğini de düşünerek bunları bir dizi yeni, etkili ve güvenilir hileyle tamamladım.

Üzerinden epey zaman geçti ve ben o edebi normlarımın işe yarayıp yaramadığını hâlâ bilmiyorum. Ciddi olmaktan uzak esprili bir dille kaleme alınan o bir dizi hilenin sıralandığı yazıların ortak başlığı “İyi Öykücü İçin Kılavuz”du.

Bugün benden yine ama bu sefer çok daha ciddi bir yazı rica ettiler. İlk olarak öyküye dair kesin ve doyurucu bir açıklama istiyorlar. Sonra da etkili bir formül bekliyorlar; hem de zamanında tüm vaktimizi alıp karşılığında çok cılız bir başarı

sunan, artık kullanımdan kalkmış o eski tarzda yazmaktan kaçınabilecekleri bir formül.

Görüldüğü üzere, benim iyi öykücü olmak isteyenlere küçük tüyolar veren o zamanki pozisyonum ne kadar rahat ve güvenli idiyse de, şu anda durumum epey sallantılı. Öyküye dair bildiğim her şey yanlışmış meğer. Bu uğraşa dair o şüphe götürmez bilgilerim de, az çok belli küçük tuzaklarım da yalnızca beni bebek gibi çıplak ve üşümüş halde ayakta tutmaya yaramış, bizi de emzirmesi gereken yeni bir öykü retorığının ortaya çıkışına şahit olayım diye.

“Yeni bir retorik...” İlk ben değilim yeni kanonları böyle tanımlayan. Bizim eski estetiğimiz bu yeni kanonlarla tehlikeye düşmez, yalnızca yeniden adlandırılır. Ortaya çıktıkları dönemlerde yönümüzü bulmak için en iyi yol yine dünkü edebiyatta, on yüzyıl öncekinde, uygarlığın ilk hecelemelerinde öyküden ne anlaşıldığına bakmak ve onları yeniden hatırlamaktadır.

Edebiyatta yazılı öykü, der bize bu eski retorik, sözlü öykülerle aynı temel unsurlardan meydana gelir ve tıpkı onun gibi, yeterince ilginç bir olayı tüm ilgimizi canlı tutacak kısalıkta anlatır.

Ama, diye uyarır bizi, anlatılacak konunun bir başı, ortası ve sonu olması elzem değildir. Kırpılmış bir sahne, basit bir duygusal, ahlaki ya da ruhsal durum da bir öykü ortaya çıkarmak için gayet yeterlidir.

Belki belli dönemlerde olayın tamamı –olay örgüsü diye adlandırabileceğimiz şey– öykünün ayrılmaz parçasıydı: “Ne zavallı olay örgüsü!” denirdi. “Ne zavallı öykü!” Ama daha sonra türün ustaları, basit bir ruh halini ele alan hızlı ve çarpıcı kısa öyküleriyle ölümsüz anlatılar yarattı.

Konusundan ve tarzından bağımsız olarak, öykünün uzunluğu hususunda her zaman şu iki nitelik talep edilmiştir: yaza-

rın izlenimlerini canlılıkla, uzatmadan aktarabilmesi ve eserin, türün kendisini tanımlayan akıcılığa, enerjiye, kısalığa sahip olması.

Bu iki nitelik öylesine türe özgüdür ki, insanlığın en eski çağlarından beri, en derin edebi kargaşalardan geçerken dahi öykü anlayışı değişmemiştir. Diğer edebi türlerin konseptleri dönemin modalarına göre müdahalelere maruz kalırken öykünün özü değişmeden kalmıştır. Öykü, anlatmanın doğal, alışlagelmiş ve yeri doldurulamaz biçimi olduğu için, tercih ettiğimiz ifade aracı insan dili olduğu sürece insanlar hikâye anlatmaya devam edecektir.

Anlatı, roman olacak kadar büyüyünce yapısında sorunlar oluşur. Kendi enerjik kısalığını koruyan öykü ise ister kültürlü ister cahil olalım, hepimiz tarafından bilinen haliyle kalır ve asla başka şeye dönüşemez.

Çin ve İran öyküleri, Yunan ve Latin öyküleri, Arap öyküleri, *Binbir Gece Masalları*, İtalyan Rönesans öyküleri, Perrault, Hoffmann, Poe, Mérimée, Bret Harte, Verga, Çehov, Maupassant, Kipling öyküleri, hepsi meydana getirilişlerinde tek ve aynı şeydir. Birbirlerinden ay ve güneş gibi farklı olabilirler. Ama farklı çağlardan da olsa tüm öykücülerde konsept, anlatma cesareti, yoğunluk, kısalık hep aynıdır.

Hepsi de son derece belirgin biçimde doğrudan konuya girme özelliğine sahiptir. Kötü bir sözlü anlatıcının sürekli uyarıldığı o “sadede gel, sadede gel...” ikazlarını onlara yöneltmek asla mümkün değildir. “Bir şey söylemeyen”, bize zaman kaybettiren ve yüzeysel detaylarda kaybolan öykücünün kendisine uygun başka bir uğraş bulmak için farklı alanlara yönelmesi münasiptir. Bu kişi öykücü olmak için doğmamıştır.

Peki ya eğer bu konudan uzaklaşmalar, arasözler, ince süslemeler kendi içlerinde büyük güzellikler içeriyorsa? Ya tek

başlarına bunaltıcı öykünün önüne geçip üstün bir sanat eseri ortaya çıkarıyorlarsa?

Tebrikler, diye yanıtlar bunu retorik. Ancak bunlar yine de bir öykü sunmaz. Bu hayranlık uyandıran edebi gezintiler bir makalede, fantazi metninde, oyunda, denemede ve elbette romanda ısıldayabilir. Ama öyküde onlara yer yoktur ve asla kendi başlarına bir öykü oluşturamazlar.

Epik şiirin yeni biçimleriyle bir retorik roman yaratılmadıkça, diye sürdürür bu ihtiyar kadın sözlerini, büyük küçük, genç yaşlı, ölü diri hepimizin öyküden anladığı neyse öykü odur ve hep öyle kalacaktır. Gelecekteki yeni bir tür, nitelikleri ve yaratıcıları bakımından insanoğlunun içinden gelen bu eski ve güçlü anlatma isteğinden daha üstün olabilir. Ama ona başka bir isim bulmamız gerekir.

Mesele budur. İşte bana danışılan konu böyle döküldü retorik geleneğinin ağzından.

Bana, benim işe yaramaz, saplantılı öykü anlayışıma gelince, dürüst olmak gerekirse artık çok geç ondan kurtulmam için. Ama daha da kötüleşmemesi için elimden geleni yapacağım.

El Hogar, 21 Aralık 1928

KRONOLOJİ

- 1878 Horacio Silvestre Quiroga 31 Aralık'ta Uruguay'ın Salto'da şehrinde Pastora Forteza ve Arjantin viskonsülü Prudencio Quiroga çiftinin dördüncü çocuğu olarak dünyaya geldi.
- 1879 14 Mart'ta babası avdan dönerken yanlışlıkla kendini vurarak öldü. Arjantine'e, Córdoba'nın dağlık bir bölgesine taşındılar.
- 1883 Salto'ya geri döndüler. Escuela Hiram'da ilköğretime başladı. Astım hastası, ufak tefek, çekingen, kendi halinde bir çocuktur.
- 1891 28 Şubat'ta annesi, Salto'ya yerleşmiş bir başka Arjantinli olan Ascensio Barcos ile evlendi. Zamanla üvey babasına oldukça ısındı. Birkaç yıl boyunca Montevideo'da yaşadılar. Ortaöğretime Colegio Nacional de la capital uruguaya ve Instituto Politécnico de Salto'da devam etti. Asi bir mizaç gösterse de başarılı bir öğrenciydi. Günlerinin büyük bölümünü tamir atölyesinde ve marangozhanede geçiriyordu.
- 1893 Bisiklet sürmek hayatının odağı haline geldi. Salto'da kurduğu bisikletçiler derneğinin sekreterliğini yaptı. Kimya ve fotoğrafçılık da başlıca ilgi alanlarıydı, hayatı boyunca bu ilgileri devam edecekti.
- 1896 Arkadaşları Alberto J. Brignole, Julio J. Jaureche ve José Hasda ile birlikte Comunidad de los tres mosqueteros'u (Üç Silahşörler Birliği) kurdu. Genellikle eski, terk edilmiş evlerde buluşuyor, yüksek sesle yazdıklarını okuyorlardı. Quiroga'ya ait ilk edebi belge bu dönemden kalan, Brignole ve Jaureche'yle birlikte düzyazı ve şiirler yazdıkları kırk sekiz sayfalık bir defterdir. Lugones'in, Poe'nun ve modernist yazarların eserlerini de aynı dönemde keşfetti. Geçirdiği kısmi felce ve konuşma yetisini yitirmeye dayanamayan üvey babası intihar etti. Quiroga silah sesini duyup gelen ve onu bulan ilk kişiydi.
- 1897 Çeşitli mahlaslarla Salto dergilerinde yazmaya başladı. "Para los ciclistas" ("Bisikletçiler İçin") kendi adıyla yayımladığı ilk metni oldu.
- 1898 Salto'daki kutlamalar sırasında ilk büyük aşkı María Esther Jurkowsky'yle tanıştı. Ancak ailesi birlikteliklerine karşı çıktı, Quiroga hislerini savunup eyleme geçemeyince María Esther'in ailesi onu Buenos Aires'e gönderdi. 1905'te Buenos Aires'te yeniden karşılaşacaklardı. Haftalık *Gil Blas* gazetesinde yazdı. Brignole ile birlikte Lugones'i ziyaret etti.

HORACIO QUIROGA

- 1899 Lugones'i ziyaret etmeyi sürdürdü, zamanla aralarında güçlü bir arkadaşlık bağı oluştu. "Haftalık edebiyat ve sosyal bilimler gazetesi" alt başlığıyla *Revista del Salto*'yu çıkarmaya başladı.
- 1900 4 Şubat'ta *Revista del Salto*'nun yayını sona erdi. Gazetenin veda yazısında Quiroga şöyle yazdı: "Yaşadığı çevreye uyum sağlayamayan, nitelik ve nicelik bakımından çabası zayıf kalan bir yayın ayakta kalmaz. Tartışılmaz, yüceltilmez, övgü toplamaz, eleştirilmez, saldırılara maruz kalmaz; gereksiz bir şey olarak ortadan kaybolmasına müsaade edilir, nefesi kesilerek yavaşça ölür." Gazetenin yirmi sayısında Quiroga'ya ait otuzdan fazla metin yer almıştı. Gazete kapandıktan sonra Salto'dan ayrılıp Montevideo'ya, oradan da Paris'e Dünya Fuarı'nı görmeye gitti. Yolculuğu bir seyahat günlüğüyle sonuçlandı. *Diario de viaje a París* başlıklı bu günce ancak 1949'da yayımlanacaktı. 22 Ağustos'ta döndüğü Salto'da kısa süreliğine kaldıktan sonra Montevideo'ya geçti, Jaureche'yle birlikte yaşamaya başladı. Brignole de onlardan bir blok ötede oturuyordu. Asdrúbal Delgado ve Fernández Saldaña'nın katılımıyla eski grup yeniden bir araya geldi. Federico Ferrando'nun da aralarına katılmasıyla Consistorio del Gay Saber'i (Şen Bilim Kurulu) kurdular. Ritimle, aliterasyonlarla, ölçü ve sözdizimiyle oyunlar yapıyor, tüm benlikleriyle dilin keşfedilmemiş topraklarına atılıyorlardı. Çevreleri giderek genişledi. 26 Kasım'da *La Alborada*'nın düzenlediği öykü yarışmasında ikincilik kazandı. Montevideo'daki dergilerde düzenli olarak yazmaya başladı.
- 1901 Lugones'e ithaf ettiği, öykülerinin yanı sıra şiirlerinin de yer aldığı ilk kitabı *Los arrecifes de coral* (Mercan Kayalıkları) yayımlandı. Kardeşleri Pastora ve Juan Prudencio karahummaya yakalanarak öldü.
- 1902 Buenos Aires'te Asdrúbal Delgado'yla yaşamaya başladı. Arkadaşı Federico Ferrando'ya olası bir düelloda silahı nasıl kullanacağını gösterirken silahın boş olduğunu sanarak onu vurdu ve ölümüne sebep oldu. Bir kaç gün tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı. Montevideo'yu terk etti. Buenos Aires'te yaşayan ablası María'nın yanına taşındı. María'nın kocası Eduardo D. Forteza'nın yardımı sayesinde pedagoğ olarak çalışmaya başladı.
- 1903 Colegio Británico'da geçici olarak Forteza'nın yerini alarak Kastilya dili öğretmeni oldu. Arjantin vatandaşlığına geçti. Arjantin dergilerinde yazmaya başladı. Lugones'in Milli Eğitim Bakanlığı'nın talimatıyla

KRONOLOJİ

- Misiones'teki Cizvit harabelerini incelemek üzere düzenlediği gezide fotoğrafçı olarak görev aldı.
- 1904 *El crimen del otro* (Ötekinin Suçu) yayımlandı. Babasından kalan mirasla Arjantin'in Chaco bölgesine yerleşti, pamuk çiftliği kurdu. Deneyimsizliği ve ağır kuraklık yüzünden başarısızlığa uğradı.
- 1905 Lugones'le birlikte on iki günlüğüne Corrientes'e gitti. Sonrasında pamuk çiftliğini kapatıp Chaco'yu terk etti ve Buenos Aires'e geri döndü. Raúl Montero Buscamente'nin derlediği *El pamaso oriental* antolojisinin de yer aldı. *Caras y caretas* dergisinde ve *La Nación*'ün edebiyat ekinde yazmaya başladı. Quiroga'ya özgü edebiyat çizgisinin de habercisi olan *Los perseguidos* (Gözetim Altındakiler) adlı novellayı yayımladı. Namı giderek artmaya başladı.
- 1906 "İntihar Eden Gemiler" yayımlandı. Lugones'in referansıylı Buenos Aires'te bir öğretmen okulunda Kastilya dili ve edebiyatı öğretmenliği yapmaya başladı. San Ignacio'dan Paraná Nehri'ne bakan yaklaşık iki yüz hektarlık bir arsa satın aldı, tatil boyunca burada inşa ve bahçe işleriyle uğraştı.
- 1907 "Kuştüyü Yastık" yayımlandı. Paraguay'a, Puerto Alegre'ye seyahat etti. *Caras y Caretas*'ta yazmayı sürdürdü.
- 1908 "Güneş Çarpması" yayımlandı. *Historia de un amor turbio* (Çalkantılı Bir Aşk Hikâyesi) romanını yayımladı. Brignole'nin bir yıl önce evlenmesinden beri yalnız yaşayan Quiroga, özellikle şehirdeyken depreşen sindirim rahatsızlıklarından ve soğuk algınlığından mustarıptı. On beş yaşındaki öğrencisi Ana María Cires'e âşık oldu. Tatilde San Ignacio'ya dönerek iki işçinin yardımıyla kendi evini inşa etti.
- 1909 "Başı Vurulan Tavuk" yayımlandı. Ana María'nın ebeveynleri Quiroga'yla yaş farkı nedeniyle birlikteliklerine karşı çıkınca ayrıldılar. Ancak Quiroga'nın baskılarına ve kızlarının mutsuzluğuna dayanamayan aile sonunda itirazlarından vazgeçti. 30 Aralık'ta evlendiler ve San Ignacio'ya yerleştiler.
- 1911 "Yaban Balı" yayımlandı. 29 Ocak'ta kızı Eglé doğdu. Ana María'nın babası öldü, annesi San Ignacio'ya, evlerinin yakınına taşındı. Buenos Aires'teki öğretmenlik görevinden ayrıldı, San Ignacio'da nüfus memuru ve sulh hâkimi olarak çalıştı. Yabebirî Nehri'nin yakınlarında satın aldığı geniş arazide *yerba mate* yetiştirmeye başladı.

HORACIO QUIROGA

- 1912 “Bir Aşk Mevsimi”, “Akıntıyla” ve “Dikenli Tel” yayımlandı. 15 Ocak’ta oğlu Darío doğdu. Ekonomik durumları istikrarsız bir hal aldı. Ormanda endüstriyel tasarılar yaptı. Arkadaşlarıyla ortaklaşa kömür yapımını, sonrasında da portakal damıtıcılığını denedi. *Fray Mocho*’da yazdı. Kızı ve oğlu çevreleriyle uyum içinde büyüyordu; kızının en yakın arkadaşları koati, geyik, baykuş, timsah gibi hayvanlarken oğlunun en sevdiği şeyler motosiklet, kano ve silahlardı. Ana María’yla ve annesiyle geçimsizlik yaşıyor, sık sık kavgalar patlak veriyordu.
- 1913 “İlk Sigaramız”, “Tomruk Avcıları”, “Tek Taş” ve “Yaguai” yayımlandı.
- 1914 “Mensular” ve “Isolde’nin Ölümü” yayımlandı.
- 1915 Yirmili yaşlarının başındaki Ana María ormandaki hayat koşullarına uyum sağlayamıyor, sık sık bunalıma giriyordu. Quiroga’yla girdikleri şiddetli bir kavganın ardından 6 Kasım’da kendini zehirledi. Nihayet ölene dek acılar içinde bir hafta geçirdi. Quiroga, Ana María’nın ölümünden sonra Buenos Aires’e geri döndü.
- 1917 Uruguay vatandaşı olarak haklarını geri aldı. Arjantin’deki Uruguay Konsolosluğu’nda çalışmaya başladı. *Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri* yayımlandı ve büyük beğeni topladı. “Menenjit ve Gölgesi” ilk kez bu kitapta yer aldı. Eleştirmenler artık onu kısa anlatının ustası olarak görüyordu.
- 1918 *Cuentos de la selva* (Orman Öyküleri) yayımlandı. *Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri*’nin başarısı yeni bir basımının yapılmasıyla sonuçlandı.
- 1919 Başkonsolosluğa atandı. *El salvaje* (Vahşi) yayımlandı.
- 1920 Tiyatro oyunu *Las sacrificadas* (Kurbanlar) yayımlandı.
- 1921 *Las sacrificadas* tiyatrodaki sahnelendi. *Anaconda* (Anakonda) yayımlandı.
- 1922 Arjantin dergisi *Atlántida*’da sinema üstüne yazılar yazdı. Brezilya’daki kültür elçiliğinde görev aldı.
- 1924 *El desierto* (Çöl) Carlos Giambiaggi’nin çizimleriyle yayımlandı.
- 1925 Misiones’te kaldığı sırada on yedi yaşındaki Ana María Palacio’yla tutkulu bir aşk yaşadı. Ana’nın ailesi ilişkilerine karşı çıkınca ayrıldılar. *De la vida de nuestros animales* (Hayvanlarımızın Hayatı Üstüne) başlığı altında toplayıp yayımlayacağı yazıları *Caras y caretas*’ta yayımlandı. İspanya’da öykülerinden bir derleme *La gallina degollada* (Başı Vurulan Tavuk) başlığıyla yayımlandı.

KRONOLOJİ

- 1926 *Babel* dergisi “Homenaje a Horacio Quiroga” özel sayısını yayımladı. *Los desterrados* (Sürgünler) yayımlandı.
- 1927 Kızı Eglé'nin arkadaşı olarak tanıştığı yirmi yaşındaki María Elena Bravo'yla evlendi. María'nın ailesi Quiroga'nın ününden dolayı evlilikten hoşnut olsa da Eglé pek memnun kalmamıştı. Öykülerinden bazıları Fransızcaya çevrildi. *El Hogar*'da sinema üstüne yazılar yazdı.
- 1928 Kızı María Elena “Pitoca” doğdu. Ezequiel Martínez Estrada'yla arkadaş oldu. Öykü retoriği, meslek olarak edebiyatçılık, fikir hakları vb. konularda yazılar kaleme aldı.
- 1929 1925'te Misiones'te yaşadığı aşkı temel alan *Pasado amor* (Geçmiş Aşk) romanı yayımlandı.
- 1930 *Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri*'nin yazar tarafından gözden geçirilmiş son baskısı yapıldı. Bu basımda “Los ojos sombríos”, “El infierno artificial” ve “El perro rabioso” öykülerini kitaptan çıkardı.
- 1931 Aile içinde sorunlar baş göstermeye başladı. San Ignacio'ya döndü.
- 1932 Kızı ve María Elena da San Ignacio'ya geldi ancak ailevi sorunlar yaşamaya devam ettiler.
- 1934 Uruguay'daki siyasi değişimler nedeniyle konsolosluktaki makamını kaybetti. Başka geçim kaynağı olmayınca yeniden kaleme sarıldı, birçok dergide yazdı ama bu şekilde geçimini sağlamak çok güçtü.
- 1935 Son kitabı olan öykü derlemesi *Más allá* (Ötede) yayımlandı. Yakınlarına yazdığı mektuplarda giderek ciddileşen ve evden çıkmasını engelleyen hastalığından ilk kez söz etmeye başladı.
- 1936 Uruguay Milli Eğitim Bakanlığı'nın ödül verdiği *Más allá* Quiroga'nın ödül alan tek kitabı oldu. María Elena kızıyla birlikte onu terk ederek Buenos Aires'e gitti. Quiroga ameliyat olmak için Buenos Aires'te hastaneye yattı. İleri düzeyde kanser teşhisi kondu.
- 1937 Kanser olduğunu öğrendi. Arkadaşlarını ve kızı Eglé'yi ziyaret ettikten sonra hastaneye geri döndü ve 19 Şubat'ta siyanür alarak intihar etti. Külleri Salto'ya taşındı. Anısına Salto, Montevideo ve Buenos Aires'te binlerce kişinin katıldığı büyük törenler düzenlendi.

HORACIO QUIROGA AŞK, DELİLİK VE ÖLÜM ÖYKÜLERİ

Uruguaylı yazar Horacio Quiroga Latin Amerika'nın Poe'su olarak anılıyor; Cortázar, Borges ve Márquez'in yirminci yüzyıl başındaki öncülü sayılıyor. Öykülerinde akılla delilik, tutkuyla pişmanlık, aşkla hastalık birbirini kovalıyor, ölümse buluşma ânını bekleyen bir gölge gibi. Quiroga'nın en büyük temaları insanın faniliği ile aşk ya da dünyada bir yer gibi mutlak bir şey arayışı arasındaki dram, ölümün büyüleyiciliği ve dehşeti.

Tüm zamanların en iyi öykücülerі arasında gösterilen Horacio Quiroga **Aşk, Delilik ve Ölüm Öyküleri** ile Türkçede ilk kez yayımlanıyor. Arjantinli usta eleştirmen Abelardo Castillo'nun kapsamlı önsözü ve yazar kronolojisiyle zenginleştirilen bu özel basımda Quiroga'nın öykü sanatı üstüne yazdığı dört denemesi de yer alıyor.

"Quiroga gerçekten de yalnızca hikâyeler anlatıyordu. Tıpkı Poe ya da Borges, Salinger ya da Rulfo gibi, hayatının bir ânında şu küçük gerçeği keşfetti: Öykü yazmak, unutulmaz bir hikâyeyi mümkün olan tek yolla anlatma sanatıdır."

– Abelardo Castillo

İspanyolcadan çeviren
Bülent Kale

EDEBİYAT
ÖYKÜ

9 786052 389225

ISBN
978-605-2389-22-5
24 TL
www.notoskitap.com

NOTOS
KİTAP